

**ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**

1974-2010: 35 χρόνια συμπόρευσης

Τάκης Πολίτης

Αθήνα 2011

Στη μνήμη του Δημήτρη Μαρινόπουλου,
εμπνευστή και πρώτου Προέδρου του IOBE

© Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, 2011

ISBN

Επιμέλεια έκδοσης: ΙΡΙΔΑ Ο.Ε.

Γραβιάς 32, 172 35 Δάφνη, Αθήνα, Τηλ.: 210 9717898, Fax: 2109731240

E-mail: info@irida.net.gr

www.irida.net.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Εισαγωγή

1. ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ. 1974-2010. Ίδρυση-Εξέλιξη-Σκοποί-Δραστηριότητες

1.1. Η διεθνής εμπειρία. Κέντρα ερευνών και think-tanks.

1.2. 1974. Ίδρυση του Ινστιτούτου Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών. Καταστατικές αρχές.

1.3. 1991. Η συνέχεια: Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών.

1.4. Δραστηριότητες

1.4.1. Παρακολούθηση των βραχυχρονίων εξελίξεων

α) Οι έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας

β) Η τριμηνιαία έκδοση «Η Ελληνική Οικονομία»

1.4.2. Το μελετητικό έργο

α) Μακροοικονομικές και μικροοικονομικές μελέτες

β) Κλαδικές μελέτες

γ) Μελέτες σε συνεργασία με άλλους φορείς ή κατ' ανάθεση

1.4.3. Οι δημόσιες εκδηλώσεις

1.4.4. Το Αριστείο IOBE

1.5. Η διασφάλιση της ανεξαρτησίας

1.5.1. Σχέσεις με τον ΣΕΒ

1.5.2. Σχέσεις με την επιχειρηματική κοινότητα

1.5.3. Συνεργασία με κλαδικές οργανώσεις

1.5.4. Σχέσεις με το Κράτος

1.5.5. Πόροι

1.6. Θέσεις

2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 1974-2008. Συνοπτική Επισκόπηση

- 2.1.** Οι οικονομικές επιδόσεις
- 2.2.** Σταθμοί στο διεθνές και εγχώριο περιβάλλον
- 2.3.** Κοινωνικές ανακατατάξεις και αξίες
- 2.4.** Η οικονομική πολιτική και το πολιτικό σύστημα
- 2.5.** 2008. Η οικονομία ένα βήμα πριν από την κρίση

3. ΤΟ ΙΟΒΕ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. Συμπόρευση-Αναλύσεις-Παρεμβάσεις

3.1. Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας καταγράφουν το σφυγμό της οικονομίας.

3.1.1. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος. Πρόδρομη ένδειξη των μεταβολών του ΑΕΠ

3.1.2. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος καταγράφει τις μεταπτώσεις του κλίματος

3.1.3. Αποκλίσεις και συγκλίσεις με το κλίμα στην ΕΕ

3.2. Μελετητικό έργο και παρεμβάσεις μέσα σε μεταβαλλόμενες συνθήκες

3.2.1. Η πρώτη περίοδος 1975-1980: Προσανατολισμός προς την ΕΟΚ. Απαρχή της κρίσης στη βιομηχανία.

α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

β) 1974-1980 Η δραστηριότητα του ΙΟΒΕ

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΕΟΚ

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

3.2.2. Η δεύτερη περίοδος 1981-1990. Διεύρυνση του δη-

μόσιου τομέα. Ύφεση. Απόπειρα σταθεροποίησης.

α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

β) 1981-1990 Η δραστηριότητα του ΙΟΒΕ

Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΟΚ

3.2.3. Η τρίτη περίοδος 1991-2000. Πορεία προς την ΟΝΕ

α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

β) 1991-2000 Η δραστηριότητα του ΙΟΒΕ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.2.4. Η τέταρτη περίοδος 2001-2008. Αδύναμες μεταρρυθμίσεις-Δημοσιονομικός εκτροχιασμός

α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

β) 2001-2008 Η δραστηριότητα του ΙΟΒΕ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ 2008-2010. Προειδοποιήσεις, Προτάσεις και Παρεμβάσεις

4.1. Η κρίση και το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής

4.2. Προειδοποιήσεις

4.2.1. Οι ενδείξεις από τις έρευνες συγκυρίας

4.2.2. Αναλύσεις-Παρεμβάσεις πριν από τη Συμφωνία Στήριξης

4.2.3. 21 Ιανουαρίου 2010: Επιστολή στον Πρωθυπουργό

4.3. Το IOBE και το Μνημόνιο

5. ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Ο Ρόλος του IOBE στις Νέες Συνθήκες

Βιβλιογραφία

Παράρτημα 1

Παράρτημα 2

Παράρτημα 3

Παράρτημα 4

Πρόλογος

Το βιβλίο αυτό γράφτηκε μέσα στο 2010, όταν το ζήτημα της οικονομικής κρίσης κυριαρχούσε στην πολιτική, στους προβληματισμούς ειδικών και μη, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ακόμα και στις καθημερινές συζητήσεις.

Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα, οι προσδοκίες, οι αβεβαιότητες και οι φόβοι επηρεάζουν καθοριστικά τις προβλέψεις που διατυπώνονται για το μέλλον. Επηρεάζουν όμως εξίσου έντονα και τον τρόπο που αποτιμούμε και εξιστορούμε το παρελθόν. Έτσι, ένα περιβάλλον ανοικτής κρίσης, όπως αυτό που βρισκόμαστε σήμερα διαμορφώνει κατ' αρχάς απαισιόδοξες προβλέψεις για το μέλλον. Ταυτόχρονα όμως ωθεί και τις σκέψεις για το παρελθόν σε αφηγήσεις που επιχειρούν να το ερμηνεύσουν με το βλέμμα του παρόντος, να το δικαιώσουν δηλαδή, ή να το καταδικάσουν.

Η μελέτη αυτή, που αναλύει τη δράση του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών σε σχέση με τις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία 35 χρόνια, προσπαθεί, στο μέτρο του δυνατού, να αποφύγει την «μεροληψία του παρόντος» και να προσεγγίσει το θέμα περιορίζοντας τις επιδράσεις της παρούσας αρνητικής συγκυρίας. Προσπαθεί επίσης να μετριάσει την αναπόφευκτη υποκειμενικότητα του συγγραφέα, ο οποίος συμμετείχε αδιάλειπτα, σε διάφορες θέσεις, στη δραστηριότητα του IOBE από την ίδρυση του, μέχρι πρόσφατα.

Στη διάρκεια αυτής της μακράς θητείας είχα την ευκαιρία να ανταλλάξω απόψεις, να συνεργασθώ, αλλά και να διαφωνήσω με δεκάδες συναδέλφους και εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου. Όλοι αυτοί συνέβαλαν στη διαμόρφωση των θέσεων που διατρέχουν την παρούσα εργασία, χωρίς βέβαια να τις συμμερίζονται αναγκαστικά. Αναλαμβάνοντας τον κίνδυνο σημαντικών παραλείψεων θα ήθελα να αναφέρω ιδιαίτερα:

- Τον ιδρυτή και για πολλά χρόνια Πρόεδρο του IOBE, αείμνηστο Δημήτρη Μαρινόπουλο που με ενέπνευσε τόσο με τις ιδέες του, όσο και με το προσωπικό παράδειγμα της μακροχρόνιας προ-

σήλωσης σε ένα στόχο: τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου οργανισμού που θα ερευνά, θα βουλεύεται και θα παρεμβαίνει.

- Τον αείμνηστο Γιώργο Κουτσουμάρη, πρώτο Γενικό Διευθυντή του IOBE, που καθοδήγησε τη μετάβασή μου από τη θεωρία των εγχειριδίων στις πραγματικότητες της εφηρμοσμένης έρευνας.
- Τον Επίτιμο Πρόεδρο του IOBE Θεόδωρο Παπαλεξόπουλο, ο οποίος με τίμησε με τη φιλία και την εμπιστοσύνη του πάνω από 30 χρόνια, μοιράσθηκε μαζί μου τις ιδέες του, πρότεινε νέες δημιουργικές προσεγγίσεις και επηρέασε καθοριστικά τους προσανατολισμούς τόσο του IOBE, όσο και τους δικούς μου. Ο Θ.Παπαλεξόπουλος ήταν αυτός που είχε την αρχική ιδέα και με προέτρεψε να αναλάβω την παρούσα εργασία, να καταγράψω δηλαδή και να αναλύσω τη δραστηριότητα του IOBE από την ίδρυση του μέχρι σήμερα.
- Τους, τότε, συναδέλφους, Γιώργο Προβόπουλο και Γιάννη Παπαδάκη, με τους οποίους αποτελέσαμε το 1975 τον αρχικό μελετητικό πυρήνα του IOBE και συνδιαμορφώσαμε βασικές αρχές, κατευθύνσεις και απόψεις, που άντεξαν στο χρόνο.
- Τον Μιχαήλ Κορτέση, Πρόεδρο του IOBE από το 2006, με τον οποίο μέσα από πολύωρες, απολαυστικές, συζητήσεις διαμορφώσαμε ένα κοινό βλέμμα όχι μόνο για τη λειτουργία, τους στόχους και τις προοπτικές του IOBE, αλλά και για τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, ιδιαίτερα στην τελευταία κρίσιμη περίοδο. Ο Μιχαήλ Κορτέσης παρακολούθησε την εξέλιξη της παρούσας εργασίας σε όλες τις φάσεις της, έκανε καίριες παρατηρήσεις, πρότεινε ουσιαστικές αλλαγές και συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση του τελικού κειμένου, για το οποίο φυσικά διατηρώ την αποκλειστική ευθύνη.
- Τον Τρύφωνα Κολλίντζα, Γενικό Διευθυντή του IOBE στην περίοδο 1997-1999, που έφερε νέες ιδέες και με την επιστημονική του επάρκεια με βοήθησε να ξαναδώ με πιο σύγχρονη ματιά τα ζητήματα της οικονομίας.
- Τον Λουκά Κυριακόπουλο, Γενικό Γραμματέα του Δ.Σ. του IOBE, ο οποίος γονιμοποίησε τους προβληματισμούς μου με τη μακρά εμπειρία του σε δύσκολους τομείς της Δημόσιας Διοίκησης.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω:

- Τον Ραφαήλ Μωυσή, Αντιπρόεδρο του Δ.Σ. του IOBE, ο οποίος με την αυστηρή λογική του θετικού επιστήμονα παρενέβη αποφασιστικά στη δομή του κειμένου και διατύπωσε σημαντικές παρατηρήσεις επί της ουσίας.
- Τον Γιάννη Στουρνάρα, Γενικό Διευθυντή του IOBE που μοιράστηκε μαζί μου τις προσωπικές του εμπειρίες από τα χρόνια της πορείας προς την ONE, διάβασε με μεγάλη επιμέλεια την τελική εκδοχή και επεσήμανε παραλείψεις και αστοχίες.
- Τον Άγγελο Τσακανίκα, που εκπροσωπώντας επάξια τη νέα γενιά ερευνητών του IOBE αντιμετώπισε με κριτικές παρατηρήσεις το παρελθόν.
- Τον καθηγητή Σταύρο Ιωαννίδη, που διάβασε τα κείμενα και υπέδειξε ουσιαστικές αλλαγές.
- Την οικονομολόγο Δάφνη Νικολίτσα, η οποία συνέβαλε με τις φρέσκιες ιδέες και τη γνώση της στην επισήμανση των κρίσιμων ζητημάτων της ελληνικής οικονομίας σήμερα και στο παρελθόν.
- Τον Μιχάλη Βασιλειάδη, ο οποίος επιμελήθηκε τη συλλογή και παρουσίαση του στατιστικού υλικού.
- Την Λιάνα Μπακάλμπαση που οργάνωσε το αρχειακό υλικό του IOBE, επιμελήθηκε τα κείμενα και προσέφερε γραμματειακή υποστήριξη.

Εισαγωγή

Τον Απρίλιο του 2010 αναγγέλλεται επίσημα η προσφυγή της Ελλάδας στον Μηχανισμό Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η στιγμή είναι ιστορική. Σηματοδοτεί κατ' αρχάς την εκκίνηση ενός δρόμου μεγάλης απόστασης και με άγνωστο, προς το παρόν, τέρμα. Ορίζει όμως παράλληλα και το τέλος μιας πορείας που άρχισε τον Ιούλιο του 1974 με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Στην πορεία αυτή διαμορφώθηκε το πρόσωπο της σύγχρονης Ελλάδας: Εξασφαλίστηκε η ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού, βελτιώθηκε σημαντικά το βιοτικό επίπεδο και εμπεδώθηκε ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της. Η πρόοδος όμως αυτή εμπεριείχε και τα στοιχεία εκείνα που οδήγησαν τελικά στην κρίση.

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, που ιδρύθηκε το 1974 έζησε όλη αυτή την περίοδο, παρακολουθώντας στενά τις εξελίξεις στην οικονομία. Προσπάθησε να τις αναλύσει και να τις ερμηνεύσει για να αντιδράσει έγκαιρα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της συγκυρίας και κυρίως στις επερχόμενες αλλαγές.

Το IOBE ήταν κατ' αρχάς, καρπός της πολιτικής συγκυρίας. Ιδρύθηκε το 1974, αμέσως μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας, όταν οι συνθήκες επέτρεπαν πλέον την αδέσμευτη έρευνα, το διάλογο και την ελευθερία της έκφρασης.

Η κατάρρευση δικτατορικών καθεστώτων και η δημιουργία συνθηκών που εξασφάλιζαν τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής έκανε δυνατή τη λειτουργία οργανισμών ανάλογων με το IOBE σε πολλές χώρες του κόσμου. Αυτό συνέβη αρχικά στη Λατινική Αμερική και αργότερα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου κέντρα ερευνών άρχισαν να εμφανίζονται μετά το 1990 και έκτοτε να πολλαπλασιάζονται.

Στις προηγμένες χώρες της Δύσης το μοντέλο που υιοθέτησε το IOBE έχει πολύ πιο μακρά ιστορία. Ανάλογοι οργανισμοί εμφανίστηκαν στις ΗΠΑ πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και στην Ευρώπη τα τελευταία τριάντα χρόνια. Αξιοποιώντας αυτή την εμπειρία οι ιδρυτές του IOBE επεδίωξαν να δημιουργήσουν ένα κέντρο έρευ-

νας και παρέμβασης, που θα είναι ανεξάρτητο από τους χορηγούς, το κράτος και τα πολιτικά κόμματα και προσπάθησαν να διασφαλίσουν καταστατικά την ανεξαρτησία αυτή.

Η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας ήταν, όπως προκύπτει από την πορεία του IOBE μέχρι σήμερα, σταθερό μέλημα των Διοικήσεων και επιδιώχθηκε με διάφορους τρόπους, όπως η θέσπιση αυστηρών κανόνων δεοντολογίας, η πολλαπλότητα των πηγών χρηματοδότησης και κυρίως η εμπλοκή στη διαδικασία διαμόρφωσης των απόψεων δυνάμεων έξω από το IOBE, από την επιχειρηματική κοινότητα, την πολιτική και τα πανεπιστήμια. Στην πορεία αυτή δημιουργήθηκε ένα σώμα γνώσης με σαφή προσανατολισμό: ευρωπαϊκή ενσωμάτωση με συνεχείς προσαρμογές, εκσυγχρονισμός των δομών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, απελευθέρωση των παραγωγικών δυνάμεων της ιδιωτικής οικονομίας.

Οι θέσεις αυτές που στηρίχθηκαν σε ένα μεγάλο ερευνητικό έργο συντονίσθηκαν με τα ρεύματα σκέψης που επικράτησαν στην παγκόσμια οικονομία τα τελευταία τριάντα χρόνια, αλλά και με τις οικονομικές πολιτικές που εφαρμόσθηκαν σε μια σειρά χώρες. Βαδίζουν παράλληλα με τις αναλύσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των διεθνών οργανισμών και απηχούν τις προσδοκίες και τις εκτιμήσεις ενός σημαντικού μέρους του επιχειρηματικού κόσμου. Όπως είναι φανερό τόσο από τη στενή συνεργασία με τις επιχειρήσεις και κυρίως από τις αναλύσεις, το IOBE εξέφρασε αυθεντικά τη λογική της σύγχρονης οργανωμένης ανταγωνιστικής επιχείρησης, που έχει ευρείς ορίζοντες, αντιλαμβάνεται τις αλλαγές και προσαρμόζεται σ' αυτές. Από την άλλη πλευρά πήρε σημαντικές αποστάσεις από την παραοικονομία, τη φοροδιαφυγή και τη λογική του εύκολου κέρδους.

Το IOBE ξεκίνησε ως οργανισμός εφηρμοσμένης οικονομικής έρευνας με στόχο την παρακολούθηση των βραχυχρονίων εξελίξεων και την εκπόνηση μελετών. Εξ αρχής όμως ήταν φανερή η βούληση των ιδρυτών του, τα ευρήματα της έρευνας να είναι χρήσιμα στην άσκηση της οικονομικής πολιτικής. Ο δίδυμος αυτός χαρακτήρας, -έρευνα και παρέμβαση- εξελίχθηκε σταδιακά και οργανώθηκε σε μονιμότερες μορφές. Φαίνεται δε, ότι σε περιόδους κρίσης, όπως η παρούσα, ενισχύεται η παρεμβατική πλευρά, αντλώντας από το

συσσωρευμένο ερευνητικό έργο, συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής.

Από το σύνολο του έργου του IOBE που μελετάται στην παρούσα εργασία προκύπτουν τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά:

1^ο. Η υιοθέτηση ενός σταθερού πλαισίου αναφοράς και συγκεκριμένα του ευρωπαϊκού. Το IOBE εκτιμά ότι το πλαίσιο αυτό συνιστά την αντικειμενική πραγματικότητα στην οποία πρέπει να προσαρμοσθεί η Ελλάδα προσεγγίζοντας σταδιακά τις μορφές οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης που χαρακτηρίζονται ευρωπαϊκές. Δεκάδες μελέτες, αναλύσεις και παρεμβάσεις επικεντρώνονται στο κρίσιμο αυτό ζήτημα της προσαρμογής και καλύπτουν όλες τις περιοχές της οικονομίας: την επιχείρηση, τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, τον δημόσιο τομέα, το ασφαλιστικό σύστημα, την οικονομική πολιτική, την ενέργεια κ.λ.π.

Η προσέγγιση αυτή είναι μια πραγματιστική προσέγγιση. Αποδέχεται τους «κανόνες του παιχνιδιού», οι οποίοι απορρέουν από τη διεθνή θέση της χώρας και αναζητά τις πιο αποδοτικές μεθόδους που θα προωθήσουν την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στους κανόνες αυτούς.

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι η αποδοχή αυτή δεν ήταν και δεν είναι καθολική. Τόσο στην πράξη, σε όλα τα επίπεδα, όσο και σε πολιτικές προσεγγίσεις ή θεωρητικές αναζητήσεις, η αντικειμενική πραγματικότητα της Ευρώπης παραβλέπεται συχνά και ακολουθούνται δρόμοι που παρακάμπουν τα συγκεκριμένα πλαίσια που η πραγματικότητα αυτή επιβάλλει. Γι' αυτό οι θέσεις του IOBE συνάντησαν συχνά έντονες αντιδράσεις από τους χώρους εκείνους που αντιμετώπιζαν αρνητικά, ή με αρνητικό σκεπτικισμό, την ενσωμάτωση της χώρας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Από την άλλη πλευρά, οι θέσεις του IOBE συνέπλευσαν, με αξιοπρόσεκτη συνέπεια, με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, όπως εκφράζονται στις αναλύσεις της Επιτροπής και στις αποφάσεις των Συμβουλίων Κορυφής, και εξέφρασαν τις προσδοκίες ενός μεγάλου μέρους της κοινωνίας που είχε υιοθετήσει ουσιαστικά τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό.

2^{ον}. Η προσπάθεια το μελετητικό έργο να επεκτείνει τον χρονικό του ορίζοντα στο μέλλον, ενσωματώνοντας στην ανάλυση τις επερχόμενες μεταβολές. Στο σύνολο του έργου του IOBE το παρόν αντιμετωπίζεται με όρους του μέλλοντος, το οποίο πάλι προσεγγίζεται πραγματιστικά, ως αλληλουχία διαδοχικών προσαρμογών και όχι ως αδιατάρακτη πορεία προς ένα οραματικό τέλος. Και η προσέγγιση αυτή διέφερε σημαντικά από την επικρατούσα, η οποία, όπως υποστηρίζεται στην παρούσα μελέτη, συνίσταται στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του παρόντος με όρους του παρελθόντος. Και όταν υπήρξαν ιστορικές αποφάσεις όπως η ένταξη στην ΕΟΚ και στην ΟΝΕ, που κατ' εξοχήν αφορούσαν το μέλλον, αγνοήθηκαν οι αλλαγές του περιβάλλοντος που συνεπάγονταν οι αποφάσεις αυτές και κυρίως οι προσαρμογές που επέβαλαν. Το IOBE, έχοντας υιοθετήσει την πραγματιστική προσέγγιση για το μέλλον επεσήμανε έγκαιρα τις αναπόφευκτες επιπτώσεις πολιτικών που διαιώνιζαν παρωχημένες δομές και νοοτροπίες και ενίσχυσε τις δυνατότητες έγκαιρης πρόβλεψης.

3^{ον}. Η προσαρμογή της θεματολογίας της έρευνας στις οικονομικές εξελίξεις. Οι μελέτες και οι αναλύσεις του IOBE παρακολουθούν στενά τις οικονομικές εξελίξεις, καθορίζονται απ' αυτές και προσπαθούν να τις επηρεάσουν. Για να κατανοηθεί συνεπώς το εύρος, η ευστοχία και ο ρόλος των ερευνητικών δραστηριοτήτων και των παρεμβάσεων του IOBE είναι απαραίτητο να ενταχθούν στη συγκεκριμένη συγκυρία μέσα στην οποία εμφανίσθηκαν.

Τα παραπάνω βασικά χαρακτηριστικά ανιχνεύονται στα κεφάλαια αυτής της μελέτης, στην οποία καταγράφονται οι όροι λειτουργίας του IOBE και οι δραστηριότητες του, ο ιδεολογικός προσανατολισμός του, οι οικονομικές εξελίξεις στη χώρα και πώς επέδρασαν στη θεματολογία των ερευνών του και τέλος, οι κατευθυντήριες γραμμές που αναδεικνύονται μέσα απ' αυτή την τριακονταπενταετή πορεία. Συγκεκριμένα:

Στο **Κεφάλαιο 1** καταγράφεται η ίδρυση και οι καταστατικές επιδιώξεις του IOBE και οι βασικές δραστηριότητες του. Εξετάζεται επίσης με ποιους τρόπους εξασφαλίζεται πρακτικά η καταστατικά διακηρυγμένη ανεξαρτησία του έναντι των χορηγών του από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα. Τέλος, με βάση αφενός τις δια-

κηρύξεις του ίδιου του IOBE και αφετέρου, το σύνολο του έργου και των δραστηριοτήτων του, αναζητάται η βασική κατευθυντήρια γραμμή, που διέπει το έργο αυτό. Οι θέσεις του IOBE, όπως προκύπτουν από τα παραπάνω, συνιστούν μια συνεκτική πρόταση που εντάσσεται στα πλαίσια της ελεύθερης ευρωπαϊκής οικονομίας και του ανταγωνισμού. Παράλληλα, η εμπειρική γνώση που έχει παραχθεί θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ουδέτερη και τεχνοκρατική με την έννοια ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί από Κυβερνήσεις διαφόρων προσανατολισμών, για να βελτιωθεί η αποδοτικότητα των δημοσίων πολιτικών.

Στο **Κεφάλαιο 2** παρουσιάζεται μια συνοπτική αφήγηση των οικονομικών κυρίως εξελίξεων της 35ετίας. Η αφήγηση αυτή δεν συνιστά μια «ιστορία» της ελληνικής οικονομίας στη μεταπολίτευση. Είναι επιλεκτική, παραλείπει σημαντικές πλευρές, αναδεικνύει άλλες και έχει συγκεκριμένη στόχευση: να περιγράψει το κλίμα μέσα στο οποίο ασκήθηκε η ερευνητική δραστηριότητα του IOBE και να παρακολουθήσει τις συνεχείς μεταβολές του περιβάλλοντος και των συνθηκών, που επηρέασαν τις κατευθύνσεις της δραστηριότητας αυτής. Συγκεκριμένα αναλύονται: Οι επιδόσεις, που διαμόρφωσαν το πρόσωπο της ελληνικής οικονομίας, αλλά και οι καθυστερήσεις και αστοχίες που οδήγησαν σε αδιέξοδο. Οι ιστορικοί σταθμοί που άλλαξαν το διεθνές περιβάλλον και οι κρίσιμες επιλογές στο εσωτερικό της χώρας που καθόρισαν την πορεία της. Οι αντιλήψεις, νοοτροπίες και συμπεριφορές που επεκράτησαν στην ελληνική κοινωνία μετά την μεταπολίτευση, οι οποίες επηρέασαν και εξακολουθούν να επηρεάζουν την οικονομία. Οι τάσεις της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε και τα βασικά διαχρονικά χαρακτηριστικά της. Το κεφάλαιο κλείνει με μια συνοπτική περιγραφή της κατάστασης της οικονομίας το 2008, ένα βήμα πριν από την μεγάλη κρίση. Αναλύονται τέλος τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά που αποκαλύπτουν το μέγεθος του έργου που απαιτείται για να αναπροσανατολιστεί η οικονομία προς ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης.

Στο **Κεφάλαιο 3** αναλύεται η στόχευση και η θεματολογία του ερευνητικού έργου του IOBE, σε σχέση με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες του οικονομικού περιβάλλοντος. Μια πρώτη διαπίστωση αφορά τον σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας στην παρακολούθηση αυτών των μεταβολών,

καταγράφοντας έγκαιρα τις μεταπτώσεις του κλίματος. Οι ερευνητικοί προσανατολισμοί και η δραστηριότητα του IOBE εξετάζονται χωριστά για τέσσερις περιόδους: 1975-1980, 1981-1990, 1991-2000, 2001-2008. Ο χωρισμός σε αυτές τις περιόδους υπαγορεύεται από το γεγονός ότι παρουσιάζουν σαφή διακριτά χαρακτηριστικά, κυρίως όσον αφορά τις τάσεις διεύρυνσης του Κράτους, τις σχέσεις με την ΕΟΚ στην αρχή και την ΕΕ αργότερα και τις οικονομικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν. Για κάθε μια από τις περιόδους αυτές παρακολουθείται η εξέλιξη των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών και ειδικότερα η πορεία των παραμέτρων που αφορούν τον δημόσιο τομέα και την ανταγωνιστικότητα, των δυο δηλαδή κρίσιμων μεγεθών, η χειροτέρευση των οποίων οδήγησε σταδιακά στην κρίση. Αναλύονται ακόμη οι μεταβολές της οικονομικής πολιτικής και εντοπίζονται τα σημαντικότερα ζητήματα που ανέκυψαν.

Στη συνέχεια εξετάζεται με ποιους τρόπους τοποθετήθηκε το IOBE απέναντι σ' αυτά τα ζητήματα, πώς ανταποκρίθηκε με το έργο του στις ανάγκες των καιρών, αν δηλαδή απάντησε με επάρκεια στις προκλήσεις που έθεταν κάθε φορά οι οικονομικές εξελίξεις. Από την εκτεταμένη ανθολόγηση του μελετητικού έργου που παρουσιάζεται προκύπτουν τα ακόλουθα:

Πρώτον, σε κάθε περίοδο τα κομβικά ζητήματα που ανέκυπταν στην οικονομία επηρέασαν καθοριστικά τόσο τη βαρύτητα που είχε δοθεί σε περιοχές έρευνας, όσο και την επιλογή των σημείων παρέμβασης. Στην πρώτη περίοδο, 1974-1980, η έμφαση δόθηκε στην προετοιμασία για την ένταξη στην ΕΟΚ και την αποτροπή της κρίσης στη βιομηχανία. Στη δεύτερη περίοδο, 1981-1990, το ερευνητικό ενδιαφέρον στρέφεται στα ζητήματα του κράτους και του δημόσιου τομέα και στις διαρθρωτικές αλλαγές που επέβαλε η ένταξη στην ΕΟΚ. Στην τρίτη περίοδο, 1991-2000, το IOBE υποστηρίζει σθεναρά την πορεία προς την ΟΝΕ και αναλύει τους όρους που θα μετατρέψουν την ονομαστική σύγκλιση σε πραγματική σύγκλιση. Στην περίοδο 2001-2008 επισημαίνει το έλλειμμα της μεταρρυθμιστικής πολιτικής, επανέρχεται με μια συνολική πρόταση για την αναδιοργάνωση του Κράτους και αναδεικνύει τον πρόσκαιρο χαρακτήρα των παραγόντων που τροφοδότησαν την ταχεία ανάπτυξη.

Δεύτερον, οι ερευνητικές επιλογές επηρεάζονται μεν από τη συ-

γκυρία, οι απαντήσεις όμως που επιχειρούνται έχουν μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και εστιάζονται κυρίως στην ανάλυση προβλημάτων που θα ανακύψουν στο μέλλον.

Τρίτον, η σχέση με τις οικονομικές εξελίξεις είναι αμφίδρομη. Οι εξελίξεις υπαγορεύουν τα ζητήματα που πρέπει να μελετηθούν και το IOBE με την ερευνητική του δραστηριότητα επιδιώκει να επηρεάσει τις εξελίξεις αυτές.

Το **Κεφάλαιο 4** αφορά την περίοδο 2008-2010 και την κρίση στην ελληνική οικονομία. Η βασική θέση που υποστηρίζεται είναι ότι η κρίση ήταν το αναπόφευκτο αποτέλεσμα μιας μακράς πορείας κατά την οποία τα μεγάλα δίδυμα ελλείμματα του δημόσιου τομέα και του εξωτερικού ισοζυγίου κατέληξαν στην υπερχρέωση. Στην περίοδο αυτή το IOBE διευρύνει τον παρεμβατικό του ρόλο με δημοσιεύσεις, παρουσιάσεις, συναντήσεις και δημόσιες εκδηλώσεις, επιμένοντας στην ανάγκη εφαρμογής ενός συνεκτικού, αυστηρού σχεδίου δημοσιονομικής προσαρμογής, ενώ, παράλληλα, υποδεικνύει αναξιοποίητες «πηγές ανάπτυξης» και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας, τις οποίες θεμελιώνει με την ερευνητική του δραστηριότητα. Τέλος, μετά την Συμφωνία Στήριξης και το Μνημόνιο εκτιμά ότι η συνεπής εφαρμογή του είναι η μόνη διέξοδος, και προχωρά σε συγκεκριμένες προτάσεις για ταχύτερη πρόοδο του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής.

Το **Επίμετρο** αναφέρεται στο ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει το IOBE μέσα στο νέο περιβάλλον που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται με καταγιστικούς ρυθμούς. Η πρόβλεψη για τα βασικά στοιχεία αυτού του περιβάλλοντος είναι τη στιγμή αυτή εξαιρετικά αβέβαια και περιλαμβάνει εκδοχές που πριν από δυο χρόνια ήταν αδιανόητες. Είναι βέβαιο όμως ότι οι εξελίξεις θα είναι δυσμενέστερες αν μεγαλώσουν οι αποστάσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το IOBE έχοντας στηρίξει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας με συνέπεια και μελετητική προσπάθεια, δεν έχει άλλη επιλογή από το να συνεχίσει στον ίδιο δρόμο: να αναλύσει και να παρουσιάσει με πειστικότητα τους όρους και τις προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν την παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στη ζώνη του ευρώ και θα συμβάλουν στη σταδιακή αποκατάσταση της θέσης της ως ισότιμου εταίρου.

1. ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ. 1974-2010.

Ίδρυση-Εξέλιξη-Σκοποί-Δραστηριότητες

Το IOBE καταλαμβάνει σήμερα ιδιαίτερη θέση στην ελληνική κοινωνία, καθώς είναι ο μόνος μη δημόσιος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός που ασχολείται συστηματικά με την οικονομική έρευνα και παρεμβαίνει με θέσεις και προτάσεις για κρίσιμα ζητήματα της οικονομικής συγκυρίας και της οικονομικής πολιτικής. Η θέση αυτή είναι κατάληξη μιας μακράς πορείας που άρχισε το 1974 και συνεχίζεται αδιάλειπτα μέχρι σήμερα. Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται συνοπτικά η πορεία αυτή και συγκεκριμένα:

α) η διεθνής εμπειρία από τη δράση ανάλογων οργανισμών, β) η ίδρυση του IOBE και οι επιδιώξεις των πρωταγωνιστών, γ) η εξέλιξη του από ένα μικρό κέντρο οικονομικών μελετών, συνδεδεμένο με τον ΣΕΒ, σε ένα ανεξάρτητο ερευνητικό ίδρυμα που, παράλληλα με την έρευνα, επιδιώκει να έχει ενεργό παρουσία στον δημόσιο διάλογο, δ) το εύρος των δραστηριοτήτων του, το οποίο καλύπτει πλέον όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας, ε) οι πόροι του και οι τρόποι που διασφαλίζει την ανεξαρτησία του έναντι χορηγών και υποστηρικτών, στ) οι βασικές θέσεις του και ο ιδεολογικός προσανατολισμός του, όπως προκύπτει από τις διακηρύξεις των ιδρυτών, κυρίως όμως όπως αναδεικνύεται μέσα από το σύνολο του ερευνητικού του έργου και τη συνεχή παρουσία του στο διάλογο για την οικονομία.

1.1 Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΚΕΝΤΡΑ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ THINK-TANKS

Το IOBE είναι ένας οργανισμός έρευνας και παραγωγής προτάσεων που αφορούν τις δημόσιες πολιτικές, ανάλογος με αυτούς που δραστηριοποιούνται σε πολλές χώρες του κόσμου, με διάφορες ονομασίες, η συνηθέστερη των οποίων είναι ο αγγλικός όρος think tank, συχνά αμετάφραστος. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οργανισμοί με τίτλους όπως Ινστιτούτο ή Κέντρο Ερευνών, Ίδρυμα κ.λ.π.

Σε μια πρώτη προσέγγιση ο όρος think tank χρησιμοποιείται για κάθε μη κυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος διεξάγει εφηρμοσμένη έρευνα κυρίως σε τομείς δημόσιας πολιτικής. Ο γενικός αυτός ορισμός ωστόσο υποκρύπτει μεγάλες διαφορές των οργανισμών αυτών ως προς τους σκοπούς, το μέγεθος, τον τομέα δραστηριότητας, τη νομική μορφή, τις πηγές χρηματοδότησης, το βαθμό ανεξαρτησίας τους απέναντι στο κράτος, τα πολιτικά κόμματα και τις ομάδες συμφερόντων.

Τα think tanks αναπτύχθηκαν στις ΗΠΑ από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα με κύρια επιδίωξη των ιδρυτών τους τη δημιουργία ανεξάρτητων κέντρων έρευνας που θα διαμορφώσουν αξιόπιστες προτάσεις πολιτικής, χωρίς να εκτίθενται ιδιαίτερα στα μέσα ενημέρωσης και την κοινή γνώμη. Στα μέσα του αιώνα οι οργανισμοί αυτοί αποτελούσαν ήδη στοιχεία της πολιτικής και κοινωνικής ζωής στις ΗΠΑ, ενώ η στόχευσή τους διευρύνθηκε σε πιο άμεσες παρεμβάσεις και συγκεκριμένες προτάσεις λύσεων προς την πολιτική ηγεσία. Η ενεργότερη εμπλοκή των οργανισμών αυτών στη διατύπωση προτάσεων πολιτικής ενθαρρύνθηκε ιδιαίτερα στη διάρκεια της Μεγάλης Κρίσης, όταν η οικονομική πολιτική στις ΗΠΑ έγινε πιο παρεμβατική και επεδίωξε να στηρίξει συγκεκριμένες δράσεις για να περιορίσει τις επιπτώσεις της ύφεσης. Η κατάσταση αυτή ευνοούσε τη λειτουργία οργανισμών που παρήγαγαν ιδέες, οι οποίες θεωρούνταν χρήσιμες και ενθάρρυνε τη συνεργασία επιστημόνων με κυβερνητικούς φορείς. Στη διάρκεια του Πολέμου και στη μεταπολεμική περίοδο, η έμφαση άρχισε σταδιακά να μετατοπίζεται και τα think tanks συνδέθηκαν στενότερα με την επιχειρηματική κοινότητα, πήραν αποστάσεις από την πρακτική της συμπόρευσης με την κυβέρνηση και δεν δίσταζαν να παίρνουν ανοικτά θέση στις ιδεολογικές αντιπαλότητες της εποχής. Παράλληλα, διευρύνθηκε η στόχευσή τους καθώς δεν απευθύνονται πλέον μόνο σ' αυτούς που αποφασίζουν σε πολιτικό επίπεδο, αλλά επιδιώκουν να επικοινωνήσουν ευρύτερα τις ιδέες τους και να επηρεάσουν την κοινή γνώμη. Οι περισσότεροι οργανισμοί αυτού του τύπου στις ΗΠΑ κινήθηκαν σ' αυτές τις κατευθύνσεις και γνώρισαν τα τελευταία χρόνια ταχεία ανάπτυξη. Σήμερα, εκτιμάται ότι λειτουργούν πάνω από 1700, που εμπίπτουν στη γενικότερη κατηγορία του think tank. Ειδικότερα, στο χώρο της οικονομίας, ορισμένοι από τους μεγαλύτερους και σημαντικότερους οργανισμούς που λειτουργούν

σήμερα στις ΗΠΑ είναι: American Enterprise Institute, Brookings Institution, Center for Strategic and International Studies, National Bureau for Economic Research (NBER), RAND Corporation, The Heritage Foundation.

Στην Ευρώπη τα think tanks αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα τα τελευταία τριάντα χρόνια και υπολογίζεται ότι ο αριθμός τους υπερβαίνει τα 1200. Διαφέρουν ωστόσο σημαντικά μεταξύ τους ως προς τους επιμέρους στόχους, τη δομή και τη λειτουργία τους, τις σχέσεις τους με τις κυβερνήσεις, τα πολιτικό κόμματα και τους χρηματοδότες τους. Μερικοί από τους επιφανέστερους οργανισμούς οικονομικής έρευνας στην Ευρώπη σήμερα είναι οι ακόλουθοι: Στη Γερμανία: Friedrich-Ebert-Stiftung, Ifo Institute for Economic Research, Konrad-Adenauer-Stiftung. Στη Γαλλία: Centre d' Etudes du Développement International et des Mouvements Economiques et Sociaux (CEDIMES), Centre d' Etudes Prospectives et d' Informations Internationales (CEPII), Institut Français des Relations Internationales (ifri). Στην Ιταλία: Bruno Leoni Institute (IBL), Centre for Social Studies and Policies (CENSIS). Στην Ισπανία: Fundaci n para las Relaciones Internacionales y el Di logo Exterior (FRIDE), Fundaci n para el Analisis y los Estudios Sociales (FAES). Στο Ηνωμένο Βασίλειο: Center for Economic Policy Research (CEPR), Center for Policy Studies (CPS), Chatham House, Institute of Economic Affairs (IEA.). Στις Βρυξέλλες, με ευρωπαϊκό προσανατολισμό: Bruegel, European Center for International Political Economy (ECIPE), European Policy Center (EPC).

Η μελέτη των think tank έχει αναδείξει μια σειρά σημαντικά ερωτήματα ως προς τη φύση, τη χρησιμότητα, τη λειτουργία τους, τον ρόλο τους σε μια δημοκρατική κοινωνία διαλόγου, τις σχέσεις τους με τους χρηματοδότες, τις ομάδες συμφερόντων και τους φορείς εξουσίας, τα πολιτικά κόμματα κ.λ.π. Τα κυριότερα από τα ζητήματα αυτά που απασχολούν και την παρούσα μελέτη που έχει αντικείμενο έναν οργανισμό αυτού του είδους είναι:

Πρώτον, το ζήτημα της **ανεξαρτησίας** και πώς εξασφαλίζεται. Η ανεξαρτησία έχει κομβική σημασία για έναν φορέα, ο οποίος δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο, εκ των προτέρων δεδομένο κοινό, όπως π.χ. οι επαγγελματικές οργανώσεις κοινωνικών ομάδων, αλλά

επιδιώκει να προσεγγίζει το ευρύτερο δυνατό ακροατήριο. Για να το επιτύχει όμως αυτό πρέπει να είναι -αλλά και να φαίνεται ότι είναι- αντικειμενικό και ανεξάρτητο. Το ζήτημα τίθεται με μεγαλύτερη οξύτητα στην Ευρώπη και ειδικότερα για τους οργανισμούς εκείνους που στηρίζονται σε ιδιωτική χρηματοδότηση. Κι' αυτό διότι η ευρωπαϊκή πολιτιστική παράδοση διαφέρει από την αμερικανική, όπου γίνεται πιο εύκολα αποδεκτό ότι η ιδιωτική χορηγία μπορεί να παρέχεται χωρίς άμεσα ανταλλάγματα. Στην Ευρώπη η έρευνα που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους θεωρείται ότι εξυπηρετεί το «γενικό συμφέρον» και ότι είναι εξ ορισμού αντικειμενική και ανεξάρτητη. Αντίθετα, η ιδιωτική χρηματοδότηση αντιμετωπίζεται με μεγαλύτερη καχυποψία¹. Ωστόσο και στις ΗΠΑ αμφισβητείται, συχνά έντονα, η ανεξαρτησία των think tank και αντιμετωπίζονται ως ερευνητικοί βραχίονες κάποιων χρηματοδοτών που, με περιορισμένους σχετικά πόρους, επιδιώκουν να προωθούν οικονομικά δόγματα της αρεσκείας τους².

Το δεύτερο ζήτημα που συνδέεται με το θέμα της ανεξαρτησίας είναι η **χρηματοδότηση** του οργανισμού, ειδικότερα όταν αυτή προέρχεται από τον ιδιωτικό τομέα. Για να διασφαλίσει τη διαφάνεια στη χρηματοδότηση των οργανισμών η Ε.Ε. καθιέρωσε τον Ιούνιο του 2008 (EurActiv 24/06/08) ένα αρχείο στο οποίο καταγράφονται εθελοντικά όλες οι οργανώσεις που έχουν στόχο να επηρεάσουν την πολιτική της. Στο αρχείο αυτό περιλαμβάνονται ομάδες πίεσης, μη κυβερνητικές οργανώσεις και ερευνητικοί οργανισμοί. Οι καταγραφόμενοι οφείλουν να δηλώσουν τους ετήσιους προϋπολογισμούς τους, τις κύριες πηγές χρηματοδότησης, τις δωρεές και τις εισφορές που λαμβάνουν.

Τα παραπάνω υποδηλώνουν ότι η διαφάνεια των πηγών χρηματοδότησης είναι προαπαιτούμενο για τη διερεύνηση της σχέσης ενός οργανισμού με τους χρηματοδότες του. Το ουσιαστικό στοιχείο όμως είναι η πολλαπλότητα των πηγών χρηματοδότησης. Είναι φανερό ότι ο ερευνητικός οργανισμός που εξαρτάται αποκλειστικά

¹ Σε πρόσφατη μελέτη υποστηρίζεται ότι τα think-tanks, παρά τις περί ανεξαρτησίας διακηρύξεις τους, μετατρέπονται συχνά σε «υποβρύχια των ιδιωτικών συμφερόντων». Βλέπε σχετικά Stephen Boucher, Martine Royo "Les think-tanks cerveaux de la guerre des idées", FELIN ED BU, 2009.

² Βλ. Paul Krugman "Supply Side Virus Strikes Again" *The Dismal Scientist*, Slate, August 15, 1996.

από μια μοναδική χρηματοδοτική πηγή είναι πιο εύκολο να υποκύψει στις υποδείξεις του χρηματοδότη από έναν οργανισμό που έχει εξασφαλίσει πόρους από μια ευρεία χρηματοδοτική βάση.

Η ανεξαρτησία της έρευνας, συνδέεται, αλλά δεν ταυτίζεται με την ιδεολογική κατεύθυνση. Ακόμα και οργανισμοί με σαφή και διακηρυγμένη ιδεολογική ταυτότητα επιδιώκουν την ανεξαρτησία της ερευνητικής τους δραστηριότητας, η οποία τονίζουν ότι διεξάγεται με αυστηρά επιστημονικά κριτήρια. Και υποστηρίζουν ότι τα πορίσματα της έρευνας εξάγονται με βάση αυτά τα κριτήρια και δεν απηχούν αναγκαστικά τις απόψεις των ατόμων ή ομάδων που τους υποστηρίζουν επειδή διάκεινται φιλικά προς την ιδεολογική τοποθέτηση του οργανισμού³.

Το τρίτο ζήτημα αφορά τους **κανόνες διεξαγωγής της έρευνας** που ακολουθεί ένας οργανισμός αυτού του είδους. Και τούτο διότι το θέμα της ανεξαρτησίας είναι πραγματικό ζήτημα, που αποδεικνύεται περισσότερο στην εφαρμογή, στα πορίσματα δηλαδή και την επιστημονική επάρκεια της έρευνας που διεξάγει ένας οργανισμός και, σε τελευταία ανάλυση, στο εύρος της αποδοχής των αποτελεσμάτων της από τους χρήστες τους. Γι' αυτό έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα οι κανόνες διεξαγωγής της έρευνας που υιοθετούνται. Ένας ανεξάρτητος οργανισμός έρευνας επιδιώκει να εξασφαλίσει: Τον επιστημονικό αντίλογο των ειδικών, τη συζήτηση και την ανταλλαγή απόψεων, πριν γνωστοποιήσει τα αποτελέσματα της έρευνας στο ευρύτερο κοινό. Αυτό επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα: ad-hoc συναντήσεις, ομάδες εργασίας που περιλαμβάνουν εξωτερικούς κριτές, θέσπιση ανεξάρτητων επιστημονικών συμβουλίων που κρίνουν την έρευνα. Την παρουσία στο επιστημονικό του δυναμικό συνεργατών, από διάφορες σχολές σκέψης, που μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα. Τη συμμετοχή στις ερευνητικές του δραστηριότητες όσο το δυνατόν περισσότερων εξωτερικών συνεργατών, που δεν ανήκουν στο μόνιμο προσωπικό του οργανισμού. Τη συνεργασία με πανεπιστήμια ή/και την ένταξη στο δυναμικό του πανεπιστημιακών, οι οποίοι ενσωματώνουν στην έρευνα που διε-

³ Το IEA, (Institute of Economic Affairs) ένας οργανισμός που διακηρύσσει ανεπιφύλακτα ότι πιστεύει στην ιδιωτική επιχειρηματικότητα, θέτει σε κάθε επιχείρηση-χορηγό τον όρο ότι δεν δεσμεύεται ως προς την κατεύθυνση και τα αποτελέσματα της έρευνας: Ο Arthur Seldon, εκ των ιδρυτών του IEA προειδοποιούσε τους μεγάλους εταιρικούς δωρητές λέγοντας «δεν θα πούμε αυτά που θέλετε». Βλ. John Blundell "Waging the war of ideas". IEA, 2001, σελ.22.

ξάγουν στον οργανισμό τους κανόνες και τις προϋποθέσεις της επιστημονικής έρευνας.

Το τέταρτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη λειτουργία των μελετητικών οργανισμών είναι οι **σκοποί** που επιδιώκουν. Η πρώτη, κεφαλαιώδης διάκριση ήταν ανάμεσα σε οργανισμούς που διεξάγουν αποκλειστικά επιστημονική έρευνα και εκείνους που επιδιώκουν να επηρεάσουν τις δημόσιες πολιτικές, προβάλλοντας με πειστικό τρόπο τα αποτελέσματα της έρευνας. Αρχικά, όπως ήδη αναφέρθηκε, οι οργανισμοί αυτοί περιορίζονταν στην έρευνα και στη δημοσίευση των μελετών τους και λειτουργούσαν περίπου ως πανεπιστήμια χωρίς μαθητές. «Μέχρι τη δεκαετία του '60, τα αμερικανικά *think tanks* επεδίωκαν πολύ χαμηλό προφίλ στο ρόλο τους στη διαμόρφωση πολιτικών. Οι επιστήμονες που συμμετείχαν στο δυναμικό των οργανισμών αυτών συνέβαλαν ουσιαστικά στην ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας, η οποία σε τελευταία ανάλυση ασφαλώς επηρέασε δημόσιες πολιτικές. Οι ίδιοι όμως οι μελετητές και οι οργανισμοί τους πολύ σπάνια υποστήριζαν δημόσια τα πορίσματα της έρευνας. Η έρευνα των *think tanks* δεν επεδίωκε να κάνει πρωτοσέλιδα, αλλά να διαχυθεί στο πολιτικό λεξιλόγιο της εποχής»⁴. Σταδιακά η κατάσταση άλλαξε δραστικά και σήμερα το σύνολο σχεδόν των οργανισμών αυτών, επιδιώκει ρητά ή άρρητα να επηρεάσει δημόσιες πολιτικές. Παράλληλα, στις περισσότερες χώρες τα μέσα ενημέρωσης προβάλλουν, συχνά με εντυπωσιακό τρόπο, τις δραστηριότητες τους⁵.

Το πέμπτο σημαντικό στοιχείο που προσδιορίζει τη φύση ενός οργανισμού παραγωγής ιδεών είναι η **ιδεολογική του ταυτότητα**, αν δηλαδή επιδιώκει την προώθηση μιας συγκεκριμένης αντίληψης και εντάσσει τη δραστηριότητά του σ' αυτήν, ή/αν λειτουργεί χωρίς δεσμευτική κατευθυντήρια γραμμή, από την οποία δεν αποκλίνει. Τα τελευταία χρόνια στις ΗΠΑ οι οργανισμοί με σαφές ιδεολο-

4 A.Rich "Think Tanks, Public Policy and the Politics of Expertise" Cambridge University Press 2004, σελ.7.

5 Η διευρυνόμενη σχέση *think-tanks* και ΜΜΕ βασίζεται κυρίως στην ανάπτυξη «αμοιβαίως επωφελών επαφών. Τα *think-tanks* χρησιμοποιούνται από τους δημοσιογράφους ως πηγές έγκυρης πληροφόρησης και σχολιασμού και αυτοί με τη σειρά τους παίζουν κεντρικό ρόλο στη δημοσιοποίηση των αναλύσεων των *think-tanks* Βλ. "Diane Stone and Andrew Denham ed". "Think-tank traditions, Policy research and the politics of ideas", Manchester University Press 2004, σελ. 8.

γικό στίγμα πολλαπλασιάσθηκαν, κυρίως στον τομέα της πολιτικής και οι περισσότεροι με συντηρητική απόχρωση. Στην Ευρώπη θα πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα το Institute of Economic Affairs στην Μεγάλη Βρετανία που ιδρύθηκε το 1955 με στόχο να προωθήσει την ιδέα της προσωπικής και οικονομικής ελευθερίας. Το IEA απέκλεισε εξ αρχής την άμεση παρέμβαση στη δημόσια πολιτική και επέλεξε να «στρατευθεί στον πόλεμο των ιδεών», με στόχο να συμβάλει στην ευρύτερη αποδοχή του οικονομικού φιλελευθερισμού στη βρετανική κοινωνία. Οι στρατευμένοι οργανισμοί με σαφείς και διακηρυγμένες ιδεολογικές θέσεις είναι άλλοτε αυτόνομοι και άλλοτε οργανικά συνδεδεμένοι με πολιτικά κόμματα, συνδικαλιστικές οργανώσεις ή ομάδες συμφερόντων.

Με βάση τα παραπάνω το προφίλ ενός σύγχρονου-μη στρατευμένου ερευνητικού οργανισμού διαμορφώνεται από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- α) Έχει μόνιμη παρουσία και στηρίζεται σε δική του ερευνητική ομάδα, η οποία περιλαμβάνει συνήθως πανεπιστημιακούς.
- β) Ειδικεύεται στην έρευνα που έχει σκοπό την παραγωγή λύσεων δημόσιας πολιτικής. Προτείνει ιδέες, προβαίνει σε αναλύσεις και παρέχει συμβουλές.
- γ) Κοινοποιεί τα αποτελέσματα της έρευνας στα κέντρα λήψης αποφάσεων και στην κοινή γνώμη.
- δ) Επιδιώκει να διατηρήσει την ερευνητική του ανεξαρτησία και να μην εκπροσωπεί οποιοδήποτε επιμέρους συμφέρον.
- ε) Εξασφαλίζει μέρος των πόρων του με την εκπόνηση μελετών για λογαριασμό τρίτων δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων, δεν είναι όμως υπεύθυνο για τις αποφάσεις των φορέων αυτών.
- στ) Επιδιώκει με ρητό ή άρρητο τρόπο να δράσει προς την κατεύθυνση της εξυπηρέτησης του δημόσιου συμφέροντος.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά εντοπίζονται στην ίδρυση, τη λειτουργία, τις δραστηριότητες και τους σκοπούς του IOBE, που αναλύονται στα επόμενα κεφάλαια.

1.2. 1974: ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Το Ινστιτούτον Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών ιδρύθηκε το 1974 με πρωτοβουλία του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών και του τότε Προέδρου του, κ. Δ.Μαρινόπουλου, σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών, την Εμπορική Τράπεζα Ελλάδος, την Τράπεζα Πίστεως, την Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως και την Εθνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως. Στην ιδρυτική ομάδα που συστήθηκε συμμετείχαν 77 προσωπικότητες του επιχειρηματικού κόσμου.

Μετά την ολοκλήρωση των νομικών διαδικασιών και την εγκριτική απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών, συστήθηκε το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του IOBE, το οποίο αποτελείτο από 30 μέλη⁶ και η πρώτη Διοικούσα Επιτροπή του που ήταν η ακόλουθη: Πρόεδρος ο Δημήτριος Μαρινόπουλος, Αντιπρόεδρος ο Αθανάσιος Γκέρτσος και μέλη ο Αλέξανδρος Αθανασιάδης, ο Δημήτριος Κυριαζής, ο Νικόλαος Τσαγκρίδης, ο Ευθύμιος Χριστοδούλου και ο Γεώργιος Κουτσουμάρης, ο οποίος ορίσθηκε Γενικός Διευθυντής του Ινστιτούτου.

Από τη σύνθεση της ιδρυτικής ομάδας, του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου και των αρχικών μελών του είναι φανερό ότι το IOBE προήλθε από πρωτοβουλία της επιχειρηματικής κοινότητας, με βαρύνουσα την παρουσία της βιομηχανίας και μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας. Ωστόσο, ευθύς εξαρχής τόσο τα ιδρυτικά μέλη όσο και οι οργανισμοί που συμμετείχαν κατέστησαν σαφές ότι πρόθεση τους δεν ήταν η δημιουργία ενός οργανισμού που θα στήριζε επιστημονικά τις επιδιώξεις των μελών του. Όπως τόνιζε ο Πρόεδρος του IOBE Δημ.Μαρινόπουλος, «*Το Ινστιτούτο, θα είναι οργανωμένο έτσι, ώστε με ακαδημαϊκή ανεξαρτησία και αδιάβλητη αντικειμενικότητα, να επιδίδεται ανεπηρέαστο στη διερεύνηση και ανάλυση των προβλημάτων που συσχετίζονται με τη Βιομηχανία, και να εισηγείται τις προσφορώτερες σε κάθε περίπτωση λύσεις χωρίς καμμία επιβάρυνση του Δημοσίου. Η ίδρυση ενός τέτοιου Οργανισμού με κατωχυρωμένη ανεξαρτησία, πρέπει να*

6 Βλ. Παράρτημα 1

εκτιμηθεί σαν προσφορά συνεργασίας προς την Πολιτεία και σαν συμβολή της Βιομηχανίας για τον ορθό καθορισμό των μέτρων της αναπτυξιακής μας πολιτικής».⁷

Βασικός σκοπός ενός οργανισμού αυτού του τύπου έλεγε ο καθ. Γ.Κουτσουμάρης, Γενικός Διευθυντής του IOBE «είναι να βοηθήσει δια των ερευνών, των μελετών και των αναλύσεων του εις την διαφώτισιν και την συνειδητοποίησιν πολλών πλευρών της οικονομικής λειτουργίας και της συμπεριφοράς των επί μέρους τομέων της οικονομίας. Τούτο θα έχη ως αποτέλεσμα, ενέργειαι και αποφάσεις τόσον των επιχειρήσεων, όσον και των διαχειριζομένων θέματα της οικονομικής πολιτικής να στηρίζονται εις πληρεστέραν εμπειρίαν και εις θετικωτέρας εκτιμήσεις των πραγμάτων»⁸.

Η επιλογή της δημιουργίας ενός ανεξάρτητου οργανισμού αποτυπώνεται εξάλλου με σαφήνεια στους σκοπούς του νεοσύστατου σωματείου, οι οποίοι ορίζονται στο καταστατικό του ως ακολούθως:

1. Η επιστημονική διερεύνησις και ανάλυσις των οικονομικών, βιομηχανικών και επιχειρησιακών προβλημάτων, αφορώντων εις την ανάπτυξιν της ελληνικής οικονομίας εν γένει και ειδικώτερον της ελληνικής βιομηχανίας, η εξαγωγή συμπερασμάτων και η διαμόρφωσις προτάσεων δυναμένων να υποβοηθήσουν εις την επίλυσιν των διαφόρων αναπτυξιακών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας και Βιομηχανίας.
2. Η παρακολούθησις και μελέτη των εξελίξεων της ελληνικής και της διεθνούς οικονομίας και η αξιολόγησις αυτών, προς διαγραφὴν προβλέψεων περί των πιθανών μελλοντικών εξελίξεων.
3. Η ανάληψις μελετών γενικοτέρου ενδιαφέροντος, κατόπιν ειδικῆς εγκρίσεως του Διοικητικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου.

Με βάση τις καταστατικές του αρχές και τις δηλώσεις των ιδρυτών του, είναι σαφές ότι αυτό που επιδιώχθηκε εξ αρχῆς ήταν η δημιουργία ενός ανεξάρτητου οργανισμού, ο οποίος δεν περιορίζεται

⁷ Βιομηχανικό Συνέδριο, 4 Φεβρουαρίου 1975

⁸ «Η συμβολή της οικονομικής έρευνας εις την διαδικασίαν της αναπτύξεως». Εισήγησις στη Γενική Συνέλευση του IOBE 1976.

στην έρευνα, αλλά, με βάση αυτήν διατυπώνει δημόσια συστάσεις-προτάσεις και λύσεις πολιτικής. Ένας οργανισμός αυτού του τύπου επιδιώκει να καταστεί αξιόπιστος συνομιλητής στο δημόσιο διάλογο και να δράσει ανεξάρτητα από την πολιτική, ως ενεργό στοιχείο της κοινωνίας των πολιτών. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι τα παραπάνω προϋποθέτουν την ύπαρξη ελεύθερου δημοσίου διαλόγου και είναι χαρακτηριστικό ότι η ίδρυση του IOBE ακολούθησε την πτώση της δικτατορίας και την αποκατάσταση της λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών. Στις νέες συνθήκες που άρχισαν να διαμορφώνονται, οι ιδρυτές του IOBE βρίσκονταν σε ευθεία αντίθεση με τη λογική της οξείας πολιτικής αντιπαράθεσης που κυριαρχούσε τότε. Διέβλεψαν ότι θα μπορούσαν να υπάρξουν κέντρα έρευνας, παραγωγής ιδεών και προτάσεων που θα λειτουργούσαν αυτόνομα, χωρίς σύνδεση με τα πολιτικά κόμματα. Η ιδέα ήταν εξαιρετικά διορατική για την εποχή. Για δυο λόγους: πρώτον, γιατί στην ατμόσφαιρα της έντονης πολιτικοποίησης που επικρατούσε τότε δεν ήταν εύκολο να υποθέσει κανείς ότι θα μπορούσαν να ακουστούν προτάσεις χωρίς σαφή πολιτική ή και κομματική ταυτότητα. Δεύτερον, διότι οι προτάσεις διαλόγου, συνεννόησης και συναινετικής αναζήτησης λύσεων, που επεδίωκαν οι ιδρυτές του IOBE, επισκιάζόταν από τη λογική της κάθετης πολιτικής αντιπαράθεσης.

1.3. 1991. Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Το Σωματείο με την επωνυμία Ινστιτούτον Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών λειτούργησε μέχρι το 1991, οπότε μετετράπη σε κοινωφελές Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, το οποίο εγκαταστάθηκε σε νέο ιδιόκτητο οίκημα, στο οποίο και λειτουργεί μέχρι σήμερα. Σύμφωνα με την εισήγηση του Προέδρου Δ.Μαρινόπουλου: «Το Ίδρυμα θα έχει ακριβώς ίδιους προς τους επιδιωκόμενους υπό του Ινστιτούτου σκοπούς»⁹.

Πράγματι, οι βασικοί σκοποί του Ιδρύματος είναι πανομοιότυποι με εκείνους του Ινστιτούτου. Είναι όμως ενδιαφέρουσα η προσθήκη ότι το Ίδρυμα έχει επίσης σκοπό την ανάληψη μελετών γενικότερου ενδιαφέροντος του ιδιωτικού και του Δημόσιου Τομέα σχετικών με τους παραπάνω σκοπούς του Ιδρύματος».

9 Βλ. Έκτακτη Γενική Συνέλευση, 2 Οκτωβρίου 1991.

Σε γενικές γραμμές οι καταστατικοί σκοποί του IOBE παραμένουν αναλλοίωτοι από την ίδρυση του μέχρι σήμερα. Και όπως θα αναλυθεί στα επόμενα κεφάλαια, η δράση του, εντάχθηκε με αξιοπρόσεκτη συνέπεια στην προώθηση αυτών των στόχων.

Το Ίδρυμα, ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός δημοσίου συμφέροντος, διοικείται σήμερα από Διοικητικό Συμβούλιο αποτελούμενο από 70 μέλη, που εκπροσωπούν τον επιχειρηματικό, τραπεζικό και ακαδημαϊκό κόσμο καθώς και οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Το Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγει από τα μέλη του Προεδρείο και δεκαπενταμελή Εκτελεστική Επιτροπή, η οποία διοικεί το Ίδρυμα και κατευθύνει τις δραστηριότητές του, μέσα στα πλαίσια γενικών οδηγιών που της παρέχει το Διοικητικό Συμβούλιο. Τα νέα μέλη του Δ.Σ. προτείνονται από την Ε.Ε. και εκλέγονται από το Δ.Σ. Κύριο εκτελεστικό όργανο του Ιδρύματος είναι ο Γενικός Διευθυντής. Την περίοδο που γράφεται το παρόν, Πρόεδρος του IOBE είναι ο Μιχαήλ Κορτέσης και Γενικός Διευθυντής ο Πάννης Στουρνάρας.

Εκτός του Γενικού Διευθυντή, το IOBE απασχολεί σήμερα τριάντα περίπου εργαζόμενους πλήρους και μερικής απασχόλησης, εκ των οποίων πάνω από τα 2/3 αποτελεί το ερευνητικό προσωπικό και οι υπόλοιποι το διοικητικό προσωπικό. Οι ερευνητές, είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών, τρεις είναι καθηγητές Πανεπιστημίου, δύο κάτοχοι διδακτορικού τίτλου και επτά υποψήφιοι διδάκτορες. Το Ίδρυμα συνεργάζεται επίσης κατά περίπτωση με μεγάλο αριθμό εξωτερικών συνεργατών και εμπειρογνομόνων, συχνά πανεπιστημιακών, ανάλογα με το περιεχόμενο των μελετών που έχει αναλάβει να εκπονήσει. Στη μακρά θητεία του, έχουν ασχοληθεί ή συνεργαστεί με το IOBE περισσότεροι από διακόσιοι ερευνητές.

Το επιστημονικό προσωπικό απασχολείται κατά περίπτωση και με βάση τις εξειδικευμένες γνώσεις καθενός σε διάφορα ερευνητικά προγράμματα. Για λειτουργικούς λόγους το IOBE είναι διαρθρωμένο σε δυο βασικά τμήματα: Το τμήμα Μακροοικονομικής Ανάλυσης και Πολιτικής και το τμήμα Μικροοικονομικής Ανάλυσης, τα οποία έχουν την ευθύνη για την εκπόνηση όλων των τακτικών μελετών του Ιδρύματος στους αντίστοιχους τομείς: Τριμηνιαία Έκθεση,

Έρευνες Συγκυρίας, Κλαδικές Έρευνες, στατιστική τεκμηρίωση και ανάλυση.

Παράλληλα, από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 σχεδιάσθηκαν και άρχισαν να λειτουργούν σταδιακά νέες λειτουργικές ενότητες, με τον τίτλο παρατηρητήρια, οι οποίες εστιάζουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον σε μια συγκεκριμένη θεματική περιοχή. Τα παρατηρητήρια αυτά α) παρακολουθούν συστηματικά τις εξελίξεις στον τομέα τους, β) αξιολογούν τις πολιτικές που εξαγγέλλονται και εφαρμόζονται και παρεμβαίνουν οσάκις κρίνεται απαραίτητο, γ) αναλαμβάνουν τη μελέτη συγκεκριμένων θεμάτων που εντάσσονται στην περιοχή του ενδιαφέροντος τους. Σήμερα, οι θεματικές περιοχές για τις οποίες έχουν σχηματισθεί και λειτουργούν ερευνητικοί πυρήνες-παρατηρητήρια είναι:

- Κράτος-Δημόσιος τομέας
- Επιχειρηματικότητα
- Αγορά εργασίας-εκπαίδευση
- Νέες τεχνολογίες πληροφορικής-επικοινωνιών
- Υγεία-αγορά φαρμάκου
- Βιομηχανία τροφίμων
- Αγορά αυτοκινήτου
- Ηλεκτρική ενέργεια

Νέοι ερευνητικοί πυρήνες-παρατηρητήρια αναμένεται να δημιουργηθούν το επόμενο έτος για τον τουρισμό και ενδεχομένως την ποντοπόρο ναυτιλία.

1. 4. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Σύμφωνα με τις καταστατικές αρχές του, δυο είναι οι βασικοί ερευνητικοί στόχοι του IOBE: α) Να παρακολουθεί τις βραχυχρόνιες

εξελίξεις και β) Να μελετά τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Ειδικότερα:

1.4.1 Παρακολούθηση των βραχυχρόνιων εξελίξεων

Στον τομέα αυτό δυο είναι οι κύριες, τακτικές δραστηριότητες που άρχισαν με την ίδρυσή του και συνεχίζονται μέχρι σήμερα: Η διεξαγωγή των Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας και η συγγραφή της τριμηνιαίας έκδοσης «Η Ελληνική Οικονομία». Οι δυο αυτές δραστηριότητες υλοποιούνται από το μόνιμο επιστημονικό προσωπικό του Ιδρύματος και συνιστούν ένα σημαντικό μέρος του συνολικού έργου που παράγεται.

α) Οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας

Η πρώτη σημαντική ερευνητική δραστηριότητα του IOBE, αμέσως μετά την ίδρυση του, ήταν η οργάνωση και διεξαγωγή έρευνας οικονομικής συγκυρίας στις βιομηχανικές επιχειρήσεις. Η πρωτοβουλία αυτή ήταν πρωτοποριακή για την Ελλάδα την εποχή εκείνη, καθώς εισήγαγε μια νέα σημαντική παράμετρο στις αναλύσεις: τις προβλέψεις και τις εκτιμήσεις των ίδιων των επιχειρήσεων. Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας επιδιώκουν ακριβώς αυτό: να καταγράψουν εκτιμήσεις και προβλέψεις, απευθυνόμενες κατ' ευθείαν στις επιχειρήσεις, με ερωτηματολόγια που συμπληρώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Αυτή η σχετικώς νέα –τότε- τεχνική έχει αποδειχθεί σήμερα ως ένα από τα καταλληλότερα μέσα για την ανάλυση των οικονομικών τάσεων και την πρόβλεψη των βραχυχρόνιων εξελίξεων. Το οικονομικό κλίμα, μορφοποιείται και επηρεάζεται από τις αλληλοεξαρτώμενες ατομικές αποφάσεις των παραγόντων της οικονομίας. Με τη σειρά τους, οι αποφάσεις αυτές βασίζονται στην εικόνα που σχηματίζει ο κάθε οικονομικά δρων παράγων για το παρόν και το μέλλον. Τα δυο αυτά στοιχεία –εκτίμηση και πρόβλεψη- προσπαθεί να καταγράψει η έρευνα συγκυρίας απευθυνόμενη στην πηγή τους: τους φορείς της οικονομίας.

Τη δεκαετία του '70, έρευνες αυτού του τύπου διεξάγονταν σε πολλές χώρες του κόσμου είτε από τις κυβερνήσεις είτε από ιδιωτι-

κούς επιστημονικούς οργανισμούς, με κοινούς στόχους την ταχεία συλλογή στοιχείων για τις πρόσφατες εξελίξεις και τη διαγραφή πιθανών μελλοντικών τάσεων. Ειδικότερα, στις χώρες της ΕΟΚ, η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης δημιούργησε αυξημένες ανάγκες για βελτίωση των μηχανισμών αναλύσεως των τάσεων. Έτσι, από το 1961, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σε συνεργασία με κυβερνητικούς εκπροσώπους και ινστιτούτα ερευνών, καθιέρωσε ένα κοινό τύπο εναρμονισμένης έρευνας συγκυρίας για όλα τα κράτη-μέλη.

Το IOBE αφού μελέτησε τη σχετική μεθοδολογία, ιδιαίτερα αυτήν που είχε υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, άρχισε τον Απρίλιο του 1975 την έρευνα οικονομικής συγκυρίας στη βιομηχανία σε δείγμα 400 επιχειρήσεων της χώρας. Παράλληλα, με συνεχείς επαφές, συναντήσεις με κοινοτικούς αξιωματούχους¹⁰ και συμμετοχή σε συνέδρια¹¹ προετοίμασε την ένταξη της ελληνικής έρευνας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Αυτό και συνέβη. Με πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η ελληνική έρευνα εντάχθηκε από την 1.1.1981 στην κοινή εναρμονισμένη έρευνα των χωρών της Κοινότητας. Το Ινστιτούτο ήταν ο πρώτος, μη δημόσιος φορέας στην Ελλάδα, που, αμέσως μετά την ένταξη εγκαίνιασε συμφωνία συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μόνιμη βάση.

Η συνεργασία αυτή συνεχίζεται απρόσκοπτα μέχρι σήμερα και διευρύνθηκε με τις ακόλουθες έρευνες:

Μηνιαία Έρευνα Οικονομικής Συγκυρίας στις Κατασκευές, από το 1987.

Μηνιαία Έρευνα Οικονομικής Συγκυρίας στο Λιανικό Εμπόριο,

¹⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι το ενδιαφέρον των υπηρεσιών της ΕΟΚ για την ελληνική έρευνα εκδηλώθηκε από το 1976 όταν εκπρόσωποι της επισκέφθηκαν το IOBE και διερεύνησαν τις δυνατότητες ένταξής της στο κοινό εναρμονισμένο πρόγραμμα.

¹¹ Ειδικότερα θα πρέπει να αναφερθεί η πρώτη συμμετοχή του IOBE στο συνέδριο του Κέντρου Διεθνών Μελετών επί των Ερευνών Συγκυρίας CIRET (Centre for International Research on Economic Tendency Surveys) το 1977 και η στενή συνεργασία που εγκαθιδρύθηκε ανάμεσα στο IOBE, το CIRET και το IFO-Institut του Μονάχου, που πραγματοποιεί ανάλογες έρευνες από το 1946. Το 1981, το IOBE ανέλαβε τη διοργάνωση του 15^{ου} Συνεδρίου του CIRET, που έγινε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, με τη συνεργασία και την οργανωτική συμπαράσταση της Τράπεζας της Ελλάδος. Στο συνέδριο μετείχαν 200 περίπου αντιπρόσωποι από 50 χώρες.

από το 1997.

Μηνιαία Έρευνα Συγκυρίας στις Υπηρεσίες, από το 2002.

Μηνιαία Έρευνα Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης, από το 2008.

Στο πλαίσιο των ερευνών συγκυρίας εντάσσονται εξάλλου Έρευνες για την Απασχόληση και την Αγορά Εργασίας, που εκπονούνται κάθε 5 χρόνια σε συνεργασία με την DG ECFIN. Η πιο πρόσφατη από αυτές διεξήχθη το 2004, και είχε στόχο να καταγράψει τις εκτιμήσεις των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων για τις επικρατούσες συνθήκες στις εθνικές αγορές εργασίας. Η έρευνα διεξήχθη με το ίδιο δομημένο ερωτηματολόγιο και μεθοδολογία στην Ε.Ε. των 25 κρατών – μελών, καλύπτοντας τους τρεις μεγάλους τομείς της οικονομίας: τη Βιομηχανία, τις Υπηρεσίες και το Λιανικό Εμπόριο. Αντίστοιχες έρευνες – το 1989, το 1994 και το 1999 – έχουν διεξαχθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τη συμμετοχή του IOBE.

Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας διεξάγονται σήμερα σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. από ποικίλους οργανισμούς (Κεντρικές Τράπεζες, Πανεπιστήμια, Κέντρα Μελετών κ.λ.π.), με βάση εναρμονισμένα ερωτηματολόγια. Στην Ελλάδα, όλες οι έρευνες της Ε.Ε. διεξάγονται από το IOBE. Το IOBE εξάλλου, με τη συνεχή παρουσία του στις συναντήσεις των εμπειρογνομόνων και τη στενή συνεργασία με τις υπηρεσίες της Κοινότητας είχε ενεργό ρόλο στην εξέλιξη και διαμόρφωση του ευρωπαϊκού προγράμματος στο σύνολο του. Έτσι, το 1996 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από διεθνή διαγωνισμό ανέθεσε στο Ίδρυμα τη συγγραφή μελέτης για την θεωρία, τη μεθοδολογία και την πρακτική εφαρμογή των ερευνών συγκυρίας. Η μελέτη του IOBE αποτέλεσε τη βάση ειδικής έκδοσης της Ε.Ε. με τίτλο: «The Joint Harmonised Programme of Business and Consumer Surveys», που χρησιμοποιείται ως οδηγός για όλα τα ινστιτούτα και οργανισμούς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ¹².

Σήμερα, οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας που διεξάγει το IOBE καταγράφουν κάθε μήνα τις απαντήσεις πάνω από 1000 επιχειρήσεων και 1.500 καταναλωτών. Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών δημοσιεύονται στη μηνιαία έκδοση της Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης DG ECFIN «European Economy», στη μηνιαία έκδοση του ΟΟΣΑ «Main Economic Indicators» και στην έκδοση

¹² Βλ. *European Economy, Reports and Studies*, No 6, 1977.

«Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας» της Τράπεζας της Ελλάδος. Τα στοιχεία αυτά παρουσιάζονται αναλυτικά και ερμηνεύονται στη μηνιαία έκδοση του IOBE, με τίτλο **«Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας»**.

Η μακρά και συνεχής παρουσία του Ιδρύματος στον τομέα αυτό έχει πολλαπλά οφέλη:

Πρώτον, έχει αναπτυχθεί μια σταθερή και γόνιμη συνεργασία με τις αρμόδιες υπηρεσίες που διευκολύνει τις γενικότερες σχέσεις με την Ε.Ε. Το 2009 το IOBE συμμετείχε ενεργά στο Task Force της DGECFIN, το οποίο σχεδιάζει την εισαγωγή νέας έρευνας για τις επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών.

Δεύτερον, η δημιουργία μακρών χρονολογικών σειρών των στοιχείων που συλλέγονται στις έρευνες συγκυρίας επιτρέπει τη στατιστική τους αξιοποίηση σε άλλα ερευνητικά προγράμματα που αναλαμβάνει το Ίδρυμα. Τα στοιχεία αυτά εξάλλου είναι στη διάθεση κάθε ανεξάρτητου ερευνητή.

Τρίτον, έχει παγιωθεί μια στενή σχέση άμεσης, μηνιαίας επαφής με μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων σε όλους τους κλάδους, η οποία διευκολύνει σημαντικά την πραγματοποίηση μελετών και ad-hoc ερευνών που απαιτούν την έγκαιρη και αξιόπιστη ανταπόκριση της επιχειρηματικής κοινότητας. Το IOBE έχει έτσι τη δυνατότητα να καταγράψει ανά πάσα στιγμή το σφυγμό των επιχειρήσεων στη χώρα.

β) Η τριμηνιαία έκδοση «Η Ελληνική Οικονομία»

Εξίσου μακροχρόνια θητεία έχει το Ίδρυμα στην εκπόνηση τριμηνιαίας έκθεσης για την πορεία της ελληνικής οικονομίας με τίτλο **«Η Ελληνική Οικονομία»**, η οποία άρχισε να εκδίδεται το 1975 και συνεχίζεται ανελλιπώς μέχρι σήμερα.

Στην αρχική της μορφή η έκθεση έδινε μεγαλύτερη έμφαση στη βιομηχανία και ήταν διαρθρωμένη με «κλασσικό» τρόπο: Ζήτηση, παραγωγή, αποθέματα, απασχόληση, παραγωγικότητα, επενδύσεις, χρηματοδότηση, τιμές, εξωτερικό εμπόριο. Σταδιακά, η έκδοση εξελίχθηκε, επεκτάθηκε σε όλους τους τομείς της οικονομίας

και περιέλαβε αναλύσεις και προτάσεις για κρίσιμα ζητήματα της οικονομικής πολιτικής. Σήμερα, η «Ελληνική Οικονομία» είναι το κύριο όχημα που μεταφέρει στους αρμοδίους και την κοινή γνώμη τις αναλύσεις του IOBE στα επίκαιρα ζητήματα της οικονομικής συγκυρίας, καθώς και σε ζητήματα που σχετίζονται με μακροχρόνιες τάσεις και διαρθρωτικούς παράγοντες της οικονομίας. Η «Ελληνική Οικονομία» συντάσσεται από τους ερευνητές του IOBE συζητείται στην Ε.Ε. και το Δ.Σ. και εκφράζει μια συλλογική άποψη για τα ζητήματα που θέτουν οι οικονομικές εξελίξεις. Την ώρα που γράφεται το παρόν σχεδιάζεται η σταδιακή επέκταση της τριμηνιαίας έκθεσης, για να περιλαμβάνει και ενυπόγραφα άρθρα μελών του Δ.Σ. ή εξωτερικών μελετητών. Με τον τρόπο αυτό η «Ελληνική Οικονομία» θα συνεχίσει να εκφράζει τη συλλογική άποψη του IOBE και παράλληλα θα λειτουργεί ως βήμα διαλόγου που θα εμπλουτίζει τον προβληματισμό των ερευνητών.

Στην παρακολούθηση των οικονομικών εξελίξεων, σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, συμβάλλει και η δημοσίευση σε παράρτημα κάθε τριμηνιαίας έκθεσης των διαρθρωτικών δεικτών της Λισσαβόνας¹³. Πρόκειται για τους δείκτες που αποφασίσθηκαν στη Σύνοδο Κορυφής της Ε.Ε., όταν υιοθετήθηκε ένας φιλόδοξος, μακρόπνοος στόχος: Η Ευρώπη μέχρι το 2010 να καταστεί παγκοσμίως η πιο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης, ικανή να επιτύχει βιώσιμη ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή.

Για την παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης αυτού του στόχου και της αποτελεσματικής εφαρμογής των αντίστοιχων πολιτικών, υιοθετήθηκε ένα σύστημα παρακολούθησης μέσω επιλεγμένων ποσοτικών δεικτών, οι οποίοι χαρακτηρίστηκαν ως διαρθρωτικοί δείκτες. Ξεκινώντας από ένα μεγάλο σύνολο δεικτών (πάνω από 100) τους οποίους η Eurostat παρακολουθεί και εναρμονίζει σε συστηματική βάση για όλα τα κράτη-μέλη, επιλέχθηκε καταρχήν το 2001 ένα υποσύνολο 35 δεικτών και στη συνέχεια το 2002 ένα σύνολο 42 δεικτών. Το IOBE δημοσιεύει ανελλιπώς από το 2000 στην έκθεση «Η Ελληνική Οικονομία» το σύνολο σχεδόν των διαρθρωτικών δεικτών, οι οποίοι χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση των συγκριτικών επιδόσεων των κρατών-μελών. Οι δείκτες

¹³ Για αναλυτική παρουσίαση των δεικτών βλ. «Η Ελληνική Οικονομία», τευχ. 1/2005

αυτοί, όπως ομαδοποιούνται και παρουσιάζονται στην έκδοση του IOBE, δίνουν την πληρέστερη δυνατή εικόνα της πορείας της Ελλάδας μέσα στο σύνολο της Ε.Ε. και αποτελούν χρήσιμο βοήθημα όχι μόνο για τον απλό αναγνώστη, αλλά και για τους ερευνητές που βρίσκουν συγκεντρωμένους και, συχνά, σχολιασμένους τους δείκτες αυτούς.

1.4.2 Το μελετητικό έργο

Το μελετητικό έργο του IOBE, πέραν των τακτικών ερευνών του (Μηνιαίες Έρευνες Συγκυρίας, Τριμηνιαία Έκθεση «Η Ελληνική Οικονομία»), διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες:

- Μελέτες, μονογραφίες, κείμενα θέσεων, αναλύσεις που καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα οικονομικών θεμάτων, εκδόθηκαν με την προμετωπίδα του IOBE και χρηματοδοτήθηκαν βασικά από ίδιους πόρους.
- Κλαδικές μελέτες σε όλο το φάσμα της ελληνικής οικονομίας (μεταποίηση, εμπόριο και άλλες υπηρεσίες, που εκδόθηκαν με την προμετωπίδα του IOBE και υποστηρίχθηκαν οικονομικά από Τράπεζες, κυρίως την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος και την Εμπορική Τράπεζα.
- Μελέτες που εκπονήθηκαν σε συνεργασία και με την οικονομική υποστήριξη ιδιωτικών και δημοσίων φορέων, (Ε.Ε., ΥΠΕΘΟ, ΥΠΑΝ, ΣΦΕΕ, Υπουργείο Παιδείας, ΣΕΒ, ΣΒΒΕ, ΣΕΑΑ κ.λ.π.), οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μικροοικονομικών και μακροοικονομικών θεμάτων και είτε δημοσιεύθηκαν με την προμετωπίδα του IOBE, ή του συνεργαζόμενου φορέα, είτε παραμένουν αδημοσίευτες.

Οι μελέτες του IOBE αποφασίζονται από το Δ.Σ. και την Ε.Ε. και εκπονούνται από το μόνιμο ερευνητικό προσωπικό και εξωτερικούς συνεργάτες και παρουσιάζονται αναλυτικά στις επόμενες παραγράφους.

α) Μακροοικονομικές και μικροοικονομικές Μελέτες

Στην κατηγορία αυτή το IOBE έχει πραγματοποιήσει και εκδώσει

πάνω από 100¹⁴ μελέτες που καλύπτουν τις ακόλουθες γενικές κατηγορίες θεμάτων:

1. **Προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας συνολικά, αλλά και των κλάδων της στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.** Στην κατηγορία αυτή θα πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα το μεγάλο ερευνητικό πρόγραμμα του Ινστιτούτου που επικεντρώθηκε στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας εν όψει της δημιουργίας –τότε- της Ενιαίας Αγοράς. Το πρόγραμμα με τον γενικό τίτλο «1992, Η Ελληνική Οικονομία και η Ενιαία Αγορά» διήρκησε τρία χρόνια (1989-1992) και περιλαμβάνει 17 μονογραφίες. Συνολικά, οι μελέτες του IOBE που αφορούν τις σχέσεις της Ελλάδος με την ΕΟΚ-ΕΕ υπερβαίνουν τις 35.
2. **Δημόσιος τομέας-δημοσιονομική πολιτική.** Στη θεματική αυτή περιλαμβάνονται μελέτες που αφορούν στη λειτουργία του δημόσιου τομέα, στην κοινωνική ασφάλιση, στην εισαγωγή νέων φορολογικών θεσμών και στη δημοσιονομική πολιτική. Όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο, οι μελέτες του IOBE για τα ζητήματα αυτά επεσήμαναν, πολλά χρόνια πριν προβλήματα που τότε ήταν εν τη γενέσει τους, σήμερα όμως έχουν προσλάβει εκρηκτικές διαστάσεις. Μελέτες με αυτή τη θεματολογία αριθμούν 20 εκδόσεις.
3. **Αγορά εργασίας και εισοδήματα** όπου περιλαμβάνονται 12 μελέτες που επικεντρώνονται στη λειτουργία της αγοράς εργασίας, στους μισθούς και στην απασχόληση.
4. **Λειτουργία των αγορών, ανταγωνιστικότητα, επιχειρηματικότητα** με θέματα που καλύπτουν ζητήματα πολιτικής (π.χ. έλεγχος τιμών, αποκρατικοποιήσεις), διάρθρωση των αγορών και ανταγωνισμός, ανταγωνιστικότητα σε εθνικό και κλαδικό επίπεδο. Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται η εκπόνηση από το 2003 ετήσιας μελέτης για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, η οποία συνεχίζεται μέχρι σήμερα.
5. **Οι τομείς της οικονομίας.** Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάν-

14 Βλ. Παράρτημα 2

νονται μελέτες που αφορούν στη βιομηχανία, στη ναυτιλία, στον χρηματοπιστωτικό τομέα, στον τομέα πληροφορικής και επικοινωνιών, στη γεωργία, τον τουρισμό, την παιδεία, την ενέργεια.

- 6. Η οικονομική πολιτική.** Η περιοχή αυτή καλύπτεται κυρίως με κείμενα θέσεων που δημοσιεύονται στις τριμηνιαίες εκθέσεις, καθώς και από μελέτες που έχουν ενταχθεί σε άλλες κατηγορίες. Παράλληλα, έχουν εκδοθεί μια περίπου πεντάδα μελετών που αφορούν την οικονομική πολιτική, τους όρους και τις προϋποθέσεις επιτυχίας της καθώς και επιμέρους πλευρές της όπως η νομισματική και η αναπτυξιακή πολιτική.

β) Κλαδικές μελέτες

Το 1980 εγκαινιάσθηκε τακτική μελετητική δραστηριότητα στους κλάδους με την ίδρυση της Μονάδας Κλαδικής Βιομηχανικής Έρευνας και Ενημέρωσης, που είχε την οικονομική υποστήριξη των μεγαλύτερων επενδυτικών τραπεζών της Ελλάδας. Έκτοτε, η Μονάδα λειτουργεί συνεχώς και καλύπτει ένα σημαντικό τμήμα της ερευνητικής δραστηριότητας του IOBE. Βασικός σκοπός της Μονάδας είναι να παρακολουθεί τις εξελίξεις και την οργάνωση των αγορών σε μια μεγάλη ποικιλία αγαθών και υπηρεσιών σε συνεχή αλλά και *ad hoc* βάση. Τα αποτελέσματα των ερευνών του τμήματος δημοσιεύονται σε **Κλαδικές Εκθέσεις** και σε **Ειδικές Κλαδικές Μελέτες**. Από την ίδρυση της Μονάδας, το 1980 μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί 226 Κλαδικές Εκθέσεις και Ειδικές Μελέτες¹⁵.

Στις κλαδικές μελέτες του IOBE αξιοποιείται η συσσωρευμένη εμπειρία όλων αυτών των ετών. Σε κάθε μελέτη αναλύεται η πλευρά της προσφοράς και της ζήτησης του κλάδου, η δομή της αγοράς, η απασχόληση, οι τρόποι τιμολόγησης, οι στρατηγικές, οι επιδόσεις των επιχειρήσεων και ο τρόπος που το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο επηρεάζει την αγορά, δηλαδή οι επιδράσεις από τις υφιστάμενες δημόσιες πολιτικές (πολιτικές ανταγωνισμού, φορολογίας, ρυθμίσεις, κτλ). Παράλληλα, αξιολογείται η καινοτομική συμπεριφορά, οι τεχνολογικές υστερήσεις ή/ και τα σημεία υπε-

¹⁵ Αναλυτικός κατάλογος διαθέσιμος στο www.iobe.gr

ροχής αυτών των κλάδων σε σύγκριση τόσο με άλλους κλάδους της εγχώριας οικονομίας, όσο και σε σχέση με τους αντίστοιχους κλάδους σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τελικός στόχος είναι να εκτιμηθεί ο ρόλος που μπορούν να παίξουν οι κλάδοι στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας, να αξιολογηθεί η συνεισφορά τους σε όρους επιχειρηματικότητας και απασχόλησης και τελικά να εκτιμηθεί η δυνητική ή η αναμενόμενη συμβολή τους στους ρυθμούς μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας. Κάθε κλαδική μελέτη του IOBE απευθύνεται στις επιχειρήσεις του κλάδου, είτε μέσω έρευνας πεδίου, είτε σε θεσμικό επίπεδο, ώστε να αποτυπωθούν οι θέσεις του κλάδου, τα πλεονεκτήματα – μειονεκτήματά τους, οι απειλές και οι ευκαιρίες, αλλά και οι προτάσεις πολιτικής που ενδεχομένως έχουν αναπτύξει έτσι ώστε να διαμορφωθεί ακριβέστερη εικόνα του κλάδου και να αντληθούν χρήσιμες προτάσεις.

γ) Μελέτες σε συνεργασία με άλλους φορείς ή κατ' ανάθεση

Από την ίδρυση του και για μια περίπου δεκαετία, το ερευνητικό πρόγραμμα του IOBE και η θεματολογία των μελετών του καθοριζόταν από τη Διοίκηση και το επιστημονικό δυναμικό του Ινστιτούτου σε διαβούλευση με τα μέλη του. Σταδιακά όμως έγινε φανερό ότι το έργο του θα μπορούσε να διευρυνθεί αν ανελάμβανε την πραγματοποίηση μελετών που προκήρυσσαν ή πρότειναν άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, υπό την προϋπόθεση ότι πρώτον, το θέμα τους εντασσόταν στους καταστατικούς σκοπούς του και δεύτερον, ήταν μείζονος οικονομικού ενδιαφέροντος.

Η διεύρυνση των δραστηριοτήτων σηματοδοτήθηκε και καταστατικά, όταν το 1998 ετέθη σε ισχύ το νέο καταστατικό του IOBE ως Ιδρύματος. Οι μελέτες αυτού του τύπου είναι πάνω από 50 και οι κυριότεροι φορείς με τους οποίους συνεργάστηκε για την πραγματοποίηση τους ήταν ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών, η Ευρωπαϊκή Ένωση, τα Υπουργεία Ανάπτυξης και Εθνικής Οικονομίας, Επιμελητήρια, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, Ιδρύματα.

Η θεματολογία μελετών που εκπονούνται κατ' ανάθεση ή σε συνεργασία με άλλους φορείς κινείται στις ίδιες περίπου περιοχές που καλύπτονται από τις μελέτες του IOBE, όπως: παρακολούθηση και

ανάλυση βραχυχρόνιων ή ετήσιων εξελίξεων σε τομείς ή κλάδους, Ευρωπαϊκή Ένωση και ευρωπαϊκή πολιτική, Ανταγωνιστικότητα και λειτουργία των αγορών, τομείς της οικονομίας, μισθολογική πολιτική, εκπαίδευση και κατάρτιση.

1.4.3 Οι δημόσιες εκδηλώσεις

Το IOBE επικοινωνεί το ερευνητικό του έργο κυρίως με τις δημοσιεύσεις του, με δελτία τύπου που απευθύνονται στα ΜΜΕ και με την ηλεκτρονική του παρουσία στο **www.iobe.gr**.

Παράλληλα, οργανώνει κατά καιρούς δημόσιες εκδηλώσεις για συγκεκριμένα θέματα στις οποίες συμμετέχουν ως ομιλητές πολιτικοί, πανεπιστημιακοί, επιχειρηματίες. Η μορφή αυτών των εκδηλώσεων ποικίλλει: Η συνηθέστερη περίπτωση είναι πολυπληθείς εκδηλώσεις που απευθύνονται στο ευρύτερο κοινό, τις οποίες συντονίζει το IOBE και στις οποίες παρουσιάζονται τα πορίσματα μελέτης που έχει εκπονήσει το ίδιο για το συγκεκριμένο θέμα, ή προσχέδια μελετών, τα οποία τίθενται σε δημόσιο διάλογο, με προσκεκλημένους ομιλητές και επιλεγμένο κοινό. Οι εκδηλώσεις αυτές εντάσσονται σε μια γενικότερη ενότητα με τίτλο **Διάλογος για την Οικονομία** που εγκαινιάσθηκε το 1993. Μια παρεμφερής μορφή δημοσίων εκδηλώσεων είναι οι παρουσιάσεις μελετών που εκδίδονται, οι οποίες αποτελούν επίσης έναυσμα για διάλογο μεταξύ των παρευρισκόμενων. Τέλος, το IOBE οργανώνει ημερίδες ή δημόσιες συζητήσεις, σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς, στις οποίες προβάλλει θέσεις και πορίσματα των ερευνών του.

Σκοπός των δημόσιων εκδηλώσεων του IOBE είναι να φέρουν σε επαφή τον επιχειρηματικό κόσμο, την πανεπιστημιακή κοινότητα και τους φορείς λήψης αποφάσεων, σε μια προσπάθεια γόνιμης ανταλλαγής απόψεων. Με τις δημόσιες εκδηλώσεις εξάλλου, το IOBE επεδίωξε να τονίσει τον χαρακτήρα του ως φορέα που όχι μόνο διαμορφώνει οικονομική σκέψη, αλλά και παρεμβαίνει ενεργά στο δημόσιο διάλογο για τα προβλήματα της οικονομίας με βάση μεσοπρόθεσμη προοπτική. Η θεματολογία των δημοσίων εκδηλώσεων είναι πάντα επίκαιρη, αλλά όχι ευκαιριακή.

Οι δημόσιες εκδηλώσεις που έχει πραγματοποιήσει το IOBE κατα-

γράφονται στο διαδικτυακό του τόπο.

1.4.4 Το Αριστείο IOBE

Το IOBE, αξιοποιώντας την μακροχρόνια στενή επαφή, συνεργασία και σταθερή επικοινωνία με φορείς και άτομα που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομία, εκτίμησε ότι είναι σε θέση να διακρίνει και να αξιολογεί τη συμβολή τους και θεώρησε ότι έχει υποχρέωση να τα τιμά και να τα αναγνωρίζει δημοσίως. Έτσι, το 2008 με απόφαση του Δ.Σ. καθιερώθηκε μια τιμητική διάκριση το «Αριστείο IOBE», το οποίο απονέμεται σε πρόσωπα που με τη συνολική τους δράση έχουν προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στην ελληνική οικονομία. Όπως αναφέρει στην εισήγηση στο Δ.Σ. ο Πρόεδρος του IOBE Μιχαήλ Κορτέσης: *«Η απόφαση για την καθιέρωση αυτής της διάκρισης εκφράζει την πεποίθηση του IOBE ότι πρέπει επιτέλους και στη χώρα μας να αναγνωρίζουμε έμπρακτα την προσφορά ανθρώπων που, χωρίς ίδιο όφελος, συνέβαλαν με τις πράξεις τους, αλλά και με τη στάση ζωής τους στην πρόοδο της κοινωνίας μας».*

Η διαδικασία απονομής του «Αριστείου» αρχίζει με την υποβολή προτάσεων για υποψήφια προς βράβευση πρόσωπα προς ειδική επιτροπή που έχει συσταθεί. Η επιτροπή αξιολογεί τις υποψηφιότητες και εισηγείται σχετικά στο Δ.Σ. που λαμβάνει την τελική απόφαση.

Η απονομή του «Αριστείου IOBE» έχει προγραμματισθεί να γίνεται σε μεγάλη δημόσια εκδήλωση, στην οποία μια εξέχουσα προσωπικότητα από την Ελλάδα ή το εξωτερικό απευθύνεται σε ευρύ ακροατήριο για επίκαιρα και διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής και της διεθνούς οικονομίας.

Το 2008 το «Αριστείο IOBE» απονεμήθηκε στον Γιώργο Γόντικα, Επίτιμο Πρόεδρο της EFG Eurobank με μακρά επιτυχημένη θητεία στον τραπεζικό χώρο. Προσκεκλημένος ομιλητής στην εκδήλωση απονομής ήταν ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος Γιώργος Προβόπουλος. Το δεύτερο «Αριστείο IOBE» απονεμήθηκε το 2010 στην Καίτη Κυριακοπούλου, πρωτοπόρο και επιφανή εκπρόσωπο της επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα, με προσκεκλημένη ομιλήτρια την Υπουργό Παιδείας Άννα Διαμαντοπούλου.

1.5. Η ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Το ΙΟΒΕ υπήρξε δημιούργημα της επιχειρηματικής κοινότητας με την οποία διατηρεί και σήμερα στενή επαφή, ενώ ανέπτυξε και διατηρεί ουσιαστική συνεργασία με δημόσιους φορείς, υπουργεία και οργανισμούς. Επεδίωξε όμως παράλληλα να διατηρήσει την ακαδημαϊκή του ανεξαρτησία, την πραγματιστική προσέγγιση και την αυτονομία του έναντι όλων των φορέων με τους οποίους συνεργάζεται, ιδιωτικών ή κρατικών. Η ανεξαρτησία θεσμοθετήθηκε κατ' αρχάς καταστατικά και επιδιώχθηκε σταθερά με τους ακόλουθους τρόπους:

Πρώτον, με τη θέσπιση αυστηρών δεοντολογικών κανόνων εκπόνησης των μελετών, οι οποίοι δεσμεύουν όλους τους συνεργάτες του, αλλά και τους χορηγούς. Οι συγγραφείς εξάλλου των μελετών αναλαμβάνουν οι ίδιοι την ευθύνη για τις θέσεις που παρουσιάζουν.

Δεύτερον, με τη συνεργασία, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, με μεγάλο αριθμό πανεπιστημιακών, οι οποίοι μετέφεραν στη λειτουργία του ιδρύματος το ήθος, την αυστηρότητα και την αντικειμενικότητα της επιστημονικής έρευνας. Με δυο μόνο εξαιρέσεις, όλοι όσοι διετέλεσαν γενικοί διευθυντές του ΙΟΒΕ υπήρξαν πανεπιστημιακοί δάσκαλοι. Άλλωστε, το ίδιο το καταστατικό του ιδρύματος ορίζει ότι ο Γενικός Διευθυντής είναι πρόσωπο εγνωσμένου επιστημονικού κύρους.

Τρίτον, με τη λειτουργία κατά καιρούς επιστημονικού συμβουλίου, το οποίο έκρινε την ποιότητα και την αντικειμενικότητα της διεξαγόμενης έρευνας.

Τέταρτον, με τη συνεχή διεύρυνση του πλήθους των πηγών χρηματοδότησης και την ανάληψη μελετών για λογαριασμό τρίτων, που αφήνουν περιθώρια για την εκπόνηση μελετών που είναι «δημόσια αγαθά».

Πέμπτον, με τη συγκρότηση ad-hoc ομάδων εργασίας στις οποίες συζητούνται μελέτες σε πρώιμο στάδιο, πριν φτάσουν στην τελική μορφή τους. Στις ομάδες αυτές εκτός από εκπροσώπους της επι-

χειρηματικής κοινότητας συμμετέχουν πανεπιστημιακοί, αλλά και πολιτικές προσωπικότητες απ' όλο το πολιτικό φάσμα.

Έκτον, με συναντήσεις που οργανώνονται, στις οποίες αναλύονται και συζητούνται ζητήματα που αφορούν άμεσα ή έμμεσα τη μελετητική δραστηριότητα του Ιδρύματος. Στις συναντήσεις αυτές προσκαλούνται ομιλητές από την επιχειρηματική κοινότητα, την πολιτική ή τα Πανεπιστήμια, οι οποίοι μεταφέρουν στο IOBE απόψεις που διαμορφώνονται στην κοινωνία, εμπλουτίζοντας έτσι την προβληματική του.

Το IOBE δεν εκφράζει τους χορηγούς του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα και δεν απηχεί τις απόψεις τους. Παρέχει πληροφόρηση, μελετά τα προβλήματα και προτείνει λύσεις, οι οποίες αντικειμενικά θα λειτουργήσουν θετικά για το σύνολο της οικονομίας και κατά συνέπεια και για τους χορηγούς. Δεν διστάζει ωστόσο να προβάλλει ευρήματα μελετών που επισημαίνουν αδυναμίες, καθυστερήσεις, και προβλήματα που αφορούν τη δράση ιδιωτικών ή δημόσιων φορέων με τους οποίους συνεργάζεται.

1.5.1. Σχέσεις με τον ΣΕΒ

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι για ικανό χρονικό διάστημα μετά την ίδρυση του το IOBE θεωρείτο ότι αποτελούσε ερευνητικό τμήμα του ΣΕΒ και ότι εξέφραζε τις θέσεις του¹⁶. Η άποψη αυτή θα μπορούσε μεν να εξηγηθεί από τη «βίβλο γενέσεως» του IOBE και τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, όταν υπήρχε οργανωτική και στενή οικονομική σχέση των δυο οργανισμών. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η σχέση αυτή δεν σήμαινε ούτε τότε ταύτιση θέσεων και εκτιμήσεων. Είναι χαρακτηριστική εν προκειμένω μια σαφής δήλωση του ίδιου του ΣΕΒ στην οποία αναφέρεται: «η πίστη στην αναγκαιότητα της ανεξάρτητης έρευ-

16 Οι αναφορές του IOBE ως οργάνου του ΣΕΒ στον τύπο είναι εκατοντάδες, ενώ και σε σχετική μελέτη του 2000 αναφέρεται: «Οι ισχυρότερες ομάδες πίεσης εξοπλίζονται διαρκώς με ογκώδεις και εξονυχιστικές μελέτες, που παράγουν γι' αυτές τα δικά τους επιστημονικά επιτελεία, ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα. Στη χώρα μας, την πιο μεγάλη επιτυχία στον τομέα αυτό έχει να επιδείξει ο ΣΕΒ με τη δημιουργία (ήδη από το 1975) του IOBE, που έχει προ πολλού υποκαταστήσει το κυβερνητικό ΚΕΠΕ ως κέντρο επιστημονικής ανάλυσης της οικονομίας. Από την κρίσιμη αυτή άποψη, γίνεται και πάλι εμφανής η πρωτοκαθεδρία και η γενικότερη επιρροή που κατέκτησε ο ΣΕΒ. Πολύ μικρότερη εμβέλεια έχει το ΙΝΕ που υποχρεώθηκε τελικά να δημιουργήσει η ΓΣΕΕ (μόλις το 1990) για να ανταγωνιστεί την εργοδοτική πλευρά – με καθυστέρηση δεκαπέντε ετών». Βλ. Γ.Θ. Μαυρογορδάτος «Ομάδες Πίεσης και Δημοκρατία», Αθήνα, 2000.

νας δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι τα πορίσματα της ταυτίζονται με τις θέσεις του ΣΕΒ. Οι αναλύσεις, οι μελέτες και οι προτάσεις του IOBE αποτελούσαν και αποτελούν χρήσιμο πρωτογενές υλικό, το οποίο συνεκτιμάται με παρεμφερή δεδομένα από άλλους οργανισμούς (ΚΕΠΕ, Τράπεζα της Ελλάδος, ΥΠΕΘΟ, ΕΟΚ, ΟΟΣΑ, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο) και βοηθά τον ΣΕΒ να διαμορφώσει τις δικές του θέσεις που εκφράζονται έγκυρα μόνον από τον Πρόεδρο, τη Διοίκηση και τις εκδόσεις του ΣΕΒ. Από την άλλη πλευρά πιστεύουμε ότι το IOBE, που βρίσκεται σε στενή επαφή με τις επιχειρήσεις, λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις προσδοκίες και τις εκτιμήσεις τους στις μελέτες και αναλύσεις που δημοσιεύει. Τα πορίσματα τους ωστόσο δεσμεύουν μόνο το Ίδρυμα». Και η ανακοίνωση του ΣΕΒ κατέληγε: «Δεν είναι συνεπώς ορθό να αποδίδονται στον ΣΕΒ απόψεις του IOBE ή το αντίστροφο. Ο καθένας από τους δυο οργανισμούς έχει τον δικό του αυτόνομο ρόλο στην ελληνική κοινωνία και δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον άλλον»¹⁷.

Η παραπάνω δήλωση του ΣΕΒ περιγράφει με ακρίβεια τη σχέση των δυο οργανισμών. Σήμερα, ο ΣΕΒ παραμένει ένας από τους υποστηρικτές του IOBE η δε συνεργασία τους βασίζεται στην ανταποδοτικότητα και διέπεται από αξιοκρατικά κριτήρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τελευταία ανάθεση μελέτης στο IOBE από τον ΣΕΒ έγινε μετά από διεθνή διαγωνισμό στον οποίο συμμετείχαν 4 μεγάλες κοινοπραξίες-ενώσεις φορέων. Ο ΣΕΒ είναι ένας από την πληθώρα οργανισμών με τους οποίους συνεργάζεται το IOBE, διαφοροποιώντας σημαντικά τις πηγές χρηματοδότησης του, όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο. Εξάλλου, οι θέσεις του IOBE εκφράζονται με σαφήνεια, στις περιοδικές εκδόσεις του και παρουσιάζονται συχνά στα ΜΜΕ από το Γενικό Διευθυντή και τα στελέχη του, με τρόπο που δεν αφήνει περιθώρια για παρερμηνείες.

1.5.2 Σχέσεις με την επιχειρηματική κοινότητα

Το IOBE από την ίδρυσή του διατηρεί στενές σχέσεις συνεργασίας με την επιχειρηματική κοινότητα, τόσο με εκπροσώπους της, όσο και με μεμονωμένες επιχειρήσεις.

Το σημαντικότερο πεδίο συνεργασίας με τις **επιχειρήσεις** είναι

¹⁷ «Με αφορμή έκθεση του IOBE, ο ΣΕΒ αποσαφηνίζει τις θέσεις του για την οικονομική πολιτική. Οι σχέσεις ΣΕΒ-IOBE», Δελτίο ΣΕΒ, άρ.τευχ. 542-543, Οκτ.-Νοεμ. 1992.

οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας. Κάθε μήνα αποστέλλονται σε 4.000 περίπου επιχειρήσεις, απ' όλους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, τα ερωτηματολόγια του IOBE, λαμβάνοντας ταυτόχρονα τις αναλύσεις των αποτελεσμάτων των ερευνών στις οποίες συμμετέχουν. Η επιτυχία των ερευνών συγκυρίας βασίζεται στην ανταπόκριση αυτών των επιχειρήσεων και στη σχέση εμπιστοσύνης που έχει παγιωθεί όλα αυτά τα χρόνια. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν πολύτιμο κεφάλαιο για το IOBE. Από την άλλη πλευρά οι ίδιες οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν ευρύτατα τα αποτελέσματα των ερευνών, τα οποία ενσωματώνουν στη δική τους στρατηγική.

Στενή συνεργασία με επιχειρήσεις έχει αναπτύξει και η Μονάδα Κλαδικής Έρευνας, η οποία στη διάρκεια των τριάντα ετών που λειτουργεί έχει έρθει σε επαφή με εκατοντάδες επιχειρήσεις όλων των κλάδων, οι απόψεις των οποίων λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στην εκπόνηση των κλαδικών μελετών.

Εξάλλου, από την ίδρυσή του μέχρι το 1991, που μετετράπη σε ίδρυμα, ένα πλήθος επιχειρήσεων εγγράφηκαν μέλη του και συμμετείχαν ενεργά στις δραστηριότητες του. Σ' αυτές θα πρέπει να αναφερθούν όλες σχεδόν οι Τράπεζες του ιδιωτικού τομέα (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Εμπορική Τράπεζα, Τράπεζα Πίστωσης, CITIBANK, Γενική Τράπεζα κ.λ.π.) και μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις όπως η «ΤΙΤΑΝ», το «Αλουμίνιο της Ελλάδος», η ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ, FAMAR κ.λ.π.

Η σχέση με τις **αντιπροσωπευτικές οργανώσεις** του ιδιωτικού τομέα ξεκινά με την πρωτοβουλία του ΣΕΒ και της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών για την ίδρυση του Ινστιτούτου. Αργότερα και μέχρι το 1990 στον κατάλογο μελών είχαν προστεθεί: ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος, Εμπορικά και Βιομηχανικά Επιμελητήρια (Αθηνών, Πατρών), η Ένωση Εξαγωγέων Βιομηχανικών Προϊόντων, ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων, η Ένωση Ασφαλιστικών Εταιρειών, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Θεσσαλίας-Κεντρικής Ελλάδος, ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Λαρίσης, η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών.

Το πυκνό δίκτυο επαφών και συνεργασιών με επιχειρήσεις, επιχειρηματίες και επαγγελματικές οργανώσεις που αναπτύχθηκε όλα

αυτά τα χρόνια δίνει στο IOBE σήμερα τη δυνατότητα να καταγράφει, να αναλύει και να ερμηνεύει έγκυρα τις ανάγκες, τις προοπτικές και τις εξελίξεις στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας και στους κλάδους του. Η σχέση αυτή αποτυπώνεται στη σύνθεση των διοικητικών οργάνων, δηλαδή στο Διοικητικό Συμβούλιο, την Εκτελεστική Επιτροπή και το Προεδρείο του Ιδρύματος, στα οποία η παρουσία εκπροσώπων της επιχειρηματικής κοινότητας είναι βαρύνουσα.

1.5.3 Συνεργασία με κλαδικές οργανώσεις

Σήμερα, πέραν των χορηγών, στους οποίους περιλαμβάνονται επιχειρήσεις και επαγγελματικές οργανώσεις, έχουν θεσμοθετηθεί και συγκεκριμένες συνεργασίες με μια σειρά κλαδικών επαγγελματικών οργάνωσεων, οι οποίες στηρίζουν την έρευνα σε ζητήματα του κλάδου τους. Σκοπός της συνεργασίας δεν είναι η υποστήριξη κλαδικών αιτημάτων, αλλά η αντικειμενική ανάλυση των συνθηκών, η επισήμανση προβλημάτων και ευκαιριών, η καταγραφή των εξελίξεων και η διατύπωση προβλέψεων που θα μπορούσαν να εμπλουτίσουν τον προβληματισμό του συγκεκριμένου κλάδου. Το IOBE δεν είναι υπεύθυνο για τις θέσεις και τις αποφάσεις που λαμβάνουν οι συνεργαζόμενοι φορείς. Σ' αυτά τα πλαίσια λειτουργούν σήμερα στο IOBE τα ακόλουθα:

Τμήμα Παρακολούθησης Βιομηχανίας Τροφίμων. Το τμήμα λειτουργεί από το 2002 σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Ελληνικών Βιομηχανιών Τροφίμων (ΣΕΒΤ). Παρακολουθεί τη δραστηριότητα του κλάδου των τροφίμων και ποτών και διεξάγει έρευνες για τα σημαντικότερα διαρθρωτικά ή συγκυριακά προβλήματα που τον αφορούν. Ειδικότερα, θα πρέπει να αναφερθεί η μηνιαία έρευνα οικονομικής συγκυρίας, η οποία καταγράφει τις εκτιμήσεις και τις προσδοκίες των επιχειρήσεων τροφίμων-ποτών.

Το Παρατηρητήριο Οικονομικών της Υγείας λειτουργεί από το 1999, σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Φαρμακευτικών Εταιριών Ελλάδος (ΣΦΕΕ) με στόχο την συστηματική παρακολούθηση, καταγραφή και αξιολόγηση των οικονομικών και στατιστικών δεδομένων του κλάδου υγείας, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε διεθνές επίπεδο. Τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του Παρατηρητηρίου εστι-

άζονται κυρίως στην αγορά φαρμάκου και σε θέματα που άπτονται της φαρμακευτικής πολιτικής, λόγω της ιδιαιτερότητας της φύσης του φαρμάκου ως κοινωνικού αγαθού και καταναλωτικού προϊόντος.

Το **Παρατηρητήριο Αγοράς Αυτοκινήτου**, που άρχισε να λειτουργεί το 2007, σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Εισαγωγέων Αντιπροσώπων Αυτοκινήτων (ΣΕΑΑ) έχει στόχο τη συστηματική παρατήρηση, ανάλυση και αξιολόγηση των οικονομικών και στατιστικών δεδομένων του κλάδου, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το Παρατηρητήριο εκπονεί κάθε χρόνο ετήσια έκθεση για τις εξελίξεις στον κλάδο, μηνιαία έρευνα οικονομικής συγκυρίας καθώς και μηνιαία έρευνα διελυσιμότητας. Επιπλέον προσεγγίζει θέματα μεσοπρόθεσμου, διαρθρωτικού χαρακτήρα όπως π.χ. οι χερσαίες μεταφορές.

Μονάδα Παρακολούθησης και Ανάλυσης του Τομέα Ηλεκτρικής Ενέργειας, η οποία συστάθηκε το Νοέμβριο του 2009 σε συνεργασία με το Σύνδεσμο Επιχειρήσεων Ηλεκτρισμού Ελλάδος. Εκτός από στελέχη του IOBE με εμπειρία σε οικονομικές μελέτες σε θέματα ενέργειας, η μονάδα περιλαμβάνει διδάκτορες και υποψήφιους διδάκτορες του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Η συνέργεια της οικονομικής και της τεχνικής γνώσης επιτρέπει την εκπόνηση ειδικών μελετών. Στην παρούσα φάση η μονάδα διεξάγει μελέτη για τις επιπτώσεις της υψηλής διείσδυσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην ηλεκτροπαραγωγή, με έμφαση στις απαιτούμενες τεχνικές προσαρμογές και το κόστος για τους καταναλωτές. Η μονάδα διεξάγει επίσης ετήσια έκθεση και ενδιάμεσες τριμηνιαίες αναφορές για τις εξελίξεις στο τομέα ηλεκτρικής ενέργειας.

1.5.4 Σχέσεις με το Κράτος

Οι στενές σχέσεις του IOBE με την επιχειρηματική κοινότητα δεν εμπόδισαν την ανάπτυξη συνεργασίας του με τον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα. Αντίθετα, φαίνεται ότι λειτούργησε ως τόπος συνάντησης και διαλόγου ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα. Η συνεργασία εγκαινιάζεται ουσιαστικά στο τέλος της δεκαετίας του '80 όταν το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας συνέβαλε οικονομικά στην πραγματοποίηση του ερευνητικού προγράμματος «1992».

Έκτοτε η συνεργασία με τον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα και τις Κυβερνήσεις έχει αναπτυχθεί σημαντικά με διάφορους τρόπους όπως:

- Συμμετοχή υπουργών και ανώτατων κυβερνητικών αξιωματούχων σε εκδηλώσεις, ημερίδες ή συναντήσεις των μελών του Ιδρύματος. Εκτιμάται ότι μέχρι σήμερα έχουν λάβει μέρος σ' αυτές τις συναντήσεις πάνω από 40 υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι των κυβερνήσεων (Υπουργοί, υφυπουργοί, γενικοί γραμματείς) και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (Διοικητές οργανισμών, ΔΕΚΟ, τραπεζών).
- Ανάθεση από δημόσιους φορείς της εκπόνησης μελετών στο IOBE, μετά από επιτυχή συμμετοχή του σε διαγωνισμούς.
- Συμμετοχή εκπροσώπου του IOBE στο Συμβούλιο Ελληνικού Στατιστικού Συστήματος, το οποίο γνωμοδοτεί στην Ελληνική Στατιστική Αρχή.

Η σταθερή ανάπτυξη των σχέσεων με το Κράτος εκφράζεται και στη διευρυνόμενη ζήτηση Υπουργείων και οργανισμών του δημόσιου τομέα για την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών. Συνεργασίες αυτού του τύπου έχουν πραγματοποιηθεί με το Υπουργείο Ανάπτυξης, το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, το Υπουργείο Εργασίας, το Υπουργείο Παιδείας, τον Οργανισμό Προώθησης Εξαγωγών κ.λ.π.

Οι σχέσεις συνεργασίας που έχει αναπτύξει το IOBE με τον ευρύτερο δημόσιο τομέα αποτυπώνεται και στην συμμετοχή εκπροσώπων του στο Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος.

1.5.5. Πόροι

Οι περισσότεροι οργανισμοί έρευνας, κέντρα μελετών κ.λ.π. στον κόσμο είναι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και χρηματοδοτούνται από τρεις κυρίως πηγές.

Πρώτον, από τις αποδόσεις μεγάλων καταπιστευμάτων που δημι-

ουργήθηκαν με δωρεές, κληροδοτήματα και εθελοντικές προσφορές.

Δεύτερον, από εθελοντικές χορηγίες ιδιωτικών και, συχνά, δημοσίων φορέων.

Τρίτον, από την εκπόνηση μελετών με βάση ανταποδοτικές συμβάσεις που συνάπτουν με δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς τις περισσότερες φορές συμμετέχοντας σε διεθνείς διαγωνισμούς.

Το IOBE από την αρχή της λειτουργίας του προσπάθησε να εξασφαλίσει πόρους από ανάλογες πηγές. Όπως δε, προκύπτει από την εξέλιξη των εσόδων του Ιδρύματος δυο ήταν οι βασικές επιδιώξεις: Πρώτον, να εξασφαλισθεί η πολλαπλότητα των πηγών χρηματοδότησης, ούτως ώστε να αποφευχθεί η εξάρτηση από έναν ισχυρό υποστηρικτή, ο οποίος δυνητικά θα μπορούσε να επηρεάσει τους ερευνητικούς προσανατολισμούς. Δεύτερον, να διευρυνθούν οι δραστηριότητες του Ιδρύματος που θα εξασφάλιζαν πόρους με βάση ανταποδοτικές συμβάσεις. Οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν σταδιακά.

Συγκεκριμένα:

Τα πρώτα πέντε χρόνια της ζωής του, το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, ως σωματείο χρηματοδοτήθηκε από τις συνδρομές των μελών του, αλλά και από μελέτες που εκπόνησε για λογαριασμό τρίτων όπως η ΕΟΚ και η World Bank. Σ' αυτή την πρώτη πενταετία το κύριο βάρος της χρηματοδότησης έχουν αναλάβει οι οργανισμοί που είχαν την πρωτοβουλία για την ίδρυση του Ινστιτούτου, δηλ. ο ΣΕΒ, η Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών, Εμπορικές Τράπεζες και οι επιχειρήσεις. Στα μέσα της πενταετίας, το **1978** τα συνολικά έσοδα του IOBE κατανέμονται κατά πηγή προέλευσης ως ακολούθως:

Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών	44,5%
Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών	15,9%
Επιχειρήσεις-οργανισμοί	13,6%
Τράπεζες	11,7%
Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος	5,7%
Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών	4,8%
Εκπόνηση μελετών για λογαριασμό τρίτων	3,8%

Από το 1980 η κατάσταση αλλάζει καθώς προστίθενται δυο νέες σταθερές πηγές χρηματοδότησης:

1^ο. Η ειδική χρηματοδότηση τραπεζών (κυρίως Εθνικής ΕΤΒΑ-ΕΤΕΒΑ) για τη λειτουργία της Μονάδας Κλαδικής Βιομηχανικής Έρευνας που εγκαινιάσθηκε τότε.

2^ο. Η χρηματοδότηση της ΕΟΚ για τη διεξαγωγή της έρευνας οικονομικής συγκυρίας στη βιομηχανία. Το **1981** τα έσοδα του ΙΟΒΕ εμφανίζουν την ακόλουθη διάρθρωση:

Τράπεζες για Μονάδα Κλαδικής Βιομηχανικής Έρευνας (ΜΚΒΕ)	29,1%
Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών	19,1%
Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών	14,2%
ΕΟΚ	13,2%
Τράπεζες	9,8%
Επιχειρήσεις- ιδιώτες	5,6%
Σύνδεσμοι-επιμελητήρια	5,2%
Εκπόνηση μελετών για λογαριασμό τρίτων	3,8%

Στη δεκαετία του '80 αυξανόμενο ρόλο παίζουν τα έσοδα από την εκπόνηση μελετών για λογαριασμό τρίτων, τα οποία ως ποσοστό

των συνολικών εσόδων, προσεγγίζουν στα μέσα της δεκαετίας το 18%. Τα έσοδα αυτά προέρχονται τόσο από τον ιδιωτικό, όσο και από τον δημόσιο τομέα.

Το **1990**, ένα χρόνο πριν τη μετατροπή του Ινστιτούτου σε Ίδρυμα, τα έσοδα ανάλογα με τη πηγή προέλευσης κατανέμονται ως εξής:

Τράπεζες για Μονάδα Κλαδικής Βιομηχανικής Έρευνας (ΜΚΒΕ)	28,7%
Επιχορήγηση ΥΠΕΘΟ για μελέτη «1992»	20,7%
Μελέτες	14,2%
ΕΟΚ	13,2%
Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών	8,7%
Εμπορικές Τράπεζες	4,3%
Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών	3,9%
Τράπεζα της Ελλάδος	3,5%
Σύνδεσμοι-επιχειρήσεις	2,8%

Σημαντικό βήμα για την εξασφάλιση μιας μόνιμης πηγής εσόδων ήταν η δημιουργία το 2001 ενός ειδικού τραπεζικού λογαριασμού καταθέσεων (Endowment Fund), οι καρποί του οποίου χρησιμοποιούνται για την ενίσχυση του ερευνητικού έργου του ΙΟΒΕ. Στον λογαριασμό συνεισέφεραν η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών και επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, ενώ οι ετήσιες αποδόσεις αυτού του λογαριασμού καλύπτουν το 5-8% των δαπανών του ΙΟΒΕ.

Τα πέντε τελευταία χρόνια (2005-2010) το μέγιστο μέρος των εσόδων του ΙΟΒΕ έχει ανταποδοτικό χαρακτήρα, αφορά δηλαδή είτε την εκπόνηση συγκεκριμένων μελετών, είτε τη λειτουργία τμημάτων και μονάδων με ειδικές προδιαγραφές και ερευνητικούς στόχους. Παράλληλα, έχουν περιορισθεί στο ελάχιστο οι ιδιωτικές χορηγίες. Σήμερα, οι πηγές χρηματοδότησης του ΙΟΒΕ διαφοροποιούνται ως ακολούθως:

- Οι Σύνδεσμοι και οι κλαδικές ενώσεις του ιδιωτικού τομέα καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων, 32% περίπου του συνόλου, τα οποία χρησιμοποιούνται κυρίως για τη στήριξη των μονάδων που λειτουργούν στο IOBE, οι οποίες εκπονούν μελέτες που αφορούν κλάδους του ιδιωτικού τομέα.
- Υπουργεία και οργανισμοί του ευρύτερου δημόσιου τομέα συνεισφέρουν το 23%, αποκλειστικά για την εκπόνηση συγκεκριμένων μελετών.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλύπτει το 15% των εσόδων, συνολικά στο πλαίσιο διεξαγωγής των ερευνών συγκυρίας.
- Οι μη ανταποδοτικές χορηγίες κυρίως από ιδιωτικές επιχειρήσεις και οργανισμούς αντιπροσωπεύουν το 12% των συνολικών ετήσιων πόρων.
- Η λειτουργία της Μονάδας Κλαδικής Βιομηχανικής Έρευνας χρηματοδοτείται από ειδικό αποθεματικό στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος με ποσά που ανέρχονται ετησίως στο 7% περίπου των συνολικών εσόδων του Ιδρύματος. Το ειδικό αυτό αποθεματικό εξαντλείται φέτος.
- Οι αποδόσεις του ειδικού λογαριασμού καταθέσεων (Endowment Fund), οι οποίες κυμαίνονται περί το 6% των συνολικών εσόδων.
- Ιδιωτικές επιχειρήσεις και οργανισμοί, οι οποίες συνεισφέρουν το 5% περίπου για την εκπόνηση συγκεκριμένων μελετών.

Από την παραπάνω διάρθρωση των πόρων του IOBE προκύπτουν τα ακόλουθα:

1^ο. Το Ίδρυμα διαθέτει ελάχιστους πόρους (περίπου 6% του συνόλου) από περιουσία.

2^ο. Οι κύριοι χρηματοδότες του Ιδρύματος προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον δημόσιο τομέα.

3^ο. Το μέγιστο μέρος των εσόδων και από τους τρεις φορείς που προαναφέρθηκαν έχει πλέον ανταποδοτικό χαρακτήρα.

4^ο. Δεν υπάρχει ένας κυρίαρχος χρηματοδότης με ειδικό βάρος. Αντίθετα, υπάρχει μια αξιοσημείωτη διασπορά των χρηματοδοτικών πόρων σε πολλαπλές πηγές.

5^ο. Η τρέχουσα κρίση στέρησε το IOBE από σημαντικές μη ανταποδοτικές χορηγίες προερχόμενες από παραδοσιακούς θεσμικούς χορηγούς, γεγονός που, σε συνδυασμό με την εξάντληση του αποθεματικού για την εκπόνηση κλαδικών βιομηχανικών μελετών, περιορίζει τα έσοδα κατά 20% περίπου. Για να καλύψει το κενό και να επιβιώσει ως ανεξάρτητος οργανισμός παραγωγής ιδεών, το Ίδρυμα αναζήτησε, και αναζητά, νέους πόρους, κυρίως μέσω της εκπόνησης ανταποδοτικών μελετών.

1.6. ΘΕΣΕΙΣ

Η ανεξαρτησία έναντι των φορέων που το στηρίζουν, του Κράτους και των πολιτικών κομμάτων δίνει τη δυνατότητα στο IOBE να διαμορφώνει αυτόνομα θέσεις και απόψεις που δεν ετεροκαθορίζονται, αλλά αναπτύσσονται μέσα από τη δική του ερευνητική δραστηριότητα και το διάλογο. Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία και με τη συμβολή πολλών επιστημόνων, πανεπιστημιακών και επιχειρηματιών που μετείχαν ενεργά σε συζητήσεις, εκδηλώσεις και ad-hoc συναντήσεις, διαμορφώθηκε ένα σώμα θέσεων και πεποιθήσεων που ανιχνεύονται στο σύνολο του μελετητικού έργου και χρωματίζουν όλη τη δραστηριότητά του. Οι θέσεις αυτές θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

1^ο. **Σταθερή προσήλωση στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας** και στην πραγματική σύγκλιση με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως θα φανεί στα επόμενα κεφάλαια η μελετητική ενασχόληση με τα ζητήματα της ευρωπαϊκής πορείας και η ρητή υποστήριξη που παρείχε στις προσπάθειες για ενεργητική ενσωμάτωση της ελληνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά του έργου του σε όλη την περίοδο που εξετάζεται.

2^ο. Υποστήριξη αποτελεσματικών εκσυγχρονιστικών εγχειρημάτων σε όλες τις περιοχές της οικονομικής ζωής τόσο στο επίπεδο της μικροοικονομίας και της επιχείρησης, όσο και στις διαδικασίες που επηρεάζουν τα μακροοικονομικά μεγέθη.

3^ο. Πεποίθηση ότι η λειτουργία του Κράτους και της Δημόσιας Διοίκησης πρέπει να γίνει αποτελεσματική για να βελτιώσει την αποδοτικότητα των πόρων που διαχειρίζονται. Αναζήτηση μιας νέας ισορροπίας ανάμεσα στον ρυθμιστικό και οικονομικό ρόλο του Κράτους, ανάμεσα στο Κράτος και την ιδιωτική οικονομία.

4^ο. Υποστήριξη της υγιούς επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και της ανταγωνιστικής λειτουργίας των αγορών, παράγοντες που θεωρούνται ως βασικοί κινητήριοι μοχλοί της οικονομικής ανάπτυξης.

5^ο. Αναγνώριση της αναγκαιότητας αναζήτησης συναινετικών πρακτικών, σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, για την προώθηση των μεγάλων ζητημάτων της οικονομικής πολιτικής και των μεταρρυθμίσεων ιδιαίτερα στους κρίσιμους τομείς της Δημόσιας Διοίκησης και του Κράτους, στην κοινωνική πολιτική και την Παιδεία.

6^ο. Υιοθέτηση στις αναλύσεις ενός μεσοπρόθεσμου ορίζοντα, με σκοπό να προδιαγράφονται τα προβλήματα και να προτείνονται λύσεις, πριν τα προβλήματα μεγεθυνθούν και γίνουν μη διαχειρίσιμα.

7^ο. Σαφής προτίμηση στη διατύπωση συγκεκριμένων πρακτικών και εφαρμόσιμων προτάσεων, έναντι γενικών διακηρύξεων αρχών, ή ιστορικών αναλύσεων.

Οι βασικές αυτές αρχές χρωματίζουν τις προτάσεις του IOBE σε όλα τα θέματα της οικονομικής συγκυρίας και υποστηρίζονται από το σώμα της γνώσης που έχει παραχθεί.

Με ρητό τρόπο οι θέσεις του IOBE παρουσιάσθηκαν το 1997, με την έκδοση «**Θέσεις του IOBE για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας**», η οποία αφού περιγράψει τις προκλήσεις του μέλλοντος συνοψίζει τις αφετηριακές επιλογές του IOBE με μακροχρόνια στόχευση για όλα τα μεγάλα ζητήματα της ελληνικής οικονομίας. Οι

θέσεις αυτές αποτέλεσαν το αντικείμενο εκτεταμένου διαλόγου, ο οποίος διεξήχθη στη διάρκεια ημερίδας που πραγματοποιήθηκε την 1^η Οκτωβρίου 1997. Στην Ημερίδα συμμετείχαν εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων, πανεπιστημιακοί καθηγητές, επιχειρηματίες και συνδικαλιστές, ανταποκρινόμενοι στην πρόσκληση του IOBE που έγραφε: «Το IOBE πιστεύει ότι ο διάλογος μεταξύ των μεγάλων πολιτικών κομμάτων και των κοινωνικών εταίρων αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την συναίνεση και την λήψη των ενδεδειγμένων αποφάσεων. Μια συζήτηση πάνω σε συγκεκριμένο περιεχόμενο με τεκμηριωμένες απόψεις, απαλλαγμένη από ιδεολογικές φορτίσεις και μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας θα μπορούσε να οδηγήσει τους φορείς λήψεως αποφάσεων σε κοινό παρονομαστή. Στόχος αυτής της ημερίδας είναι η διαμόρφωση κοινών αρχών και στόχων που θα συμβάλουν στην χάραξη οικονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων του παρόντος και κυρίως, του μέλλοντος».

Τα βασικά στοιχεία που διαμορφώνουν τη γενική αντίληψη του IOBE συνοψίζονται στα εξής:

- Σταθερή προσήλωση στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και σύγκλιση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Αποτελεσματικός εκσυγχρονισμός σε όλους τους τομείς της οικονομικής ζωής. Αναζήτηση ενός νέου ρόλου για το κράτος, που θα διασφαλίζει τα εθνικά συμφέροντα και θα προωθεί αποτελεσματικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.
- Άρση των εμποδίων που περιορίζουν σήμερα την πλήρη κινητοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας.

«Οι αρχές αυτές» είπε ο Πρόεδρος του IOBE Δημ.Μαρινόπουλος «διατρέχουν τις αναλύσεις μας και χρωματίζουν τις προτάσεις μας. Δεν διεκδικούμε ασφαλώς το αλάθητο. Αντίθετα, πιστεύουμε ότι **ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ IOBE** θα επιτελέσουν τον σκοπό τους αν αντιμετωπισθούν ως πρόκληση σε διάλογο για την πορεία της ελληνικής οικονομίας και την οικονομική πολιτική στα κρίσιμα χρόνια που έρχονται».

Οι θέσεις που αναδεικνύονται μέσα από το σύνολο του έργου του IOBE και εκφράζονται κατά καιρούς ρητά συνιστούν μια συνεκτική πρόταση που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ουδέτερη και τεχνοκρατική, με την έννοια ότι παράγεται εμπειρική γνώση (expertise) και προτάσεις πολιτικής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από Κυβερνήσεις διαφόρων πολιτικών προσανατολισμών, όπως έχει συμβεί συχνά.

Το ίδιο το IOBE πάντως είναι σαφές ότι επιδιώκει κυρίως να είναι χρήσιμο, με προτάσεις που δεν έχουν μεν κομματική χροιά, εντάσσονται όμως μέσα στα πλαίσια της ελεύθερης ευρωπαϊκής οικονομίας και του ανταγωνισμού¹⁸. Κατά περιόδους δε, υποστηρίζει ή ασκεί κριτική σε πολιτικές, ανεξάρτητα από που προέρχονται. Και είναι χαρακτηριστικό ότι στο επιστημονικό του δυναμικό έχει συμπεριλάβει κατά καιρούς οικονομολόγους όχι μόνο διαφορετικών σχολών σκέψης, αλλά και πολιτικών πεποιθήσεων, όπως η μετέπειτα πορεία τους έχει δείξει.

¹⁸ Ο Πρόεδρος του IOBE Δημήτρης Μαρινόπουλος δηλώνει με σαφήνεια: «Οι παρεμβάσεις του IOBE είναι αναμφισβήτητα πολιτικές με την πρωταρχική έννοια της πολιτικής που γεννήθηκε στην Αθηναϊκή Δημοκρατία, όπου η συμμετοχή στα κοινά ήταν καθήκον και υποχρέωση όλων των πολιτών. Το IOBE στηρίζεται μεν στην ιδιωτική πρωτοβουλία, αλλά δεν ιδιωτεύει: Μετέχει ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι, παρακολουθεί τις εξελίξεις και φιλοδοξεί με τη δράση του να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των ζωτικών προβλημάτων».

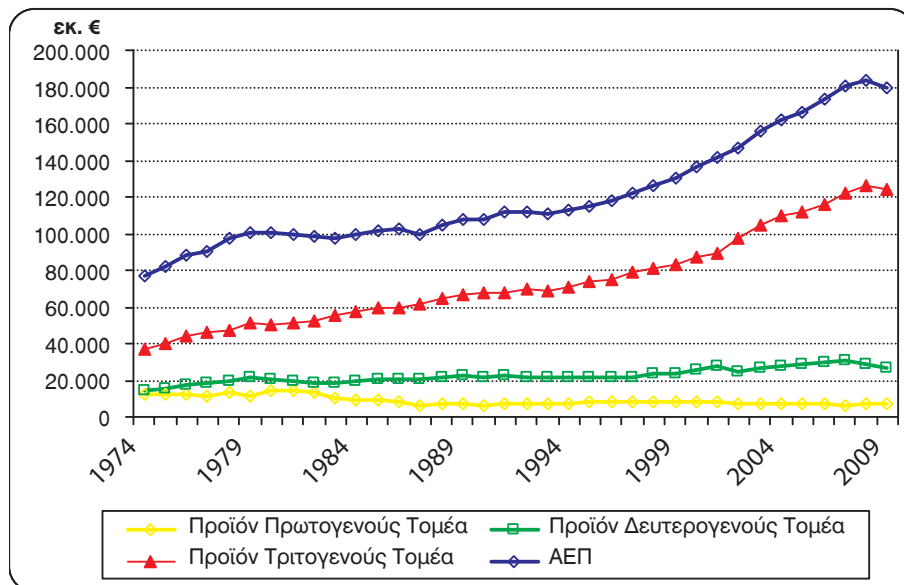
2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 1974-2008. Συνοπτική Επισκόπηση

2.1. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ

Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα η ελληνική οικονομία έχει παρουσιάσει σημαντικές αλλαγές (Διάγραμμα 1). Οι κυριότερες απ' αυτές αφορούν τα εισοδήματα, την κατανάλωση, τις επενδύσεις και συνακόλουθα το βιοτικό επίπεδο, τα οποία βελτιώθηκαν εντυπωσιακά:

- Το ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές) υπερδιπλασιάστηκε.
- Το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξήθηκε κατά 68%.
- Η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε πάνω από 2,5 φορές και η κατά κεφαλή ιδιωτική κατανάλωση διπλασιάστηκε.
- Αυξήθηκαν σημαντικά οι παραγωγικές δυνατότητες της χώρας, καθώς οι επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν διέυρυναν το κεφαλαιακό απόθεμα 2,8 φορές.

Διάγραμμα 1
Εξέλιξη ΑΕΠ και Προϊόντος στους βασικούς τομείς
(σε σταθερές τιμές)

Πηγή: AMECO. ΑΕΠ 2004-2009: ΕΛΣΤΑΤ.

Αλλαγές υπήρξαν και στις δομές της οικονομίας, η σημαντικότερη από τις οποίες ήταν η επιτάχυνση της διαδικασίας μετάβασης από μια κατά βάση αγροτική οικονομία σε μια οικονομία υπηρεσιών. Από την άλλη πλευρά διατηρήθηκαν σχεδόν ανέπαφες δομές όπως π.χ. το μέγεθος των επιχειρήσεων και η αυτοαπασχόληση που εξακολουθούν και σήμερα να χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία. Όλα τα παραπάνω δεδομένα ορίζουν μια περίοδο ταχέων εξελίξεων, οι οποίες άλλωστε είναι προφανείς αν παρατηρήσουμε τις αλλαγές στον τρόπο ζωής και στις καταναλωτικές συμπεριφορές. Παράλληλα, διαφαίνονται με την ίδια σαφήνεια οι τάσεις που δημιούργησαν ανισορροπίες και αναπόφευκτα οδήγησαν στη σημερινή σοβαρή κρίση. Θα πρέπει ωστόσο να τονισθεί ότι η πορεία δεν ήταν ευθύγραμμη: περίοδοι ύφεσης διαδέχονται περιόδους ταχείας ανόδου και αντίστροφα, ενώ υπάρχουν απόπειρες ανακοπής της διεύρυνσης του δημόσιου τομέα, χωρίς ωστόσο μεγάλη επιτυχία.

Οι αλλαγές στα κυριότερα μεγέθη της οικονομίας συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Άλλαξε σημαντικά η **διάρθρωση του ΑΕΠ και της απασχόλησης** όπως φαίνεται στον πίνακα 1. Η συμβολή της γεωργίας στο σχηματισμό του ΑΕΠ περιορίστηκε ραγδαία, ο δευτερογενής τομέας υποχώρησε επίσης, ενώ οι υπηρεσίες από 60% του ΑΕΠ υπερβαίνουν πλέον το 76% (Πίνακας 1).

Πίνακας 1
Διάρθρωση ΑΕΠ-Απασχόλησης 1974-2009
(% του συνόλου)

	1974-1978*		2005-2009*	
Τομείς	ΑΕΠ	Απασχ.	ΑΕΠ	Απασχ.
Πρωτογενής	17,2	32,8	4,5	11,8
Δευτερογενής	23,5	30,6	18,6	19,7
Τριτογενής	59,3	36,6	76,9	69,0

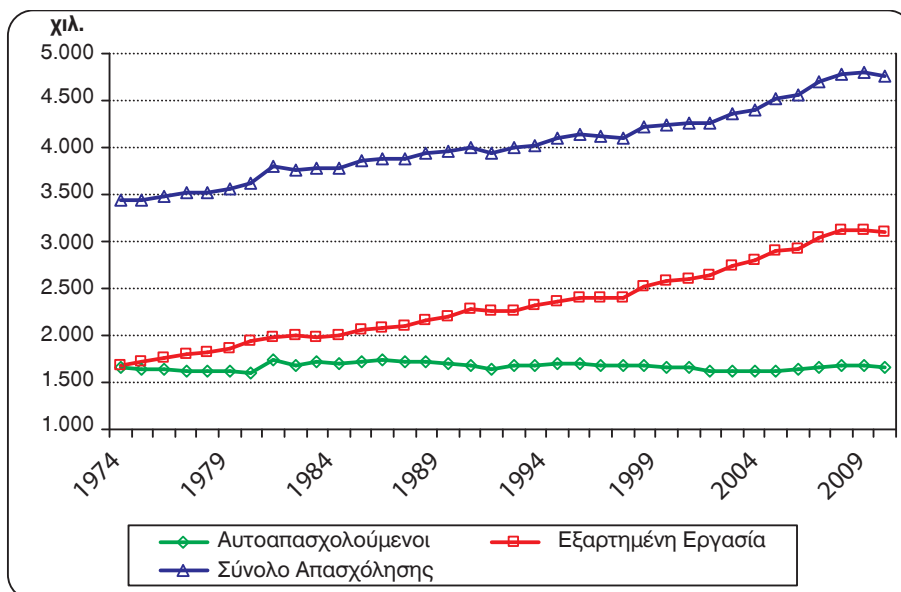
Μέσοι όροι 1974-1978, 2005-2009

Πηγή: Απασχόληση: 1974-1978: EU KLEMS, 2005-2009: AMECO

- Οι αλλαγές στη διάρθρωση του ΑΕΠ επέφεραν σημαντικές **μετατοπίσεις της απασχόλησης**: Οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα από 33% περίπου του συνόλου έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια κάτω από το 12%. Μείωση παρουσιάζει και το ποσοστό των απασχολουμένων στον δευτερογενή τομέα, το οποίο από 30% στα μέσα της δεκαετίας του '70 περιορίζεται την τελευταία πενταετία στο 19%. Αντίθετα, οι απασχολούμενοι στον τριτογενή τομέα από 36%, προσεγγίζουν σήμερα το 69% του συνόλου των απασχολουμένων. Άνοδο παρουσιάζει το ποσοστό συμμετοχής του πληθυσμού στον ενεργό πληθυσμό (participation rate) από 39% περίπου στην πενταετία 1974-1978 σε 45,5% τα τελευταία χρόνια. Εξάλλου αξιοσημείωτη εμμονή εμφανίζει ο αριθμός των αυτοαπασχολούμενων –παρά τη μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα όπου επικρατεί σε μεγάλο βαθμό η αυτοαπασχόληση- ο οποίος παραμένει, με μικρές διακυμάνσεις στα 1,6 εκατομμύρια άτομα. Αντίθετα, αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός εργατών-υπαλλήλων από 1,7 εκ. άτομα σε 3 εκατ. άτομα (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2

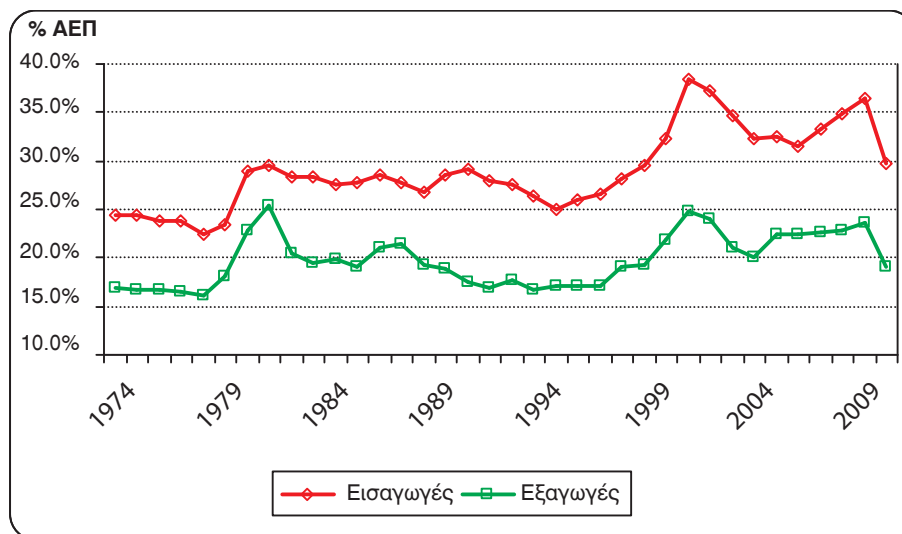
Εξέλιξη Απασχόλησης με βάση τη σχέση εργασίας

Πηγή: AMECO

- Η ελληνική οικονομία παρέμεινε σχετικώς **κλειστή** παρά την ένταξη στην ΕΟΚ το 1981: Από τότε μέχρι πρόσφατα (2007) το άθροισμα εισαγωγών και εξαγωγών ως ποσοστό του ΑΕΠ δεν παρουσιάζει μεταβολή και κυμαίνεται περί το 28%. Άλλαξε ωστόσο σημαντικά **η δομή και ο γεωγραφικός προσανατολισμός των εξαγωγών**: ενώ μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80 ο κύριος όγκος των εξαγωγών προϊόντων (αγαθών) ήταν γεωργικά προϊόντα, σήμερα οι εξαγωγές προϊόντων προέρχονται κατά **76,7%**¹⁹ από τον δευτερογενή τομέα και κατευθύνονται κυρίως στις χώρες της Ε.Ε.
- Σύμφωνα με όλες τις διαθέσιμες μετρήσεις, η **διεθνής ανταγωνιστικότητα** της ελληνικής οικονομίας από το 1974 μέχρι σήμερα έχει υποχωρήσει αισθητά: Ο δείκτης πραγματικής σταθμισμένης ισοτιμίας από 102,2 κατά μέσο όρο στην περίοδο 1974-1998, την επόμενη δεκαετία έφτασε τις 109,1 μονάδες. Και στις ίδιες περιόδους το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών από 0,5% του ΑΕΠ, διευρύνθηκε στο 11,3% (Διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 3
Επιδόσεις Εξωτερικού Τομέα Οικονομίας

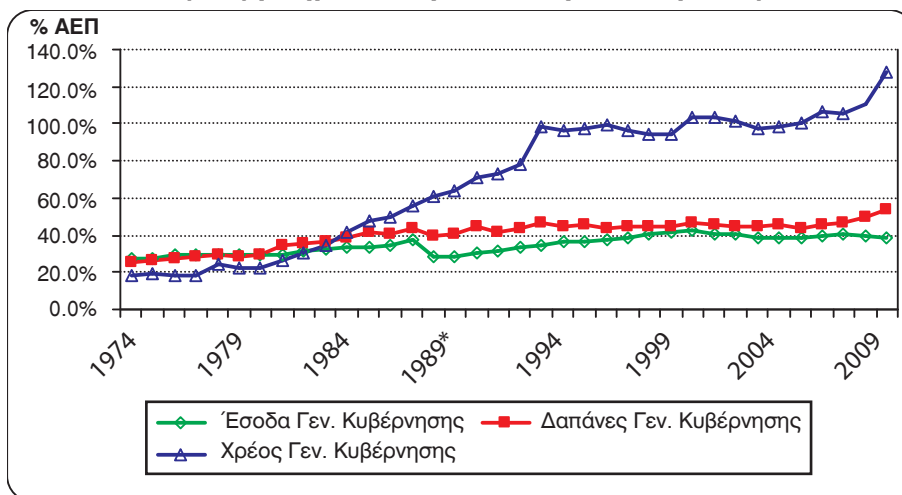

Πηγή: 1974-2003: AMECO, 2004-2009: ΕΛΣΤΑΤ. Ποσοστά σε όρους αξίας σε τρέχουσες τιμές, ΑΕΠ σε τιμές αγοράς. Εξωτερικό εμπόριο αγαθών-υπηρεσιών

¹⁹ WTO (Σύνολο προϊόντων-αγροτικά προϊόντα, έτος 2008).

- Σε αντίθεση με τις διεθνείς τάσεις, ο **Δημόσιος τομέας** δι-ογκώθηκε σημαντικά, με τις δαπάνες της Γενικής Κυβέρνη-σης να υπερβαίνουν κατά μέσο όρο της τελευταίας πενταε-τίας το 47% του ΑΕΠ, όταν την περίοδο 1974-1979 οι δαπά-νες, κατά μέσο όρο, ήταν μόλις το 27% του ΑΕΠ.
- Μεγάλη αύξηση παρουσιάζουν και οι εργαζόμενοι στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Τα στοιχεία για την εξέλιξη του αριθμού των υπαλλήλων του ευρύτερου δημόσιου τομέα ήταν για μεγάλο διάστημα ασαφή και δεν επιτρέπουν την ακριβή εκτίμηση του αριθμού των εργαζομένων στον δη-μόσιο τομέα την περίοδο βάσης (1974-1980). Είναι όμως απολύτως σαφές ότι η πορεία υπήρξε ανοδική. Μια πρώτη προσέγγιση για το 1980 δίνει έναν αριθμό 500 χιλιάδων πε-ρίπου ατόμων²⁰. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας τα επόμενα χρόνια η απασχόληση στον Δημόσιο Τομέα²¹ παρουσιάζει την ακόλουθη εξέλιξη: 1990: 786,2 χιλ., 1997: 841,4 χιλ., 2000: 863,7 χιλ., 2003: 919,9 χιλ., 2008: 1022,1 χιλ.

Διάγραμμα 4
Εξέλιξη Δημοσιονομικών Μεγεθών-Χρέους

Πηγές: 1974-1987: «Η Ελληνική Οικονομία 1960-1997», ΥΠΕΘΟ (1997). 1988-2009: AMECO

²⁰ Βλ. Χρυσάφης Ιορδάνογλου: «Το μεταπολιτευτικό κοινωνιολογικό παράδειγμα. Άποψη ενός οικονομολόγου». Εισήγηση στο Συνέδριο του Κέντρου Πολιτικών Ερευνών του Παντείου με θέμα «Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική», 4-5 Δεκεμβρίου 2008.

²¹ Περιλαμβάνονται οι απασχολούμενοι στην Γενική Κυβέρνηση, Δημόσιες Επιχειρήσεις και στην Τοπική αυτοδιοίκηση. Πηγή ILO, LABORSTA, Public Sector Employment.

- Από το 1980 και μετά το πρωτογενές δημοσιονομικό αποτέλεσμα ήταν αρνητικό ή πολύ χαμηλό, με εξαίρεση τα χρόνια 1994-2001. Από 0,1% του ΑΕΠ στα τέλη της δεκαετίας του '70 ξεπέρασε το -8% το 2009.
- Ταχεία άνοδο παρουσιάζει τέλος και το δημόσιο χρέος: Από 20% του ΑΕΠ στην πενταετία 1974-1978, μετά το 2000 υπερβαίνει σταθερά το 100% για να καταλήξει σε 120,2% του ΑΕΠ το 2008.

2.2. ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στην τριακονταπενταετία που εξετάζεται συντελέστηκαν μεγάλες αλλαγές τόσο στο διεθνές περιβάλλον, όσο και στην Ελλάδα, οι οποίες επηρέασαν με καθοριστικό τρόπο τις εξελίξεις στην οικονομία και στην κοινωνία.

Η σημαντικότερη αλλαγή στο **διεθνές περιβάλλον** ήταν η πτώση του κομμουνισμού το 1989 και η βαθμιαία μετατροπή των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης σε οικονομίες αγοράς. Η διαδικασία μετάβασης κορυφώνεται με την ένταξη στην Ε.Ε. των περισσότερων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που μετείχαν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Με την πτώση του κομμουνισμού καταργεί και το σύστημα του διπολισμού στις διεθνείς σχέσεις, δημιουργούνται νέα κράτη, αλλά και νέες εστίες τριβών, ενώ παράλληλα αλλάζει ο προσανατολισμός συμμαχιών (ΝΑΤΟ). Οι μεταβολές αυτές επηρέασαν βαθιά όχι μόνο τις χώρες αυτές, αλλά και την παγκόσμια οικονομία και επικύρωσαν την κυριαρχία του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας, τόσο σε πραγματικό όσο και σε ιδεολογικό επίπεδο.

Τα επόμενα χρόνια η απρόσκοπτη ανάπτυξη και οι θετικές προσδοκίες περιόρισαν σημαντικά τον κίνδυνο και οδήγησαν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα σε πρωτοφανή άνοδο, η οποία, σε μεγάλο βαθμό, ήταν ανεξέλεγκτη. Έτσι, με δεδομένη την αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών, η χρηματοπιστωτική κρίση που εκδηλώθηκε στις ΗΠΑ μετατράπηκε ταχύτατα σε παγκόσμια κρίση που έπληξε όλες τις οικονομίες του κόσμου το 2008. Η κρίση αυτή, που βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη εκτιμάται ότι θα είναι το επόμενο ορόσημο στην παγκόσμια οικονομία, με την έννοια ότι θα επιφέρει

βαθείς αλλαγές όχι μόνο στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, αλλά και στις διακρατικές σχέσεις και στις εθνικές πολιτικές.

Μεγάλες αλλαγές πραγματοποιούνται την ίδια περίοδο και **στην Ε.Ε.** Από ΕΟΚ των 12, το 1975, ύστερα από κύματα διευρύνσεων, περιλαμβάνει σήμερα 27 χώρες και παράγει το 28,4%²² του παγκόσμιου ΑΕΠ. Σημαντικότεροι σταθμοί στην πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν η ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς το 1992 και η Συμφωνία του Μάαστριχτ το 1991 με την οποία άνοιξε ο δρόμος για την Οικονομική-Νομισματική Ένωση και την καθιέρωση του ευρώ το 2000. Σήμερα, μετά την κρίση του 2008, η Ε.Ε. αναζητά ένα νέο τρόπο συγκρότησης που θα περιορίσει στο μέλλον τις επιπτώσεις ανάλογων αναταράξεων. Είναι βέβαιο ότι σε μερικά χρόνια η Ε.Ε. και η Ευρωζώνη θα έχουν αλλάξει δραστικά, κυρίως όσον αφορά τους κανόνες και τα κριτήρια για τη συμμετοχή των κρατών-μελών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Στο **εσωτερικό** της χώρας η περίοδος αρχίζει με την πτώση της δικτατορίας και συνεχίζεται με την παγίωση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, με ισχυρά χαρακτηριστικά δικομματισμού, που προφανώς δημιουργεί νέες συνθήκες για την οικονομία και την άσκηση της οικονομικής πολιτικής.

Σταθμοί, όχι μόνο στην υπό εξέταση περίοδο, αλλά στη σύγχρονη ιστορία μας είναι η ένταξη στην ΕΟΚ το 1981 και η υιοθέτηση του ευρώ το 2000, που δημιούργησαν ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον και σφράγισαν τη μακροχρόνια ευρωπαϊκή επιλογή της χώρας. Η ένταξη στην ΕΟΚ επέφερε μεγάλες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο, καθώς η ελληνική νομοθεσία έπρεπε να εναρμονισθεί με το κοινοτικό δίκαιο. Παράλληλα, όπως όλες οι μεγάλες μεταβολές του περιβάλλοντος, η ένταξη στην ΕΟΚ δημιούργησε την ανάγκη ριζικών προσαρμογών στις δομές της ελληνικής οικονομίας για να ενσωματωθεί ομαλά στις νέες συνθήκες. Παρά τις βελτιώσεις ωστόσο που πραγματοποιήθηκαν, το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο έχει διατηρήσει παρωχημένες ρυθμίσεις ενώ οι αναγκαίες προσαρμογές δεν προχώρησαν με το ρυθμό που έπρεπε, με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να αποκλίνει ακόμη από τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

22 IMF (2009, σε τρέχουσες τιμές, δολάρια).

Ορόσημο για τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις εκτιμάται ότι θα αποτελέσει και η κρίση που άρχισε το 2008 και βρίσκεται σε εξέλιξη. Είναι βεβαίως πολύ νωρίς για να εκτιμηθούν το μέγεθος και η διάρκεια των επιπτώσεων αυτής της κρίσης, η οποία οδήγησε σε ριζικό αναπροσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής και ένταξη στον μηχανισμό στήριξης ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ. Μπορεί όμως βάσιμα να υποστηριχθεί ότι θα αποτελέσει διαιρετική τομή στην πορεία της ελληνικής οικονομίας ανάμεσα στο πριν και στο μετά, που προς το παρόν είναι άδηλο. Όποια όμως και αν είναι η έκβαση της κρίσης ένα είναι βέβαιο: στο μέλλον η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να επανέλθει στο πρότυπο ανάπτυξης που κυριάρχησε τα τελευταία 35 χρόνια.

2.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ

Η δικτατορία (1967-1974) και η πτώση της θέτουν σε κίνηση πολύ μεγάλες αλλαγές σε κοινωνικό και ιδεολογικό επίπεδο, καθώς απαξιώνονται πολιτικές, νοοτροπίες και πρακτικές της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου. Η σημαντικότερη απ' αυτές τις αλλαγές ήταν η είσοδος στην πολιτική ζωή και στις δομές της εξουσίας νέων κοινωνικών στρωμάτων που μέχρι τότε παρέμεναν αποκλεισμένα. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα νέο σφρίγος στην πολιτική ζωή, μια εκ βάθρων ανανέωση των δομών, μια μεταρρυθμιστική ανυπομονησία, μια έφοδο προς τα εμπρός. Το όραμα υπήρχε: η μετατροπή της Ελλάδας, που ήταν ήδη στη διαδικασία της ένταξης ως πλήρες μέλος της ΕΟΚ, σε σύγχρονη ευρωπαϊκή χώρα. Όμως το όραμα έμεινε θολό και η ελληνική κοινωνία έμοιαζε αποφασισμένη να πορευθεί με συνθήματα του παρελθόντος, τα οποία κυριάρχησαν στη συλλογική συνείδηση και καθώς δεν ανταποκρίνονταν πια στις νέες συνθήκες, εξελίχθηκαν βαθμιαία σε ογκώδη εμπόδια κάθε εκσυγχρονιστικής προσπάθειας.

Παράλληλα, η συνεχής βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και τα διεθνή «παραδείγματα» που είχαν έρθει πιο κοντά στην ελληνική κοινωνία επηρέασαν το αξιακό σύστημα που καθορίζει τις καταναλωτικές συμπεριφορές και άλλαξαν τα καταναλωτικά πρότυπα. Η κατανάλωση αυξάνει με ταχύτητα, παίρνει νέες μορφές²³, αναδει-

²³ Διεύρυνση της αγοράς διασκέδασης, προαστιοποίηση, ισχυρή παρουσία «δυτικών» συμβολικών αγαθών στην αγορά. Βλ. Νίκος Σουλιώτης «Καταναλωτικά πρότυπα. Προάστια, κινητικότητα και έξοδος από τη λαϊκότητα» στο Β.Βαμβακάς-Π.Παναγιωτόπουλος στο «Η Ελλάδα

κνύεται σε υπέρτατη αξία και η ικανοποίηση της επιδιώκεται ακόμα και με εισοδήματα του μέλλοντος. Η άνοδος της κατανάλωσης είχε μεν θετική επίπτωση στην πορεία του ΑΕΠ, από την άλλη πλευρά όμως περιόριζε την εγχώρια αποταμίευση και επιβάρυνε το εξωτερικό ισοζύγιο.

Η αποκατάσταση της δημοκρατίας, η παγίωση του δημοκρατικού συστήματος, της νομιμότητας και του Κράτους Δικαίου δεν παρήγαγαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στις σχέσεις των πολιτών με τους θεσμούς, οι οποίες παρέμειναν αβέβαιες και ασταθείς. Στην ελληνική κοινωνία η συμμόρφωση με τους θεσμούς δεν θεωρείται αυτονόητη και δεδομένη. Ο καθένας διαλέγει την ανυπακοή ή τη συμμόρφωση κατά το «δοκούν», όντας πεπεισμένος ότι και οι θεσμοί λειτουργούν επίσης επιλεκτικά, υποβάλλοντας κυρώσεις σε λίγους μόνο απ' αυτούς που δεν συμμορφώνονται²⁴. Αυτή η *a la carte* σχέση με τους θεσμούς παράγει συμπεριφορές που έχουν βαρύτατες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση, η «αρπαχτή», η διαφθορά είναι φαινόμενα που συντηρούνται απ' αυτήν ακριβώς τη σχέση.

Ανάλογα προβληματική ήταν η σχέση της ελληνικής κοινωνίας και με υπερεθνικούς θεσμούς όπως η Ε.Ε. Στην αρχή της περιόδου η ΕΟΚ θεωρήθηκε αναγκαίο κακό και η μη συμμόρφωση στους θεσμούς της εθνική υπερηφάνεια. Αργότερα, όταν οι εισροές κοινωτικών πόρων έγιναν αισθητές και ευνόησαν μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες, η Ε.Ε. αντιμετωπίστηκε ως ευκαιρία πλουτισμού με χαλαρή εφαρμογή των κανόνων, με αναβολές και εξαιρέσεις, συχνά δε, και με παράκαμψη των κανονισμών και χειρισμούς των κοινοτικών διαδικασιών. Η ελληνική κοινωνία δεν θεώρησε ποτέ ότι η συμμετοχή στην Ε.Ε. συνεπάγεται, εκτός των ωφελειών, την συμμόρφωση στους θεσμούς που επιβάλλει η συμμετοχή αυτή.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η ελληνική κοινωνία εναπόθεσε πολλές ελπίδες και προσδοκίες στο Κράτος, το οποίο θεώρησε ότι πρέπει να αναλαμβάνει όλες τις ευθύνες και να κατανέμει τα οφέ-

στη δεκαετία του 80».

24 Βλ. Βασίλης Καραποστόλης «Συμβίωση και Επικοινωνία στην Ελλάδα» εκδ. ΓΝΩΣΗ, 1987, σελ. 28-29.

λη. Ανεξάρτητα από το πώς μεσολαβήθηκε η σχέση αυτή από τα κόμματα, τις οργανώσεις και τα ΜΜΕ, η συλλογική πεποίθηση ότι υπάρχει ένα παντοδύναμο Κράτος που φροντίζει για όλα, περιόρισε την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία, την ανάληψη της ευθύνης. Στον επιχειρηματικό τομέα επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις και ευνοϊκές ρυθμίσεις υποκατέστησαν συχνά την ανάληψη κινδύνου και την επιχειρηματική τόλμη. Στους εργαζόμενους, η πίστη στην ύπαρξη ενός τέτοιου Κράτους μετέτρεψε τους διεκδικητικούς αγώνες σε ανταγωνισμό με άλλες ομάδες για την διανομή της προστασίας, των εξαιρέσεων και προνομίων που παρέχει το Κράτος. Η ιδεολογική εξάρτηση της κοινωνίας από το Κράτος δεν είναι βέβαια άσχετη με την πραγματική εξάρτηση που δημιούργησε ένα συνεχώς επεκτεινόμενο Κράτος.

Οι νοοτροπίες και οι συμπεριφορές που περιγράφονται παραπάνω δεν δημιουργήθηκαν βέβαια στην περίοδο που εξετάζεται εδώ. Έχουν την αρχή τους σε ιστορικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά, με ισχυρές καταβολές στο συλλογικό υποσυνείδητο. Το θέμα είναι ότι οι νοοτροπίες αυτές συναντήθηκαν στην τριακονταπενταετία αυτή με νέα δεδομένα, νέους ιστορικούς προσανατολισμούς και νέες αξίες. Αποτέλεσμα της συνάντησης ήταν ένα πλήθος αμφιθυμιών που σε συλλογικό επίπεδο διατήρησε σε εκκρεμότητα ιδεολογικά δίπολα του τύπου, Δημόσιο-Ιδιωτικό, Ανατολή-Δύση, Ελλάδα-οι Άλλοι, Εκσυγχρονισμός-Κεκτημένα, Αντίσταση-Συναίνεση, τα οποία εμπόδισαν την πραγματιστική προσέγγιση των προβλημάτων της οικονομίας και υπονόμισαν τις προσπάθειες επίλυσης τους.

2.4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Τα πολιτικά κόμματα, όπως διαμορφώθηκαν μετά το 1980, επηρεάστηκαν καθοριστικά από τις κοινωνικές αμφιθυμίες και ταλαντεύτηκαν ανάμεσα στην επιθυμία να ηγηθούν και την ανάγκη να επιβεβαιώνονται εκλογικά, αποφεύγοντας δράσεις που θα έπλητταν τη δημοτικότητα τους²⁵, ή τις σχέσεις τους με οργανωμένες, ισχυρές ομάδες συμφερόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της τα-

25 Οι σημαντικότερες εξαιρέσεις σ' αυτή την τακτική συνδέονται με αποφάσεις που αφορούν τις σχέσεις με την Ε.Ε. Το 1981 όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης και η πλειονότητα της Κοινής Γνώμης ήταν αντίθετη με την ένταξη στην ΕΟΚ. Παρόλα αυτά η ένταξη πραγματοποιήθηκε. Το ίδιο και η Συμφωνία του Μάαστριχτ που άνοιξε το δρόμο για την ένταξη στην ΟΝΕ, που συνάντησε –και συναντά ακόμη– ισχυρότατες αντιδράσεις.

κτικής είναι η διακοπή προγραμμάτων σταθεροποίησης που επιχειρήθηκαν κατά καιρούς επειδή συνάντησαν βίαιες αντιδράσεις απ' αυτές ακριβώς τις ομάδες.

Στο σύνολο της περιόδου η οικονομική πολιτική ταλαντεύεται ανάμεσα σε δυο επιλογές: Επεκτατικές πολιτικές και διεύρυνση του Κράτους, που ακολουθούνται από απόπειρες σταθεροποίησης, όταν ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός κινδυνεύει να λάβει καταστροφικές διαστάσεις. Με εξαίρεση μια μικρή περίοδο κυβερνήσεων συνεργασίας (1989-1990), στην εξουσία εναλλάσσονται από το 1975 δυο κόμματα, το ΠΑΣΟΚ και η Νέα Δημοκρατία. Είναι όμως χαρακτηριστικό ότι η μετάβαση από την δημοσιονομική χαλαρότητα στη σταθεροποίηση δεν συνδέεται αναγκαστικά με την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία, όπως θα ήταν αναμενόμενο, με βάση τις αντίθετες θέσεις που καταλαμβάνουν τα δυο κόμματα στο πολιτικό φάσμα. Αντίθετα, τόσο το ΠΑΣΟΚ όσο και η Νέα Δημοκρατία υιοθέτησαν κατά καιρούς τη μια ή την άλλη επιλογή, αναπροσανατολίζοντας την πολιτική τους ακόμα και στο μέσο της θητείας τους. Όπως δε αναφέρθηκε παραπάνω, τα σταθεροποιητικά προγράμματα επεβλήθησαν, τρόπον τινά, στις κυβερνήσεις από τις ακραίες συνθήκες της συγκυρίας και δεν αποτέλεσαν ποτέ προγραμματική πολιτική επιλογή ούτε του ενός ούτε του άλλου κόμματος. Το ελληνικό πολιτικό σύστημα στο σύνολο του εμφανίζει έμφυτη, σαφή, κλίση προς πολιτικές διεύρυνσης του Κράτους. Κλίση που δεν πηγάζει από ιδεολογικές καταβολές, όπως συμβαίνει στην υπόλοιπη Ευρώπη, αλλά επιβάλλεται από τις ανάγκες συντήρησης του ίδιου του συστήματος²⁶, το οποίο με τη σειρά του δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς συνεχή διεύρυνση του Κράτους.

Έτσι, ανεξάρτητα από τις όποιες διαφοροποιήσεις στην έμφαση, η οικονομική πολιτική σε όλη την περίοδο παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά:

Πρώτον, μια μεροληπτική προτίμηση του παρόντος έναντι του μέλλοντος. Δυο είναι οι περιπτώσεις που η μεροληψία αυτή είναι

²⁶ Στη συζήτηση για το χαρακτήρα του συστήματος έχουν χρησιμοποιηθεί για να το περιγράψουν όροι όπως πελατειακό, κομματικοκρατία, προσοδοθηρία, κρατικός μηχανισμός κ.λ.π. Ανεξάρτητα πάντως από τους ορισμούς και τις διαφορετικές προσεγγίσεις, οι αναλύσεις συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι η λειτουργία του πολιτικού συστήματος είναι ένας από τους κύριους παράγοντες που οδήγησαν στην επέκταση του Κράτους και τη διεύρυνση των δημοσίων δαπανών.

εμφανής: στον επεκτεινόμενο δανεισμό του Κράτους για να καλυφθούν τα τρέχοντα ελλείμματα και στην αδυναμία να σχεδιασθεί και να εφαρμοσθεί έγκαιρα μια ριζική αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος.

Δεύτερον, η οικονομική πολιτική, παρά το γεγονός ότι συχνά συνέκλινε ως προς τους στόχους, εμφανίζεται μετά από κάθε κυβερνητική αλλαγή ως διαμετρικά αντίθετη προς αυτήν που είχε προηγηθεί. Δημιουργούνται έτσι ασυνέχειες, καθυστερήσεις και ρήγματα που εμποδίζουν τη διαμόρφωση μιας μακρόπνοης στρατηγικής που θα στηριζόταν στη συναίνεση των κομμάτων²⁷.

Τρίτον, η οικονομική πολιτική, τις περισσότερες φορές επικεντρώνεται στη θεραπεία συμπτωμάτων που προέκυπταν από επιλογές του παρελθόντος και έχει αδυναμία να προετοιμασθεί και να σχεδιάσει τρόπους για να αντιμετωπίσει επερχόμενες αλλαγές. Αυτό συνέβαινε και σε περιπτώσεις που μια μείζων απόφαση επέβαλε τον σχεδιασμό αλλαγών που η ίδια η απόφαση αυτή συνεπαγόταν. Έτσι, η απόφαση για ένταξη στην ΕΟΚ, πραγματικά ιστορικής σημασίας για τη χώρα, δεν συνοδεύθηκε από μια μακρόπνοη πολιτική που θα προωθούσε τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις, θα διευκόλυνε την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στο νέο περιβάλλον και θα προέβλεπε τρόπους για την αντιμετώπιση των δυσχερειών και την εκμετάλλευση των ωφελειών που δημιουργούσαν οι νέες συνθήκες. Αντ' αυτού υπήρξε η προτροπή «να μάθουμε να κολυμπάμε». Μετά δε το 1981, η οικονομική πολιτική αναδιαπραγματεύεται απλώς τους όρους της ένταξης και προχωρά σε μεταρρυθμίσεις που πιθανώς άμβλυναν ανισορροπίες του παρελθόντος, δεν λάμβαναν όμως υπόψη τις συνθήκες που θα επικρατούσαν στο μέλλον. Έτσι, το Πρόγραμμα Οικονομικής Ανάπτυξης που ανακοινώθηκε το 1983 σχεδιάζει την οικονομική ανάπτυξη για τα επόμενα χρόνια, αγνοώντας επιδεικτικά τις μεγάλες προκλήσεις, τις υποχρεώσεις τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που ήδη αντιμετώπιζε η ελληνική οικονομία ως μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η δεκαετία του '90 είναι η μόνη περίοδος της εποχής 1974-2008

²⁷ Για τη χαμηλή αξία της συνεννόησης, του συμβιβασμού και της συναίνεσης, βλ. Νικηφόρος Διαμαντούρος «Δημόσια διοίκηση και ανάπτυξη: Οι πολιτισμικές διαστάσεις μιας κρίσιμης σχέσης» στο Τάσος Γιαννίτσας επ. «Ελληνική Οικονομία: Κρίσιμα ζητήματα οικονομικής πολιτικής» ALPHA BANK, Ιστορικό Αρχείο, 2008.

που η οικονομική πολιτική διαφοροποιείται από τα παραπάνω, γίνεται πιο στοχευμένη, αποκτά σαφή χρονοδιαγράμματα και εφαρμόζεται με συνέπεια. Όμως και στην περίπτωση αυτή επιτυγχάνεται μεν ο μείζων στόχος της ονομαστικής σύγκλισης και η ένταξη στην ΟΝΕ, αλλά καθυστερούν οι διαρθρωτικές αλλαγές που επέβαλε η ένταξη αυτή.

2.5. 2008. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΕΝΑ ΒΗΜΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Στη διάρκεια της Μεταπολίτευσης η ελληνική οικονομία προσανατολίζεται σταδιακά προς την Ευρώπη. Στην αρχή διστακτικά και με επιφυλάξεις, ενώ από το '90 και μετά η ενσωμάτωση αποτελεί κύριο στρατηγικό στόχο όλων των Κυβερνήσεων. Η απόφαση ένταξης στην ευρωζώνη το 2000 αφενός σφραγίζει οριστικά τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας και αφετέρου παρέχει σημαντικά πλεονεκτήματα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 μέχρι και το 2008 η ελληνική οικονομία επιτυγχάνει ταχύτατους ρυθμούς ανόδου, με αποτέλεσμα το εισόδημα των ελλήνων να προσεγγίζει το μέσο όρο της Ε.Ε. Το 2008 το κατά κεφαλήν εισόδημα²⁸ ήταν, σε τρέχουσες τιμές, 21 χιλ. ευρώ που αντιστοιχεί στο 83,7% του μέσου όρου της ευρωζώνης.

Η θεαματική βελτίωση στα οικονομικά μεγέθη δεν συνοδεύθηκε ωστόσο από ανάλογες αλλαγές στις οικονομικές δομές, στις κοινωνικές αντιλήψεις και στον τρόπο λειτουργίας του Κράτους. Έτσι, μπορεί μεν το βιοτικό επίπεδο να προσεγγίζει τον μέσο όρο της Ε.Ε., αλλά τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας εξακολουθούν να αποκλίνουν. Στην Ελλάδα σήμερα (2008):

- Ο ευρύτερος Δημόσιος τομέας απασχολεί πάνω από 1 εκ. άτομα που ξεπερνούν το 20% της συνολικής απασχόλησης.
- Οι δημόσιες δαπάνες αντιπροσωπεύουν το 49,2% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με 46,9% για την Ευρωζώνη-16 και την Ε.Ε.-27²⁹.

²⁸ Κατά κεφαλή ΑΕΠ σε τιμές αγοράς.

²⁹ Πηγή: AMECO.

- Το δημόσιο χρέος φτάνει το 120,2% του ΑΕΠ³⁰, το υψηλότερο σε όλη την Ε.Ε.-27.
- Ο αριθμός των αυτοαπασχολουμένων υπερβαίνει το 1,6 εκ. άτομα, 35% των απασχολουμένων. Το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωζώνη-16 είναι 14,6% και στην Ε.Ε.-27 15,6%³¹.
- Ο πρωτογενής τομέας, παρά τις συνεχείς μειώσεις, παραμένει συγκριτικά μεγάλος και μη αποδοτικός. Εκεί απασχολούνται 550 χιλ. άτομα, το 12% του συνόλου που παράγουν μόνο το 4% του ΑΕΠ. Στην Ε.Ε.-27 οι αγρότες δεν υπερβαίνουν το 6,4% (το 2004) και στην Ευρωζώνη-16 το 3,8%³².
- Η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων εκτιμάται από τις χαμηλότερες όχι μόνο στην Ε.Ε., αλλά και στις χώρες του ΟΟΣΑ. Στις σχετικές κατατάξεις³³ η Ελλάδα καταλαμβάνει πολύ χαμηλές θέσεις.
- Η ελληνική οικονομία παραμένει σχετικώς κλειστή και εξαρτάται καθοριστικά από την εγχώρια ζήτηση, τα όρια της οποίας είναι στενά και υπόκεινται στις διακυμάνσεις της συγκυρίας. Οι εξαγωγές, αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ, δεν υπερβαίνουν το 19%, σε σύγκριση με 23,4% της Ισπανίας, 27,9% της Πορτογαλίας και 24% της Ιταλίας.
- Η μικρή επιχείρηση είναι κυρίαρχο στοιχείο: Οι επιχειρήσεις που απασχολούν μέχρι 4 άτομα φτάνουν το 90% του συνολικού αριθμού και το μέσο μέγεθος της ελληνικής επιχείρησης δεν υπερβαίνει τα 5 άτομα, σε σύγκριση με τα 15 περίπου άτομα στην Ε.Ε.-27
- Αγορές, που στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε.-27 και στο σύνολο των χωρών της ευρωζώνης έχουν προ πολλού απελευθερωθεί παραμένουν ακόμα κλειστές.

Οι παραπάνω διαρθρωτικές υστερήσεις είναι αποτέλεσμα μιας

³⁰ Πηγή: AMECO.

³¹ Πηγή: AMECO.

³² Πηγή: AMECO.

³³ IMD, World Economic Forum (WEF)

αναπτυξιακής πορείας που στηρίχθηκε κυρίως στην εγχώρια ζήτηση, η οποία τροφοδοτήθηκε από επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές που αύξησαν τα ελλείμματα και διόγκωσαν τα χρέη. Η πολιτική αυτή εξασφάλισε μεν μια σχετικώς μακρά περίοδο ευημερίας, επιβάρυνε όμως με μεγάλες δανειακές υποχρεώσεις τις επόμενες γενιές και δεν βελτίωσε ουσιαστικά τις παραγωγικές και αναπτυξιακές δυνατότητες της χώρας.

Η πορεία αυτή ήταν φανερό ότι δεν ήταν δυνατό να συνεχισθεί επ' άπειρον και ότι οποιαδήποτε αλλαγή στο διεθνές ή και στο εγχώριο περιβάλλον θα έβρισκε την ελληνική οικονομία απροετοίμαστη. Όπως και έγινε.

3. ΤΟ ΙΟΒΕ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Συμπόρευση - Αναλύσεις - Παρεμβάσεις

Το ΙΟΒΕ από την ίδρυση του μέχρι σήμερα λειτούργησε μέσα στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον που περιγράφεται συνοπτικά στο προηγούμενο κεφάλαιο με κύριες επιδιώξεις:

α) Να βελτιώσει ουσιαστικά το επίπεδο πληροφόρησης για την ελληνική οικονομία και κατά συνέπεια τη δυνατότητα αξιόπιστων προβλέψεων.

β) Να αναδείξει βασικά διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να προτείνει λύσεις.

Ο πρώτος στόχος, η παρακολούθηση δηλαδή των εξελίξεων και η κατάρτιση πιο αξιόπιστων προβλέψεων υλοποιήθηκε με την καθιέρωση και εξέλιξη των ερευνών οικονομικής συγκυρίας. Ο δεύτερος επιδιώχθηκε με τις έρευνες και τις μελέτες που εκπονήθηκαν και με την ενεργό συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο.

Ο πρώτος στόχος, με σαφή τεχνοκρατικό χαρακτήρα, έχει από τη φύση του μια επαναλαμβανόμενη κανονικότητα, η οποία διατρέχει σταθερά ολόκληρη την υπό εξέταση περίοδο. Εξ ορισμού συνεπώς η δραστηριότητα αυτή όχι μόνο συμπορεύεται με τις εξελίξεις, αλλά συχνά προπορεύεται, παρέχοντας ενδείξεις για το άμεσο μέλλον.

Αλλά και η μελετητική δραστηριότητα του ΙΟΒΕ, με πιο μακροχρόνιο χαρακτήρα και ανάλογη στόχευση, παρακολούθησε στενά τις μεταβαλλόμενες συνθήκες στο πεδίο της οικονομίας και προσανατολίσθηκε στην ανάδειξη των προβλημάτων που εμφανίσθηκαν με μεγαλύτερη οξύτητα σε κάθε περίοδο. Η σχέση οικονομικών εξελίξεων-μελετητικών κατευθύνσεων δεν ήταν ούτε άμεση ούτε συγχρονική. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μελέτες του ΙΟΒΕ είχαν ως έναυσμα και αφετηρία την ανάλυση της κατάστασης που επικρατούσε τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, εστιάσθηκαν όμως κυρίως στις επερχόμενες εξελίξεις και στα μεσοπρόθεσμα αποτελέσματα επιλογών της οικονομικής πολιτικής. Αυτό προκύπτει σαφώς από την επισκόπηση των ερευνητικών κατευθύνσεων του

IOBE, όπως διαμορφώθηκαν ιστορικά, με βάση τις εξελίξεις κάθε περιόδου, που παρουσιάζονται στις επόμενες παραγράφους.

Ανάλογο χαρακτήρα είχαν και οι δημόσιες παρεμβάσεις του IOBE για πιο άμεσα ζητήματα της οικονομικής συγκυρίας, όπως π.χ. οι προϋπολογισμοί ή άλλες μείζονες αποφάσεις της οικονομικής πολιτικής. Οι παρεμβάσεις αυτές, που δημοσιεύονται κυρίως στην τριμηνιαία έκθεση «**Η Ελληνική Οικονομία**» προσεγγίζουν το γεγονός, επιδιώκοντας κυρίως να προδιαγράψουν τις μεσοπρόθεσμες επιπτώσεις, τις δυσχέρειες εφαρμογές και τις προϋποθέσεις επιτυχίας της συγκεκριμένης απόφασης.

Στα επόμενα κεφάλαια η μεν παρακολούθηση των βραχυχρονίων εξελίξεων παρουσιάζεται συνολικά για όλη την περίοδο 1974-2008, ενώ η μελετητική δραστηριότητα και οι παρεμβάσεις συνδέονται με τις συγκεκριμένες εξελίξεις της υποπεριόδου στην οποία πραγματοποιήθηκαν.

3.1. ΟΙ ΕΡΕΥΝΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΥΝ ΤΟ ΣΦΥΓΜΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η παρακολούθηση των βραχυχρονίων εξελίξεων και η διαγραφή αξιόπιστων προβλέψεων αποτελεί ένα από τους καταστατικούς σκοπούς του IOBE. Όπως δε περιγράφεται σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας η καθιέρωση και η εκπόνηση των ερευνών οικονομικής συγκυρίας ήταν η κύρια μέθοδος που υιοθετήθηκε για τη προώθηση αυτού του στόχου. Τριάντα πέντε χρόνια αδιάλειπτης διεξαγωγής των ερευνών αυτών έχει συσσωρεύσει επαρκείς ενδείξεις ότι οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας είναι ένα πολύ χρήσιμο σύγχρονο εργαλείο, που δίνει τη δυνατότητα να αποτυπώνεται έγκαιρα ο σφυγμός της οικονομίας και να προδιαγράφονται οι εξελίξεις στο άμεσο μέλλον.

Με τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας, προστέθηκαν στο οπλοστάσιο της οικονομικής ανάλυσης νέα δεδομένα που βελτίωσαν τους μηχανισμούς παρακολούθησης των οικονομικών εξελίξεων και των βραχυχρονίων προβλέψεων τόσο στο μακρο όσο και στο μικρο επίπεδο. Διευκολύνθηκε έτσι αφενός ο επιχειρηματικός σχεδιασμός και αφετέρου η λήψη αποφάσεων οικονομικής πολιτικής.

Όλα τα στοιχεία που καταγράφονται στις έρευνες οικονομικής συγκυρίας παρέχουν σημαντικές ενδείξεις για την πορεία και την πιθανή εξέλιξη των συγκεκριμένων μεγεθών, στα οποία αναφέρονται: παραγγελίες, ζήτηση, τιμές κ.λ.π. Εξάλλου, η διεξαγωγή ερευνών σε πολλούς τομείς της οικονομίας, όπως στο λιανικό εμπόριο, τις κατασκευές, στις υπηρεσίες και στους καταναλωτές δίνει τη δυνατότητα πιο στοχευμένων τομεακών προβλέψεων. Τέλος, οι έρευνες συγκυρίας σε κλάδους, ή περιοχές (τρόφιμα, αυτοκίνητα, φάρμακα, ενέργεια κλπ.) εξειδικεύουν ακόμη περισσότερο τα αποτελέσματα και βοηθούν τις επιχειρήσεις των συγκεκριμένων κλάδων ή περιοχών να διαμορφώνουν σαφέστερη εικόνα για τις εξελίξεις στην περιοχή των δικών τους επιχειρηματικών ενδιαφερόντων. Συνοπτικά, στο επίπεδο της μικροοικονομίας, η χρησιμότητα των δεδομένων που παράγονται από τις έρευνες συγκυρίας έγκειται στην αυξημένη και έγκαιρη πληροφόρηση που παρέχεται σε όλες τις επιχειρήσεις, η οποία διευρύνει τη γνώση τους για το περιβάλλον μέσα στο οποίο δραστηριοποιούνται.

Ανάλογα χρήσιμα είναι τα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας σε μακροοικονομικό επίπεδο, καθώς αφενός προδιαγράφουν εξελίξεις κρίσιμων για την οικονομική πολιτική μεγεθών (παραγωγή, τιμές, απασχόληση κ.λ.π.) και αφετέρου, είναι τα μόνα από τα οποία προκύπτει μια ποσοτική καταγραφή του κλίματος, ενός όρου που χρησιμοποιείται συχνά, αλλά παραμένει απροσδιόριστος και φευγαλέος αν δεν απεικονισθεί σε συγκεκριμένους δείκτες.

Για να αξιοποιηθούν η προβλεπτική ικανότητα και η πληροφόρηση που παρέχονται από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας, τα πρωτογενή αναλυτικά στοιχεία, που αφορούν δεκάδες μεγέθη χρησιμοποιούνται για την κατασκευή σύνθετων δεικτών. Οι δείκτες αυτοί παρουσιάζουν με εύληπτο τρόπο την πληροφόρηση που παρέχεται από τα συστατικά τους στοιχεία. Το IOBE καταρτίζει και δημοσιεύει κάθε μήνα τους ακόλουθους σύνθετους δείκτες:

- α) Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη Βιομηχανία,
- β) Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό εμπόριο,

- γ) Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Κατασκευές
- δ) Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες καθώς και
- ε) τον Δείκτη Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης.

Ο βασικός, αδρός, δείκτης αυτού του είδους που χρησιμοποιείται από το IOBE και την Ε.Ε. είναι ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ΔΟΚ), ο οποίος συνοψίζει τα αποτελέσματα όλων των ερευνών συγκυρίας στους επιμέρους τομείς: βιομηχανία, υπηρεσίες, κατασκευές, λιανικό εμπόριο, καταναλωτές. Η στάθμιση των τομέων της οικονομίας είναι ενιαία για όλες τις χώρες, ανεξάρτητα από την συμβολή στο εθνικό ΑΕΠ. Συγκεκριμένα οι συντελεστές στάθμισης που χρησιμοποιούνται από την DG ECFIN για την κατασκευή του ΔΟΚ είναι για όλες τις χώρες οι εξής: Βιομηχανία: 40%, Υπηρεσίες: 30%, Καταναλωτές: 20%, Κατασκευές: 5%, Λιανικό Εμπόριο: 5%.

Μ' αυτό τον τρόπο αποτυπώνονται σε ένα μοναδικό δείκτη, οι εκτιμήσεις, οι προβλέψεις, οι προσδοκίες και οι φόβοι χιλιάδων ατόμων και επιχειρήσεων, τα κυριότερα δηλαδή στοιχεία που διαμορφώνουν το κλίμα στο σύνολο της οικονομίας σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος για όλα τα κράτη-μέλη καταρτίζεται από την Ε.Ε. και δημοσιεύεται κάθε μήνα στο δικτυακό τόπο της DG ECFIN:

http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/index_en.htm

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος άρχισε να χρησιμοποιείται συστηματικά από το IOBE στα μέσα της δεκαετίας του '80 και στο μακρό αυτό διάστημα αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρήσιμος. Για τους ακόλουθους λόγους:

- Συνιστά πρόδρομη ένδειξη των μεταβολών του ΑΕΠ.
- Καταγράφει αξιόπιστα τις μεταπτώσεις του κλίματος.
- Επιτρέπει την άμεση σύγκριση με τις άλλες οικονομίες της Ε.Ε.

3.1.1 Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος πρόδρομη ένδειξη των μεταβολών του ΑΕΠ

Στο διάγραμμα 5 αποτυπώνεται η πορεία του ΔΟΚ από το 1986 μέχρι το 2008 (αριστερός άξονας) και οι αντίστοιχες ετήσιες μεταβολές του ΑΕΠ (δεξιός άξονας). Με βάση τη στατιστική διερεύνηση της σχέσης των δυο μεγεθών προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

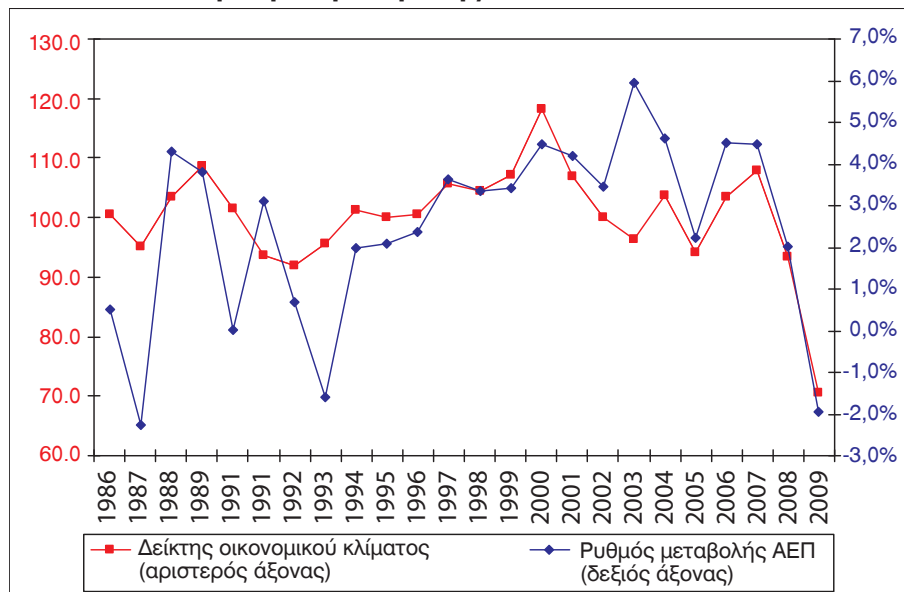
Πρώτον, καταγράφεται ένας υψηλός βαθμός συσχέτισης για το σύνολο της περιόδου 1986 μέχρι το 2009, με συντελεστή συσχέτισης της τάξης του 0,63.

Δεύτερον, διαπιστώνεται μια ουσιαστική ενίσχυση του βαθμού συσχέτισης μετά το 1997 όταν ο ΔΟΚ άρχισε να περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της έρευνας Συγκυρίας στις Υπηρεσίες. Την περίοδο αυτή ο σχετικός συντελεστής φθάνει 0,80.

Τρίτον, αποτυπώνεται συχνή σύμπτωση των σημείων καμπής του ΔΟΚ και των μεταβολών του ΑΕΠ (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5

Συσχέτιση ετήσιας μεταβολής δείκτη οικονομικού κλίματος και ρυθμού μεταβολής ΑΕΠ-1986-2008

Πηγή: ΙΟΒΕ

Στα παραπάνω ευρήματα θα πρέπει να προστεθεί ότι ο ΔΟΚ είναι διαθέσιμος σε μηνιαία βάση, πολύ πριν γίνουν γνωστά τα στοιχεία για το ΑΕΠ. Έτσι, στις 31 Δεκεμβρίου κάθε έτους έχει καταγραφεί η μέση ετήσια τιμή του ΔΟΚ. Από την άλλη πλευρά η μεταβολή του ΑΕΠ για το συγκεκριμένο έτος δεν μπορεί να υπολογισθεί πριν από τον Φεβρουάριο-Μάρτιο του επομένου. Ο ΔΟΚ μπορεί έτσι να χρησιμεύσει ως μια σαφής και αξιόπιστη πρόδρομη ένδειξη για την μεταβολή του ΑΕΠ, που θα καταγραφεί μετά από 2-3 μήνες. Η ένδειξη αυτή έχει την δική της ερμηνευτική και προβλεπτική αξία, ιδιαίτερα για τις αποφάσεις της οικονομικής πολιτικής. Γι' αυτό και χρησιμοποιείται ευρέως τόσο από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών όσο και από τις υπηρεσίες της Ε.Ε.

Ο ΔΟΚ, όπως άλλωστε όλα τα μεγέθη που παράγονται από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με παραδοσιακά στατιστικά μεγέθη είτε για την κατάρτιση άλλων σύνθετων δεικτών είτε ως μεταβλητή σε οικονομικά υποδείγματα. Και όπως έχει δείξει η διεθνής ερευνητική εμπειρία, η συμπερίληψη στοιχείων από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας στα υποδείγματα αυτά βελτιώνει ουσιαστικά την προβλεπτική τους ικανότητα³⁴.

3.1.2 Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος καταγράφει τις μεταπτώσεις του κλίματος

Πέρα από την προβλεπτική του αξία ως πρόδρομη ένδειξη των μεταβολών του ΑΕΠ, ο ΔΟΚ αποτυπώνει καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου τις μεταβολές στο οικονομικό κλίμα και στις προσδοκίες που επικρατούν στην ελληνική οικονομία.

Τα ακόλουθα είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: Στην περίοδο 1989-1992 οι προσδοκίες βρίσκονται σε συνεχή πτώση και ο δείκτης προσεγγίζει το κατώτατο σημείο του. Ακολουθεί η περίοδος 1992-2000, όταν ο δείκτης ακολουθεί σαφή και ταχεία ανοδική πορεία για να προσεγγίσει το 2000 την ιστορικά μέγιστη τιμή του. Πρόκειται για μια περίοδο ανερχόμενων προσδοκιών που τροφοδοτούνται από την αυξανόμενη κάθε χρόνο πιθανότητα της ένταξης

³⁴ Σχετικές εργασίες και μελέτες δημοσιεύονται στο site της CIRET (Centre for International Research on Economic Tendency Surveys), κέντρου που ασχολείται με την έρευνα στις έρευνες αυτού του είδους

στην ONE. Επιχειρήσεις και καταναλωτές όλη αυτή την οκταετία θεωρούν ότι η υιοθέτηση του ευρώ όχι μόνο είναι επιθυμητή αλλά και εφικτή και πιστεύουν στον τελικό στόχο. Η ταχεία αυτή άνοδος του δείκτη πιστοποιεί τη μεγάλη σημασία της ύπαρξης ενός σταθερού στόχου και μιας πολιτικής που πείθει ότι προσεγγίζει αυτό τον στόχο.

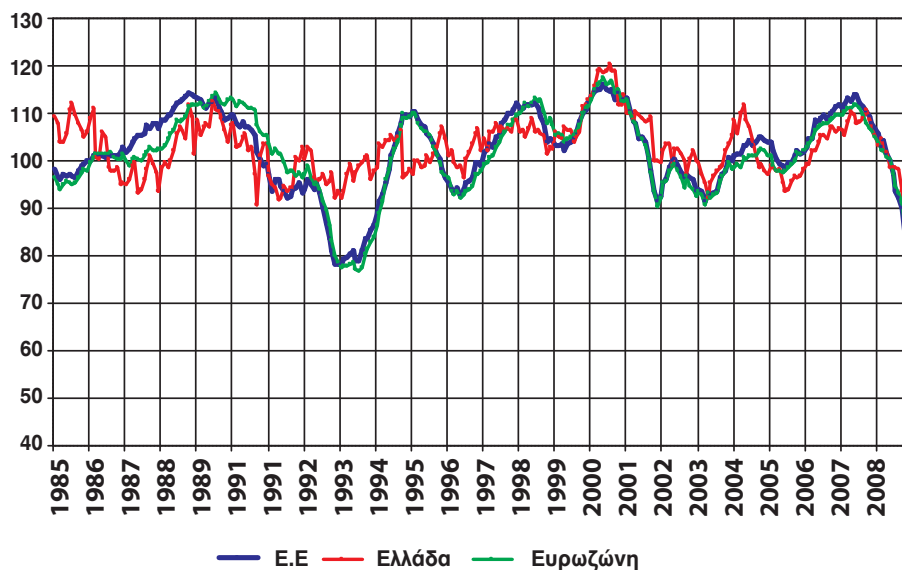
Μετά την ένταξη στην ONE, οι προσδοκίες επιχειρήσεων και καταναλωτών, αρχίζουν να υποχωρούν, αντανakλώντας τη διστακτικότητα της μεταρρυθμιστικής πολιτικής που χαρακτήρισε τη δεύτερη θητεία της Κυβέρνησης Σημίτη. Από τα μέσα του 2003 όμως οι προσδοκίες αρχίζουν να βελτιώνονται πάλι. Σημαντικό ρόλο σε αυτό φαίνεται ότι διαδραματίζει η προετοιμασία για τους Ολυμπιακούς Αγώνες που έχει κινητοποιήσει επιχειρήσεις από ένα πλήθος κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, ενώ φαίνεται ότι επηρέασε θετικά και την καταναλωτική εμπιστοσύνη. Η βελτίωση ισχυροποιήθηκε και από την προσέγγιση μιας εκλογικής χρονιάς (2004), που χαρακτηρίζεται συνήθως από αυξημένες προσδοκίες: Πράγματι η ανάλυση των προσδοκιών, όπως αποτυπώνονται στο δείκτη οικονομικού κλίματος κάθε μήνα, δείχνει με σαφήνεια ότι στις περισσότερες προεκλογικές περιόδους οι προσδοκίες ενισχύονται όσο προσεγγίζουν οι εκλογές και το οικονομικό κλίμα βελτιώνεται. Επιχειρήσεις και καταναλωτές προσλαμβάνουν θετικά τις προεκλογικές εξαγγελίες και αναμένουν αλλαγές προς το καλύτερο από την μέλλουσα κυβέρνηση. Είναι όμως ενδεικτικό, κυρίως για την αξιοπιστία αυτών των εξαγγελιών, ότι λίγους μήνες μετά η αισιοδοξία συνήθως εξανεμίζεται.

Έτσι η αλλαγή της κυβέρνησης τον Μάρτιο του 2004 οδηγεί σε κορύφωση τον σχετικό δείκτη, γεγονός ενδεικτικό των πολύ υψηλών προσδοκιών που είχαν επενδυθεί στην πολιτική αλλαγή, μετά από 10 χρόνια κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ. Πολύ γρήγορα όμως επήλθε διόρθωση του δείκτη και υποχώρηση του κάτω από τον ευρωπαϊκό. Υπενθυμίζεται ότι παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, είναι μια περίοδος που χαρακτηρίζεται από μία ακόμα δημοσιονομική προσαρμογή, την επιτήρηση από την ΕΕ, ενώ ταυτόχρονα η μεταρρυθμιστική ρητορική δεν φαίνεται να μετουσιώνεται σε παρεμβάσεις και τομές στα προβληματικά πεδία της ελληνικής οικονομίας.

3.1.3 Αποκλίσεις και συγκλίσεις με το κλίμα στην Ε.Ε.

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας που διεξάγει το ΙΟΒΕ είναι απόλυτα εναρμονισμένες με τις αντίστοιχες έρευνες που διεξάγονται στις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης. Το γεγονός αυτό επιτρέπει την άμεση σύγκριση των εξελίξεων και κυρίως τις αλλαγές του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα σε σχέση με τα όσα επικρατούν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα είναι απόλυτα συγκρίσιμος με τους Δείκτες Οικονομικού Κλίματος για την ΕΕ-27 και τη ζώνη του ευρώ, που καταρτίζει και δημοσιεύει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Διάγραμμα 6
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα
(1990-2008=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: ΙΟΒΕ

Στο Διάγραμμα 6 αποτυπώνεται η εξέλιξη του ΔΟΚ στην Ελλάδα από τα μέσα της δεκαετίας του '80 σε σχέση με τους αντίστοιχους δείκτες για την Ευρωζώνη και την ΕΕ-27.

Η πρώτη παρατήρηση είναι η αξιοπρόσεκτη σύγκλιση των τάσεων και η σύμπτωση των σημείων καμπής. Με άλλα λόγια, αισιόδοξες προοπτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρακολουθούνται από ανάλογες προοπτικές στην Ελλάδα και αντίστροφα. Η συμπόρευση αυτή σε ένα βαθμό αποδίδεται στη χρονική σύμπτωση οικονομικών κύκλων, οι οποίοι επηρεάζουν αντίστοιχα το κλίμα. Με βάση όμως τη φύση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δεικτών αυτών, η συμπόρευση τους αντανακλά κυρίως τον τρόπο με τον οποίο επιχειρήσεις και καταναλωτές προσλαμβάνουν τις οικονομικές εξελίξεις. Φαίνεται δηλαδή ότι πέρα από τα συγκεκριμένα εθνικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας, το κλίμα σε κάθε μια απ' αυτές επηρεάζεται επίσης σημαντικά από τη διευρυνόμενη πληροφόρηση για το τι συμβαίνει στο ευρύτερο περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι δε ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ότι ο βαθμός συσχέτισης του ελληνικού ΔΟΚ με εκείνους της ΕΕ βελτιώνεται σημαντικά μετά την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ, το 2000.

Ο ΔΟΚ στην Ελλάδα ακολουθεί μεν τις ευρωπαϊκές τάσεις, υπάρχουν όμως περίοδοι που οι τιμές του αποκλίνουν αισθητά είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω, οι προοπτικές δηλαδή εμφανίζονται περισσότερο ή λιγότερο αισιόδοξες. Χαρακτηριστική είναι η περίοδος 1993-2004, όταν ο ελληνικός δείκτης είναι με λίγες μόνο εξαιρέσεις, υψηλότερος από εκείνους της ΕΕ-27 και ΕΕ15. Οι προσδοκίες στην ελληνική οικονομία όχι μόνο είναι ανερχόμενες, αλλά και θετικότερες από εκείνες που επικρατούν στην υπόλοιπη Ευρώπη. Οι έλληνες την περίοδο αυτή εμφανίζονται σταθερά πιο αισιόδοξοι από τους υπόλοιπους ευρωπαίους. Από το 2004 και μετά ο ελληνικός δείκτης ακολουθεί μεν την ευρωπαϊκή τάση, κινείται όμως σταθερά σε επίπεδα κάτω των ευρωπαϊκών. Μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι περί τα μέσα του 2007 ο δείκτης, τόσο ο ελληνικός όσο και ο ευρωπαϊκός άρχισαν να επιδεινώνονται, γεγονός που προοιωνιζόταν δυσμενείς εξελίξεις για την οικονομική δραστηριότητα, αρκετά πριν αποτυπωθούν οι εξελίξεις αυτές στην πραγματική οικονομία και τελικά στα επίσημα, παραδοσιακά, στατιστικά της Eurostat.

3.2. ΜΕΛΕΤΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕΣΑ ΣΕ ΜΕΤΑ-ΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Τα χρόνια που λειτουργεί το ΙΟΒΕ συμπίπτουν με την περίοδο που οριοθετείται από δυο σημαντικά ιστορικά συμβάντα: Στην αφετηρία της από την πτώση της δικτατορίας και την εγκαθίδρυση κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που λειτουργεί σταθερά 35 χρόνια. Στο τέλος της, από τη μεγάλη κρίση του 2008-2009, που όπως εκτιμάται θα καθορίσει την πορεία της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια.

Στο διάστημα αυτό συντελέστηκαν μεγάλες αλλαγές στην οικονομία, στην κοινωνία και στην πολιτική που διαμόρφωσαν το πρόσωπο της σημερινής Ελλάδας και επανακαθόρισαν τη θέση της στο διεθνές περιβάλλον.

Ο βηματισμός όμως των εξελίξεων δεν ήταν ίδιος όλα τα χρόνια. Υπήρξαν διαστήματα στασιμότητας, οπισθοδρομήσεις, περίοδοι αβεβαιότητας και επιβράδυνσης, αλλά και περίοδοι συμπυκνωμένων εξελίξεων. Υπήρξαν εξάλλου στο διάστημα αυτό σημαντικά ορόσημα που τέμνουν το χρόνο σε πριν και μετά, ορίζοντας υποπεριόδους με διακριτά χαρακτηριστικά. Έτσι, το διάστημα 1974-2008 θα μπορούσε να χωρισθεί στις ακόλουθες υποπεριόδους:

Η *πρώτη*, σύντομη, υποπερίοδος αρχίζει με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας και τελειώνει με την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981.

Η δεκαετία του '80, που ήταν καθοριστική για όλο το διάστημα, είναι η *δεύτερη*. Αρχίζει με την ένταξη στην ΕΟΚ και τερματίζεται με κρίση στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας.

Η *τρίτη*, είναι η δεκαετία του '90 που σημαδεύεται από την πορεία προς την ΟΝΕ και κορυφώνεται στην υιοθέτηση του ευρώ.

Η *τέταρτη* είναι η πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, η οποία αρχίζει με τις πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις για την πορεία της χώρας, για να κλείσει με την μεγαλύτερη κρίση της μεταπολεμικής ιστορίας.

Ο χωρισμός στις περιόδους αυτές, εκτός των άλλων, ανταποκρί-

νεται και σε μια ταλάντωση του εκκρεμούς της δημοσιονομικής κατάστασης ανάμεσα σε δυο σαφή άκρα: από το δημοσιονομικό εκτροχιασμό στη σταθεροποίηση. Η διεύρυνση του Κράτους και οι δημοσιονομικές ανισορροπίες από την μια πλευρά και οι προσπάθειες σταθεροποίησης από την άλλη εναλλάσσονται με σχετική ακρίβεια κάθε δέκα χρόνια και το τέλος κάθε δεκαετίας σημαδεύεται από ένα μείζον γεγονός: Η πρώτη, σύντομη, περίοδος τερματίζεται με την ιστορική απόφαση της ένταξης στην ΕΟΚ. Στην επόμενη δεκαετία του '80 η συνεχής διεύρυνση του Κράτους, των ελλειμμάτων και του χρέους κατέληξε σε αδιέξοδο περί το 1990. Στην δεκαετία 1991-2000 επιχειρήθηκε, με σχετική επιτυχία, η αντιστροφή των τάσεων, που επέτρεψε την είσοδο στην ΟΝΕ το 2001. Στη δεκαετία που διανύουμε το εκκρεμές άρχισε να κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση, καταλήγοντας στο δημοσιονομικό εκτροχιασμό που οδήγησε στην παρούσα κρίση. Το 2010 η ταλάντωση αλλάζει πάλι κατεύθυνση και εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος σταθεροποίησης, αυτή τη φορά με άδηλη διάρκεια και αβέβαιη κατάληξη.

Στα επόμενα κεφάλαια εξετάζονται χωριστά οι τέσσερις αυτές περίοδοι, αναλύονται τα κύρια χαρακτηριστικά τους και τα μεγάλα διακυβεύματα που έθεταν οι εξελίξεις. Για κάθε περίοδο εξάλλου συνοψίζονται στους σχετικούς πίνακες οι εξελίξεις στα κυριότερα μακροοικονομικά μεγέθη και σε δυο κρίσιμες περιοχές, τον δημόσιο τομέα και την ανταγωνιστικότητα, στις περιοχές δηλαδή εκείνες όπου δημιουργήθηκαν μεγάλα «δίδυμα» ελλείμματα, τα οποία οδήγησαν στη σημερινή κρίση.

Στη συνέχεια διερευνάται πώς αντέδρασε το ΙΟΒΕ στις συγκεκριμένες συνθήκες κάθε περιόδου, πώς επηρεάσθηκε η θεματολογία του ερευνητικού του έργου, ποιες απαντήσεις έδωσε στα μείζονα ερωτήματα κάθε εποχής και τέλος πώς επεδίωξε να παρέμβει για να επηρεάσει τις εξελίξεις.

3.2.1 Η πρώτη περίοδος 1974-1980: Προσανατολισμός προς την ΕΟΚ. Απαρχή της κρίσης στη βιομηχανία

Α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

Το ΙΟΒΕ ιδρύεται σε μια περίοδο μεγάλων πολιτικών και κοινωνικών

αλλαγών που εγκαινιάζεται με την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας το 1974. Στο επίπεδο της οικονομίας ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70, υπάρχουν ορατές ενδείξεις ανακοπής της ταχείας ανόδου που είχε προηγηθεί, ενώ παράλληλα κλονίζεται η νομισματική σταθερότητα, με συνεχή επιτάχυνση της ανόδου των τιμών. Τα συμπτώματα επιτάθηκαν από την πετρελαϊκή κρίση του 1973-'74 και ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε σε διψήφια ποσοστά. Έτσι, το 1974, όταν μετά την κυπριακή κρίση αποκαθίσταται η δημοκρατική ομαλότητα, η Κυβέρνηση που εκλέγεται τον Νοέμβριο του 1974 έρχεται αντιμέτωπη με μεγάλο πληθωρισμό, ύφεση στην παραγωγή και κυρίως εκρηκτικά αιτήματα αναδιανομής του εισοδήματος, που συνόδευσαν τη θητεία της μέχρι το 1981.

Το 1976 η παραγωγή ανακάμπτει και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ διατηρείται σε σχετικώς υψηλά επίπεδα μέχρι το 1979. Παράλληλα, υποχωρεί τουλάχιστον μέχρι το 1978 και ο πληθωρισμός. Η πορεία αυτή διακόπτεται τα επόμενα χρόνια, καθώς γίνονται αισθητά τα αποτελέσματα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης.

Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η απαρχή της κρίσης στη βιομηχανία, η οποία τα επόμενα χρόνια επεκτάθηκε και άλλαξε ριζικά τη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Μετά το 1974 οι ρυθμοί ανόδου της μεταποίησης περιορίζονται αισθητά και η κερδοφορία μειώνεται. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό η ταχύτατη αύξηση του μισθολογικού κόστους που δεν συνοδεύθηκε από ανάλογες βελτιώσεις στην παραγωγικότητα.

Αντιμέτωπη με έντονα αιτήματα αναδιανομής, η δημοσιονομική πολιτική γίνεται πιο χαλαρή, οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται και εμφανίζονται ελλειμματικοί προϋπολογισμοί. Οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ που ήταν 23,7% το 1973 αυξάνονται συνεχώς και το 1980 προσεγγίζουν το 30%. Το πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης του 1974 περιορίζεται σταδιακά και το 1980 μετατρέπεται σε έλλειμμα, ενώ ελαφρά αυξητική τάση εμφανίζει και το χρέος.

Τέλος, στην πρώτη μεταπολιτευτική περίοδο, παρά το γεγονός ότι οι ιδεολογικές επιλογές και των δυο Κυβερνήσεων (Καραμανλής, Ράλλης) έκλιναν σε φιλελεύθερες κατευθύνσεις, παρατηρείται

σαφής προτίμηση σε εντονότερες διοικητικές παρεμβάσεις, οι οποίες κλιμακώνονται από ελέγχους των τιμών στην επέκταση του Κράτους. Παράλληλα, πληθαίνουν οι νέοι δημόσιοι οργανισμοί και ιδρύονται νέες δημόσιες επιχειρήσεις.

Την περίοδο αυτή οριστικοποιείται η ευρωπαϊκή επιλογή των κυβερνήσεων και επιταχύνονται οι διαδικασίες για την ένταξη στην ΕΟΚ, η οποία πραγματοποιείται τον Μάιο του 1979 με την υπογραφή της Συνθήκης Ένταξης, η οποία τίθεται σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1981. Από την άλλη πλευρά το σύνολο σχεδόν των δυνάμεων της αντιπολίτευσης έχει ταχθεί κατηγορηματικά κατά της ένταξης, ενώ στην κοινωνία το κλίμα είναι αρνητικό. Η προετοιμασία ωστόσο για την ιστορική αυτή μεταβολή εξαντλείται στο πολιτικό επίπεδο, ενώ οι οικονομικές και κοινωνικές δομές παραμένουν ανέπαφες και σε αναντιστοιχία με αυτές που επικρατούσαν τότε στις υπόλοιπες χώρες της Κοινότητας. Η Ελλάδα, είναι η πρώτη χώρα μέλος της ΕΟΚ που προέρχεται ιστορικά από μια πορεία ανάπτυξης έξω από τον σκληρό πυρήνα της «Δύσης».

Πίνακας 2.α
Ετήσιες Ποσοστιαίες Μεταβολές
Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών 1974-1980

Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση	Ακαθ. Σχηματισμός Κεφαλαίου	Μέση Ετήσια Αμοιβή (ονομ. τιμές)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργ. δυναμικού)
1975	6,4%	7,5%	11,9%	2,6%	20,3%	13,4%	2,3%
1976	6,9%	5,7%	5,1%	7,9%	23,2%	13,3%	1,9%
1977	2,9%	8,8%	6,5%	-1,4%	22,0%	12,2%	1,7%
1978	7,2%	7,9%	3,5%	8,1%	23,1%	12,5%	1,8%
1979	3,3%	5,7%	5,8%	-1,8%	22,1%	19,0%	1,9%
1980	0,7%	0,5%	0,2%	-6,1%	15,7%	24,9%	2,7%
ΜΕΡΜ	4,5%	6,0%	5,5%	1,4%	21,0%	15.9% ¹	2.1% ¹

*ποσοστό επί της απασχόλησης 15 ετών και άνω

¹ Μ.Ο. Ετών

Πίνακας 2.β
Ανταγωνιστικότητα-Δημόσιος Τομέας (1974-1980)

Έτος	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ**			ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ**			
	Δείκτης Πραγματικής Σταθμισμένης Συ- ναλλαγματικής Ισοτιμίας (ΠΣΣΙ)	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών*	Εμπορικό Ισοζύγιο Αγαθών*	Έσοδα Γεν. Κυβέρνησης	Δαπάνες Γεν. Κυβέρνησης	Καθαρός Δανεισμός Γεν. Κυβέρνησης	Δημόσιο Χρέος
1974	114,8	0,5%	-8,1%	27,0%	25,3%	1,7%	18,6%
1975	105,1	0,5%	-8,5%	27,3%	26,7%	0,6%	19,4%
1976	104,2	0,6%	-8,7%	29,0%	27,2%	1,8%	18,7%
1977	104,2	0,6%	-8,7%	29,1%	28,4%	0,7%	18,6%
1978	99,3	0,9%	-8,2%	29,1%	28,9%	0,2%	24,0%
1979	102,7	1,8%	-7,4%	29,3%	28,5%	0,7%	22,8%
1980	100,2	1,8%	-7,8%	29,2%	29,3%	-0,1%	21,9%
Μ.Ο.	104,4	1,0%	-8,2%	28,6%	27,8%	0,8%	20,6%

* σε εθνικολογιστική βάση

** Όλα τα μεγέθη πλην του Δείκτη ΠΣΣΙ είναι % ΑΕΠ

Πηγές: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

B) 1974-1980. Η δραστηριότητα του IOBE

Η αποκατάσταση της δημοκρατικής ομαλότητας το 1974 επέτρεψε τον διάλογο και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη λειτουργία οργανισμών παραγωγής ιδεών όπως το IOBE. Παράλληλα, στην ίδια περίοδο εδραιώνεται η απόφαση για ένταξη στην ΕΟΚ, ενώ οι τάσεις της οικονομίας, ιδιαίτερα μετά το 1978 είναι σαφώς ανησυχητικές, με κυρίαρχα στοιχεία την υποχώρηση της βιομηχανίας, τον πληθωρισμό και την επέκταση του δημόσιου τομέα.

Το νεοσύστατο τότε IOBE επισημαίνει τα παραπάνω ζητήματα και

προσανατολίζει τη δραστηριότητα του στα ακόλουθα: α) Στην ιστορική σημασία της ένταξης στην ΕΟΚ και την αναγκαιότητα έγκαιρης προετοιμασίας της ελληνικής οικονομίας, β) στη διερεύνηση των αιτίων της κρίσης στη βιομηχανία που είχε αρχίσει να διαφαίνεται και στις προοπτικές του τομέα μέσα στην ΕΟΚ, γ) στις αρνητικές επιπτώσεις της διεύρυνσης του κράτους.

Αναλυτικά:

Προετοιμασία για την ένταξη στην ΕΟΚ

Βασική επιδίωξη του ΙΟΒΕ την περίοδο αυτή είναι να καταδείξει την ιστορική σημασία που είχε η ένταξη στην ΕΟΚ και να επισημάνει ότι για να είναι επωφελής, απαιτούνται μεγάλες αλλαγές στις δομές και τις λειτουργίες της ελληνικής οικονομίας και των κλάδων της. Μ' αυτή τη συλλογιστική εκπονούνται μελέτες που αφορούν τις προοπτικές σημαντικών τομέων της οικονομίας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, καθώς και μελέτες για τις αναγκαίες θεσμικές αλλαγές.

Την περίοδο εκείνη το πολιτικό κλίμα ήταν έντονα αρνητικό για την επικείμενη ένταξη και οι αντιθέσεις οξείες. Η αρνητική στάση απέναντι στην ΕΟΚ του συνόλου σχεδόν των δυνάμεων της αντιπολίτευσης ήταν ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό, ιδεολογικού χαρακτήρα, δεν στηριζόταν δηλαδή στην αξιολόγηση των πραγματικών δεδομένων, αλλά σε εκ των προτέρων θέσεις και δεδομένες κοσμοαντιλήψεις. Σε ένα μέρος εξάλλου της κλειστής ελληνικής κοινωνίας η προοπτική του ανοίγματος στον κόσμο τροφοδοτούσε φοβικές αντιδράσεις απέναντι σε επερχόμενες «καταστροφές».

Από την άλλη πλευρά ωστόσο, υπήρχαν κοινωνικές δυνάμεις κυρίως από τον επιχειρηματικό κόσμο που αντιμετώπιζαν ρεαλιστικά την ευρωπαϊκή προοπτική και υποστήριζαν την ένταξη εκτιμώντας ότι αποτελεί ιστορική ευκαιρία για την ελληνική οικονομία. Το ΙΟΒΕ συνεργάστηκε με τις δυνάμεις αυτές για να προβάλει δημόσια τις προοπτικές της ένταξης και για να τονίσει την ανάγκη των πρωτοβουλιακών δράσεων που θα μεγιστοποιούσαν τα οφέλη και θα εξουδετέρωναν τους κινδύνους. Για το σκοπό αυτό οργανώθηκε στις 15 Μαρτίου 1979 Ημερίδα, με τίτλο «**Προετοιμασία για την Ένταξη**

και την Ανάπτυξη», σε συνεργασία με τις οργανώσεις: Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων, Σύνδεσμος Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος, Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Πειραιώς, Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Θεσσαλονίκης.

Η Ημερίδα ήταν το βήμα, από το οποίο έξι μεγάλες αντιπροσωπευτικές οργανώσεις του ιδιωτικού τομέα διακήρυξαν τη βούληση τους να αξιοποιήσουν τις προοπτικές που δημιουργούσε η ένταξη, την οποία εξαρχής είχαν εκτιμήσει ως εγγύηση για ένα καλύτερο αύριο. Στην προσπάθεια αυτή το IOBE, συμπαρατάχθηκε με το μελετητικό του έργο, το οποίο στηρίχθηκε στη βασική θέση ότι η απόφαση για την ένταξη πρέπει να αντιμετωπισθεί πραγματιστικά, με ανάλυση δηλαδή των ωφελειών και των κινδύνων και ότι οι νέες συνθήκες που δημιουργούνται επιβάλλουν τις ανάλογες προσαρμογές στις δομές της ελληνικής οικονομίας.

Η βιομηχανία και η ένταξη

Τα προβλήματα της βιομηχανίας απασχόλησαν ιδιαίτερα το IOBE από την ίδρυση του μέχρι σήμερα. Στην πρώτη περίοδο η στόχευση του ερευνητικού έργου ήταν: α) να διερευνήσει τις προοπτικές του τομέα μετά την Ένταξη και β) να αναλύσει τα αίτια της διαφαινόμενης κρίσης.

Η πρώτη προσέγγιση των ζητημάτων της βιομηχανίας σε σχέση με την Ένταξη έγινε το 1976 όταν εκπονήθηκε για λογαριασμό του ΣΕΒ έκθεση που αφορούσε την κατάσταση, την εξέλιξη και τις προοπτικές της ελληνικής βιομηχανίας, η οποία υπεβλήθη στις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στα πλαίσια των συνομιλιών που είχαν αρχίσει για την προετοιμασία της ελληνικής οικονομίας. Στην έκθεση καταγράφονται οι εντυπωσιακές επιδόσεις της μεταποίησης την τελευταία δεκαπενταετία και επισημαίνονται οι κυριότερες αδυναμίες που μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα. Σύμφωνα με την Έκθεση, οι αδυναμίες αυτές είναι: α) Η παραγωγική διάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας, η οποία έχει έντονα χαρακτηριστικά μιας βιομηχανίας που αναπτύχθηκε υπό ισχυρό προστατευτικό καθεστώς και με βασικό προσανατολισμό την εγχώρια αγορά. β) Η χαμηλή παραγωγικότητα, που αποδίδεται

στην ανεπαρκή εξειδίκευση της παραγωγής. γ) Η έλλειψη εκσυγχρονισμού σε βασικούς θεσμούς και τομείς όπως π.χ. το φορολογικό σύστημα, οι διαδικασίες της δημόσιας διοίκησης, η υποδομή, το χρηματοδοτικό σύστημα, η τεχνική εκπαίδευση κ.ο.κ. Η Έκθεση κατέληγε με την εκτίμηση ότι στη φάση εκείνη το κύριο αναπτυξιακό πρόβλημα της ελληνικής βιομηχανίας ήταν η προσαρμογή του θεσμικού πλαισίου και η υποστήριξη της αναγκαίας αναδιάρθρωσης του τομέα. «Με τις σημερινές συνθήκες» αναφέρεται «η αντιμετώπιση και η γρήγορη και επιτυχής λύση των προβλημάτων τέτοιου είδους είναι δυσχερής εξ αιτίας των συνήθων αντιδράσεων από συμφέροντα και προκαταλήψεις. Η είσοδος στην ΕΟΚ θα ενεργήσει σαν εξωτερική δύναμη πίεσης και σαν καταλύτης για να υπερνικηθεί σύντομα η αντίσταση στις αναγκαίες μεταβολές»³⁵.

Το παραπάνω απόσπασμα συνοψίζει την βασική πεποίθηση του ΙΟΒΕ, αλλά και του ΣΕΒ ότι η ένταξη στην ΕΟΚ θα μπορούσε να δράσει ως επιταχυντής μιας πορείας εκσυγχρονισμού της ελληνικής οικονομίας, η οποία θα άλλαζε παρωχημένες δομές και θα οδηγούσε σύντομα σε μια σύγχρονη ευρωπαϊκή οικονομία. Οι μετέπειτα εξελίξεις αποδεικνύουν ότι αυτό συνέβη σε περιορισμένη μόνο έκταση και ότι οι εκτιμήσεις εκείνης της εποχής υποεκτιμούσαν τις αντιστάσεις ενός συστήματος που είχε αρχίσει να μορφοποιείται τότε για να παγιωθεί τα επόμενα χρόνια.

Μετά τις πρώτες επισημάνσεις που περιλαμβάνονται στην παραπάνω Έκθεση αρχίζει στο ΙΟΒΕ η εκπόνηση ερευνητικού προγράμματος για τις επιπτώσεις της Ένταξης στη Βιομηχανία. Η μελέτη με τίτλο «**Ελληνική Βιομηχανία και ΕΟΚ**» και συγγραφέα τον Ι. Χασσίδ δημοσιεύεται το 1979 και αποτελεί συστηματική διερεύνηση των συνεπειών της ένταξης στο σύνολο της βιομηχανίας και τους επιμέρους κλάδους της. Μελετήθηκαν συγκεκριμένα 43 βιομηχανικοί κλάδοι, για τον καθένα από τους οποίους διατυπώθηκαν προτάσεις πολιτικής. Βασική θέση της μελέτης είναι ότι για να αντιμετωπίσει η βιομηχανία τις συνέπειες της ένταξης απαιτείται ένα ολοκληρωμένο «Πρόγραμμα Δράσης» με τους ακόλουθους, μεταξύ άλλων, στόχους: τον περιορισμό των αντιαναπτυξιακών στοιχείων του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ασκείται η βιομηχανική δραστηριότητα. Την προώθηση των βιομηχανικών αναδιαρθρώσεων. Την αναδι-

35 Βλ. Βιομηχανική Επιθεώρησης, Νοέ. 1976, αρ.τ.505.

οργάνωση και την ποιοτική βελτίωση των εσωτερικών λειτουργιών των επιχειρήσεων. Την τόνωση της εξωστρέφειας της ελληνικής παραγωγής και την οργάνωση της εξαγωγικής δραστηριότητας.

Θα ήταν βέβαια περιττό να αναφερθεί εδώ ότι ένα τέτοιο Πρόγραμμα Δράσης δεν εφαρμόστηκε ποτέ και η βιομηχανία την επόμενη δεκαετία υποχώρησε δραματικά. Η τάση είχε ήδη αρχίσει να διαφαίνεται στα μέσα της δεκαετίας του '70. Η ταχεία εκβιομηχάνιση έχανε την ορμή της και ήταν φανερό ότι αν δεν υπάρξουν αλλαγές στην οικονομική και χρηματοδοτική πολιτική, η υποχώρηση της βιομηχανίας στο άμεσο μέλλον θα ήταν αναπόφευκτη. Οι κίνδυνοι αυτοί επισημάνθηκαν από το IOBE, στην πρώτη μελέτη που εκπονήθηκε αμέσως μετά την ίδρυση του. Η μελέτη δημοσιεύθηκε το 1976, με τίτλο **«Χρηματοδότησις και Ανάπτυξις της Ελληνικής Βιομηχανίας»** και συγγραφέας της ήταν ο πρώτος Γενικός Διευθυντής Γ.Φ. Κουτσουμάρης. Η μελέτη εστιάζεται στη περίοδο της ταχείας βιομηχανικής ανόδου (1958-1973), αναλύει τους παράγοντες που τροφοδότησαν τη μεγέθυνση και το ρόλο του χρηματοδοτικού συστήματος και καταλήγει σε συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής που θα μπορούσαν να αποτρέψουν την διαφαινόμενη υποχώρηση.

Με τη μελέτη αυτή εγκαινιάζεται η μακροχρόνια ενασχόληση του IOBE με τα θέματα της βιομηχανίας. Συστατικά στοιχεία αυτής της δραστηριότητας ήταν αφενός η παρακολούθηση των εξελίξεων στον τομέα και αφετέρου η ανάλυση των δομικών προβλημάτων. Στον πρώτο τομέα, πέραν της έρευνας οικονομικής συγκυρίας στη βιομηχανία που άρχισε αμέσως μετά την ίδρυση του, θα πρέπει να αναφερθεί η εκπόνηση για λογαριασμό του ΣΕΒ ετήσιας έκθεσης με τίτλο **«Η Ελληνική Βιομηχανία»**, η οποία εκτός από τις εξελίξεις του έτους περιελάμβανε πλήρη χρηματοοικονομική ανάλυση της ελληνικής βιομηχανίας, η οποία αποτελεί πρωτογενή πηγή πληροφόρησης για τον δευτερογενή τομέα και χρησιμοποιείται εκτεταμένα από μελετητές στα Πανεπιστήμια και άλλους οργανισμούς. Η ετήσια έκδοση **«Η Ελληνική Βιομηχανία»** εγκαινιάσθηκε το 1977 και συνεχίσθηκε ανελλιπώς μέχρι το 2008, όταν αποφασίσθηκε η διακοπή της.

Στην πρώτη αυτή περίοδο (1980) προσεγγίσθηκε το ζήτημα της Βιομηχανικής Αποκέντρωσης με τη μελέτη **«Βιομηχανική Αποκέ-**

ντρωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη» του Γ. Κώττη, στην οποία εξετάζεται το πρόβλημα της βιομηχανικής συγκέντρωσης στην περιοχή της Αθήνας και διατυπώνονται προτάσεις για πιο ισόρροπη βιομηχανική ανάπτυξη στον ελληνικό χώρο.

Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Η διαφαινόμενη, κυρίως προς τα τέλη της δεκαετίας του '70, σαφής τάση ανόδου των δημοσίων δαπανών ήταν η αρχή μιας εξέλιξης που τα επόμενα χρόνια αναδείχθηκε ως κύριο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας.

Το ΙΟΒΕ υποστηρίζει από τότε ότι η διεύρυνση του κράτους και η συνακόλουθη αύξηση των δαπανών έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα: το 1979 σε μελέτη του Ινστιτούτου με τίτλο **«Δημόσιες δαπάνες και Πληθωρισμός»** επισημαίνει τον κεντρικό ρόλο των επεκτατικών πολιτικών στη πληθωριστική διαδικασία. Το 1980 δημοσιεύεται μελέτη του Γ. Προβόπουλου με τίτλο **«Δημόσιες Δαπάνες και Οικονομική Δραστηριότητας»**, με την οποία εγκαινιάζεται μια σειρά αναλυτικών προσεγγίσεων των προβλημάτων του Κράτους που απασχόλησαν έντονα το ΙΟΒΕ στην επόμενη δεκαετία. Τότε, στην πρώτη αυτή μελέτη αναδεικνύεται η τάση διεύρυνσης των δημοσίων δαπανών και διερευνώνται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι δημόσιες δαπάνες θα μπορούσαν να έχουν θετική επίπτωση στην οικονομική δραστηριότητα. Βασική προϋπόθεση, σύμφωνα με τη μελέτη είναι η άνοδος της παραγωγικότητας του δημόσιου τομέα.

1.1.2 Η δεύτερη περίοδος 1981-1990. Διεύρυνση του Δημόσιου Τομέα. Ύφεση. Απόπειρα σταθεροποίησης.

A) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

Οι οικονομικές εξελίξεις στη δεκαετία σφραγίζονται από την επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ, ο οποίος περιορίζεται στο 0,9% ετησίως³⁶. Αναλυτικότερα, τα τρία πρώτα χρόνια της δεκαετίας το ΑΕΠ μειώνεται, αυξάνεται ελαφρά το 1984-1986, υποχωρεί εκ νέου το 1987, παρουσιάζει σαφή άνοδο το 1988 και 1989 και μηδενίζεται το 1990.

³⁶ Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής

Το δεύτερο χαρακτηριστικό στοιχείο της περιόδου είναι ο διψήφιος πληθωρισμός, με υψηλότερη τιμή το 1981 (24,5%) και χαμηλότερη τα έτη 1988-89 όταν περιορίσθηκε στο 13,5% για να επανέλθει το 20% το 1990.

Συνεχή μείωση της τάξης του 0,3% ετησίως παρουσιάζουν και οι επενδύσεις σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας. Η επενδυτική ύφεση κορυφώνεται το 1984 όταν οι επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ περιορίζονται στο 17,3% σε σύγκριση με 26,5% δέκα χρόνια πριν.

Μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις της περιόδου ήταν η κρίση στη βιομηχανία, η οποία είχε ήδη παρουσιάσει τα προηγούμενα χρόνια σαφείς ενδείξεις ότι η εικοσαετής περίπου άνοδος βαίνει προς το τέρμα της. Πράγματι, η ταχεία μεταπολεμική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην άνοδο της βιομηχανίας: Στην εικοσαετία '60-'80 το προϊόν της μεταποίησης αυξήθηκε με ρυθμούς που έφταναν το 10% το χρόνο, ενώ το προϊόν της γεωργίας και των υπηρεσιών αύξανε με πολύ βραδύτερους ρυθμούς. Ειδικότερα, στο διάστημα 1961-1973 ο μέσος ρυθμός άνοδου της μεταποιητικής παραγωγής υπερέβαινε το 11%, ενώ οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από 13% του συνόλου των εξαγωγών, που ήταν το 1961, ξεπερνούσαν το 65% το 1975. Η πορεία αυτή στηρίχθηκε στις μεγάλες επενδύσεις που είχαν πραγματοποιηθεί: Οι επενδύσεις στη βιομηχανία παρουσίαζαν τότε ετήσια άνοδο της τάξεως του 11% και έτσι το κεφαλαιουχικό απόθεμα της χώρας υπερτριπλασιάσθηκε μέσα σε 20 χρόνια. Η ταχεία αυτή εκβιομηχάνιση άλλαξε ριζικά τον χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας, τη σύνθεση του εθνικού προϊόντος και των εξαγωγών.

Πίνακας 3.α
Ετήσιες Ποσοστιαίες Μεταβολές Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών 1981-1990

Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση	Ακαθ. Σχηματισμός Κεφαλαίου	Μέση Ετήσια Αμοιβή (ονομ. τιμές)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργ. Δυναμικού)
1981	-1,6%	-0,7%	6,8%	-10,1%	21,3%	24,5%	4,0%
1982	-1,1%	3,4%	-2,0%	-3,6%	27,5%	21,1%	5,8%
1983	-1,1%	2,1%	3,6%	-3,7%	21,6%	20,2%	7,1%
1984	2,0%	0,4%	2,7%	-7,6%	20,8%	18,5%	7,2%
1985	2,5%	0,5%	3,8%	9,6%	21,0%	19,3%	7,0%
1986	0,5%	-1,5%	-1,1%	4,3%	12,0%	23,0%	6,6%
1987	-2,3%	2,7%	0,2%	-15,7%	11,3%	16,4%	6,7%
1988	4,3%	6,2%	-5,5%	12,2%	20,1%	13,5%	6,8%
1989	3,8%	6,2%	5,4%	3,7%	23,2%	13,7%	6,7%
1990	0,0%	2,6%	0,6%	1,7%	17,9%	20,4%	6,4%
ΜΕΡΜ	0,9%	2,5%	0,8%	-0,3%	19,4%	19,1% ¹	6,4% ¹

*ποσοστό επί της απασχόλησης 15 ετών και άνω

¹ Μ.Ο. Ετών

Πηγές: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Πίνακας 3.β
Ανταγωνιστικότητα-Δημόσιος Τομέας (1981-1990)

Έτος	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ**			ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ**			
	Δείκτης Πραγματικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας (ΠΣΣΙ)	Ισοζύγιο Τρέχουσών Συναλλαγών* (1)	Εμπορικό Ισοζύγιο Αγαθών* (1)	Έσοδα Γεν. Κυβέρνησης (1)	Δαπάνες Γεν. Κυβέρνησης (1)	Καθαρός Δανεισμός Γεν. Κυβέρνησης (1)	Δημόσιο Χρέος (1)
1981	105,9	2,8%	-6,1%	29,0%	34,9%	-6,0%	26,9%
1982	109,9	-0,6%	-8,6%	31,9%	35,6%	-3,8%	30,1%
1983	102,1	-1,5%	-8,8%	32,9%	36,8%	-3,8%	34,2%
1984	99,8	-1,2%	-8,5%	33,9%	38,3%	-4,3%	41,2%
1985	95,6	-3,0%	-9,6%	33,9%	41,3%	-7,5%	47,7%
1986	89,4	-2,0%	-9,1%	34,6%	40,5%	-5,8%	49,8%
1987	90,7	0,7%	-8,8%	37,2%	43,2%	-6,0%	55,8%
1988	93,4	-0,3%	-9,7%	28,9%	39,2%	-10,3%	61,2%
1989	94,7	-2,0%	-10,7%	28,4%	40,5%	-12,1%	64,2%
1990	99,2	-2,6%	-12,5%	30,8%	44,8%	-14,0%	71,0%
Μ.Ο.	98,1	-1,0%	-9,2%	32,1%	39,5%	-7,4%	48,2%

* σε εθνικολογιστική βάση

** Όλα τα μεγέθη πλην του Δείκτη ΠΣΣΙ είναι % ΑΕΠ

Πηγές: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Η εικόνα αλλάζει θεαματικά από τις αρχές της δεκαετίας του '80: η ανοδική τάση της παραγωγής επιβραδύνεται και συνολικά ολόκληρη τη δεκαετία το προϊόν της μεταποίησης παραμένει στάσιμο. Τα κέρδη περιορίζονται, οι επενδύσεις μειώνονται. Μείωση κατά 100 χιλ. άτομα περίπου εμφανίζει και η απασχόληση στον τομέα. Είναι πλέον σαφές ότι η δεκαετία του '80 συνιστά για την ελληνική μεταποίηση ένα σημείο καμπής, μια περίοδο μετάβασης από την ταχεία εκβιομηχάνιση του παρελθόντος σε μια πορεία υποχώρησης. Και γίνεται επίσης σαφές ότι η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να αναζητήσει νέες πηγές, που θα τροφοδοτήσουν την άνοδο.

Οι υπηρεσίες ήταν βέβαια η προφανής διέξοδος, όπως είχε ήδη συμβεί στις περισσότερες οικονομικά προηγμένες χώρες. Στη δεκαετία του '80 οι υπηρεσίες, σε αντίθεση με τους άλλους τομείς, επιδεικνύουν ένα σχετικό δυναμισμό: το προϊόν του τριτογενούς τομέα αυξάνεται με μέσο ετήσιο ρυθμό της τάξης του 3% και η απασχόληση διευρύνεται κατά 900 χιλιάδες άτομα (από 1,3 εκ. το 1979 σε 2,2 εκ. το 1990).

Στην περίοδο πριν από το 1980 είχαν ήδη αρχίσει να καταγράφονται τάσεις επέκτασης του κράτους με άνοδο των δημοσίων δαπανών. Οι προϋπολογισμοί ωστόσο παρέμεναν ισοσκελισμένοι ή ελαφρώς πλεονασματικοί. Στη δεκαετία όμως του '80 η ταχεία άνοδος των δαπανών στηρίχθηκε σε μεγάλα ελλείμματα, που είχαν αποτέλεσμα και τη μεγάλη αύξηση του χρέους. Οι δαπάνες σε όλη τη δεκαετία αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 25,6%, σημαντικά ταχύτερα από τον πληθωρισμό. Και ως ποσοστό του ΑΕΠ οι δαπάνες από 28% το 1979 έφτασαν το 44,8% το 1990. Ακόμα ταχύτερα αυξήθηκε το έλλειμμα, με ετήσιο ρυθμό 34%. Και ως ποσοστό του ΑΕΠ, από μηδενικό το 1979, έφτασε το -14% το 1990. Τέλος, το δημόσιο χρέος, από 22,8% του ΑΕΠ που ήταν το 1979 ξεπέρασε το 71% το 1990. Τα μεγάλα ελλείμματα και χρέη που δημιουργήθηκαν την δεκαετία του '80 συνόδευσαν –με μικρές διακοπές– την ελληνική οικονομία τα επόμενα χρόνια: από το '90 και μετά δεν υπήρξε κανένας ισοσκελισμένος προϋπολογισμός και το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ συνέχισε να διευρύνεται.

Σοβαρά προβλήματα δημιουργήθηκαν εξάλλου και στην ανταγωνιστική θέση της χώρας (Πίνακας 3β), καθώς η ταχύτερη άνοδος των

σχετικών τιμών και του κόστους, επέδρασαν αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα. Οι δυο υποτιμήσεις του 1983 και του 1985 και η διολίσθηση είχαν πρόσκαιρη θετική επίπτωση, η οποία όμως δεν διατηρήθηκε. Το 1987 η ανταγωνιστικότητα επηρεαζόμενη και από την πολιτική της σκληρής δραχμής άρχισε να διολισθαίνει πάλι και η πτωτική τάση διατηρήθηκε και στην επόμενη δεκαετία. Παράλληλα, υπήρξε χειροτέρευση και του εμπορικού ισοζυγίου, το οποίο κατά μέσο όρο της δεκαετίας παρουσιάζει έλλειμμα της τάξης του 9,2%, ενώ τα δυο τελευταία χρόνια (1989, 1990) κινείται σε πολύ υψηλά επίπεδα: 10,7% και 12,5% του ΑΕΠ αντιστοίχως.

Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας δεν ήταν ομοιόμορφη. Σχηματικά μπορούμε να διακρίνουμε τρεις φάσεις:

α) Από το 1981 έως το 1985, όταν η πρώτη Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ άσκησε επεκτατική δημοσιονομική πολιτική με ταχεία αύξηση μισθών και ημερομισθίων, διεύρυνση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα, αύξηση του κρατικού παρεμβατισμού με ελέγχους τιμών και δημιουργία του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων. Παράλληλα, η σχέση με την ΕΟΚ διατηρήθηκε υπό την αίρεση αναδιαπραγμάτευσης, καλλιεργώντας έτσι αβεβαιότητα σε σχέση με την ευρωπαϊκή επιλογή. Τα προβλήματα του ισοζυγίου πληρωμών εξάλλου επιχειρήθηκε να αντιμετωπισθούν με την υποτίμηση το 1983 και τη διολίσθηση της δραχμής που ακολούθησε.

β) Η περίοδος 1985-1987 χαρακτηρίζεται από στροφή της οικονομικής πολιτικής σε πιο πραγματιστικές επιλογές που σχηματοποιούνται στο πρόγραμμα σταθεροποίησης με κύριους στόχους αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και του ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Τα μέτρα που ανακοινώθηκαν τον Οκτώβριο του 1985, μεταξύ άλλων περιελάμβαναν: υποτίμηση της δραχμής κατά 15%, περιορισμό των αυξήσεων μισθών με τροποποίηση του συστήματος της Αυτόματης Τιμαριθμικής Προσαρμογής, μείωση ελλείμματος του Δημόσιου Τομέα ως ποσοστού του ΑΕΠ κατά 4 εκατοστιαίες μονάδες, κυρίως με μείωση των δημοσίων δαπανών.

Η επίπτωση του προγράμματος στα δημοσιονομικά μεγέθη ήταν περιορισμένη: το έλλειμμα από 7,5% του ΑΕΠ το 1985 περιορίστηκε στο 5,8 το 1986 και άρχισε να αυξάνεται πάλι το 1987, ενώ επιβραδύνθηκε ελαφρά το 1986 και 1987 ο ρυθμός ανόδου των δαπανών. Από την άλλη πλευρά φαίνεται ότι το πρόγραμμα σταθεροποίησης είχε μεσοπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στον πληθωρισμό, ο οποίος την περίοδο 1987-1989 περιορίστηκε αισθητά. Σ' αυτό συνέβαλε και η σοβαρή επιβράδυνση της ανόδου των αμοιβών το 1986 και 1987. Όμως, παρά τις ασθενείς επιπτώσεις στα δημοσιονομικά μεγέθη, το σταθεροποιητικό πρόγραμμα 1985-1987 αποτελεί σημαντική καμπή, καθώς εισάγει νέα στοιχεία στην οικονομική πολιτική, στοιχεία που τα προηγούμενα χρόνια θεωρούνταν ανάθεμα. Λέξεις όπως «σταθεροποίηση», «μείωση των δημοσίων δαπανών», «περιορισμός των μεγάλων αυξήσεων στους μισθούς» εισάγονται για πρώτη φορά στο λεξιλόγιο της οικονομικής πολιτικής και διαχέονται στην κοινή γνώμη. Το πρόγραμμα 1985-1987 χαρακτηρίστηκε τότε από τον Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας Δ. Χαλικιά ως «τομή στη μεταπολεμική οικονομική πολιτική που, εφόσον συμπληρωθεί με κατάλληλα μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής και εφαρμοστεί στα επόμενα χρόνια με συνέπεια, θα επηρεάσει αποφασιστικά την πορεία της ελληνικής οικονομίας»³⁷.

γ) Η επόμενη φάση, το 1987-1990 χρωματίζεται από τη βίαιη διακοπή του προγράμματος σταθεροποίησης, ενόψει των εκλογών και από την παρατεταμένη περίοδο οικονομικών σκανδάλων, πολιτικής αστάθειας και επεκτατικών πολιτικών, με αποτέλεσμα το έλλειμμα του δημόσιου τομέα να φτάσει το πρωτοφανές 14% του ΑΕΠ το 1990 και το χρέος το 71% του ΑΕΠ.

Σε σχέση με το ευρωπαϊκό περιβάλλον, η ελληνική οικονομία βραδυπορεί σημαντικά, ενώ η ευρωπαϊκή διάσταση δεν έχει ενσωματωθεί στη διαμόρφωση της εγχώριας οικονομικής πολιτικής. Οι αποστάσεις από την ΕΟΚ ήταν μεγάλες, ιδιαίτερα στη διάρκεια της πρώτης φάσης (1981-1985), όταν από τα επίσημα κείμενα που καθόριζαν την οικονομική πολιτική, έλειπε και η απλή αναφορά στις συνθήκες που διαμόρφωνε η συμμετοχή της χώρας στην ΕΟΚ. Τέλος, το πολύ σημαντικό γεγονός της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1986 για τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς που

37 ΤτΕ, «Έκθεση του Διοικητή για το έτος 1985», ΑΘΗΝΑ 1986.

άνοιγε το δρόμο και για την Νομισματική Ένωση δεν κινητοποίησε την ελληνική πολιτική για την πραγματοποίηση προσαρμογών και μεταρρυθμίσεων που θα επέτρεπαν την ομαλή ενσωμάτωση στην Ενιαία Αγορά.

Παρά τις αποστάσεις που τηρούσε η Ελλάδα από την ΕΟΚ, η συμβολή της τελευταίας σε πόρους ήταν ιδιαίτερα σημαντική: Έτσι, ενώ το 1981 οι συνολικές απολήψεις από την ΕΟΚ δεν υπερέβαιναν το 2% του ΑΕΠ, τα επόμενα χρόνια αυξήθηκαν με ταχύτατους ρυθμούς (Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής 47,3%) φτάνοντας το 1990 το 5% του ΑΕΠ.

B) 1981-1990 Η δραστηριότητα του IOBE

Η δεκαετία του '80 ήταν καθοριστική για τις μετέπειτα εξελίξεις: Η άνοδος των δαπανών συνεχίσθηκε για να καταλήξει στην κρίση του Κράτους, η ανακοπή της εκβιομηχάνισης άλλαξε το χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας, η αμφιθυμική σχέση με την ΕΟΚ δεν επέτρεψε τον ουσιαστικό στρατηγικό προσανατολισμό προς την Ευρώπη. Σ' αυτά ακριβώς τα ζητήματα επικεντρώθηκε η δραστηριότητα του IOBE στη δεκαετία αυτή.

Ο δημόσιος τομέας

Το θέμα του δημόσιου τομέα αντιμετωπίστηκε με μια σειρά μελέτες που κάλυψαν πολλές πλευρές του προβλήματος: τη δημοσιονομική πολιτική, τις επιπτώσεις της διεύρυνσης του δημόσιου τομέα στην οικονομία, τις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς, την κοινωνική ασφάλιση, την φορολογική πολιτική και την εφαρμογή του ΦΠΑ. Σε όλες τις μελέτες επισημαίνονται η ανοδική πορεία των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και η επιτακτική ανάγκη δραστηρικής περικοπής τους, ενώ αναλύεται το λειτουργικό πρότυπο του δημόσιου τομέα, το οποίο σωρεύει δυσεπίλυτα προβλήματα που υποσκάπτουν τις οικονομικές προοπτικές. Όπως αναφέρεται σε μελέτη του Γ.Α. Προβόπουλου με τίτλο «**Ο δημόσιος τομέας στην ελληνική οικονομία. Πρόσφατες τάσεις και οικονομικές επιπτώσεις**», που εκδόθηκε το 1985: Τα δημοσιονομικά ελλείμματα, πέραν των επιπτώσεων τους στον πληθωρισμό απομυζούν για καταναλωτικούς σκοπούς ένα πολύ μεγάλο τμήμα της εθνικής

αποταμίευσης, αποστερώντας έτσι τους αναγκαίους πιστωτικούς πόρους από πιο αποδοτικές χρήσεις στον αγοραίο τομέα της οικονομίας, οδηγούν σε ανεπιθύμητες στρεβλώσεις και ανισορροπίες, που αγκαλιάζουν ολόκληρο το οικονομικό σύστημα, εκτρέποντας ταυτόχρονα το μηχανισμό της αγοράς από τη λειτουργία της αποτελεσματικής κατανομής των πόρων, δεν οδηγούν σε παράλληλη αύξηση της ποσότητας ή σε βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων κοινωνικών υπηρεσιών, λόγω της εξαιρετικά χαμηλής παραγωγικότητας του διοικητικού μηχανισμού, παραλύουν κάθε έννοια δημοσιονομικής πειθαρχίας, εκτρέφοντας ένα γραφειοκρατικό – διοικητικό οργανισμό, με τις γνωστές σε όλους δυσλειτουργικότητες, αγκυλώσεις και δυσπλασίες, διογκώνουν επικίνδυνα το κρατικό χρέος, υποθηκεύοντας με τον τρόπο αυτό το οικονομικό μέλλον.

Το 1989, αμέσως μετά την εγκατάλειψη του σταθεροποιητικού προγράμματος και την επαναφορά σε επεκτατικές πολιτικές, το ΙΟΒΕ εκδίδει τον συλλογικό τόμο **«Προτεραιότητες Δημοσιονομικής Πολιτικής»**, στον οποίο περιλαμβάνονται οι ακόλουθες μονογραφίες:

Π.Γ. Παυλόπουλου: Φορολογικό Βάρος, Μέγεθος Δημόσιου Τομέα και Παραοικονομία, Εμπειρική Ανάλυση.

Γ.Α. Προβόπουλου-Θ.Ζαμπάρα: Προς Ανίχνευση της Αιτιώδους Σχέσης Μεταξύ Κρατικών Δαπανών και Φορολογίας.

Γ.Α. Προβόπουλου: Μηχανισμοί Ελέγχου των Δαπανών και Εκλογίκευσης της Δημοσιονομικής Διαχείρισης.

Θ.Α. Γεωργακόπουλου: Το Σύστημα Έμμεσης Φορολογίας: Διάρθρωση, Επιπτώσεις, Μεταβολές.

Γ.Α. Προβόπουλου-Γ.Αγαπητού: Η Προσέγγιση των Εμμέσων Φόρων ενόψει του 1992.

Θ.Α. Γεωργακόπουλου-Ι.Λοϊζίδη: Η Φορολογία Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων.

Γ. Αγαπητού: Επιπτώσεις του Συνδυασμού Φορολογικής και Εισοδη-

ματικής Πολιτικής στη Σταθεροποίηση της Ελληνικής Οικονομίας.

Β. Πατσουράτη: Ο Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων στην Ελλάδα και οι Διεθνείς Εξελίξεις.

Σ.Κ. Λιούκα: Πλαίσιο Εποπτείας των Επιχειρήσεων του Δημοσίου.

Από το σύνολο των εργασιών που περιλαμβάνονται στον τόμο τεκμηριώνεται η θέση ότι η οικονομική πολιτική πρέπει να αλλάξει κατεύθυνση και να επιδιώξει τον έλεγχο των δημοσίων δαπανών με συγκεκριμένα, θεσμοθετημένα μέτρα όπως: Υιοθέτηση της τεχνικής του προϋπολογισμού μηδενικής βάσεως. Θέσπιση κάθε χρόνο συγκεκριμένων ποσοτικών στόχων ως προς τα έσοδα και τις δαπάνες. Ένταξη του προϋπολογισμού σε ένα πολυετές δημοσιονομικό πρόγραμμα. Τακτική ενημέρωση για την πορεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού, με λήψη διορθωτικών μέτρων, αν και όταν χρειαστεί. Αξιολογώντας τέλος την αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής πολιτικής εκείνης της περιόδου και τα πενιχρά αποτελέσματα του σταθεροποιητικού προγράμματος αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Οι μέχρι σήμερα χειρισμοί, ως προς τον έλεγχο των δαπανών και των ελλειμμάτων, εξαντλούνταν σε αποσπασματικές ενέργειες, άλλοτε *ex ante* και άλλοτε *ex post*, που είχαν περιορισμένα και βραχυπρόθεσμα μόνον οφέλη, όπως έδειξε και η εμπειρία από την εφαρμογή του «σταθεροποιητικού προγράμματος». Κατά συνέπεια, μόνον η θεσμοθέτηση αυστηρών κανόνων δημοσιονομικής πειθαρχίας και η αποδοχή ορισμένων αρχών μπορούν να επιτύχουν ικανοποιητικά και χρονικώς βιώσιμα αποτελέσματα».

Στην ίδια προβληματική θα πρέπει να ενταχθεί και η οργάνωση Συνεδρίου το 1998 με θέμα «**Ιδιωτικοποίηση στις Αναπτυσσόμενες Χώρες**», με τη συμμετοχή πανεπιστημιακών και εμπειρογνομόνων από πολλές χώρες και από την Ελλάδα. Στο Συνέδριο παρουσιάστηκαν οι εμπειρίες από την εφαρμογή προγραμμάτων σε μια σειρά χώρες και αναλύθηκαν οι περιορισμοί που αντιμετωπίζει η ιδιωτικοποίηση στις λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες. Το Συνέδριο ήταν μια παρέμβαση του IOBE στο κλίμα εκείνης της περιόδου όταν οι ιδιωτικοποιήσεις αντιμετωπίζονταν αρνητικά και με αποκλειστικά ιδεολογικά επιχειρήματα. Και όπως είπε ο καθηγητής

Π.Γ. Παυλόπουλος, Γενικός Διευθυντής του ΙΟΒΕ, συνοψίζοντας τα πεπραγμένα του Συνεδρίου «*Αν τα διδάγματα που πηγάζουν από τις εκτιθέμενες εμπειρίες και σκέψεις των εμπειρογγνωμόνων πάνω στο θέμα της ιδιωτικοποιήσεως, συμβάλουν έστω και λίγο στη βελτίωση του κλίματος ιδιωτικοποιήσεως την Ελλάδα, αυτό και μόνο θα είναι επαρκής δικαίωση της πρωτοβουλίας για τη σύγκληση του συνεδρίου*».

Συνολικά, οι μελέτες και οι παρεμβάσεις για τον δημόσιο τομέα που εκπονήθηκαν τη δεκαετία του '80 συνιστούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, με πολλαπλή χρησιμότητα. Κατ' αρχάς, η μεγάλη βαρύτητα που δόθηκε στην ανάλυση των προβλημάτων του δημόσιου τομέα ήταν αντίδραση σε μια πορεία δημοσιονομικού εκτροχιασμού που κυριάρχησε στο μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας. Το μελετητικό έργο του ΙΟΒΕ συνιστούσε προσπάθεια έγκαιρης ανακοπής της πορείας αυτής. Παράλληλα, δημιουργήθηκε ένα σώμα γνώσης και διαμορφώθηκε μια συνολική αντίληψη για το θέμα, η οποία έδωσε στο ΙΟΒΕ τη δυνατότητα να προσεγγίζει επίκαιρα ζητήματα και να προτείνει εφικτές λύσεις. Σ' αυτή τη συνολική αντίληψη, αλλά και στις συγκεκριμένες αναλύσεις των μελετών της δεκαετίας του '80 στηρίχθηκαν και πολλές παρεμβάσεις του ΙΟΒΕ τα επόμενα χρόνια.

Την περίοδο εκείνη οι θέσεις του ΙΟΒΕ για την δημοσιονομική πολιτική και τον δημόσιο τομέα, όπως αναδεικνύονται από το σύνολο των σχετικών μελετών, απέκλιναν από τις επικρατούσες στην Ελλάδα αντιλήψεις. Συμβάδιζαν όμως με τις διεθνείς τάσεις που επικέντρωναν την ανάλυση στα προβλήματα της επέκτασης του Κράτους, η οποία είχε κυριαρχήσει στις περισσότερες ευρωπαϊκές οικονομίες τη μεταπολεμική περίοδο. Παράλληλα, στον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο, η έμφαση της οικονομικής πολιτικής είχε μετατοπισθεί στη μείωση του κράτους και σε μέτρα για την αποδοτικότερη λειτουργία του. Μετά τη μακρά περίοδο διεύρυνσης του Κράτους που ακολούθησε το τέλος του πολέμου, το εκκρεμές της οικονομικής πολιτικής κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση και η δεκαετία του '80 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η εποχή της μείωσης του Κράτους και των ιδιωτικοποιήσεων.

Στην Ελλάδα ωστόσο στα τέλη της δεκαετίας του '80 οι τάσεις

ήταν αντίστροφες: Μετά την εγκατάλειψη του σταθεροποιητικού προγράμματος 1985-1987 η οικονομική πολιτική είχε επιστρέψει σε επεκτατικές κατευθύνσεις και σε διεύρυνση του παρεμβατικού ρόλου του Κράτους. Έτσι, οι προτάσεις του IOBE, που εντάσσονταν στις κυρίαρχες διεθνείς τάσεις, αντιμετωπίστηκαν στην Ελλάδα αρνητικά με ιδεολογικούς όρους του παρελθόντος και όχι με χρονικό ορίζοντα το μέλλον.

Οι συνθήκες όμως στην οικονομία είχαν αρχίσει να επιβαρύνονται δραματικά και η επέκταση του Κράτους είχε εξαντλήσει τα όρια της. Στα τέλη της δεκαετίας το έλλειμμα υπερβαίνει το 14% του ΑΕΠ και το χρέος το 71%. Ήταν πλέον φανερό ότι η οικονομική πολιτική έπρεπε να αλλάξει κατεύθυνση. Αυτό επιχειρήθηκε τα επόμενα χρόνια και τότε οι προτάσεις του IOBE επανήλθαν στην ημερήσια διάταξη, συνάντησαν πολύ ευρύτερη αποδοχή και σε ένα βαθμό επηρέασαν την οικονομική πολιτική.

Η κρίση στη βιομηχανία

Η υποχώρηση της βιομηχανίας που είχε αρχίσει την προηγούμενη δεκαετία έλαβε στη δεκαετία του '80 εκρηκτικές διαστάσεις με τον πολλαπλασιασμό των προβληματικών επιχειρήσεων.

Το IOBE προσέγγισε το θέμα με τη μελέτη **«Ζημιογόνες Βιομηχανίες: Η ανεπάρκεια στις πηγές των κεφαλαίων τους»** του Ι. Παπαδάκη, που εκδόθηκε το 1986. Στη μελέτη αναλύεται το πρόβλημα των ζημιογόνων επιχειρήσεων που κυριάρχησε στη δεκαετία του '80 και επιχειρήθηκε –για ορισμένες απ' αυτές– να αντιμετωπισθεί με τη δημιουργία του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων. Η μελέτη απομακρύνεται από τη βραχυχρόνια λογική, που οδηγούσε σε ευκαιριακές δράσεις με σκοπό την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων και επικεντρώνεται στους λόγους που προκάλεσαν τη συσσώρευση ζημιών. Σύμφωνα δε με την ανάλυση οι λόγοι αυτοί συνδέονται άμεσα με την πολιτική τιμών και εισοδημάτων. Και όσο η πολιτική αυτή συνεχιζόταν, αδιαφορώντας για τις επιπτώσεις που είχε στη λειτουργία των επιχειρήσεων, τόσο το πρόβλημα των ζημιογόνων βιομηχανιών θα γινόταν οξύτερο. Η μελέτη καταλήγει με την απαισιόδοξη, αλλά σωστή, όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων πρόβλεψη: «Όσο εξακολουθούν οι αμοιβές των πα-

ραγωγικών συντελεστών να μη συνδέονται με την παραγωγικότητα και, γενικότερα, όσο εξακολουθούν οι βιομηχανικές τιμές να μη παρακολουθούν το κόστος παραγωγής, ο αριθμός των ζημιογόνων βιομηχανιών θα αυξάνεται, οι ζημιές τους θα διογκώνονται και οι πηγές των κεφαλαίων τους θα συρρικνώνονται. Η κατάσταση αυτή οδηγεί απ' ευθείας στην αποβιομηχάνιση, καθώς η συρρίκνωση των χρηματοδοτικών πηγών συνεπάγεται ανεπαρκή σχηματισμό πάγιου εξοπλισμού και συρρίκνωση του κεφαλαίου κινήσεως».

Η πορεία της χώρας στην ΕΟΚ

Στα τέλη της δεκαετίας του '80, όταν οι οικονομικές εξελίξεις ήταν αρνητικές, η πολιτική αστάθεια τροφοδοτούσε την αβεβαιότητα και ο δημόσιος διάλογος αφορούσε αποκλειστικά σχεδόν τα σκάνδαλα της περιόδου, το ΙΟΒΕ διέγνωσε τη σημασία των εξελίξεων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα που είχαν εγκαινιασθεί με την υπογραφή της Ενιαίας Πράξης του Λουξεμβούργου και τη Λευκή Βίβλο για την ολοκλήρωση της Ενιαίας Αγοράς. Η Ενιαία Αγορά που σχεδιαζόταν τότε ήταν σαφές ότι όριζε ένα νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα λειτουργούσαν οι ευρωπαϊκές οικονομίες στο μέλλον, ένα πλαίσιο που δυνητικά θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για σημαντικά οφέλη.

Τίποτε ωστόσο δεν διασφάλιζε εκ των προτέρων ότι η πραγμάτωση των ωφελειών αυτών θα ήταν σύμμετρη και παράλληλη για όλους. Αντίθετα, ήταν βέβαιο ότι η ενιαία και ανταγωνιστική αγορά θα παρείχε ευκαιρίες και δυνατότητες στους ικανότερους, τους πιο αποτελεσματικούς, ενώ σοβαρά προβλήματα προσαρμογής θα αντιμετώπιζαν οι «ευαίσθητες περιοχές» της Κοινότητας, ιδιαίτερα εκείνες με σχετικά ασθενέστερες οικονομίες, όπως ήταν η ελληνική. Εκτιμήθηκε τότε ότι η αντιμετώπιση του προβλήματος προϋποθέτει ενδελεχή μελέτη, όχι μόνο για να καταγραφούν οι αναμενόμενες επιπτώσεις της ολοκλήρωσης και των μεταβολών που επιφέρει, όσο κυρίως για να αντιμετωπισθούν το είδος και η έκταση των αναγκαίων προσαρμογών, το συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των προσαρμογών αυτών και τα πιθανά αποτελέσματα από τυχόν καθυστερήσεις στην εφαρμογή των ενδεδειγμένων μέτρων και πολιτικών. Το «1992» αντιμετωπίσθηκε ως συμβολικό χρονικό ορόσημο, που θέτει την πρόκληση, να προχωρήσει η ελ-

ληνική οικονομία με συντονισμένες εκσυγχρονιστικές διεργασίες, οι οποίες θα επέτρεπαν στον Έλληνα πολίτη να δραστηριοποιηθεί με επιτυχία στα νέα πλαίσια που διαμόρφωνε η διεθνής οικονομική και πολιτική συγκυρία.

Με βάση αυτή τη συλλογιστική, το Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών ανέλαβε τότε τη φιλόδοξη προσπάθεια καταγραφής και ανάλυσης των συνεπειών και των αποτελεσμάτων για την Ελλάδα από την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και την εφαρμογή των σχετικών Οδηγιών και άλλων συνοδευτικών πολιτικών της Κοινότητας. Η προσπάθεια αυτή εντάχθηκε στα πλαίσια ενός ειδικού ερευνητικού προγράμματος με το γενικό τίτλο «**Μελέτη 1992**» που είχε στόχο:

- Να εξετάσει με κριτικό πνεύμα τα επιμέρους σημεία, θέματα και χρονοδιαγράμματα που θίγονται στην Ενιαία Πράξη και τη Λευκή Βίβλο.
- Να αξιολογήσει τις άμεσες ή έμμεσες συνέπειες τους για τους κυριότερους τομείς και κλάδους της ελληνικής οικονομίας, με σκοπό να διατυπωθούν συγκεκριμένες πρακτικές προτάσεις πολιτικής για την ομαλή, έγκαιρη και επωφελή προσαρμογή της οικονομίας στις νέες συνθήκες και προοπτικές.

Για το σκοπό αυτό η διοίκηση του IOBE αποφάσισε τότε να διαθέσει το σύνολο των διαθέσιμων υλικών πόρων και του στελεχιακού δυναμικού του Ινστιτούτου επί μια τουλάχιστον διετία και να συμπληρώσει το σώμα ερευνητών του με εξωτερικούς συνεργάτες-ερευνητές εξειδικευμένους στα επιμέρους θέματα. Το πρόγραμμα άρχισε το 1988 και διήρκεσε μέχρι το 1991. Απασχολήθηκαν σ' αυτό πάνω από 30 μελετητές και κατέληξε στη δημοσίευση 17 μονογραφιών που αφορούσαν: τη βιομηχανία και τους κυριότερους κλάδους της, την κοινοτική διαρθρωτική πολιτική, το τραπεζικό σύστημα την Εμπορική Ναυτιλία, την αγορά εργασίας, το εμπόριο, τις μεταφορές, την εναρμόνιση των φορολογικών πολιτικών.

Εκτιμώμενο εκ των υστέρων και στο σύνολο του το μεγάλο αυτό μελετητικό έργο του IOBE κρίνεται ότι ανταποκρίθηκε με επάρ-

κεια στις ανάγκες της νέας εποχής που είχε αρχίσει τότε να διαμορφώνεται. Όχι μόνο διότι κατέγραψε έγκαιρα και με εξαντλητικό τρόπο τα προβλήματα που θα αντιμετωπίζαμε στην Ενιαία Αγορά στο μέλλον, αλλά κυρίως επειδή προχώρησε σε πλήθος προτάσεων που αν είχαν υιοθετηθεί, θα προλάμβαναν δυσμενείς εξελίξεις που ακολούθησαν.

3.2.3 Η τρίτη περίοδος 1991-2000: Πορεία προς την ΟΝΕ

Α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

Οι οικονομικές εξελίξεις στη δεκαετία 1991-2000 διαφοροποιούνται σημαντικά και οδηγούν σε μια περίοδο ταχύτατης ανόδου της ελληνικής οικονομίας που αρχίζει το 1994 και διαρκεί μέχρι τα μέσα περίπου της επόμενης δεκαετίας. Ήδη από την πρώτη τριετία εμφανίζονται τάσεις ανακοπής της πτώσης του ΑΕΠ. Η άνοδος γίνεται εμφανής το 1995 και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ ενισχύεται συνεχώς για να καταλήξει το 2000 στο 4,5%. Παράλληλα, τόσο η κατανάλωση όσο και οι επενδύσεις εμφανίζουν επιταχυνόμενους ρυθμούς ανόδου. Οι επενδύσεις ειδικότερα ανακάμπτουν καταγράφοντας εντυπωσιακή άνοδο: 8,4% το 1996, 6,8% το 1997, 10,6% το 1998 και ρυθμό-ρεκόρ 11% το 1999. Εξίσου χαρακτηριστικό στοιχείο της δεκαετίας ήταν η ραγδαία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, ο οποίος από 19,5% το 1991 έφτασε στο τέλος της δεκαετίας το 3,2%.

Η ταχεία άνοδος του προϊόντος στηρίχθηκε αποκλειστικά σχεδόν στην εγχώρια αγορά, καθώς η συμβολή του εξωτερικού τομέα παρέμεινε έντονα αρνητική, επηρεαζόμενη από την υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας.

Στον Δημόσιο τομέα παρατηρείται βαθμιαίος περιορισμός του ελλείμματος σε επίπεδα περί το 3% του ΑΕΠ, ο οποίος στηρίχθηκε στη σταθεροποίηση των δαπανών και στην πραγματοποίηση πρωτογενών πλεονασμάτων. Το χρέος ωστόσο, αυξήθηκε σημαντικά τα τρία πρώτα χρόνια της δεκαετίας και παρέμεινε πολύ υψηλό μέχρι το τέλος της, παρά τις μικρές ετήσιες διακυμάνσεις.

Πίνακας 4.α

Ετήσιες Ποσοστιαίες Μεταβολές Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών 1991-2000

Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση	Ακαθ. Σχηματισμός Κεφαλαίου	Μέση Ετήσια Αμοιβή (ονομ. τιμές)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργ. Δυναμικού)
1991	3,1%	2,8%	-1,5%	7,4%	15,3%	19,5%	7,1%
1992	0,7%	2,3%	-3,0%	-5,9%	11,5%	15,9%	7,9%
1993	-1,6%	-0,7%	2,6%	-4,7%	9,8%	14,4%	8,6%
1994	2,0%	2,0%	-1,1%	-1,4%	10,9%	10,9%	8,9%
1995	2,1%	2,9%	5,6%	3,1%	13,0%	8,9%	9,2%
1996	2,4%	2,4%	0,9%	8,4%	8,8%	8,2%	9,6%
1997	3,6%	2,7%	3,0%	6,8%	13,7%	5,5%	9,8%
1998	3,4%	3,5%	1,7%	10,6%	5,3%	4,8%	10,8%
1999	3,4%	2,5%	2,1%	11,0%	6,5%	2,6%	12,0%
2000	4,5%	2,0%	14,8%	8,0%	6,0%	3,2%	11,2%
ΜΕΡΜ	2,3%	2,2%	2,9%	3,8%	9,5%	9,4% ¹	9,5% ¹

*ποσοστό επί της απασχόλησης 15 ετών και άνω

¹ Μ.Ο. Ετών

Πηγές: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Πίνακας 4.β
Ανταγωνιστικότητα - Δημόσιος Τομέας (1991-2000)

Έτος	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ**			ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ**			
	Δείκτης Πραγματικής Σταθ-μιαμένης Συναλλαγ-μιατικής Ισοτιμίας (ΠΣΣΙ)	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών*	Εμπορικό Ισοζύγιο Αγαθών*	Έσοδα Γεν. Κυβέρνησης	Δαπάνες Γεν. Κυβέρνησης	Καθαρός Δανεισμός Γεν. Κυβέρνησης	Δημόσιο Χρέος
1991	99,7	-1,9%	-12,1%	31,8%	41,7%	-9,9%	73,4%
1992	102,2	-0,1%	-11,4%	33,2%	44,1%	-10,9%	78,3%
1993	103,5	-0,7%	-11,6%	34,5%	46,4%	-11,9%	98,2%
1994	104,1	1,2%	-10,2%	36,3%	44,6%	-8,3%	96,4%
1995	106,3	-0,8%	-10,9%	36,7%	45,7%	-9,1%	97,0%
1996	109,9	-2,2%	-11,8%	37,4%	44,1%	-6,6%	99,4%
1997	109,7	-1,9%	-12,0%	39,0%	44,9%	-5,9%	96,6%
1998	107,4	-3,2%	-13,2%	40,5%	44,3%	-3,8%	94,5%
1999	107,5	-5,2%	-13,9%	41,3%	44,4%	-3,1%	94,0%
2000	100,0	-12,0%	-19,4%	43,0%	46,7%	-3,7%	103,5%
Μ.Ο.	105,0	-2,7%	-12,7%	37,4%	44,7%	-7,3%	93,1%

* σε εθνικολογιστική βάση

** Όλα τα μεγέθη πλέον του δείκτη ΠΣΣΙ είναι % ΑΕΠ

Πηγές: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Οι θετικές μακροοικονομικές εξελίξεις συνδέονται άμεσα με τον αναπροσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής, που υπαγορεύθηκε από την επιλογή της ένταξης στην ΟΝΕ και την αποδοχή των όρων που έθετε η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Η υιοθέτηση του στόχου αυτού προδιέγραφε συγκεκριμένες πολιτικές που απέκλιναν από την πρακτική των προηγούμενων ετών. Έτσι, παρά το γεγονός ότι στη διάρκεια της δεκαετίας υπήρξαν σοβαρές πολιτικές μεταβολές (Κυβέρνηση Μητσοτάκη 1991-1993, Κυβέρνηση Α.Παπανδρέου και Κυβέρνηση Σημίτη), η οικονομική πολιτική παρουσιάζει κοινές επιδιώξεις και στόχευση³⁸. Εξαρχής και τα δυο μεγάλα κόμματα επέλεξαν να επιδιώξουν τη συμμετοχή της Ελλάδας στο σκληρό πυρήνα της ΟΝΕ, παρά το γεγονός ότι στην αφετηρία η επίτευξη των δεσμευτικών όρων έμοιαζε περίπου αδύνατη, καθώς υπαγόρευε πλήρη αντιστροφή της οικονομικής πολιτικής που είχε ασκηθεί την προηγούμενη δεκαετία. Η επιλογή αυτή προϋπέθετε, μεταξύ άλλων μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων ως ποσοστού του ΑΕΠ κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες, σύγκλιση των ρυθμών πληθωρισμού σε μόνιμη βάση, σαφή πτωτική πορεία του χρέους με στόχο να προσεγγίσει το 60% του ΑΕΠ σε μια δεκαετία.

Οι στόχοι αυτοί άρχισαν να προσεγγίζονται και τον Μάρτιο του 1998, η δραχμή εντάχθηκε στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών με κεντρική ισοτιμία 357 δρχ. ανά ECU και την υποχρέωση διατήρησης της συναλλαγματικής σταθερότητας τουλάχιστον για δυο χρόνια. Τελικώς το 1999, έτος που ελήφθη υπόψη για την ένταξη στην ΟΝΕ, τα κριτήρια είχαν επιτευχθεί: το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης υπολογίσθηκε στο 1,6% του ΑΕΠ σε σχέση με 3% που ήταν η τιμή αναφοράς, ενώ το δημόσιο χρέος έβαινε μειούμενο για τρίτο κατά σειρά χρόνο, ικανοποιώντας χαλαρά το δεύτερο κριτήριο³⁹ και ο πληθωρισμός περιορίσθηκε στο 2,1%.

38 «Η δεκαετία του '90 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η δεκαετία της ρητής ή σιωπηρής, ειλικρινούς ή υποκριτικής αποδοχής από τις ηγεσίες των δυο μεγάλων κομμάτων της χώρας της νέας συναίνεσης που διαμορφώθηκε στην Ευρώπη σε ζητήματα οικονομικής πολιτικής και που στην πολιτική ανάλυση χαρακτηρίζεται συχνά ως «νεοφιλελεύθερος πραγματισμός». Βλ. Π. Καζάκος: «Ανάμεσα σε Κράτος και Αγορά, οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1944-2000», Παττάκης 2001.

Η σιωπηρή συναίνεση, στην οποία αναφέρεται το παραπάνω απόσπασμα, δεν εμπόδισε τα κόμματα να αντιπαρτιθένται στη λογική της κάθετης σύγκρουσης, καθιστώντας έτσι δυσχερέστερη την επίτευξη του κοινού στόχου.

39 Ο λόγος του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης προς το ΑΕΠ παρέμενε εξαιρετικά υψηλός (104,4%) και απέιχε πολύ από την τιμή αναφοράς (60%). Κρίθηκε όμως ότι η μείωση κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες τα τρία τελευταία χρόνια ικανοποιούσε το κριτήριο ως μειούμενος «επαρκώς και με ικανοποιητικό ρυθμό».

Η σημαντικότερη ίσως εξέλιξη στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας ήταν το γεγονός ότι η αποκλιμάκωση του δημόσιου ελλείμματος επετεύχθη με τη δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων: Το 1994 το πρωτογενές αποτέλεσμα ως ποσοστό του ΑΕΠ, για πρώτη φορά μετά από 13 χρόνια γίνεται θετικό και παραμένει θετικό μέχρι και το 2002. Η πραγματοποίηση πρωτογενών πλεονασμάτων ήταν ο κύριος λόγος που επέτρεπε τότε αισιοδοξία για την πορεία του χρέους.

B) 1991-2000 Η δραστηριότητα του IOBE

Το IOBE στη δεκαετία αυτή, υποστηρίζει τον αναπροσανατολισμό της οικονομικής πολιτικής και επιδιώκει να συμβάλει στη λήψη αποφάσεων που θα διασφάλιζαν την ονομαστική σύγκλιση και την ένταξη στην ONE και θα προκαταλάμβαναν τις επερχόμενες εξελίξεις μετά την ένταξη στην ONE.

Παράλληλα, συνεχίζεται η μελέτη των προβλημάτων του δημόσιου τομέα και παρουσιάζονται οι θέσεις του IOBE, όπως είχαν διαμορφωθεί μέσα από το σύνολο του μέχρι τότε μελετητικού του έργου.

Το πρόγραμμα σύγκλισης

Το IOBE έκρινε εξ αρχής ότι η είσοδος της Ελλάδας στην ONE και η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος αποτελεί ιστορική ευκαιρία και ότι είναι εφικτή. Παράλληλα, υποστήριξε ότι η ονομαστική σύγκλιση πρέπει να συνοδευθεί με διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες θα θέσουν τις βάσεις και για την πραγματική σύγκλιση. Τον Ιούλιο του 1994, όταν ανακοινώθηκε το Αναθεωρημένο Πρόγραμμα Σύγκλισης για την περίοδο 1994-99 σε εκτενή ανάλυση που δημοσιεύθηκε, το IOBE υπογράμμιζε: Η «ονομαστική» σύγκλιση δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Είναι η αναγκαία ελάχιστη προϋπόθεση για να επιτευχθεί ο πρωταρχικός στόχος, που είναι η «πραγματική» σύγκλιση. Κι' αυτή σημαίνει (α) σύγκλιση ποιοτικών και βιοτικών επιπέδων βασισμένη σε ταχύτερη, αυτοτροφοδοτούμενη και μη πληθωριστική ανάπτυξη, η οποία δεν θα βασίζεται στον υπερδανεισμό, (β) επαρκή ρυθμό δημιουργίας νέων θέσεων και ευκαιριών παραγωγικής απασχόλησης, (γ) συνεχώς βελτιούμενη ανταγωνιστικότητα, ώστε

να προωθείται η αυτοδύναμη και εξωστρεφής ανάπτυξη, και (δ) λιγότερο και καλύτερο Κράτος, που να συμπεριφέρεται και να αποδίδει σύμφωνα με τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έργο είναι αναπόφευκτα δύσκολο, αλλά αναμφίβολα εφικτό, αν υπάρξει η πολιτική βούληση να προσαρμοσθεί η οικονομία μέσω της «αναγέννησης του Κράτους», κατά κύριο λόγο, και όχι μόνο με απλή ταμειακή διαχείριση των ασθενούντων δημόσιων οικονομικών⁴⁰.

Κατά τις εκτιμήσεις του IOBE η ένταξη στην ONE και η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος ήταν μια μείζων απόφαση που δημιουργούσε νέες συνθήκες, ένα νέο περιβάλλον. Η ελληνική οικονομία για να λειτουργήσει αποτελεσματικά μέσα σ' αυτό το περιβάλλον και για να εκμεταλλευθεί τις νέες δυνατότητες που υπήρχαν έπρεπε να προσαρμόσει τις δομές λειτουργίας της. Γι' αυτό μόνιμη επώδός όλων των τοποθετήσεων του IOBE ήταν η προτροπή για ταχύτερη εφαρμογή των διαρθρωτικών αλλαγών και προσαρμογών που απαιτούσε η ένταξη στην ONE. Τον Ιούλιο του 1997 υποστήριζε: Δεν θα ήταν φρόνιμο να ενταχθεί τελικά η Ελλάδα στο ευρώ χωρίς κατάλληλα προετοιμασμένη δομή και διάρθρωση της εγχώριας παραγωγής. Τούτο θα εγκυμονούσε το κίνδυνο μεγαλύτερης ανεργίας, οικονομικής καχεξίας και ακόμη μεγαλύτερου κοινωνικού αποκλεισμού. Αντίθετα, ο πραγματικός και απώτερος στόχος της ένταξης στο ευρώ είναι η προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Τώρα συνεπώς είναι η στιγμή και η τελευταία ευκαιρία για το μεγάλο βήμα από τη μοιρολατρική άμυνα προς τη δημιουργική επίθεση της ελληνικής οικονομίας στην μεγάλη πρόκληση της ευρωπαϊκής ενοποίησης⁴¹.

Και τέλος στις παραμονές της ένταξης⁴² εκτιμώντας την πορεία που είχε διανυθεί χαιρέτιζε μεν την επίτευξη των στόχων της ονομαστικής σύγκλισης, προειδοποιούσε όμως ότι έχουν μετατεθεί για το μέλλον οι μεγάλες μεταρρυθμίσεις που έχει ανάγκη η χώρα όπως ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης, η αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος, η αναβάθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, η αντιμετώπιση της διαφθοράς, η προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος. Και τόνιζε «τέτοιες μεταρρυθμίσεις

40 IOBE: «Η Ελληνική Οικονομία», τεύχος 2/94, Ιούλιος 1994, σελ. 35.

41 IOBE: «Η Ελληνική Οικονομία», τεύχος 2/97, Ιούλιος 1997, σελ. 14.

42 IOBE: «Η Ελληνική Οικονομία», τεύχος 2/99, Σεπτέμβριος 1999, σελ. 7.

θα πρέπει οπωσδήποτε να πραγματοποιηθούν. Η υλοποίησή τους, όμως, δυσχεραίνεται με την πάροδο του χρόνου και αυξάνει το κόστος τους. Έτσι θα αποτελούν πρόσθετα εμπόδια και στην μετά-ONE εποχή».

Οι αναλύσεις και οι προτάσεις του ΙΟΒΕ περιλαμβάνονται σε όλα τα τεύχη της έκδοσης «Η Ελληνική Οικονομία» που κυκλοφόρησαν αυτή τη δεκαετία. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν μια σειρά δημόσιες εκδηλώσεις, με ευρύτατη συμμετοχή στις οποίες συζητήθηκαν οι τοποθετήσεις του ΙΟΒΕ, ακούστηκαν όλες οι απόψεις και επιδιώχθηκε να διασφαλισθεί ένα «ελάχιστο» συναίνεσης μπροστά στις ιστορικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε τότε η χώρα. Από τις εκδηλώσεις αυτές θα πρέπει να αναφερθεί αυτή που πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1994, με τίτλο **«Ο δύσκολος δρόμος για την σύγκλιση»**, στην οποία συμμετείχε ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και εκπρόσωποι απ' όλα τα πολιτικά κόμματα του ελληνικού Κοινοβουλίου (ΝΔ, ΠΑΣΟΚ, ΚΚΕ, ΣΥΝ). Βασικός εισηγητής από την πλευρά του ΙΟΒΕ ήταν ο Επίτιμος Πρόεδρος Θ. Παπαλεξόπουλος, ο οποίος συνόψισε τη θέση του Ιδρύματος ως εξής: *Η ονομαστική σύγκλιση, η συμμόρφωση δηλαδή με τα κριτήρια των Συμφωνιών του Μάαστριχτ, δεν είναι τίποτε άλλο από αυτά που, ούτως ή άλλως, έπρεπε να πράξουμε. Διότι προφανώς, δεν μπορεί να υπάρξει πρόοδος, αν δεν απαλλαγούμε από τα βάρη του παρελθόντος, αν δηλαδή δεν μειώσουμε τα ελλείμματα του Δημοσίου, το δημόσιο χρέος και τον πληθωρισμό. Η ονομαστική σύγκλιση είναι η μόνη οδός, το μόνο μέσο που μπορεί να μας οδηγήσει στον τελικό στόχο, την προσέγγιση με τις άλλες χώρες της Ευρώπης και την πραγματική σύγκλιση. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, η ελληνική οικονομία θα πρέπει πια, χωρίς έξωθεν ενισχύσεις, να στέκεται αυτοδύναμα και ανταγωνιστικά απέναντι στους εταίρους της. Σ' αυτά δηλαδή τα πέντε χρόνια, παρουσιάζεται η τελευταία μας ίσως ευκαιρία να προσεγγίσουμε την Ευρώπη.*

Πέρα από τις τακτικές και ad-hoc παρεμβάσεις του το ΙΟΒΕ δημοσίευσε επίσης εκτενέστερες μελέτες και αναλύσεις που κάλυψαν πολλές πλευρές του μεγάλου ζητήματος της ένταξης στην ONE. Ενδεικτικά αναφέρονται: Η μελέτη του Π.Κ. Ιωακειμίδη **«Το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα»**, στην οποία εξετάζονται οι συνθήκες που δημιουργούσε για την Ελλάδα η αναθεώρηση

της Συνθήκης του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση και γενικότερα η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και οι διαδικασίες προσαρμογής της. Η μελέτη υποστήριζε ότι η Ελλάδα, πρέπει να διεκδικήσει ενεργό ρόλο σ' αυτή την ευρωπαϊκή διαδικασία, να εγκαταλείψει τη νοοτροπία που θεωρεί την ΕΕ ως απλό όργανο «μεταβιβάσεων πόρων και επιδοτήσεων» και ως θεσμό στο «ρόλο του προστάτου», ρόλο που η Ένωση δεν μπορεί φυσικά να παίξει. Και η μελέτη κατέληγε: «η Ελλάδα θα πρέπει να κάνει με κάθε τρόπο ξεκάθαρο ότι ανήκει στην ομάδα των χωρών που επιθυμούν και τελικά μπορούν να προχωρήσουν στη βαθύτερη ενοποίηση. Διαφορετικά, η χώρα θα οδηγηθεί στην «περιθωριοποίηση». Και η προοπτική αυτή, ίσως να συνιστά την ισχυρότερη εθνική απειλή την περίοδο προς το τέλος του εικοστού αιώνα».

Στη μελέτη **«Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση»**, του Δημήτρη Ι. Χαλικιά, που δημοσιεύθηκε το 1996, ο τ. Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος αναφέρεται στις αβεβαιότητες που υπήρχαν τότε σχετικά με την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ και τονίζει την ανάγκη επιτάχυνσης της δημοσιονομικής εξυγίανσης και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. «Έχω επισημάνει» γράφει ο Δ. Χαλικιάς «ότι η επέκταση της κρατικής πολιτικής προστασίας και στήριξης των εισοδημάτων και της απασχόλησης, όπως και τομέων της οικονομίας ή και επιχειρήσεων με κρατικές επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις ή την παροχή κρατικών εγγυήσεων, εκτός από την πρόσθετη σημαντική επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού που συνεπάγεται, έχει προκαλέσει την εξασθένιση των δυνάμεων του ανταγωνισμού και των οικονομικών κινήτρων, την ενίσχυση των δυσκαμψιών των αγορών παραγωγικών συντελεστών, ιδίως της αγοράς εργασίας και το χειρότερο έχει συμβάλει στην επικράτηση αντιλήψεων, οικονομικών συμπεριφορών και συνηθειών εργασίας που είναι απρόσφορες για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την ανάληψη επιχειρηματικών επενδύσεων. Αναμφισβήτητα, έχει σημειωθεί, σε κάποιο βαθμό, άμβλυνση των αρνητικών αυτών επιδράσεων από το 1990. Είναι όμως ανεπαρκής για να δυνηθεί η χώρα να παρακολουθήσει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις».

Όπως έχει τονισθεί παραπάνω το ΙΟΒΕ ανέλυσε το Πρόγραμμα Σύγκλισης και παρακολούθησε σχολαστικά την εφαρμογή του. Εξ αρχής δε, είχε διατυπώσει τη θέση ότι βασικός όρος για την επι-

τυχία του είναι η αξιοπιστία. Το ζήτημα παρουσιάσθηκε σε μελέτη του Ιωάννη Παπαδάκη με τίτλο «**Η Αξιοπιστία ως όρος επιτυχίας ενός Προγράμματος Σύγκλισης**» που δημοσιεύθηκε το 1994. Οι προϋποθέσεις στις οποίες αναφέρεται ο συγγραφέας αφορούν την αξιοπιστία του Προγράμματος Σύγκλισης 1994-1999. Ισχύουν όμως κατά γράμμα για την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής γενικότερα, αλλά και κάθε σταθεροποιητικού προγράμματος, όπως αυτό στο οποίο βρίσκεται η ελληνική οικονομία σήμερα. Στη μελέτη τονίζεται κατ' αρχάς ότι η αξιοπιστία είναι ο σπουδαιότερος συντελεστής επιτυχίας οποιασδήποτε δύσκολης μεσοπρόθεσμης οικονομικής προσπάθειας. Η αξιοπιστία αυτή εκτιμάται ότι έχει τρωθεί από τις ανακολουθίες και τις αντιφάσεις της οικονομικής πολιτικής και πρέπει να αποκατασταθεί. «Για να αντιμετωπισθούν τα εν δυνάμει προβλήματα αξιοπιστίας μιας οικονομικής στρατηγικής, που εκ των πραγμάτων οφείλει να έχει και να διατηρεί μεσοπρόθεσμη στόχευση» αναφέρεται στη μελέτη, «το Πρόγραμμα πρέπει (α) να πείθει για τη φιλοδοξία και το ρεαλισμό των στόχων, αλλά και την πρόθεση και ικανότητα του φορέα οικονομικής πολιτικής να ολοκληρώσει την εφαρμογή του, (β) να συμπληρώνει τους ποσοτικούς του στόχους με λεπτομερή περιγραφή συγκεκριμένων μέτρων και χρονοδιαγραμμάτων εφαρμογής τους, (γ) να προνοεί για τυχόν απρόβλεπτες εξελίξεις και γεγονότα, εξωγενή ή ενδογενή, που θα μπορούσαν να διακόψουν την εφαρμογή του Προγράμματος ή να το ανατρέψουν, (δ) να συγκεντρώνει επαρκή κοινωνική και πολιτική συναίνεση για την πλήρη, μέχρι τέλους, εφαρμογή του, (ε) να προβλέπει διαρθρωτικές αλλαγές, που να πείθουν ότι ο μηχανισμός των σχετικών τιμών θα λειτουργεί με ευελιξία, ώστε να προωθείται ταχύτερη «ονομαστική», αλλά και «πραγματική» σύγκλιση, και (στ) σε κάθε στάδιο εφαρμογής του Προγράμματος να μην αφήνει ερωτηματικά στην κοινή γνώμη για το τι πράγματι επιδιώκεται και γιατί».

Λειτουργίες του δημόσιου τομέα

Η ενασχόληση του ΙΟΒΕ με τον δημόσιο τομέα συνεχίζεται αμείωτη και σ' αυτή τη δεκαετία καθώς η πορεία προς τη σύγκλιση επετεύχθη μεν, παρέμειναν όμως άλυτα μεγάλα διαρθρωτικά προβλήματα, με κυριότερο απ' αυτά τη λειτουργία του Δημόσιου Τομέα. Στην ανάλυση των προβλημάτων αυτών και στη διατύπωση συγκεκρι-

κριμένων προτάσεων για ένα πιο αποτελεσματικό Δημόσιο Τομέα επικεντρώνεται ο συλλογικός τόμος **«Λειτουργίες του Δημόσιου Τομέα»** που εκδόθηκε το 1997 με επιμέλεια των Γ. Προβόπουλου και Β. Ράπανου⁴³.

Δυο από τις μελέτες αυτής της περιόδου αφορούσαν το ζήτημα της κοινωνικής ασφάλισης, το οποίο παρουσίαζε ήδη σημαντικά προβλήματα. Το IOBE προτείνει τότε μεταρρυθμίσεις στις ακόλουθες κατευθύνσεις: Αύξηση της μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης. Θέσπιση κινήτρων παραμονής στην εργασία. Μεγιστοποίηση των προσόδων της περιουσίας των ταμείων. Αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας των ταμείων. Ενοποίηση ομοειδών ταμείων. Ανάπτυξη ενός δεύτερου –πέραν των δημοσίων προγραμμάτων συνταξιοδότησης- υποχρεωτικού άξονα συνταξιοδοτικής προστασίας που θα έχει κεφαλαιοποιητικό χαρακτήρα. Ανάπτυξη ενός τρίτου άξονα βασισμένου στην προαιρετική ιδιωτική ασφάλιση. Στη μελέτη **«Η κρίση της Κοινωνικής Ασφάλισης, Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Συστήματος»** του Ν. Λεάνδρου που δημοσιεύεται το 1996, επισημαίνεται ο επείγων χαρακτήρας της μεταρρύθμισης και τονίζεται το κόστος της καθυστέρησης. Αναφέρεται συγκεκριμένα: «Είναι βέβαιο ότι τα αμέσως προσεχή χρόνια η Ελληνική κοινωνία θα βρεθεί αντιμέτωπη με κρίσιμες και επώδυνες επιλογές αναφορικά με το κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα. Όσο περισσότερο καθυστερούν οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές, τόσο πιο πιθανή θα γίνεται μια απότομη επώδυνη και ίσως κοινωνικά άδικη μείωση των παροχών, που κινδυνεύει να πλήξει τα ασθενέστερα από οικονομική άποψη στρώματα του πληθυσμού. Οι δημογραφικές εξελίξεις, τα ελλείμματα των ταμείων και η ανάγκη περιστολής

43 Στην έκδοση περιλαμβάνονται οι ακόλουθες μονογραφίες:

Γ.Προβόπουλος-Β.Ράπανος: «Λειτουργίες του Δημόσιου Τομέα: Προβλήματα-Προοπτικές.
Β. Ράπανος: «Αποτυχίες των Κρατικών Παρεμβάσεων και ο Ρόλος των Αγορών. Μια συνοπτική επισκόπηση».

Φ. Σαχινίδης: «Οι Δημοσιονομικές Εξελίξεις της Τελευταίας Δεκαεπταετίας».

Ηώ Σεγούρα-Ν.Χριστοδουλάκης: «Δημόσια Υποδομή και Ιδιωτική Παραγωγικότητα: Μία εμπειρική διερεύνηση για την ελληνική οικονομία 1963-90».

Π.Θ. Καπόπουλος: «Παραγωγή Έργων Υποδομής: Ο Ρόλος του Ιδιωτικού και του Δημόσιου Τομέα».

Β. Ράπανος: «Φορολογική Μεταρρύθμιση και Φορολογική Διοίκηση».

Δ.Γεωργούτσος-Ν.Καραμούζης: «Η Φορολόγηση των Κινητών Αξιών στην Ελλάδα».

Β. Πατσουράτης-Ι.Σουφλής: «Φορολογία και Περιβάλλον».

Ν.Λεάνδρος: «Προς ένα Σύγχρονο και Υγιές Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης».

Π.Δ. Παπαδημητρίου: «Ιδιοκτησιακό Καθεστώς, Κίνητρα και Αποτελεσματικότητα: Οι υπό κρατικό έλεγχο ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις».

των δημοσίων δαπανών, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς που δημιουργεί η προσπάθεια συμμετοχής της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, καθιστούν τον άμεσο εκσυγχρονισμό του ασφαλιστικού συστήματος κορυφαία προτεραιότητα».

Θέσεις για την ανάπτυξη

Το 1997, εικοσιτρία χρόνια μετά την ίδρυση του και τρία χρόνια πριν από την απόφαση ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ, το IOBE παρουσίασε μια συνολική άποψη, μια γενική αντίληψη για την πορεία και τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, όπως είχε διαμορφωθεί από το σύνολο του μέχρι τότε μελετητικού του έργου, και από τη συστηματική επαφή με την επιχειρηματική κοινότητα. Η έκδοση «**Θέσεις του IOBE για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας**» παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί πρώτον, αποσαφηνίζει επιγραμματικά αυτή τη γενική αντίληψη, δεύτερον, δείχνει την πρόθεση του IOBE να παρακολουθεί τις εξελίξεις με ιστορική προοπτική και τρίτον, προδιαγράφει τις κατευθύνσεις δράσης του τα επόμενα χρόνια. Για το λόγο αυτό το Προοίμιο της έκδοσης του 1997, που δίνει ένα σαφές στίγμα για τα παραπάνω, αναπαράγεται στο Παράρτημα 3.

3.2.4. Η τέταρτη περίοδος 2001-2008. Αδύναμες μεταρρυθμίσεις, δημοσιονομικός εκτροχιασμός

Α) Οικονομικές εξελίξεις, οικονομική πολιτική

Η πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα αρχίζει με τους ευνοϊκότερους οίονους για την ελληνική οικονομία. Η χώρα εντάσσεται στην ΟΝΕ και υιοθετεί το κοινό νόμισμα, ο πληθωρισμός και το έλλειμμα έχουν περιορισθεί σε χαμηλά επίπεδα, οι επικείμενοι Ολυμπιακοί Αγώνες το 2004 ενδυναμώνουν τις ήδη θετικές προσδοκίες.

Αποτέλεσμα της συνέργειας όλων των θετικών –σε μεγάλο βαθμό όμως συγκυριακών- εξελίξεων ήταν η επιτάχυνση της ανόδου του ΑΕΠ. Στα μέσα της δεκαετίας 2001-2009 η ελληνική οικονομία συμπληρώνει μια δεκαετία ταχείας ανόδου, πολύ πιο ισχυρής απ' ότι οι άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ. Αξίζει δε, να σημειωθεί ότι αυτή η δεκαετία ήταν η τρίτη πιο μακρά περίοδος αδιάταρακτης,

ισχυρής ανάπτυξης της σύγχρονης οικονομικής ιστορίας: η πρώτη πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η δεύτερη στην δεκαετία του '60, την εποχή της ελληνικής εκβιομηχάνισης.

Η θεαματική πορεία του ΑΕΠ, όντας ταχύτερη από εκείνη στις περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης, επιταχύνει την πορεία της πραγματικής σύγκλισης: Το 2006 το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ελλάδας φτάνει το 80% του μέσου όρου της Ευρωζώνης, σε σύγκριση με 64% που ήταν δέκα χρόνια πριν. Η άνοδος συνεχίζεται μέχρι και το 2007, επιβραδύνεται το 2008 και το 2009 το ΑΕΠ καταγράφει πτώση μετά από μια δεκαπενταετία θετικών ετήσιων ρυθμών.

Κινητήριοις μοχλός της ταχείας ανάπτυξης την περίοδο αυτή ήταν η εγχώρια ζήτηση, πρωτίστως η κατανάλωση, αλλά και οι επενδύσεις. Η ιδιωτική κατανάλωση ειδικότερα διευρύνεται μέχρι και το 2008 με ρυθμούς κατά πολύ υψηλότερους απ' ό,τι στις άλλες χώρες της Ευρωζώνης. Παράλληλα, συνεχίζεται η έντονη επενδυτική δραστηριότητα που είχε αρχίσει από τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, επηρεαζόμενη θετικά από το κλίμα ευφορίας που δημιούργησε η ένταξη στην ΟΝΕ και τα μεγάλα έργα της ολυμπιακής προετοιμασίας.

Πίνακας 5.α
Ποσοστιαίες Μεταβολές Βασικών Μακροοικονομικών Μεγεθών 2001-2009

Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική Κατανάλωση	Δημόσια Κατανάλωση	Ακαθ. Σχηματισμός Κεφαλαίου	Μέση Ετήσια Αμοιβή (ονομ. τιμές)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργ. δυναμικού)
2001	4,2%	5,0%	0,7%	0,7%	3,7%	3,4%	10,7%
2002	3,4%	4,7%	7,2%	7,2%	11,4%	3,6%	10,3%
2003	5,9%	3,3%	-0,9%	-0,9%	6,3%	3,5%	9,7%
2004	4,4%	3,8%	3,5%	3,5%	3,9%	2,9%	10,5%
2005	2,3%	4,5%	1,1%	1,1%	4,3%	3,5%	9,9%
2006	4,5%	5,6%	-0,1%	1,3%	3,1%	3,2%	8,9%
2007	4,3%	3,1%	8,4%	9,2%	6,6%	2,9%	8,3%
2008	1,3%	3,2%	0,6%	1,0%	5,9%	4,2%	7,7%
2009	-2,3%	-1,8%	9,6%	7,6%	5,5%	1,2%	9,5%
ΜΕΡΜ	2,4%	2,4%	2,4%	0,3%	5,1%	3,2% ¹	9,5% ¹

*Ποσοστό επί της απασχόλησης 15 ετών και άνω

¹ Μ.Ο. Ετών

ΠΗΓΕΣ: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, ΕΛΣΑΤ

Πίνακας 5.β
Ανταγωνιστικότητα-Δημόσιος Τομέας (2001-2009)

Έτος	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ**				ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ**			
	Δείκτης Πραγματικής Σταθμισμένης Ισοτιμίας (ΠΙΣΙ)	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών*	Εμπορικό Ισοζύγιο Αγαθών*	Έσοδα Έν. Κυβέρνησης	Δαπάνες Έν. Κυβέρνησης	Καθαρός Δανει- σμός Έν. Κυβέρνησης	Δημόσιο Χρέος	
2001	101,0	-11,4%	-13,2%	40,9%	45,3%	-5,9%	103,7%	
2002	103,8	-12,7%	-13,5%	40,3%	45,1%	-4,5%	101,7%	
2003	109,3	-12,6%	-12,6%	39,0%	44,7%	-6,1%	97,4%	
2004	111,4	-10,4%	-9,9%	38,1%	45,5%	-8,4%	98,9%	
2005	111,8	-10,6%	-8,9%	38,6%	44,0%	-7,4%	100,3%	
2006	112,9	-11,4%	-9,3%	39,4%	45,2%	-5,0%	106,1%	
2007	115,1	-14,0%	-10,5%	40,1%	46,5%	-6,0%	105,0%	
2008	118,3	-12,6%	-8,8%	39,9%	49,2%	-7,2%	110,3%	
2009	-	-	-	38,1%	53,2%	-13,0%	126,8%	
Μ.Ο.	11045,0%	-12,0%	-10,8%	39,4%	46,5%	-7,1%	105,6%	

* σε εθνικολογιστική βάση

** Όλα τα μεγέθη πλην του Δείκτη ΠΣΣΙ είναι % ΑΕΠ

ΠΗΓΕΣ: AMECO database, Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, ΕΛΣΑΤ

Οι θετικές εξελίξεις που περιγράφονται παραπάνω απέσπασαν τους προβολείς από μεγάλα ζητήματα που, παρά την άνοδο, παρέμεναν ανέπαφα. Το πρώτο ήταν η επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας, η οποία συνέβαλε στη σημαντική χειροτέρευση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Από τη στιγμή όμως που η χειροτέρευση αυτή δεν δημιουργούσε πλέον, λόγω κοινού νομίσματος, συναλλαγματικά προβλήματα, η σημασία της έμοιαζε να υποβαθμίζεται. Το δεύτερο ήταν η ακλόνητη εμμονή μεγάλων διαρθρωτικών ανισορροπιών στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών. Το τρίτο η συνεχιζόμενη αναποτελεσματική και σπάταλη λειτουργία του Κράτους και της Δημόσιας διοίκησης. Το τέταρτο, συνέπεια όλων των παραπάνω ήταν ένα περιβάλλον που λειτουργούσε αποτρεπτικά για τις υγιείς επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, αφήνοντας μεγάλα περιθώρια στην παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή. Όπως έχει τονισθεί τα προβλήματα αυτά δεν ήταν δημιουργήματα αυτής της δεκαετίας. Εμφανίζονται αμέσως μετά τη Μεταπολίτευση, μεγαλώνουν τα επόμενα χρόνια, οξύνονται κατά περιόδους και συνοδεύουν αδιάλειπτα την ελληνική οικονομία μέχρι σήμερα.

Η οικονομική πολιτική στην τελευταία δεκαετία υφίσταται έντονα τις επιπτώσεις των πολιτικών μεταβολών και του πολιτικού κύκλου τριών εκλογικών αναμετρήσεων. Η δημοσιονομική πολιτική σε όλη τη διάρκεια της περιόδου παρέμεινε επεκτατική, με σοβαρές όμως διακυμάνσεις στην ένταση. Τα πρωτογενή πλεονάσματα του Προϋπολογισμού μετατρέπονται από το 2002 σε ελλείμματα, τα οποία διευρύνονται, τόσο σε απόλυτο μέγεθος, όσο και ως ποσοστά του ΑΕΠ, επηρεάζοντας ανάλογα το έλλειμμα της Γενικής και της Κεντρικής Κυβέρνησης. Έτσι, η ελληνική οικονομία τίθεται δυο φορές υπό επιτήρηση με τη διαδικασία Υπερβολικού Ελλείμματος που προβλέπει το Σύμφωνο Σταθερότητας.

Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις εξαγγέλλονται ως απόλυτη προτεραιότητα και των δυο κομμάτων στις εκλογικές μεταρρυθμίσεις. Στην πράξη ωστόσο λίγες απ' αυτές πραγματοποιούνται. Η δεύτερη θητεία της Κυβέρνησης Σημίτη μέχρι το 2004 χαρακτηρίζεται από υποχώρηση των μεταρρυθμιστικών προθέσεων, υπαναχωρήσεις και διστακτικότητα και χαρακτηρίζεται ως «αδύναμος εκσυγχρονισμός». Στις εκλογές του 2004 η Κυβέρνηση Καραμανλή εκλέγεται με κεντρικό σύνθημα την επανίδρυση του Κράτους, επαγγε-

λία, η οποία δεν πραγματοποιήθηκε. Αντίθετα, τα επόμενα χρόνια η δημοσιονομική κατάσταση επιδεινώθηκε.

Η αντίφαση ανάμεσα στις εξαγγελίες και τα έργα των Κυβερνήσεων της περιόδου είναι αποκαλυπτική για δυο πράγματα: Από τη μια πλευρά το πολιτικό σύστημα συνειδητοποιεί ότι η θεραπεία των διαρθρωτικών ανισορροπιών δεν μπορεί να αναβληθεί άλλο χωρίς σοβαρές συνέπειες. Γι' αυτό τα κυβερνητικά προγράμματα των κομμάτων θέτουν τις μεταρρυθμίσεις υψηλά στην κλίμακα των προτεραιοτήτων τους. Όταν όμως έρχονται πρόσωπο με πρόσωπο με την πραγματικότητα της διακυβέρνησης και συναντούν μεγάλες αντιστάσεις, μετριάζουν τον μεταρρυθμιστικό τους ζήλο και επιστρέφουν σε δοκιμασμένες πρακτικές του παρελθόντος.

B) 2001-2008 Η δραστηριότητα του IOBE

Η δεκαετία αρχίζει με την είσοδο στην ΟΝΕ και την υιοθέτηση του ευρώ. Από την αρχή ήταν φανερό ότι η εξέλιξη αυτή δημιουργούσε ένα νέο οικονομικό περιβάλλον, το οποίο όριζε και ένα νέο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής. Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον οι καθυστερήσεις στην προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών αποκτούσαν ιδιαίτερη σημασία, η πορεία της ανταγωνιστικότητας δημιουργούσε σοβαρές ανησυχίες, η δημοσιονομική πολιτική υπόκειταν πλέον στους όρους του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης και η μεταρρύθμιση του Κράτους και του Δημόσιου τομέα ήταν στην κορυφή των προτεραιοτήτων. Τα ζητήματα αυτά απασχόλησαν ιδιαίτερα το IOBE την περίοδο αυτή. Παράλληλα, οι δραστηριότητες του επεκτάθηκαν σε νέες περιοχές, η σημασία των οποίων προσλάμβανε νέες διαστάσεις μέσα στο περιβάλλον που διαμόρφωνε η ένταξη στην ΟΝΕ. Στο πλαίσιο αυτό εκπονήθηκαν μελέτες για την παραοικονομία και την φοροδιαφυγή, για την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα. Τέλος, το IOBE προσέγγισε ερευνητικά και το μεγάλο θέμα των Ολυμπιακών Αγώνων, που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τις οικονομικές εξελίξεις στο μισό περίπου της δεκαετίας. Αναλυτικά:

Η οικονομική πολιτική μέσα την ONE

Μετά την ένταξη στην ONE το IOBE εκφράζει πάλι την αισιοδοξία που είχε καταγραφεί και μετά την ένταξη στην ΕΟΚ το 1981, αναφέροντας σχετικά: «Εκτιμάται ότι η καθιέρωση του ευρώ μπορεί να επιφέρει μακρόπνοες αλλαγές στη νοοτροπία και τις οικονομικές συμπεριφορές και να ανοίξει ουσιαστικά την ελληνική οικονομία στον κόσμο. Αυτό θα προωθήσει αποφασιστικά την επικοινωνία και την κατανόηση, θα μειώσει την αντίσταση στη νεωτερικότητα και θα διευκολύνει την πραγματοποίηση των μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται. Με το ευρώ, οι δυνατότητες εκσυγχρονισμού της ελληνικής οικονομίας διευρύνονται σημαντικά.

Πέρα όμως από την –όπως αποδεικνύεται εκ των υστέρων- υπέρμετρη αισιοδοξία για τις επιπτώσεις της ONE που εκφράζεται στα παραπάνω, το IOBE υποστήριξε ότι η διεύρυνση των δυνατοτήτων εκσυγχρονισμού της ελληνικής οικονομίας προϋποθέτει την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών.

Σε ανάλυση του που δημοσιεύθηκε τον Ιούνιο του 2000⁴⁴ το IOBE αποτιμούσε συνολικά την πορεία της ονομαστικής σύγκλισης, εκτιμούσε τα επιτεύγματα και τις καθυστερήσεις και περιέγραφε το νέο περιβάλλον για την οικονομική πολιτική.

Με βάση αυτά τα νέα δεδομένα η ανάλυση προχωρούσε σε συγκεκριμένες προτάσεις για την οικονομική πολιτική τα επόμενα χρόνια. Για τη δημοσιονομική πολιτική τίθενται οι ακόλουθες προτεραιότητες:

- Συγκράτηση των δαπανών για τη δημιουργία μεγαλύτερων πρωτογενών πλεονασμάτων. Μόνο έτσι ο λόγος χρέους μπορεί να «μειώνεται επαρκώς και να πλησιάζει την τιμή αναφοράς». Εκτιμήθηκε τότε ότι για να περιορισθεί το δημόσιο χρέος στο 60% του ΑΕΠ μέχρι το 2010 απαιτείται κάθε χρόνο το συνολικό πλεόνασμα να είναι 0,8% του ΑΕΠ ή το πρωτογενές πλεόνασμα 5,6% του ΑΕΠ.
- Περιορισμός της μισθολογικής δαπάνης του δημόσιου τομέα.

⁴⁴ IOBE: «Η Ελληνική Οικονομία τεύχος 2/2000, Ιούνιος 2000.

- Βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και διεύρυνση της φορολογικής βάσης με περιορισμό της παραοικονομίας.
- Αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα και προώθηση των αποκρατικοποιήσεων για τη δημιουργία πρόσθετων εσόδων που θα μειώσουν απευθείας το χρέος.
- Μείωση των φορολογικών συντελεστών για να βελτιωθεί η θέση της χώρας στο διεθνή φορολογικό ανταγωνισμό, ο οποίος θα εντείνεται για την προσέλκυση επενδύσεων.

Στην ίδια ανάλυση αναδεικνύεται εξάλλου η μεγάλη σημασία των θεσμικών μεταρρυθμίσεων για τη δημιουργία περιβάλλοντος που θα επιτρέψει την πραγματοποίηση των διαρθρωτικών αλλαγών.

Οι προτάσεις του IOBE στηρίχθηκαν σε μεγάλο βαθμό σε εκτεταμένη ανάλυση των δεδομένων που είχε προηγηθεί από ευρεία ερευνητική ομάδα αποτελούμενη από το επιστημονικό προσωπικό του Ιδρύματος και εξωτερικούς συνεργάτες. Στη μελέτη που δημοσιεύθηκε το 2000 με τίτλο «**Η αναπτυξιακή πολιτική μέσα στην ONE**» αναλύονται οι κατευθύνσεις πολιτικής που πρέπει να ακολουθηθούν, μετά την ένταξη της χώρας στην ONE στους ακόλουθους τομείς: δημοσιονομική πολιτική, επενδύσεις, λειτουργία των αγορών, δημιουργία υποδομών ανθρώπινων και φυσικού κεφαλαίου, λειτουργίες του Κράτους και των ΔΕΚΟ, αγροτικός τομέας, προσέλκυση ξένων κεφαλαίων, παραοικονομία και φοροδιαφυγή.

Παραοικονομία και φοροδιαφυγή

Καθώς η ελληνική οικονομία, με την ένταξη στην ONE εισέρχεται σε ένα νέο περιβάλλον, ήταν φανερό ότι έπρεπε να αλλάξει ριζικά τις δομές και τις λειτουργίες της για να προσαρμοσθεί στις νέες συνθήκες. Όπως, εκτίμησε τότε το IOBE δυο από τα σημαντικότερα ενδημικά φαινόμενα που ασφαλώς θα δυσχέραναν την αναγκαία πορεία εκσυγχρονισμού ήταν η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή. Η πρώτη δημιουργούσε συνθήκες άνισου και αθέμιτου ανταγωνισμού για τις συνεπείς, οργανωμένες επιχειρήσεις και η δεύτερη υπονόμειε την προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής, που

μετά την είσοδο στην ΟΝΕ ήταν πλέον συμβατική υποχρέωση της Ελλάδας, σύμφωνα με τους όρους του Συμφώνου Σταθερότητας.

Η παραοικονομία είχε απασχολήσει το ΙΟΒΕ από το 1987 όταν είχε επιχειρήσει την ποσοτική οριοθέτηση της παραοικονομίας στη χώρα. Η μελέτη **«Η παραοικονομία στην Ελλάδα»** του Π. Παυλόπουλου που είχε εκδοθεί τότε, ήταν μια πρώτη προσπάθεια να καταγραφεί η έκταση της παραοικονομίας στην Ελλάδα. Στη μελέτη εκτιμάται ότι αν η παραοικονομία εντασσόταν στο μετρούμενο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν θα το αύξανε κατά 30% περίπου, ποσοστό που ήταν από τα υψηλότερα που καταγράφονταν διεθνώς εκείνη την εποχή.

Στο τέλος της δεκαετίας του '90-αρχές της επόμενης το ΙΟΒΕ ανέλαβε ένα μεγάλο ερευνητικό έργο για να επανακαθορίσει το μέγεθος της παραοικονομίας, επεκτείνοντας τη στόχευση και στον υπολογισμό της φοροδιαφυγής που συνοδεύει το φαινόμενο της μη επίσημης οικονομικής δραστηριότητας. Το 2001 εκδόθηκε η μελέτη **«Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα»** του καθ. Ν.Τάτσου, στην οποία περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα της έρευνας, που ήταν πράγματι εντυπωσιακά: Η παραοικονομία ως ποσοστό του ΑΕΠ εκτιμάται σε 30% και συνεχώς ανερχόμενη, ενώ οι μη καταβαλλόμενοι φόροι το 1997 –τελευταίο χρόνο για τον οποίο υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία το υπερέβαιναν το 14% του ΑΕΠ.

Ειδικότερα, όσον αφορά τη φοροδιαφυγή η μελέτη επεσήμαινε τις κυριότερες μεθόδους που συναντώνται στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, στον τομέα του αυτοκινήτου, στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων, στον κατασκευαστικό τομέα, στον ΦΠΑ, στον φόρο μεταβίβασης ακινήτων, στα υγρά καύσιμα, στον τομέα της υγείας κ.λ.π. Και εκτιμούσε ότι η φοροδιαφυγή είναι εφικτή και μάλιστα πραγματοποιείται με απλές μεθόδους, λόγω των οργανωτικών και άλλων αδυναμιών των φοροεισπρακτικών μηχανισμών. Η μελέτη περιλαμβάνει πλήθος προτάσεις για την αποδυνάμωση των παραγόντων που επιτρέπουν και συχνά ευνοούν την παραοικονομία και τη φοροδιαφυγή, προτάσεις που στη μεγάλη πλειονότητα τους παραμένουν επίκαιρες και σήμερα, καθώς φαίνεται ότι λίγα πράγματα έχουν αλλάξει.

Προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του κράτους

Από την αρχή της δεκαετίας, το IOBE εκτιμούσε ότι τα σημαντικότερα προβλήματα που θα ανέκυπταν στο άμεσο μέλλον αφορούσαν κυρίως τη δημοσιονομική πολιτική, τη λειτουργία του δημόσιου τομέα και τις μεταρρυθμίσεις. Γι' αυτό σε όλες τις αναλύσεις που ακολούθησαν, τα προβλήματα του δημόσιου τομέα αναδεικνύονται με έμφαση, ενώ επισημαίνονται οι καθυστερήσεις και οι πιθανές επιπτώσεις στη διαδικασία της πραγματικής σύγκλισης. Σύμφωνα με τις αναλύσεις αυτές η πραγματική σύγκλιση που αποτελούσε βασικό στόχο της οικονομικής πολιτικής δεν θα έπρεπε να αντιμετωπισθεί απλώς ως βελτίωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αλλά ως μια συνεχής διαδικασία προσέγγισης στις μορφές οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης που επικρατούν στις άλλες χώρες της Ε.Ε., μια συνεχής διαδικασία ριζικών μεταρρυθμίσεων και διαρθρωτικών αλλαγών σε όλα τα επίπεδα.

Οι σημαντικότερες από τις αλλαγές αυτές αφορούσαν στο Κράτος και στις λειτουργίες του δημόσιου τομέα και κεντρική θέση που διατρέχει όλες τις αναλύσεις εκείνης της περιόδου είναι η εκτίμηση ότι αν δεν υπάρξουν μεταρρυθμίσεις σ' αυτούς τους κρίσιμους τομείς υπονομεύονται οι προοπτικές σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας.

Εκείνο που πραγματικά χρειάζεται η ελληνική οικονομία, υποστήριζε το IOBE, είναι ένα αποτελεσματικό κράτος, που θα μεγιστοποιεί τις αποδόσεις των τεράστιων πόρων που διαχειρίζεται προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, ένα κράτος που θα κρίνεται από τη διαχειριστική του επάρκεια και την αποτελεσματικότητα. Η θέση αυτή αναλύεται, υποστηρίζεται και κωδικοποιείται σε συγκεκριμένες προτάσεις που περιλαμβάνονται στην έκδοση **«Θέσεις του IOBE για ένα αποτελεσματικό κράτος»**. Οι «Θέσεις» ήταν αποτέλεσμα μακράς διαδικασίας ανταλλαγής απόψεων εκπροσώπων της οικονομικής ζωής και της ακαδημαϊκής κοινότητας και απευθύνθηκαν άμεσα στην πολιτική ηγεσία που ήταν παρούσα και τις σχολίασε σε ημερίδα που πραγματοποιήθηκε.

Οι προτάσεις του IOBE που παρουσιάστηκαν από τον Επίτιμο Πρόεδρο Θεόδωρο Παπαλεξόπουλο είχαν στόχο να καταδείξουν τον

επείγοντα χαρακτήρα των προβλημάτων, ο οποίος επιβάλλει την προσέγγιση των πολιτικών δυνάμεων για την εφαρμογή εφικτών λύσεων και στηρίχθηκαν στην εκτίμηση ότι η αναδιάρθρωση του Κράτους και ο εκσυγχρονισμός του δεν είναι ιδεολογικό ζήτημα, καθώς το σύνολο σχεδόν της ελληνικής Κοινωνίας έχει συνειδητοποιήσει την αναγκαιότητα των αλλαγών. Σύμφωνα με τη συλλογιστική αυτή υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για την αποδοχή των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων και την εφαρμογή των προτάσεων του ΙΟΒΕ. Ενδεικτικά ορισμένες από τις προτάσεις αυτές είναι: α) *Για το θεσμικό πλαίσιο*: Συστηματικός έλεγχος όλων των νόμων και άμεση κατάργηση όσων έχουν περιπέσει σε αχρησία. Αξιολόγηση όλων των νέων νόμων και ρυθμίσεων με κριτήριο τις επιπτώσεις τους στην ανταγωνιστικότητα. Απλοποίηση των νόμων. Καθιέρωση συμμετοχικών διαδικασιών κατά τη σύνταξη των νόμων.

β) *Για τον επιτελικό ρυθμιστικό ρόλο του Κράτους*: Θέσπιση Επιτελικού Κέντρου υψηλών προδιαγραφών. Επάρκεια και αποτελεσματικότητα των φορέων που έχουν την ευθύνη για την απελευθέρωση των αγορών. Κωδικοποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου κάθε φορέα που ασκεί ελέγχους και παρεμβάσεις.

γ) *Για τη δημόσια Διοίκηση*: Θέσπιση θέσης μόνιμου υφυπουργού ή γενικού γραμματέα στα κρίσιμα υπουργεία. Υιοθέτηση και συνεπής εφαρμογή μιας πολιτικής προσλήψεων στον Δημόσιο Τομέα με τον καθορισμό σχέσης αποχωρούντων-προσλαμβανομένων υπέρ των πρώτων. Δημιουργία ενιαίου ηλεκτρονικού υποβάθρου για όλο τον δημόσιο τομέα. Μετατροπή δημοσίων οργανισμών σε διοικητικά αυτόνομους οργανισμούς. Σύσταση στο Δημόσιο διυπουργικών κλάδων προσωπικού.

δ) *Για τη συμμετοχή του Κράτους στην οικονομία*: Κατάργηση των κρατικών μονοπωλίων στην οικονομία με άρση των περιορισμών εισόδου νέων επιχειρήσεων και διαμόρφωση ανταγωνιστικών συνθηκών λειτουργίας. Απόσυρση του Κράτους από τους τομείς προϊόντων και υπηρεσιών που ήδη παράγονται από τον ιδιωτικό τομέα. Ριζική αναδιάρθρωση των ΔΕΚΟ.

ε) *Για τη δημοσιονομική πολιτική*: Να τεθεί συγκεκριμένος στόχος για την ετήσια άνοδο των δαπανών του Προϋπολογισμού. Αξιολό-

γηση σε μακροχρόνια βάση όχι μόνο της νομιμότητας, αλλά και της αποτελεσματικότητας των δαπανών, με ποσοτικούς και ποιοτικούς στόχους. Προϋπολογισμοί με χρονικό ορίζοντα μεγαλύτερο του έτους, οι οποίοι να μην αποκλίνουν από το δημοσιονομικό πρόγραμμα τριετίας που υποβάλλεται στα πλαίσια του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Έγκριση του δημοσιονομικού προγράμματος από τη Βουλή και αλλαγή του μόνο όταν ανακύπτουν λόγοι πρωταρχικής σημασίας και πάντα με την έγκριση της Βουλής. Δημοσιοποίηση όλων των λογαριασμών του Δημοσίου, για να γίνουν πιο διαφανείς οι Προϋπολογισμοί και οι Απολογισμοί. Ισχυρή δέσμευση για την κατάργηση των φορολογικών αμνηστιών, για να εμπεδωθεί κλίμα εμπιστοσύνης. Αξιολόγηση των προτάσεων για τον τρόπο κατάρτισης του Προϋπολογισμού και άμεση εφαρμογή αυτών που θα κριθούν προσφορότερες. Θεσμοθέτηση διαδικασιών ουσιαστικής σύγκρισης των δημοσιονομικών αποτελεσμάτων κάθε έτους με τον αντίστοιχο Προϋπολογισμό. Άμεσες παρεμβάσεις στο ασφαλιστικό σύστημα.

Η εκτεταμένη αναφορά στις παραπάνω προτάσεις για τη μεταρρύθμιση του κράτους έχει σκοπό να υπογραμμίσει τα ακόλουθα:

Πρώτον, τα προβλήματα του κράτους, της δημόσιας διοίκησης και της δημοσιονομικής πολιτικής που πρέπει να αντιμετωπίσουμε σήμερα προϋπήρχαν της κρίσης και θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν τότε με πολύ μικρότερο κόστος.

Δεύτερον, οι προτάσεις για την υπέρβαση αυτών των προβλημάτων όχι μόνο είχαν κατατεθεί έγκαιρα από το IOBE, αλλά είχαν συγκεντρώσει και την κατάφαση Κυβέρνησης και Αντιπολίτευσης.

Τρίτον, παρά την συναίνεση που είχε διαφανεί, πολύ λίγες από τις προτάσεις εκείνες υιοθετήθηκαν στην πράξη, με αποτέλεσμα να αποτελούν ακόμη ζητούμενα της οικονομικής πολιτικής μέσα σε συνθήκες κατά πολύ δυσχερέστερες.

Η συστηματική ενασχόληση του IOBE για τα θέματα του δημόσιου τομέα υποδηλώνει αφενός την εκτίμηση του για τη σημασία του προβλήματος και αφετέρου την πρόθεση του να αναλύσει έγκαιρα και να προειδοποιήσει για τις επερχόμενες εξελίξεις, προτείνοντας

συγκεκριμένες λύσεις που θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν για να αποτρέψουν την επιδείνωση. Για να οργανώσει σε συστηματική βάση τις παρεμβάσεις αυτές προχώρησε το 2007 στην ίδρυση του «**Παρατηρητηρίου του Δημόσιου Τομέα**», με υπεύθυνο τον καθ. Βασίλη Ράπανο. Το Παρατηρητήριο συνεισέφερε αφενός με την εκπόνηση μελετών, κειμένων εργασίας και υπομνημάτων για δι-αρθρωτικά προβλήματα του δημόσιου τομέα και αφετέρου με τη στενή παρακολούθηση των δημοσιονομικών εξελίξεων. Ένα ση-μαντικό μέρος της δραστηριότητας του «Παρατηρητηρίου» αφι-ερώθηκε στην ανάλυση των Προϋπολογισμών, οι οποίοι αξιολο-γήθηκαν στην αρχική τους φάση, όταν δηλαδή κατατέθηκαν και συζητήθηκαν στη Βουλή. Η σημαντικότερη συμβολή όμως έγκειται στην αξιολόγηση των επόμενων φάσεων, της εφαρμογής δηλαδή των Προϋπολογισμών και στην επισήμανση των αποκλίσεων που καθιστούσαν τη λήψη πρόσθετων μέτρων αναγκαία.

Επιχειρηματικότητα

Στην προηγούμενη δεκαετία είχαν τεθεί σε κίνηση ριζικές αλλα-γές τόσο στη διεθνή οικονομία όσο και στην Ελλάδα με κυρίαρχα στοιχεία τη θέσπιση και λειτουργία της Ενιαίας Αγοράς και τη δη-μιουργία του κοινού νομίσματος. Οι αλλαγές αυτές οδήγησαν σε νέες αντιλήψεις για τη λειτουργία της οικονομίας, μετατοπίζοντας την έμφαση από το δημόσιο στο ιδιωτικό, από την προστασία στον ανταγωνισμό, από τους κλειστούς τομείς στην ανοικτή οικονομία. Παράλληλα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση ειδικότερα, η λειτουργία της Ενιαίας Αγοράς ανέδειξε τη μεγάλη σημασία της πρωτοβουλίας εκατομμυρίων ατόμων, οι οποίοι συμβάλλουν ουσιαστικά στην οι-κονομική άνοδο με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, μικρού ή με-σαίου μεγέθους.

Οι αλλαγές αυτές στο οικονομικό περιβάλλον έφεραν στο προσκή-νιο την επιχειρηματική πρωτοβουλία και τροφοδότησαν το ακαδη-μαϊκό και πολιτικό ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα, τους όρους που την διέπουν και τους παράγοντες που την επηρεάζουν. Στη δεκαετία του 2000 ήταν πλέον κοινός τόπος ότι η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία αντιμετωπίζεται ως άθροισμα των επιχειρηματικών εγχειρημάτων.

Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν και στην αναζήτηση νέων πολιτικών με στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Η επιχειρηματικότητα ωστόσο, όπως και η ανταγωνιστικότητα, επηρεάζεται από ένα πλήθος παραγόντων ενδογενών και εξωγενών. Οι πρώτοι αφορούν τον ίδιο τον επιχειρηματία, την αντίληψη του για τον κίνδυνο και την ευκαιρία και την ετοιμότητα του να αναλάβει τον πρώτο και να εκμεταλλευθεί τη δεύτερη. Ακόμα όμως και αυτοί οι ενδογενείς παράγοντες εξαρτώνται καθοριστικά από τους εξωγενείς, από το περιβάλλον δηλαδή, μέσα στο οποίο λειτουργεί ο επιχειρηματίας.

Με βάση την παραπάνω συλλογιστική, το IOBE ανέλαβε να διερευνήσει την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, να αποτυπώσει τα κύρια χαρακτηριστικά της, να εντοπίσει τους παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη της και κυρίως να προτείνει μέτρα πολιτικής που θα την ενισχύουν.

Για το σκοπό αυτό οργανώθηκε το 2003 το «**Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα**» με υπεύθυνο τον καθηγητή Σταύρο Ιωαννίδη. Το Παρατηρητήριο του IOBE συνδέθηκε εξ αρχής με το Παγκόσμιο Παρατηρητήριο για την Επιχειρηματικότητα (Global Entrepreneurship Monitor, GEM), το οποίο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ερευνητικά προγράμματα στον κόσμο για τη μελέτη της επιχειρηματικότητας. Στο πρόγραμμα αυτό μετέχουν πάνω από 50 χώρες, οι οποίες με βάση κοινό ερωτηματολόγιο διεξάγουν κάθε χρόνο αντιπροσωπευτική εθνική έρευνα στον πληθυσμό και καταγράφουν τις εμπειρικές συνεισφορές ειδικών εμπειρογνομίων. Στόχοι του προγράμματος είναι:

- Να μετρήσει το επίπεδο επιχειρηματικότητας σε κάθε χώρα και να εξηγήσει τις διαφορές που εμφανίζονται ανάμεσα στις εξεταζόμενες χώρες.
- Να αποκαλύψει τους παράγοντες που οδηγούν σε ικανοποιητικά επίπεδα επιχειρηματικότητας σε μια χώρα.
- Να προτείνει πολιτικές που μπορούν να ενισχύσουν τα επίπεδα επιχειρηματικότητας σε μια χώρα.

Ανάλογη έρευνα για την Ελλάδα διεξήχθη για πρώτη φορά από

το Παρατηρητήριο του ΙΟΒΕ το 2003 και έκτοτε συνεχίζεται ανελλιπώς κάθε χρόνο μέχρι σήμερα. Τα ευρήματα της ελληνικής έρευνας δημοσιεύονται αναλυτικά στην ετήσια έκδοση **«Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα»**, η οποία παρουσιάζεται σε ειδική εκδήλωση.

Η έρευνα για την επιχειρηματικότητα αποτέλεσε για το ΙΟΒΕ ένα ακόμη εργαλείο παρέμβασης για τη διαμόρφωση οικονομικής πολιτικής που θα ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες της οικονομίας. Συγκεκριμένα, το 2007 το Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας του ΙΟΒΕ ανέλαβε από το Υπουργείο Ανάπτυξης την εκπόνηση μελέτης με στόχο να διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΕ) 2007-2013. Το ΙΟΒΕ χρησιμοποίησε τη συσσωρευμένη γνώση από τις ετήσιες έρευνες GEM για να επισημάνει τα προβλήματα που εμφάνιζε η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα και με βάση αυτές τις εκτιμήσεις πρότεινε συγκεκριμένες αλλαγές και βελτιώσεις, οι οποίες στη μεγάλη τους πλειονότητα, υιοθετήθηκαν από το Υπουργείο Ανάπτυξης.

Οι έρευνες του ΙΟΒΕ για την επιχειρηματικότητα έχουν εντοπίσει με σαφήνεια τα σημαντικότερα προβλήματα της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, τα οποία παραμένουν. Τα προβλήματα αυτά συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1^ο. Υπάρχει ένας χαμηλός αριθμός επιχειρηματιών ευκαιρίας και ένας μεγάλος αριθμός επιχειρηματιών ανάγκης.

2^ο. Η εταιρική επιχειρηματικότητα είναι χαμηλή.

3^ο. Ο φόβος της αποτυχίας είναι πολύ υψηλός και δρα αποτρεπτικά για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

4^ο. Τα νέα εγχειρήματα χαρακτηρίζονται από χαμηλή εξωστρέφεια.

5^ο. Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα είναι «ρηχή», με την έννοια ότι προσανατολίζεται κυρίως στην τελική κατανάλωση.

6^ο. Οι γυναίκες παρουσιάζουν πολύ χαμηλά ποσοστά επιχειρηματικότητας.

7^ο. Το κόστος της επένδυσης για την εκκίνηση νέου εγχειρήματος είναι υψηλό.

Τα παραπάνω ορίζουν και τις γενικές κατευθύνσεις μιας πολιτικής για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, η οποία πρέπει να επιδιώξει διεύρυνση του αριθμού των επιχειρούντων ατόμων, άρση των εμποδίων για την ενίσχυση των αναπτυξιακών επιπτώσεων της επιχειρηματικότητας και βελτίωση του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Παράλληλα με τις συγκεκριμένες δράσεις που πρότεινε, το IOBE υποστήριξε ότι μια πολιτική που θέτει την επιχειρηματικότητα υψηλά στην κλίμακα των προτεραιοτήτων της οφείλει να συνεκτιμά όλους τους παράγοντες που συνδέονται μ' αυτήν και να εξετάζει τις αποφάσεις της σε όλους τους τομείς, οι οποίες επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα άμεσα ή έμμεσα. Αυτό συνεπάγεται ότι ο κύριος, πρωταρχικός όρος που μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά για την επιχειρηματικότητα είναι μια οικονομική πολιτική, θετική κατ' αρχήν στο σύνολό της, και με επιμέρους αποφάσεις σε όλες τις περιοχές εφαρμογής της, οι οποίες προωθούν, ή τουλάχιστον δεν αντιστρατεύονται, τη βασική επιδίωξη της δημιουργίας ενός περιβάλλοντος ευνοϊκού για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ως mega-event απασχόλησαν το IOBE ήδη από το 1999 όταν δημοσιεύθηκε η μελέτη **«Στρατηγικός Σχεδιασμός για τον Τουρισμό στην ευρύτερη περιοχή της Πρωτεύουσας και της Ελλάδας εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004»**, με συγγραφείς τον Raymond Loufir και την Μαρίνα Παπαναστασίου. Ακολούθησαν το 2000 και το 2001 δυο μελέτες με τίτλο **«Αναβάθμιση της Ποιότητας Ζωής της Πρωτεύουσας με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004»** που τόνιζαν την ανάγκη ενός μακροπρόθεσμου σχεδίου, το οποίο με αφορμή τους Ολυμπιακούς Αγώνες θα άλλαζε τη στρατηγική σε τρεις κρίσιμους τομείς: την Τεχνογνωσία, την Παιδεία και τον Τουρισμό. Ειδικότερα

για τον τουρισμό, το IOBE υποδείκνυε τη μεγάλη σημασία που είχε η πληθυσμιακή γήρανση της Ε.Ε., η οποία θα μπορούσε να τροφοδοτήσει μια νέα τουριστική ανάπτυξη. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του καθ. Κ. Αζαριάδη, που είχε συνεργασθεί με το IOBE, οι πόροι που συγκέντρωναν τα 72 περίπου εκατομμύρια άτομα τρίτης ηλικίας στην Ευρώπη, οι οποίοι αναζητούν δεύτερη ή τρίτη κατοικία, ήταν τεράστιοι. Αν η Ελλάδα μπορούσε να προσελκύσει μέρος αυτών των πόρων το οικονομικό αποτέλεσμα σε ΑΕΠ και απασχόληση θα ήταν θεαματικό.

Για τους Ολυμπιακούς Αγώνες το IOBE εκτίμησε τότε ότι το μακροχρόνιο όφελος της χώρας θα στηριζόταν κυρίως στη μεταολυμπιακή εκμετάλλευση των εγκαταστάσεων που γίνονται για τους αγώνες. Και υποστήριξε ότι οι εγκαταστάσεις αυτές αν επιλεγούν και σχεδιαστούν λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τον παράγοντα μελλοντικής χρήσης, θα μπορούσαν, σε συνδυασμό με άλλα έργα που γίνονται ή μπορούν να γίνουν, να συμβάλουν καθοριστικά στην επιτάχυνση της ανάπτυξης και προώθηση της κοινωνικής ευημερίας.

Οι αναπτυξιακές προοπτικές

Στη δεκαετία αυτή, μέχρι το 2007, η ελληνική οικονομία είχε βρεθεί σε τροχιά ταχείας ανάπτυξης, συμπληρώνοντας πάνω από μια δεκαετία υψηλών ρυθμών ανόδου, γεγονός που δημιουργούσε την εντύπωση ότι θα διατηρηθεί και στο μέλλον. Το IOBE ωστόσο υπενθύμιζε ότι η συνέχιση της ανόδου δεν ήταν δεδομένη, καθώς είχαν αρχίσει να διαφαίνονται ισχυρές αβεβαιότητες: Πρώτον, οι μακροοικονομικοί παράγοντες που είχαν τροφοδοτήσει την ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια ήταν συγκυριακοί και η θετική τους επίπτωση δεν θα μπορούσε να συνεχισθεί για πολύ. Δεύτερον, παρέμεναν ισχυρές οι βασικές διαρθρωτικές αδυναμίες που λειτουργούσαν αποτρεπτικά. Οι αδυναμίες αυτές συνέβαλαν αθροιστικά και παράλληλα σ' ένα κορυφαίο σύμπτωμα: Στην επιδεινούμενη διεθνή ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών που αποτυπώνεται σε όλες τις εκτιμήσεις και, κυρίως, στο διευρυνόμενο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου.

Αμέσως μετά τις εκλογές της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007 το IOBE, επισημαίνει μεν τις δυσκολίες, εκφράζει ωστόσο συγκρατημένη

αισιοδοξία, προτρέποντας τη νέα κυβέρνηση να υιοθετήσει μια οικονομική πολιτική, που θα λαμβάνει υπόψη τις μεσοπρόθεσμες ανάγκες της ελληνικής οικονομίας, θα προβλέπει και θα σχεδιάζει, περιορίζοντας στο ελάχιστο δυνατό τις παρεμβάσεις που επηρεάζονται έντονα από οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες. Οι βασικές προτεραιότητες της οικονομικής πολιτικής που πρότεινε στη νέα Κυβέρνηση το IOBE, έχουν ιδιαίτερη σημασία καθώς διατυπώνονται ένα μόλις χρόνο πριν από την έλευση της μεγάλης χρηματοπιστωτικής κρίσης. Οι προτάσεις αυτές επικεντρώνονται στην ανάγκη δημοσιονομικής προσαρμογής, για την οποία αναφέρονται τα ακόλουθα⁴⁵: «Με δεδομένο ότι ο λόγος δημόσιου χρέους /ΑΕΠ είναι μεγάλος και οι εκτιμώμενες μελλοντικές πιέσεις στις δαπάνες για συντάξεις και υγεία είναι από τις υψηλότερες στο χώρο του ΟΟΣΑ, η έγκαιρη λήψη μέτρων για δημοσιονομική εξυγίανση είναι επιτακτική. Η λήψη μέτρων στο άμεσο μέλλον διευκολύνεται και από το γεγονός ότι η ελληνική οικονομία παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης, πράγμα που διευκολύνει την προσαρμογή. Γι αυτό και ενδείκνυται να καταρτισθεί μακροχρόνιο πρόγραμμα για τις δημοσιονομικές εξελίξεις, στο οποίο θα αναλύεται πώς και με ποιες προτεραιότητες η δημοσιονομική πολιτική θα αντιμετωπίσει τις αναμενόμενες μεγάλες ανισορροπίες».

Η νωπή λαϊκή εντολή, εκτιμούσε το IOBE, ότι δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την άσκηση μιας πολιτικής με μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας έναντι του πολιτικού κόστους τόσο, για την κυβέρνηση όσο και για την αντιπολίτευση. Και ότι αυτό διευκόλυνε την αναζήτηση κοινωνικής και πολιτικής συναίνεσης που ήταν απολύτως απαραίτητη για την προώθηση κρίσιμων ζητημάτων, όπως το Ασφαλιστικό, η Αναμόρφωση του Κράτους και η Παιδεία. Η εκλογή της νέας Κυβέρνησης θεωρούσε ότι αποτελεί ευκαιρία για μια νέα οικονομική πολιτική, που μπορούσε να απομακρυνθεί από τα στερεότυπα του παρελθόντος και να υλοποιήσει τη βούληση της κοινωνίας για μεταρρυθμίσεις.

Η αισιοδοξία που είχε εκφραστεί από το IOBE τότε, δυστυχώς δεν επαληθεύθηκε. Η επανίδρυση του κράτους, που αποτελούσε προγραμματική δέσμευση της νέας κυβέρνησης έμεινε κενό γράμμα

⁴⁵ Βλ. IOBE, «Η Ελληνική Οικονομία» 3/2007, Σεπτέμβριος 2007.

και τον επόμενο χρόνο άρχισαν να πυκνώνουν οι ενδείξεις ότι η δημοσιονομική κατάσταση της χώρας όδευε προς εκτροχιασμό.

4. 2008-2010. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ.

Προειδοποιήσεις, Προτάσεις και Παρεμβάσεις

4.1. Η ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

Η ελληνική οικονομία από το 2008 και μετά έχει εισέλθει σε βαθιά κρίση, η οποία αφορά μεν κατά βάση τον δημόσιο τομέα επηρεάζει όμως το σύνολο της οικονομίας. Στον πυρήνα του προβλήματος βρίσκονται τα μεγάλα ελλείμματα του δημόσιου τομέα, το χρέος και η χαμηλή ανταγωνιστικότητα. Όπως έχει περιγραφεί στα προηγούμενα κεφάλαια η διόγκωση του κράτους, των ελλειμμάτων και του χρέους άρχισε μετά τη μεταπολίτευση επιταχύνθηκε δραματικά τη δεκαετία του '80, ανεκόπη τη δεκαετία του '90 και επανεμφανίσθηκε την επόμενη δεκαετία συσσωρεύοντας αδυναμίες που αργά ή γρήγορα θα οδηγούσαν σε αδιέξοδα. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 φώτισε καταγιγιστικά τις αδυναμίες αυτές και η Ελλάδα έγινε αποδέκτης γενικευμένης δυσπιστίας των αγορών, που οδηγούσε σε χρεοκοπία.

Η δυσπιστία αυτή, που εκφράσθηκε με την εκρηκτική άνοδο των περιθωρίων δανεισμού, ήταν αποτέλεσμα της αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο αποτιμούν οι αγορές τα χρέη. Όσο κυριαρχούσαν βεβαιότητες για τη συνέχιση της οικονομικής ανάπτυξης, το χρηματοπιστωτικό σύστημα διεθνώς συνέχιζε την επέκταση του δανεισμού, σε κράτη και ιδιώτες, εκτιμώντας ότι ο κίνδυνος ήταν μικρός. Η κρίση του 2008 πρώτον, αποκάλυψε ότι ο κίνδυνος δεν ήταν τελικά μικρός και δεύτερον, κατακρήμνισε τις βεβαιότητες για απρόσκοπτη ανοδική πορεία των εθνικών οικονομιών, η οποία θα εξασφάλιζε την αποπληρωμή των χρεών τους. Αυτό άλλαξε ριζικά την εκτίμηση των αγορών για το ύψος των χρεών και τη δυνατότητα των κρατών να τα εξυπηρετήσουν. Χρέη που πριν από μερικά χρόνια θεωρούνταν διαχειρίσιμα κρίνονται τώρα επισφαλή. Η αλλαγή αυτή στις διεθνείς συνθήκες επιβάρυνε ιδιαίτερα τις οικονομίες με τα οξύτερα διαρθρωτικά προβλήματα και τα υψηλότερα χρέη, οι οποίες γίνονται τώρα οι αδύναμοι κρίκοι ενός στενά αλληλεξαρτώμενου παγκόσμιου συστήματος, σε κρίση⁴⁶.

⁴⁶ Για μια διεξοδική ανάλυση των παραγόντων που οδήγησαν στην κρίση βλ. Bean Charles "The Great Moderation, the Great Panic and the Great Contraction" Schumpeter Lecture, Annual Congress of the European Economic Association, Barcelona, 25 August 2009.

Η πορεία της Ελλάδας προς τη χρεοκοπία, η οποία τον Απρίλιο του 2010 έμοιαζε αναπόφευκτη, ανακόπηκε με τη συμφωνία στήριξης Ελλάδας-ΕΕ-ΕΚΤ και ΔΝΤ, η οποία πολιτογραφήθηκε ως Μνημόνιο. Το Μνημόνιο ωστόσο δεν είναι μια απλή συμφωνία με τους δανειστές, ένας κατάλογος όρων που επιβάλλονται στον δανειζόμενο για την εξασφάλιση των κεφαλαίων τους. Είναι ένα πολυετές πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής και εκσυγχρονισμού της ελληνικής οικονομίας, που συμπυκνώνει μέσα σε τρία χρόνια αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να είχαν πραγματοποιηθεί, όταν οι συνθήκες ήταν ευνοϊκότερες. Οι κυβερνήσεις όμως στο παρελθόν, όπως περιγράφεται και στην παρούσα μελέτη, ολιγώρησαν ή υπέκυψαν στο φόβο του πολιτικού κόστους και ματαίωσαν προσπάθειες εκσυγχρονισμού που είχαν αρχίσει. Σήμερα, οι αλλαγές αυτές πρέπει να συμπυκνωθούν σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα, καθώς τα περιθώρια έχουν προ πολλού εξαντληθεί και οι διεθνείς συνθήκες έχουν αλλάξει. Σήμερα απαιτείται πλέον ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης που θα απομακρυνθεί από πολιτικές, πρακτικές και συμπεριφορές που κυριάρχησαν τα τελευταία 35 χρόνια⁴⁷.

Μ' αυτή την έννοια υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία ότι η κρίση αποτελεί το καταληκτικό ορόσημο της Μεταπολίτευσης και ότι η περίοδος 1974-2009 μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ενότητα, ως μια «εποχή. Το τι θα ακολουθήσει είναι δύσκολο να προβλεφθεί. Είναι όμως βέβαιο ότι η κρίση αποτελεί ρήγμα στη συνέχεια, ένα μείζον γεγονός, μετά το οποίο η ελληνική οικονομία είναι αδύνατον να επανέλθει στην προτεραιά κατάσταση.

Από τον Μάιο 2010 η οικονομική πολιτική σημειώνει ουσιαστική στροφή σε σχέση με τις μέχρι πρόσφατα κατευθύνσεις της. Υιοθετεί τους όρους της Συμφωνίας Στήριξης και τους ενσωματώνει σε ένα τριετές Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής, οι βασικές κατευθύνσεις του οποίου περιλαμβάνονται στον Ν.3845/10 που ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων. Το Πρόγραμμα αυτό είναι

47 Στην έννοια του «πρότυπου ανάπτυξης» περιλαμβάνεται το σύνολο των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων που λειτούργησαν καθοριστικά, όπως π.χ. η διάρθρωση της οικονομίας, ο ρόλος των τομέων, το μέγεθος των επιχειρήσεων, η εξωστρέφεια, το φορολογικό σύστημα, οι οικονομικές πολιτικές, αλλά και οι καταναλωτικές συμπεριφορές, τα αξιακά πρότυπα, η λειτουργία του πολιτικού συστήματος, το εκπαιδευτικό σύστημα, η δράση των συνδικάτων, ο ρόλος των ΜΜΕ κ.λ.π. Για τα παραπάνω υπάρχουν αναφορές στα προηγούμενα κεφάλαια που παραπέμπουν σε συγκεκριμένες αξιολογήσεις για τη θετική ή αρνητική τους συνεισφορά.

η συνεπέστερη προσπάθεια σταθεροποίησης που έχει αναλάβει ελληνική κυβέρνηση στην τελευταία τριακονταπενταετία. Το Πρόγραμμα θέτει ως στόχους τη βιώσιμη δημοσιονομική προσαρμογή με μείωση του ελλείμματος κάτω από το 3% του ΑΕΠ έως το 2014, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης, με επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το τέλος του 2011 και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ώστε να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη χρηματοδότηση της οικονομίας, των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών.

Στην ουσία το Πρόγραμμα επιδιώκει:

1^ο. Την αποκατάσταση ισορροπίας στη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας, με ένα εμπροσθοβαρές πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής.

2^ο. Την εφαρμογή διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στον δημόσιο τομέα και στις αγορές.

Δημοσιονομική προσαρμογή και διαρθρωτικές αλλαγές είναι η επαναλαμβανόμενη εξαγγελία όλων των Κυβερνήσεων την τελευταία εικοσαετία. Είναι η μόνιμη επωδός των αναλύσεων όλων των διεθνών οργανισμών. Με άλλα λόγια, το Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής επιχειρεί τώρα να πραγματοποιήσει αυτά που όλοι διακήρυτταν ότι χρειάζεται η ελληνική οικονομία. Και το επιχειρεί με τομές σε κρίσιμες περιοχές που χρόνια είχαν παραμείνει ανέπαφες:

- Στη λειτουργία του Κράτους και του Δημόσιου Τομέα.
- Στο ασφαλιστικό σύστημα.
- Στη λειτουργία των αγορών.

Το Πρόγραμμα έχει κόστος, που είναι αναμφισβήτητα υψηλό. Η εγχώρια ζήτηση υποχωρεί, η παραγωγή και τα εισοδήματα μειώνονται, η ανεργία αυξάνει. Η ελληνική οικονομία είναι υποχρεωμένη να περάσει μέσα από μια περίοδο ύφεσης πριν αρχίσει να ανακάμπτει. Η υιοθέτηση αυτού του προγράμματος είναι στην ουσία μια επιλογή που η κοινωνία και το πολιτικό σύστημα είχαν αρνηθεί μέ-

χρησιμοποιούν σήμερα να κάνουν: Μια επιλογή υπέρ του μέλλοντος εις βάρος του παρόντος.

4.2. ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

4.2.1 Οι ενδείξεις από τις έρευνες συγκυρίας

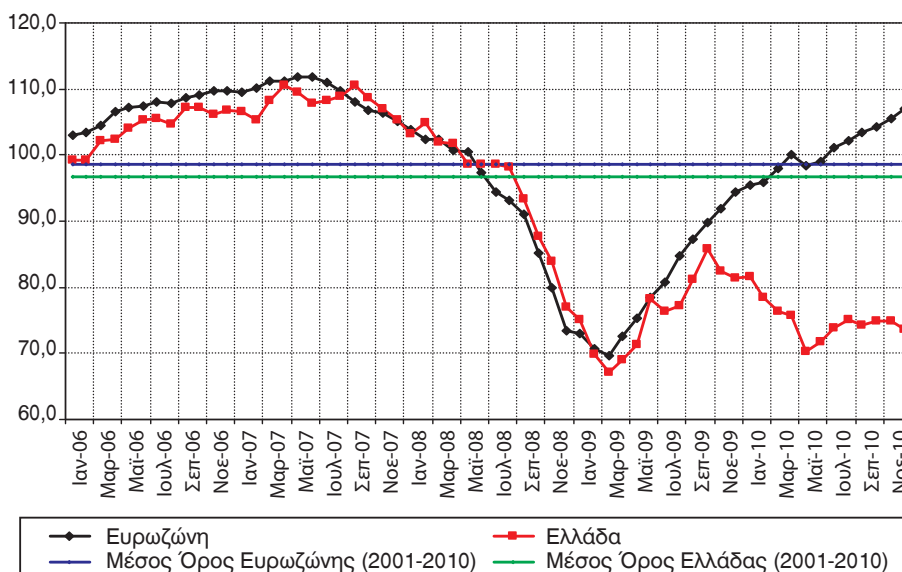
Το 2008 η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση βρίσκεται σε εξέλιξη και οι επερχόμενοι κίνδυνοι για την ελληνική οικονομία είναι ήδη ορατοί. Η κρίση βεβαίως δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. Προειδοποιήσεις υπήρξαν και ήταν πολλές. Σαφείς ενδείξεις παρείχαν κατ' αρχάς οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE. Το 2006, όταν η οικονομική πολιτική ήταν ακόμη αμέριμνη για τις επερχόμενες εξελίξεις, ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος εισέρχεται σε πτωτική πορεία, η οποία εντείνεται το 2007. Είναι δε πολύ χαρακτηριστική η σχεδόν απόλυτη ταύτιση ελληνικού και ευρωπαϊκού δείκτη από τα τέλη του 2007 μέχρι και τις αρχές του 2009, περίοδο κατά την οποία η κρίση αναδεικνύεται σε μείζον οικονομικό ζήτημα διεθνώς. Δεν υποστηρίζεται βέβαια ότι ο δείκτης προέβλεψε την διεθνή και την ελληνική κρίση. Υπενθυμίζεται απλώς η μεγάλη βαρύτητα που έχουν οι προσδοκίες ως ένδειξη αλλαγών που δεν είναι πάντα προφανείς και η μεγάλη χρησιμότητα για την οικονομική πολιτική των παραμέτρων που καταγράφουν τις προσδοκίες αυτές.

Κατά τους πρώτους μήνες του 2009, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διολισθαίνει στην κατώτατη τιμή όλης της ιστορίας του, με τις προσδοκίες επιχειρήσεων και καταναλωτών να βρίσκονται στο ναδίρ. Όμως από τον Μάιο του ίδιου έτους, σε Ελλάδα και Ευρώπη το κλίμα φαίνεται να αλλάζει και πάλι, όχι γιατί οι πραγματικές συνθήκες στην οικονομία έχουν μεταβληθεί ριζικά, αλλά επειδή οι πολύ αρνητικές και δυσοίωνες προβλέψεις που είχαν διατυπωθεί για απόλυτη κατάρρευση του οικονομικού συστήματος δεν επαληθεύονται. Ειδικά στην Ελλάδα ο ρόλος τους εκλογικού κύκλου και πάλι κάνει αισθητή την παρουσία του, με τις προσδοκίες από μια νέα πολιτική αλλαγή να οδηγεί σταδιακά μέχρι τον Οκτώβριο του 2009 σε βελτίωση του κλίματος. Χωρίς εκπλήξεις όμως είναι η πορεία στο μετεκλογικό διάστημα, όταν αρχίζει να συνειδητοποιείται η πραγματική δημοσιονομική κατάσταση και το μέγεθος του οικονομικού προβλήματος της χώρας. Επιπροσθέτως για πρώτη

φορά εντός της τρέχουσας δεκαετίας, ο ελληνικός δείκτης αρχίζει να αποκλίνει σημαντικά από τον ευρωπαϊκό δείκτη: ενώ το κλίμα διεθνώς βελτιώνεται, στην Ελλάδα το κλίμα επιδεινώνεται.

Το 2010 η υποχώρηση συνεχίζεται, αλλά στα μέσα του έτους πε-
ρίπου – και μετά την υπογραφή του Μνημονίου συνεργασίας με
ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ - το κλίμα σταθεροποιείται σε πολύ χαμηλά πάντως
επίπεδα. Η εφαρμογή του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμο-
γής επηρεάζει αφενός τα πραγματικά εισοδήματα και την κατανά-
λωση και η οικονομία εισέρχεται σε ύφεση. Η πορεία αυτή προδι-
αγράφεται από την σημαντική επιδείνωση του δείκτη οικονομικού
κλίματος. Από την άλλη πλευρά η σχετική σταθεροποίηση του
δείκτη σε χαμηλά επίπεδα θα πρέπει να αποδοθεί στην ευρύτερη
συνειδητοποίηση των προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας, συ-
νειδητοποίηση που οδηγεί σταδιακά επιχειρήσεις και νοικοκυριά
σε προσπάθεια προσαρμογής στα νέα δεδομένα (Διάγραμμα 7).

Διάγραμμα 7
Δείκτης Οικονομικού Κλίματος
Ιανουάριος 2006 - Δεκέμβριος 2010

Πηγή: IOBE

4.2.2 Αναλύσεις-Παρεμβάσεις πριν από τη Συμφωνία Στήριξης

Πέρα από τις τεχνικές ενδείξεις που παρέχουν οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας, το IOBE είχε επισημάνει επανειλημμένα τους κινδύνους, είχε αναλύσει τους παράγοντες που δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα και είχε προτείνει συγκεκριμένες πολιτικές για την υπέρβασή τους. Κρινόμενο εκ των υστέρων μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι το συνολικό έργο του IOBE τα χρόνια αυτά συνιστά μια συνεκτική πολιτική που αν είχε υιοθετηθεί έγκαιρα θα μπορούσε να αποτρέψει, ή τουλάχιστον να περιορίσει τις οξύτερες πλευρές της σημερινής κρίσης. Ανάλογες προειδοποιήσεις και προτάσεις είχαν διατυπωθεί από πολλές πλευρές. Το πρόβλημα είναι ότι αγνοήθηκαν συστηματικά. Με την έλευση της κρίσης όμως οι προειδοποιήσεις πλέον καθίστανται δραματικά επίκαιρες και προτάσεις που είχαν αγνοηθεί πρέπει τώρα να εφαρμοσθούν, με πολύ μεγαλύτερο κόστος.

Την περίοδο πριν από τον Απρίλιο του 2010 το IOBE παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις και προχωρά σε μια σειρά παρεμβάσεις, τονίζοντας ότι τα περιθώρια για καθυστερήσεις και διστακτικότητα έχουν προ πολλού εξαντληθεί. Η βασική θέση του IOBE που συνοψίζει τις αναλύσεις του διατυπώθηκε το 2008, πολύ πριν από την κορύφωση της κρίσης και αναφέρει τα ακόλουθα: «Η παρούσα κρίση επιβεβαιώνει με έντονο τρόπο και αναδεικνύει με σαφήνεια αυτό που το IOBE υποστηρίζει με επιμονή τα τελευταία χρόνια: ότι δηλαδή η πορεία της οικονομικής ανόδου θα ανακοπεί αν δεν προχωρήσουμε σε ριζική αντιμετώπιση των διαρθρωτικών αδυναμιών μας. Με την κρίση οι διαρθρωτικές αυτές αδυναμίες είναι πια ανάγλυφες. Τα προβλήματα που επισημαίναμε τόσο καιρό είναι πια μπροστά μας και δεν μπορούμε να τα παραβλέψουμε, να τα αποφύγουμε, να αναβάλουμε τη λύση τους ή να καταφύγουμε σε βραχυχρόνιες παυσίπονες παρεμβάσεις. Μόνη απάντηση στη σημερινή κρίση είναι να σχεδιάσουμε με σοβαρότητα και ευθύνη το μέλλον».

Οι παρεμβάσεις του IOBE περιλαμβάνονται σε όλες τις τριμηνιαίες εκθέσεις που δημοσιεύθηκαν. Στις εκθέσεις αυτές αποτυπώνεται η πορεία της ελληνικής οικονομίας, επισημαίνονται όμως -ακόμα και σε περιόδους ταχείας ανάπτυξης όπως το 2005-2006 οι κίνδυνοι, οι ανησυχίες, η αίσθηση τέλους εποχής, η ανάγκη ενός νέου οράμα-

τος που θα κινητοποιήσει τις υγιείς δυνάμεις για ένα νέο ξεκίνημα, ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο.

Οι θέσεις που διατρέχουν όλες τις αναλύσεις των τριμηνιαίων εκθέσεων ήταν:

Πρώτον, η ανάγκη μιας μεγάλης συνεπούς και επίμονης, δημοσιονομικής προσαρμογής που θα στηριχθεί στη μείωση των δαπανών και τον εκσυγχρονισμό του κράτους.

Δεύτερον, η ανάγκη να ανακοπεί η συνεχής υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας με την εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών που θα στηρίξουν τη βελτίωση της στο μέλλον.

Παράλληλα με τις επίκαιρες παρεμβάσεις που καταγράφονται σε όλες τις Τριμηνιαίες Εκθέσεις της 4ετίας που προηγήθηκε της κρίσης, το IOBE ενσωμάτωσε στην ερευνητική του δραστηριότητα την ανησυχία για τα επερχόμενα προβλήματα και προσπάθησε, με συγκεκριμένες παρεμβάσεις, αφενός να κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου και αφετέρου να προτείνει, έγκαιρα, εφικτές λύσεις.

- Το 2006, ύστερα από μια μακρά διαδικασία συναντήσεων και ανταλλαγής απόψεων με επιφανείς εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου, της ακαδημαϊκής κοινότητας και της πολιτικής διαμορφώθηκε ένα σώμα προτάσεων για τη συνολική αναμόρφωση του Κράτους, που περιλαμβάνεται στην έκδοση **«Θέσεις του IOBE για ένα αποτελεσματικό Κράτος»⁴⁸**,
- Το 2007 δημοσιεύθηκε και παρουσιάστηκε σε δημόσια εκδήλωση η μελέτη του Βασίλη Ράπανου **«Σύνταξη και Εκτέλεση του Προϋπολογισμού στην Ελλάδα»**, στην οποία περιλαμβάνεται πλήθος καινοτόμων ιδεών και προτάσεων για τη ριζική μεταρρύθμιση του τρόπου με τον οποίο καταρτίζεται και εκτελείται ο προϋπολογισμός. Σήμερα, η σχεδιαζόμενη αναμόρφωση του προϋπολογισμού, ακολουθεί βασικά τις κατευθύνσεις που προδιαγράφονται στην εν λόγω μελέτη. Μια δεύτερη σημαντική εργασία του Β. Ράπανου την ίδια περίοδο ήταν η πλήρης καταγραφή όλων των επιχει-

48 Βλ. Κεφ. 3.2.4

ρήσεων, οργανισμών και φορέων του δημόσιου τομέα, σε μια προσπάθεια να διερευνηθούν οι δυνατότητες κατάργησης, περιορισμού, ή συγχώνευσης τους για να περιορισθεί η σπατάλη. Ο στόχος αυτός παραμένει ένα από τα βασικά ζητούμενα της οικονομικής πολιτικής, τα επόμενα χρόνια.

- Το 2008, δημοσιεύθηκε και παρουσιάστηκε σε δημόσια εκδήλωση η μελέτη των Γιάννη Στουρνάρα-Μαρίας Αλμπάνη «**Η Ελληνική Οικονομία μετά την Κρίση: Σε αναζήτηση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου**», στην οποία καταδεικνύεται με πειστικότητα ότι για να αντεπεξέλθουμε στις προκλήσεις του μέλλοντος πρέπει να εγκαταλείψουμε τις παρωχημένες δομές του παρελθόντος και να σφυρηλατήσουμε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Σήμερα η πρόταση αυτή αποτελεί πλέον κοινό τόπο και η υιοθέτησή της είναι προϋπόθεση για την επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας. Στη μελέτη υποστηρίζεται ότι η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση που ήταν τότε σε εξέλιξη, οξύνει τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, τα οποία πλέον πρέπει να αντιμετωπισθούν έγκαιρα και αποτελεσματικά. Για να γίνει αυτό απαιτείται ένα μακρόπνοο σχέδιο που θα αλλάξει το μείγμα της συνολικής ζήτησης με αύξηση της αποταμίευσης, χαμηλότερη κατανάλωση και υψηλότερες εξαγωγές και θα ενισχύσει την προσφορά ανταγωνιστικών προϊόντων που θα αντανakλούν τα νέα αναβαθμισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Το κύριο μέσο προσέγγισης του νέου αναπτυξιακού προτύπου είναι η ανταγωνιστικότητα, η οποία επηρεάζεται από όλους εκείνους τους παράγοντες που ορίζουν την ολική παραγωγικότητα της οικονομίας όπως: Δημόσια Διοίκηση, φορολογικό σύστημα, υποδομές, επιχειρηματικό περιβάλλον, ανταγωνισμός, θεσμοί, παιδεία, επιμόρφωση, έρευνα και ανάπτυξη (R&D), καινοτομία, διείσδυση διαδικτύου και επενδύσεις σε συστήματα πληροφορικής, ρυθμιστικό περιβάλλον, άμεσες ξένες επενδύσεις, ποιότητα κοινωνικού κράτους, αποτελεσματικότητα δημοσίων δαπανών, χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής με εξειδίκευση των μακροπρόθεσμων στόχων και μέσων πολιτικής, οριοθέτηση του ρόλου του κράτους. Στη μελέτη διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις για την

υπέρβαση των καθυστερήσεων που εμφανίζουν όλοι οι παραπάνω συντελεστές.

- Το 2009 εκπονήθηκαν στο IOBE τρία κείμενα εργασίας για την κρίση που αφορούσαν: τις συνέπειες της στην πραγματική οικονομία, τη χρηματοδότηση της οικονομίας και τους κινδύνους για τις τράπεζες, την οικονομική πολιτική που πρέπει να ασκηθεί. Οι εργασίες αυτές τέθηκαν σε συζήτηση σε ομάδες εργασίας, στις οποίες μετείχαν εκπρόσωποι της οικονομικής ζωής, της ακαδημαϊκής κοινότητας και του πολιτικού κόσμου. Με βάση αυτές τις συζητήσεις διαμορφώθηκε μια συνολική πρόταση με τίτλο «**Θέσεις του IOBE για την Οικονομική Πολιτική**» που αντανakλούσε ευρεία σύγκλιση απόψεων των συμμετεχόντων για το τι πρέπει να γίνει. Οι προτάσεις που κατατέθηκαν σε δημόσια εκδήλωση το καλοκαίρι του 2009 στηρίζονται στη λογική ότι η κρίση μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με ένα σύνολο μέτρων και παρεμβάσεων που θα εντάσσονται σε μεσο-μακροχρόνιο σχεδιασμό ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας πάνω σε νέες βάσεις και θα περιλαμβάνουν:
 1. Άμεσα μέτρα που αντιμετωπίζουν τις ορατές συνέπειες της κρίσης και πείθουν τόσο τις διεθνείς αγορές, όσο και τους φορείς της ελληνικής οικονομίας ότι η οικονομική πολιτική αίρεται στο ύψος των περιστάσεων, εγκαταλείπει τις ανακολουθίες του παρελθόντος, αφήνει κατά μέρος το πολιτικό κόστος και εισέρχεται σε μια νέα, σταθερή πορεία με βάση τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας.
 2. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που έχουν μεν κατά κόρον επισημανθεί, αλλά δεν έχουν προχωρήσει.
 3. Βαθιές τομές στους μηχανισμούς εφαρμογής των μέτρων, κυρίως στον τρόπο λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης, που θα παρέχουν απτές διασφαλίσεις ότι οι πολιτικές που θα αποφασισθούν θα εφαρμοσθούν με συνέπεια. Ο στόχος αυτός είναι εξίσου σημαντικός με τους προηγούμενους, καθώς η εμπειρία δείχνει ότι

σωστά μέτρα που εξαγγέλλονται δεν υλοποιούνται τελικώς, επειδή οι μηχανισμοί στους οποίους ανατίθεται η εφαρμογή τους είναι ανεπαρκείς.

- Το 2009 επίσης, το IOBE συμμετείχε ενεργά με εκπρόσωπο του στην Επιτροπή για την Αξιοπιστία των Στατιστικών Στοιχείων του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία κατέληξε σε αναλυτικό πόρισμα για τα προβλήματα που παρουσιάζουν τα ελληνικά στατιστικά δεδομένα και σε συγκεκριμένες προτάσεις για την υπέρβασή τους. Ανάμεσα στις προτάσεις της Επιτροπής ήταν και η ανεξαρτοποίηση της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, πρόταση που υλοποιήθηκε με τη σύσταση της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής. Το IOBE συμμετέχει με εκπρόσωπο του στο Συμβούλιο Ελληνικού Στατιστικού Συστήματος, το οποίο γνωμοδοτεί στην Στατιστική Αρχή.
- Τον Σεπτέμβριο του 2009 το IOBE συμμετείχε στην εκπόνηση έκθεσης με τίτλο «**Η Ελληνική Οικονομία σε αναζήτηση στρατηγικής. Άξονες και δράσεις μιας μεταρρυθμιστικής πολιτικής**». Η Έκθεση με συγγραφείς τον Γιάννη Στουρνάρα, Επιστημονικό Διευθυντή του IOBE, τότε, και τον Νίκο Βρεττό, Διευθύνοντα Σύμβουλο της Boston Consulting Group, έλαβε υπόψη της όσα προέκυψαν από σειρά ημερίδων που είχαν οργανώσει τα μεγαλύτερα διμερή Εμπορικά Επιμελητήρια της Ελλάδας (Ελληνοαμερικανικό, Ελληνοβρετανικό, Ελληνογαλλικό, Ελληνογερμανικό και Ελληνοϊταλικό). Στην Έκθεση έχουν ενσωματωθεί, μεταξύ άλλων, και πολλές προτάσεις από τις επεξεργασίες και μελέτες του IOBE που προαναφέρθηκαν.

4.2.3 21 Ιανουαρίου 2010. Ανοικτή επιστολή στον Πρωθυπουργό

Βασικό στοιχείο που χαρακτήριζε τη δραστηριότητα του IOBE στη διάρκεια της κρίσης και πριν την Συμφωνία Στήριξης ήταν ο έγκαιρος εντοπισμός των μεγάλων διαστάσεων που επρόκειτο να λάβει. Ξεκινώντας απ' αυτή τη διαπίστωση πολλαπλασίασε τις δημόσιες παρεμβάσεις του με στόχο να προειδοποιήσει για τις επερχόμενες

εξελίξεις και να προτείνει διεξόδους. Κορύφωση αυτών των παρεμβάσεων είναι η ανοικτή επιστολή που απηύθυνε η Εκτελεστική Επιτροπή του IOBE στον Πρωθυπουργό στις 21 Ιανουαρίου του 2010, η οποία παρατίθεται αυτούσια στο Παράρτημα 4, καθώς συνοψίζει εύγλωττα τις θέσεις του Ιδρύματος την κρίσιμη εκείνη εποχή.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται από τους συντάκτες της επιστολής στις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή μιας πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι δυο: μια πραγματιστική προσέγγιση που θα εκτιμήσει σωστά τις αντικειμενικές συνθήκες που επικρατούν και θα αντιδράσει ανάλογα και μια στιβαρή ηγεσία που θα διαχειρισθεί αποτελεσματικά την κρίση. Αναφέρεται χαρακτηριστικά: *Η επίτευξη της σταθεροποίησης της οικονομίας, της ανάκτησης αξιοπιστίας στις διεθνείς αγορές και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας είναι ένα δύσκολο εγχείρημα που προϋποθέτει προσπάθεια συνεχή, συστηματική, αποδεσμευμένη από προεκλογικές υποσχέσεις και δογματικές αντιλήψεις. Πρέπει να τονιστεί ιδιαιτέρως ότι ρυθμίσεις και νομοθετικές παρεμβάσεις που δημιουργούν κινδύνους σε ευαίσθητους τομείς της οικονομίας και μάλιστα σε μια περίοδο κρίσης, δεν είναι συνεπείς με την προσπάθεια ανάκτησης της εμπιστοσύνης στις αγορές. Και στη συνέχεια αφού τονισθεί ότι στη διαχείριση της κρίσης, όπως στην αντιμετώπιση κάθε μείζονος προβλήματος, ο ρόλος της ηγεσίας είναι αποφασιστικός προστίθενται τα ακόλουθα: Αμφιταλαντεύσεις και καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων, ακόμη και αν αυτές οφείλονται σε διαδικασίες διαβούλευσης και επιθυμίας συγκερασμού πολλών απόψεων, διαδικασίες που είναι επιθυμητές και θεμιτές σε περιόδους ομαλότητας, μπορεί, κάτω από τις συνθήκες εκτάκτου ανάγκης που έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση, να έχουν υπέρμετρο και μη αναστρέψιμο κόστος. Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι ανάγκη ο ίδιος ο Πρωθυπουργός να επιβάλει αμέσως τα μέτρα οικονομικής πολιτικής και τους κανόνες διοίκησης που απαιτούνται.*

Η επιστολή καταλήγει με τη διαβεβαίωση ότι το IOBE θα στηρίξει με όλα τα μέσα που διαθέτει την προσπάθεια και εκφράζει την πεποίθηση ότι αν κινηθούμε γρήγορα, αποτελεσματικά και αποφασιστικά μπορούμε, για μια ακόμη φορά να μετατρέψουμε την κρίση σε ευκαιρία.

4.3 ΤΟ ΙΟΒΕ ΚΑΙ ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ

Τον Απρίλιο του 2010 η κρίση στην ελληνική οικονομία κορυφώθηκε και η Ελλάδα αποκλείστηκε πρακτικά από τις αγορές. Έτσι, τον μήνα αυτό συμφωνήθηκε η ένταξη στον ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης και μια νέα οικονομική πολιτική. Το Μνημόνιο συνάντησε και συναντά ισχυρές αντιστάσεις, οι οποίες ωστόσο στη πλειονότητα τους αφορούν κυρίως τις επιπτώσεις των μέτρων που έχουν ληφθεί, οι οποίες όντως είναι σοβαρές και πλήττουν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

Το ΙΟΒΕ προσέγγισε το Μνημόνιο πραγματιστικά, αναλύοντας τις υπάρχουσες δυνατότητες, τις εναλλακτικές δυνατότητες και τις προοπτικές του διεθνούς περιβάλλοντος, οι οποίες συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι δεν υπάρχει άλλη επιλογή. Υποστήριξε όμως παράλληλα ότι για να έχει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα πρέπει να συνοδεύεται με ριζικές αλλαγές σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Αλλαγές που υπερβαίνουν κατά πολύ τους όρους του Μνημονίου και οδηγούν σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης, δηλαδή ένα νέο πρότυπο κατανάλωσης, ένα νέο πρότυπο επιχειρηματικότητας, ένα νέο πρότυπο λειτουργίας του Κράτους.

Η ανάλυση του ΙΟΒΕ για το Μνημόνιο δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο του 2010, στην τριμηνιαία έκδοση του ΙΟΒΕ «**Η Ελληνική Οικονομία**». Βασική διαπίστωση της ανάλυσης που παρουσιάστηκε ήταν ότι τα μέτρα του Μνημονίου, στο σύνολο τους είναι απολύτως αναγκαία για την ανάταξη της ελληνικής οικονομίας και συνεπή με τη δημιουργία ενός νέου, βιώσιμου, αναπτυξιακού προτύπου. Και τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη να εφαρμοσθούν ταχύτερα οι μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων, υπηρεσιών, επαγγελματών και εργασίας, οι οποίες θα συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη, παρέχοντας ισχυρό αντιστάθμισμα στην αναγκαία δημοσιονομική προσαρμογή. Στην ίδια έκδοση περιλαμβάνεται μια πρώτη αποτίμηση των σημαντικών ωφελειών που μπορεί να προέλθουν από τις μεταρρυθμίσεις αυτές με τη χρήση του γνωστού διεθνούς υποδείγματος GIMF.

Εκτιμώντας εξάλλου ότι η κρισιμότητα της εποχής επιβάλλει ενεργ-

γότερη παρέμβαση και δημιουργικό δημόσιο διάλογο το IOBE παρουσίασε τις θέσεις του για το Μνημόνιο σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στις 5 Ιουλίου 2010. Στην εκδήλωση ο Πρόεδρος του IOBE Μιχαήλ Κορτέσης έδωσε το στίγμα της παρέμβασης λέγοντας: «Το εγχείρημα που αναλαμβάνει η Ελλάδα σήμερα δεν είναι ούτε εύκολο ούτε μπορεί να πραγματοποιηθεί σύντομα, καθώς οι εκρηκτικές διαστάσεις της κρίσης προϋποθέτουν μεγάλες αλλαγές όχι μόνο στις δομές της οικονομίας και στο πρότυπο ανάπτυξης που ακολουθήσαμε, αλλά και στις αντιλήψεις, στις συμπεριφορές, στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, του κράτους και του πολιτικού συστήματος. Κι' αυτό διότι η κατάσταση που βρισκόμαστε σήμερα είναι αποτέλεσμα μιας μακράς πορείας στη διάρκεια της οποίας κοινωνία και πολιτικό σύστημα διαμόρφωσαν αξιακά συστήματα και παρεπόμενες συμπεριφορές που πρέπει ν' αλλάξουν». Και ο Γεν. Διευθυντής του IOBE Γιάννης Στουρνάρας υπογράμμισε τη συστράτευση του Ιδρύματος στη μεγάλη προσπάθεια που απαιτείται: «Το IOBE» είπε «επιθυμεί να ενθαρρύνει και να διευκολύνει την εφαρμογή του Μνημονίου, και η σημερινή εκδήλωση είναι μια πρώτη προσπάθεια στην κατεύθυνση αυτή. Το Μνημόνιο, το οποίο σήμερα δαιμονοποιείται από μέρος του τύπου, των συνδικάτων, επαγγελματικών και επιχειρηματικών ομάδων αλλά και από τμήμα του πολιτικού κόσμου, αποτελεί το διαβατήριο για τη σωτηρία της Ελλάδας. Βεβαίως δεν αποτελεί πανάκεια, και αφήνει πολλά σημαντικά ζητήματα ανοιχτά ώστε να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν από την ελληνική κυβέρνηση με ορίζοντα δεκαετίας: ζητήματα κυρίως θεσμικά, διαρθρωτικά, κοινωνικής πολιτικής, εξειδίκευσης του νέου αναπτυξιακού προτύπου».

Τον υπόλοιπο χρόνο οι αναλύσεις του IOBE εστιάζονται αποκλειστικά σχεδόν στη διερεύνηση των όρων και των προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν στην ελληνική οικονομία να πραγματοποιήσει τις αλλαγές που απαιτούνται και να επιστρέψει σε πορεία ανόδου. Τον Σεπτέμβριο του 2010 θέτει με έμφαση το μεγάλο ζήτημα της αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας, υποστηρίζοντας ότι παράλληλα με τη δημοσιονομική προσαρμογή και τις διαρθρωτικές αλλαγές πρέπει να υιοθετηθεί μια επιθετική πολιτική αξιοποίησης της ακίνητης κρατικής περιουσίας. Αν εφαρμοσθεί μια τέτοια πειστική πολιτική εκτιμά το IOBE, θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στο κλίμα, οδηγώντας σε θετικές προσδοκίες για τη δυνατότητα της χώρας

να περιορίσει τον λόγο χρέους ΑΕΠ. Επιπλέον, η αξιοποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας μπορεί να δημιουργήσει «πόλους» επενδύσεων σε τομείς όπου η χώρα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα: τουριστική κατοικία για εύπορους «baby boomers» που επιθυμούν να ζήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στον Ευρωπαϊκό Νότο, πράσινη ενέργεια κλπ.

Στο πλαίσιο αυτό, το IOBE πρότεινε: *πρώτον*, να γίνει προσπάθεια αποτίμησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας από έναν κεντρικό φορέα, π.χ. την ΚΕΔ, η οποία θα περιλαμβάνει τα ακίνητα της ίδιας της ΚΕΔ, τα Τουριστικά Ακίνητα, τα Ολυμπιακά Ακίνητα, τα ακίνητα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, του Υπουργείου Γεωργίας, τα ακίνητα των Ασφαλιστικών Ταμείων, κλπ. *Δεύτερον*, να εξεταστούν οι τρόποι αξιοποίησής τους και τα δυνητικά έσοδα του Δημοσίου. *Τρίτον*, να αποτυπωθεί η δυναμική του δημοσίου χρέους σε βάθος χρόνου (π.χ. για την επόμενη δεκαετία) λαμβάνοντας υπόψη αυτόν τον παράγοντα.

Στην τελευταία τριμηνιαία Έκθεση του 2010 (Δεκέμβριος 2010) το IOBE επανέρχεται, τονίζοντας ότι η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας και η μετάβαση σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης απαιτεί ένα ορίζοντα δεκαετίας με βασικές διαρθρωτικές αλλαγές σε πολλούς τομείς, τις οποίες ενδεικτικά περιγράφει (π.χ. στις Μεταφορές, την Ενέργεια, την Υγεία, την Άμυνα, την Κοινωνική Ασφάλιση, την Παιδεία-Έρευνα-Καινοτομία, την Αγορά Εργασίας) παράλληλα με προτάσεις και ιδέες για περαιτέρω δημοσιονομικών προσαρμογή στο πλαίσιο ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος. Στην ίδια Έκθεση αποτιμάται και το μέγεθος των «δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών» μέσω του υποδείγματος GIMF προκειμένου να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα των ποικίλων εργαλείων δημοσιονομικής προσαρμογής. «Η επιτυχία», αναφέρεται χαρακτηριστικά «προϋποθέτει:

α) τη διαμόρφωση, επεξήγηση και επικοινωνία ενός σύγχρονου αναπτυξιακού οράματος για την επόμενη δεκαετία, δηλαδή ενός νέου αναπτυξιακού και κοινωνικού προτύπου, απαλλαγμένου από τις ιδεολογικές αγκυλώσεις του παρελθόντος. Βασικό συστατικό στοιχείο αυτού του οράματος πρέπει να είναι η σύγκλιση της απόδοσης των θεσμών της χώρας με αυτήν του μέσου όρου της Ευ-

ρωζώνης.

β) Την ενίσχυση της διοικητικής επάρκειας των μηχανισμών εφαρμογής και παρακολούθησης, με την αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και τη δημιουργία ειδικού γραφείου διοίκησης των αλλαγών (Project Management Office) στο Γραφείο του Πρωθυπουργού.

γ) Τη μέγιστη δυνατή κινητοποίηση, τη μέγιστη δυνατή κοινωνική και πολιτική συναίνεση και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης.

5. ΕΠΙΜΕΤΡΟ: Ο Ρόλος του ΙΟΒΕ στις Νέες Συνθήκες

Όπως περιγράφεται αναλυτικά στην παρούσα εργασία, το ΙΟΒΕ στην τριακονταπενταετή πορεία του επεδίωκε να προκαταλαμβάνει τις εξελίξεις που πυροδοτούνταν από μείζονα γεγονότα, αναλύοντας έγκαιρα τις επερχόμενες μεταβολές προβάλλοντας και τις αναγκαίες προσαρμογές που τα γεγονότα αυτά επέβαλαν. Αυτό συνέβη σε σχέση με το 1981 -ένταξη στην ΕΟΚ, το 1992 - δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς, και το 2000 – υιοθέτηση του κοινού νομίσματος.

Σήμερα η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει ένα εξ ίσου μείζον γεγονός: Την κρίση του δημόσιου χρέους, η οποία στο εσωτερικό οδηγεί στην κατάρρευση του προτύπου ανάπτυξης που κυριάρχησε στη μεταπολίτευση. Σε αντίθεση όμως με τις προηγούμενες περιπτώσεις όταν οι εξελίξεις μπορούσαν να προβλεφθούν με σχετική βεβαιότητα, οι προβλέψεις σήμερα είναι περίπου αδύνατες καθώς υπόκεινται σε πλήθος αβεβαιοτήτων νέου τύπου, οι οποίες δεν προκύπτουν από την αδυναμία εκτίμησης κάποιων μεγεθών, αλλά θέτουν υπό αίρεση το ίδιο το πλαίσιο λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας, τους «κανόνες του παιχνιδιού».

Το κύριο διακύβευμα που έχει ήδη τεθεί στην ημερήσια διάταξη είναι η μορφή που θα πάρει η σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ευρώ. Είναι φανερό ότι η σχέση αυτή αλλάζει καθώς η Ελλάδα έχοντας απολέσει μεγάλο μέρος της αξιοπιστίας της μετατρέπεται σταδιακά από ισότιμος εταίρος σε «πρόβλημα». Από την άλλη πλευρά αλλάζει και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση, αναζητά νέες κατευθύνσεις διακυβέρνησης σε όλα τα επίπεδα, κατευθύνσεις που θα ορίσουν ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας των εθνικών οικονομιών. Σύμφωνα με όλες τις εκτιμήσεις το πλαίσιο αυτό θα είναι αυστηρότερο ως προς την τήρηση των κανόνων και θα επιδιώξει να υπερβεί αδυναμίες που επέτρεψαν στη δημοσιονομική κρίση να λάβει, σε ορισμένες χώρες, όπως η Ελλάδα, εκρηκτικές διαστάσεις. Για τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ το οικονομικό περιβάλλον που θα διαμορφωθεί θα απαιτεί μεγαλύτερη συνέπεια στην τήρηση των δημοσιονομικών όρων και εισαγωγή νέων υποχρεώσεων και σε άλλους τομείς της οικονομικής πολιτικής, πέραν του δημοσιονομικού. Η κρίση φαίνεται ότι οδηγεί σε μια νέα πορεία

την Ευρωπαϊκή Ένωση με τελικό στόχο την ευρύτερη σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών. Αυτό θα σημαίνει νέες μακροχρόνιες δεσμεύσεις για την επίτευξη δημοσιονομικής ισορροπίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Το νέο αυτό περιβάλλον θα ορίσει και την αντικειμενική πραγματικότητα μέσα στην οποία θα κληθεί να λειτουργήσει η ελληνική οικονομία: για να παραμείνει ισότιμο μέλος του ευρώ πρέπει αφενός να ανακτήσει την αξιοπιστία της και αφετέρου να είναι έτοιμη να τηρήσει τις δεσμεύσεις που επιβάλλει το νέο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Τα δεδομένα αυτά και η οξύτητα της κρίσης, την οποία διέρχεται η Ελλάδα αναδεικνύουν δυο σημαντικά στοιχεία: Μεσοπρόθεσμα, η απαρέγκλιτη τήρηση των όρων που περιλαμβάνει το Μνημόνιο είναι *sine qua non* προϋπόθεση για να συνεχισθεί η στήριξη από τους ευρωπαίους εταίρους. Μακροπρόθεσμα, η ελληνική οικονομία πρέπει να αναζητήσει νέους δρόμους που θα οδηγήσουν σ' ένα πρότυπο ανάπτυξης, συμβατό με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Οι δυο στόχοι συνδέονται αζεδιάλυτα: Οι αλλαγές που προβλέπονται από το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για τα επόμενα 3-4 χρόνια είναι το σημείο εκκίνησης, η απαραίτητη προϋπόθεση για να τεθεί σε κίνηση μια πορεία που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ριζικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα επιτρέψουν επαναφορά σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης. Αν συνεπώς δεν εκπληρωθεί η προϋπόθεση αυτή, η οικονομία και η χώρα θα εισέλθουν σε μια μακρά κρίση με άδηλο αποτέλεσμα και ανυπολόγιστες συνέπειες.

Τη στιγμή αυτή δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί η κατεύθυνση που θα ακολουθήσει τελικά η οικονομία. Γι' αυτό το IOBE, εκτιμώντας τις μεγάλες αβεβαιότητες που επικρατούν, διατύπωσε τρεις πιθανές εκδοχές για τις μελλοντικές εξελίξεις⁴⁹. Και στις τρεις εκδοχές οι προβλέψεις εξαρτώνται άμεσα από το βαθμό επιτυχίας που θα έχει η πρώτη φάση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας.

Το πρώτο σενάριο βασίζεται στην υπόθεση ότι τηρούνται πιστά οι στόχοι της δημοσιονομικής προσαρμογής και εφαρμόζονται παράλληλα πολιτικές που διευκολύνουν την οικονομική ανάπτυξη. Εκτιμάται ωστόσο ότι ακόμα και η κατά γράμμα υλοποίηση αυτού του σεναρίου δεν αρκεί για να επιστρέψει η χώρα στις διεθνείς

49 Βλ. «Η Ελληνική Οικονομία» 3/2010, Σεπτέμβριος 2010.

αγορές, ενώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα συνεχίσει να αυξάνεται. Στην περίπτωση αυτή θα είναι απαραίτητη η συνέχιση και επέκταση της τριμερούς βοήθειας, γεγονός που θα καθορισθεί κυρίως από εξωγενείς παράγοντες και ειδικότερα τη βούληση των δανειστών να αποτρέψουν τη στάση πληρωμών ενός μέλους της ευρωζώνης.

Το *δεύτερο* σενάριο στηρίζεται στην υπόθεση ότι θα εγκαταλειφθεί η προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής ή δεν θα προχωρήσουν παράλληλα οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Και στις δυο παραπάνω περιπτώσεις, το IOBE προβλέπει ότι αργά ή γρήγορα η Ελλάδα θα οδηγηθεί σε στάση πληρωμών, η οποία «θα αποβεί καταστρεπτική για την ευημερία της πλειοψηφίας του ελληνικού λαού και θα θέσει σε κίνδυνο τη σταθερότητα του ευρώ».

Το *τρίτο* σενάριο, το οποίο το IOBE ονομάζει σενάριο της σωτηρίας προβλέπει ότι η πιστή τήρηση των όρων του Μνημονίου και η προώθηση των διαρθρωτικών μεταβολών θα συνοδευθούν με μια επιθετική πολιτική αποκρατικοποιήσεων και αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας. Στην περίπτωση αυτή το IOBE προβλέπει ότι θα απομακρυνθεί το ενδεχόμενο στάσης πληρωμών, θα βελτιωθεί η εικόνα της χώρας στις διεθνείς αγορές, θα ενισχυθούν οι αναπτυξιακές προοπτικές και ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ θα αρχίσει να μειώνεται σταδιακά.

Οι εκτιμήσεις αυτές προδιαγράφουν και τους άμεσους μεσοπρόθεσμους στόχους που υιοθετεί το IOBE:

Πρώτον, να αναλύσει και να παρουσιάσει πειστικά την αδήριτη αναγκαιότητα συνεπούς τήρησης του Μνημονίου, συμβάλλοντας με επεξεργασμένες προτάσεις για την υλοποίηση των στόχων.

Δεύτερον, να διερευνήσει τις δυνατότητες που παρέχει η αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και η επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων για τη μακροχρόνια δυναμική του δημόσιου χρέους.

Τρίτον, να εκτιμήσει και να καταδείξει τις πιθανές επιπτώσεις της χρεοκοπίας στα εισοδήματα, στην απασχόληση και στη διεθνή θέση της χώρας.

Η προσέγγιση του IOBE στα θέματα που απασχόλησαν την ελληνική οικονομία στο παρελθόν υπήρξε πραγματιστική. Στηρίχθηκε δηλαδή στην αναγνώριση και αποδοχή των πλαισίων λειτουργίας και στη διερεύνηση των δυνατοτήτων που παρείχαν. Με τον ίδιο τρόπο καλείται τώρα να αντιμετωπίσει την παρούσα κρίση, αναλύοντας όλες τις πιθανές εκδοχές και τις επιπτώσεις κάθε μιας. Σήμερα το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας δεν είναι δυνατόν να αποκλεισθεί, όσο οι οικονομικές, πολιτικές και οι επιδόσεις μας αποκλίνουν από τους στόχους. Το IOBE πρέπει όχι μόνο να προειδοποιήσει έγκαιρα για ένα τέτοιο ενδεχόμενο, αλλά και να ανοίξει τον προβληματισμό για το πώς θα αντιμετωπισθεί συντεταγμένα με διαχειριστική επάρκεια και τους κατάλληλους χειρισμούς, που θα περιορίσουν όσο είναι δυνατόν το βαρύτατο κόστος που συνεπάγεται.

Πέρα από την ανάλυση για τους στόχους και τις αναγκαίες πολιτικές, εξίσου σημαντικό ζήτημα, που έχει απασχολήσει και στο παρελθόν το IOBE, είναι η μεθόδευση και η αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών που κρίνονται αναγκαίες. Η εμπειρία των προηγούμενων ετών έχει δείξει ότι ακόμα και πολιτικές που θεωρούνταν ορθές και εξαγγέλλονταν, εφαρμόζονταν πλημμελώς ή εγκαταλείπονταν μπροστά στις αντιδράσεις εκείνων που θεωρούσαν ότι θίγονται. Σήμερα, οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής για την έξοδο από την κρίση είναι δεδομένοι: δημοσιονομική προσαρμογή και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στη ριζική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας πάνω σε νέες βάσεις. Το εγχείρημα είναι δύσκολο, καθώς πρέπει να υπερβεί γρήγορα παθογένειες δεκαετιών: οικονομικά εμπόδια, κοινωνικές αγκυλώσεις, ανεπάρκειες του πολιτικού συστήματος, χαμηλή αποτελεσματικότητα των μηχανισμών που καλούνται να εφαρμόσουν τις αλλαγές. Όλα αυτά θέτουν ένα βασικό ερώτημα που θα έχει κομβική σημασία στο μέλλον: Μπορεί η κοινωνία, το πολιτικό σύστημα και οι μηχανισμοί διακυβέρνησης να φέρουν εις πέρας τη μεγάλη και μακρόχρονη προσπάθεια που απαιτείται;

Μιλώντας στην Εκτελεστική Επιτροπή του IOBE στις 10 Μαρτίου 2010 ο Πρόεδρος του IOBE Μ.Κορτέσης εξέφρασε αυτούς τους προβληματισμούς, αναφέροντας τους ακόλουθους παράγοντες, οι οποίοι, αν δεν αλλάξουν, θα εξανεμίσουν τις πιθανότητες επιτυχίας:

- Ένα **πολιτικό σύστημα** με χαρακτηριστικά: τον βραχυχρόνιο ορίζοντα που τροφοδοτεί το ονομαζόμενο πολιτικό κόστος, τις ισχυρές καταβολές λαϊκισμού, την ψευδαίσθηση μιας ιδεολογικής καθαρότητας, την εξάρτηση από το φαίνεσθαι, από την εικόνα δηλαδή που προβάλλουν τα ΜΜΕ, τη φοβική αντιμετώπιση της συναίνεσης ως αναγκαίου κακού.
- Μια **δημόσια διοίκηση** που δρα αναποτελεσματικά και συχνά αντιστέκεται στις πολιτικές αποφάσεις που καλείται να εφαρμόσει.
- **Διαφθορά** που διαχέεται σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής, η οποία στρεβλώνει ή και ανατρέπει πολιτικές αποφάσεις.
- Μια **κοινωνία** που επηρεάζεται βαθύτατα από μια «κουλτούρα δυσπιστίας», η οποία επιτρέπει την a la carte σχέση των πολιτών με τους θεσμούς, εκτρέφει την ατομικότητα έναντι του συνόλου, δημιουργεί συνθήκες που ενθαρρύνουν μη σύννομες δραστηριότητες, με κορυφαίο παράδειγμα την παραοικονομία και την φοροδιαφυγή.

«Είναι βέβαιο» τόνισε ο Πρόεδρος του IOBE «ότι σήμερα δεν μπορούμε να προχωρήσουμε όπως στο παρελθόν: με δισταγμούς, αμφιταλαντεύσεις, ημίμετρα και αναβλητικότητα, ελπίζοντας ότι για μια ακόμη φορά ο καλός θεός της Ελλάδας θα μας αφήσει να περάσουμε μέσα από μια χαραμάδα. Γι' αυτό πιστεύω ότι η παρούσα κατάσταση δεν μπορεί να συνεχισθεί γραμμικά με μικρές αποκλίσεις. Αν δεν βάλουμε τώρα τις βάσεις μιας νέας αρχής το πιθανότερο είναι ότι μπροστά μας βρίσκεται ένα μείζον γεγονός, που θα δημιουργήσει ρήξη στη συνέχεια και θα επανακαθορίσει την πορεία μας με νέους όρους. Δεν αναφέρομαι συγκεκριμένα στο γεγονός αυτό, επειδή δεν μπορεί να προβλεφθεί. Μπορεί να είναι μια τομή στο πολιτικό σύστημα, μια κοινωνική έκρηξη, μια ριζική αλλαγή στη διεθνή θέση της χώρας, μια ανοιχτή και βίαιη οικονομική κρίση με άμεσα ορατά αποτελέσματα.

Όποια όμως και αν είναι η μορφή του, το γεγονός αυτό θα σημάνει το τέλος μιας εποχής που νομίζαμε ότι μπορεί να διαρκέσει επ' άπειρον. Αν το κατανοήσουμε αυτό και συστρατευθούμε

οικειοθελώς στην προσπάθεια να αλλάξουμε, θα μπορούσαμε ίσως να αποτρέψουμε τη ρήξη και να ξεκινήσουμε τώρα από νέα αφετηρία».

Στα κρίσιμα ερωτήματα που έχουν τεθεί καλείται να δώσει απαντήσεις το IOBE, διευρύνοντας τον ερευνητικό του προσανατολισμό. Μέχρι σήμερα ο προσανατολισμός αυτός αφορούσε αποκλειστικά τα ζητήματα της οικονομίας, όπως άλλωστε επιβάλει και το καταστατικό του. Όταν όμως τα προβλήματα της οικονομίας συμπλέκονται αξεδιάλυτα με άλλους μη οικονομικούς παράγοντες και η αντιμετώπιση τους επιβάλλει μια καθολική προσέγγιση, ένας οργανισμός όπως το IOBE δεν έχει άλλη επιλογή από το να επεκτείνει τις αναζητήσεις του και σε νέα πεδία, όπως την κοινωνιολογία και τις πολιτικές επιστήμες.

Το IOBE υπήρξε από την ίδρυση του μέχρι σήμερα σταθερά προσηλωμένο στο ευρωπαϊκό μέλλον της χώρας. Σήμερα οι φωνές που επαναλαμβάνουν την ιστορική σημασία της ευρωπαϊκής πορείας είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαίες. Το IOBE πρέπει να δυναμώσει τη δική του ευρωπαϊκή φωνή και να ενισχύσει με τη μελετητική του δραστηριότητα και τις παρεμβάσεις την επάνοδο της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Προϋπόθεση όμως για να συμβεί αυτό είναι να υπερβούμε την παρούσα κρίση, ακολουθώντας με συνέπεια το δρόμο της δημοσιονομικής προσαρμογής και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Στα πλαίσια της Ε.Ε., στην οποία πρέπει να παραμείνει η ελληνική οικονομία δεν υπάρχει εναλλακτική λύση. Την αδήριτη αυτή αναγκαιότητα μπορεί να την αναδείξει το IOBE με την μελετητική δραστηριότητα και τις παρεμβάσεις του. Η προσπάθεια όμως θα είναι πιο αποτελεσματική αν επιδιώξει και επιτύχει να λειτουργήσει ως τόπος συνάντησης και προβληματισμού πνευματικών και κοινωνικών δυνάμεων που συμμερίζονται την ανάγκη επαναβεβαίωσης του ευρωπαϊκού προσανατολισμού της χώρας, μέσα από μια διαδικασία μεταρρυθμίσεων που θα οδηγήσουν σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης. Οι δυνάμεις αυτές υπάρχουν, αλλά είναι διάσπαρτες και με αδύναμη φωνή. Το IOBE μπορεί να τους δώσει την ευκαιρία να εκφρασθούν πιο συντονισμένα και πιο αποτελεσματικά.

Ξεκινώντας απ' αυτή τη βασική θέση οι ερευνητικές επιλογές του IOBE καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που αναδεικνύονται μέσα από την παρούσα κρίση. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα αφορά τις επιχειρήσεις, οι οποίες υφίστανται έντονα τις επιπτώσεις της ύφεσης. Σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη περίοδο είναι ανάγκη να μελετηθούν οι απώλειες, να καταγραφούν οι μέθοδοι και οι προσπάθειες των επιχειρήσεων να αντεπεξέλθουν και κυρίως να αναδειχθούν οι όροι και οι προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν την επανεκκίνηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, πάνω σε νέες βάσεις και μέσα στα νέα πλαίσια που διαμορφώνονται. Το IOBE, έχοντας αναπτύξει στενούς δεσμούς συνεργασίας με τις επιχειρήσεις, ένα δίκτυο άμεσης επικοινωνίας και ένα σημαντικό σώμα γνώσης, έχει τη δυνατότητα να αναλύσει τις συνθήκες που επικρατούν, να επισημάνει τις κρίσιμες περιοχές όπου απαιτούνται άμεσες παρεμβάσεις και να εκπονήσει ένα ρεαλιστικό σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη που θα στηριχθεί στην υγιή επιχειρηματική πρωτοβουλία.

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, το IOBE έχει ήδη υποστηρίξει ότι η μετάβαση σ' ένα νέο αναπτυξιακό πρότυπο είναι αδύνατη χωρίς τη συνολική προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας σε νέους όρους λειτουργίας. Τώρα μπορεί να εξειδικεύσει τους όρους αυτούς, να αναλύσει τη φύση της αναπόφευκτης προσαρμογής και να προτείνει τις κατάλληλες πολιτικές που θα την διευκολύνουν.

Σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που βιώνουμε, ο χρόνος συμψυκνώνεται δραματικά. Νέες προκλήσεις αναδύονται σχεδόν καθημερινά και οι εξελίξεις ανατρέπουν συνεχώς τις εκτιμήσεις επιβάλλοντας διαρκείς αναθεωρήσεις επιμέρους στόχων και μεθόδων. Σε μια τέτοια ρευστή κατάσταση η δημόσια συζήτηση εκτρέπεται συχνά στο εφήμερο, επηρεάζεται από γεγονότα που σε λίγες εβδομάδες αποδεικνύονται ασήμαντα και υπερτονίζει τις ορατές επιπτώσεις μέτρων. Μέσα σ' αυτό το περιβάλλον το IOBE, παράλληλα με την ερευνητική του δραστηριότητα, πρέπει να ενισχύσει τον παρεμβατικό του ρόλο, αναδεικνύοντας αυτά που αγνοούνται συστηματικά στο δημόσιο διάλογο: την αδιέξοδη πορεία των τελευταίων ετών στην

οποία δεν υπάρχει επιστροφή, την αναγκαιότητα των μεταρρυθμίσεων που καθυστέρησαν τόσα χρόνια, τους κινδύνους που διαγράφονται για το ευρωπαϊκό μέλλον της χώρας και πώς θα τους αντιμετωπίσουμε, την αποτελεσματικότητα μέτρων σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους.

Για όλα αυτά το IOBE έχει ισχυρές απόψεις και τεκμηριωμένες θέσεις, που διαμορφώθηκαν μέσα από αδιάλειπτη μελετητική δραστηριότητα 35 ετών και με τη συνεργασία δημιουργικών δυνάμεων της οικονομίας και της κοινωνίας. Η διάχυση αυτών των θέσεων, που εμπλουτίζονται και εξειδικεύονται διαρκώς, και η ευρύτερη αποδοχή τους θα συμβάλει στην κατανόηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε σήμερα, απαραίτητη προϋπόθεση για την καθολική συστράτευση που απαιτούν οι καιροί.

ΠΗΓΕΣ

α) Αρχείο IOBE

Βιβλίο Πρακτικών Ετησίων Γενικών Συνελεύσεων 1974-1991.

Βιβλίο Πρακτικών Διοικητικών Συμβουλίων 1974-2010.

Βιβλίο Συνεδριάσεων Διοίκησης Επιτροπής (1974-1991) και Εκτελεστικής Επιτροπής (1991-2010).

Ετήσιοι Προϋπολογισμοί-Απολογισμοί 1974-2010.

β) Βιβλία-Άρθρα

Αλογοσκούφης Γ.- Κολλίντζας Τρ., «Οικονομική ανάπτυξη, η Ελληνική Εμπειρία», Μελέτες Οικονομικής Πολιτικής ΙΜΟΠ, Αθήνα 1996.

Αλογοσκούφης Γιώργος, «Η Ελλάδα μετά την κρίση», ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ 2009.

Β. Βαμβακάς-Π. Παναγιωτόπουλος (επιμ.) «Η Ελλάδα στη δεκαετία του '80: Κοινωνικό, Πολιτικό και Πολιτισμικό Λεξικό», ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ, 2010.

Βασιλάκης Μανώλης, «Σάτιρα ή το κακό συναπάντημα του λαϊκισμού;», The Athens Review of Books, Σεπτέμβριος 2010.

Βερέμης Θάνος - Κολιόπουλος Γιάννης, «Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια. Από το 1821 μέχρι σήμερα», ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ 2000.

Βούλαρης Γιάννης, « Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1980. Σταθερή δημοκρατία σημαδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία», ΘΕΜΕΛΙΟ, 2001.

Βούλαρης Γιάννης, «Η Ελλάδα από τη Μεταπολίτευση στην Παγκοσμιοποίηση», ΠΟΛΙΣ 2008.

Γιαννίτσης Τάσος (επ). «Ελληνική Οικονομία. Κρίσιμα ζητήματα οικονομικής πολιτικής», ALPHA BANK, Ιστορικό Αρχείο, 2008.

Γιαννίτσης Τάσος, «Το ασφαλιστικό (ως ορφανό πολιτικής) και μια διέξοδος», ΠΟΛΙΣ 2007.

Γκαργκάνας Ν.-Θωμόπουλος Τ.-Σημίτης Κ.-Σπράος Γ. κ.α. «Η πολιτική της Οικονομικής Σταθεροποίησης», ΓΝΩΣΗ, 1989.

Διαμαντούρος Νικηφόρος, «Πολιτισμικός Δυϊσμός και Πολιτική Αλλαγή στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης», ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, 2000.

Διαμαντούρος Νικηφόρος, «Δημόσια Διοίκηση και ανάπτυξη: Οι πολιτισμικές διαστάσεις μιας κρίσιμης σχέσης», ALPHA BANK, Ιστορικό Αρχείο, 2008.

Δοξιάδης Αρίστος, «Νοικοκυραίοι, ραντιέρηδες, καιροσκόποι. Θεσμοί και νοοτροπίες στην ελληνική οικονομία», The Athens Review of Books, Ιούνιος 2010.

Ε.Ο.Κ., «Η Ευρώπη χωρίς σύνορα, 1998. Λευκή Βίβλος για την ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς», COM (85), 310.

Εφημερίς της Κυβερνήσεως, Αρ. Φύλλου 65, 6 Μαΐου 2010, Νόμος Υπ' αριθ. 3845: «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο»,

Ζάχος Εμμανουήλ, «Πιάτσα», ΚΑΚΤΟΣ, 1980.

Ιορδάνογλου Χρυσάφης, «Η Ελληνική Οικονομία στη Μακρά Διάρκεια 1954-2005», ΠΟΛΙΣ, 2008.

Ιορδάνογλου Χρυσάφης, «Η Οικονομία 1974-2000. Επιβράδυνση-Στασιμότητα-Ανάκαμψη» στο «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, 10^{ος} τόμος», εκδόσεις ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, 2003.

Ιορδάνογλου Χρυσάφης, «Το μεταπολιτευτικό κοινωνιολογικό παράδειγμα. Άποψη ενός οικονομολόγου», Εισήγηση στο Συνέδριο του Κέντρου Πολιτικών Ερευνών του Παντείου με θέμα «Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική», Δεκέμβριος 2008.

Καζάκος Π., «Ανάμεσα σε κράτος και αγορά: Οικονομία και οικονομική πολιτική στη μεταπολεμική Ελλάδα 1944-2000», ΠΑΤΑΚΗΣ, 2001.

Καζάκος Πάνος, «Από τον ατελή εκσυγχρονισμό στην κρίση. Μεταρρυθμίσεις χρέη και αδράνειες στην Ελλάδα (1993-2010)», ΠΑΤΑΚΗΣ, 2010.

Καρακούσης Αντώνης «Μετέωρη χώρα. Από την κοινωνία της ανάγκης στην κοινωνία της επιθυμίας», (1975-2005), ΕΣΤΙΑ, 2006.

Καραποστόλης Βασίλης. «Διχασμός και Εξιλέωση. Περί πολιτικής ηθικής των Ελλήνων», ΠΑΤΑΚΗΣ, 2010.

Καραποστόλης Βασίλης, «Συμβίωση και Επικοινωνία στην Ελλάδα», ΓΝΩΣΗ, 1987.

Καρζής Φοίβος «Ανάμεσα σε δυο Ελλάδες. Η εκκρεμής μεταρρύθμιση 1996-2003, ΠΟΛΙΣ, 2006.

Κάτσος Γ., «Προβληματικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα: Αίτια, πρόληψη και εξυγίανση» εκδόσεις ΚΕΠΕ, Αθήνα 1988.

ΚΕΠΕ, «Πρόγραμμα οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως 1983-1987», 1985.

Κολλίντζας Τρύφων, «Η αδράνεια του Status quo, και άλλα παθογόνα αίτια της ελληνικής οικονομίας» ΚΡΙΤΙΚΗ, 2000.

Κονδύλης Παναγιώτης, «Η καχεξία του αστικού στοιχείου στη νεοελληνική κοινωνία και ιδεολογία», ΘΕΜΕΛΙΟ, 1991.

Λυμπεράκη Αντιγόνη, «Η σύγκλιση που δεν έγινε ποτέ. Συγκριτικές οικονομικές επιδόσεις Ελλάδας-ΕΟΚ στη δεκαετία του '80», ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 1993.

Λυριντζής Χρήστος, Νικολακόπουλος Ηλίας, «Εκλογές και κόμματα στη δεκαετία του '80. Εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος», ΘΕΜΕΛΙΟ, 1990.

Μανασσάκης Α., Κατηφόρης Χρ. και Βασαρδάνη Μ., «Η διεθνής ανταγωνιστικότητα και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος» στο Γεώργιος Οικονόμου, Ισαάκ Σαμπεθαί, Γεώργιος Συμμιγιάνης (επ.), «Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδος:

Αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής» Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 2010.

Μασουράκης Μιχάλης, «Greece and the State: Prometheus Bound?» World Economics, vol. 11, No2, Απρίλιος-Ιούνιος 2010.

Μαυρογορδάτος Θ. Γιώργος, «Ομάδες πίεσης και Δημοκρατία», ΠΑΤΑΚΗΣ, 2000.

Μαυρογορδάτος Θ. Γιώργος «Μεταξύ Πιτυοκάμπτη και Προκρούστη. Οι επαγγελματικές οργανώσεις στη σημερινή Ελλάδα», ΟΔΥΣΣΕΑΣ, 1988.

Μουζέλης Νίκος, «Από την αλλαγή στον εκσυγχρονισμό», ΘΕΜΕΛΙΟ, 2002.

Μουζέλης Νίκος, Λίποβατς Θάνος, Σπυρδαλάκης Μιχάλης, «Λαϊκισμός και Πολιτική», ΓΝΩΣΗ, 1989.

Ξαφά Μιράντα, «Από τη σταθεροποίηση στην Ανάπτυξη» The Athens Review of Books, Νοέμβριος 2010.

Πανσεληνά Μ. Γεωργία, Μαυροειδή Μαρία «Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών, 1907-2007, Ένας αιώνας στην υπηρεσία της επιχειρηματικής ιδέας» ΣΕΒ, 2007.

Πανταζής Ν. Στέλιος «Μακροοικονομικές εξελίξεις και οικονομική πολιτική στην Ελλάδα από τη μεταπολίτευση μέχρι την ένταξη στην ΟΝΕ (1975-2000), ΚΡΙΤΙΚΗ, 2002.

Πανταζόπουλος Α., «Η δημοκρατία της συγκίνησης», ΠΟΛΙΣ, 2002.

Παπαθανασίου Γιάννης, «Με τη γλώσσα των αριθμών. Η αλήθεια για την Οικονομία», Νοέμβριος 2010.

Πελαγίδης Θ., Μητσόπουλος Μ., «Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας. Η προσοδοθηρία και οι μεταρρυθμίσεις», ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ 2006.

Πελαγίδης Θεόδωρος, Κέντρο Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων, (επ.). «Η εμπλοκή των μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα. Μια αποτίμηση του εκσυγχρονισμού», ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, 2005.

Ράμφος Στέλιος, «Έλληνες και Ταλιμπάν», ΑΡΜΟΣ, 2001.

Ράμφος Στέλιος, «Ιστορία στην κόψη του χρόνου», ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, 2000.

Ράμφος Στέλιος, «Το αδιανόητο τίποτα. Φιλοκαλικά ριζώματα του νεοελληνικού μηδενισμού. Δοκίμιοι φιλοσοφικής ανθρωπολογίας», ΑΡΜΟΣ, 2010.

Ραπτόπουλος Βαγγέλης, «Ακούει ο Σημίτης Μητροπάνο;», ΚΕΔΡΟΣ, 2001.

ΣΕΒ, «Δελτίον του ΣΕΒ», 1974-2010.

ΣΕΒ, «Μνημόνιο για την Ανάπτυξη», 28 Ιουλίου 2010.

Σημίτης Κώστας, «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας», εκδόσεις ΓΝΩΣΗ 1989.

Σημίτης Κώστας, «Η Ελλάδα και η κρίση. Προοπτικές», εφ. ΤΑ ΝΕΑ 16-17 Οκτωβρίου 2010.

Σημίτης Κώστας, «Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα 1996-2004», ΠΟΛΙΣ 2005.

Σταθάκης Γιώργος «Ατελέσφορος Εκσυγχρονισμός» ΒΙΒΛΙΟΡΑΜΑ, 2007.

Σταυρίδη-Πατρικίου Ρένα, «Οι φόβοι ενός αιώνα», ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, 2007.

Τράπεζα της Ελλάδος, «Έκθεση του Διοικητού» για τα έτη 1975-2010.

Τράπεζα της Ελλάδος, «Νομισματική Πολιτική» έτη 2007-2010.

Τράπεζα της Ελλάδος, «Νομισματική Πολιτική», Ενδιάμεση Έκθεση, έτη 2007-2010.

Τράπεζα της Ελλάδος, «Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας», έτη 1997-σήμερα.

Τσούκαλης Λ. (επ.) «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η πρόκληση της προσαρμογής», εκδόσεις ΕΚΕΜ-ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 1993.

ΥΠΕΘΟ. Έκθεση Επιτροπής για την Αξιοπιστία των Δημοσιονομικών Στοιχείων, 2010.

ΥΠΕΘΟ. «Η Ελληνική Οικονομία 1960-1977», 1998.

Χαλικιάς Δημήτρης, «Οικονομική Σταθεροποίηση και Ανάπτυξη. Η περίπτωση της Ελλάδος», Αθήνα, Σεπτέμβριος 1993.

Χαρδούβελης Α. Γκίκας, “The Greek Stability Program in the post crisis world”. Παρουσίαση στο συνέδριο “Greece, Portugal, Spain and the European Sovereign Debt crisis”, Οκτώβριος 2010.

Χριστοδουλάκης Νίκος, «Το εκκρεμές της σύγκλισης», ΠΟΛΙΣ 2006.

Abelson E. Donald “Do think tanks matter? Assessing the impact of public policy institutes”, MacGill-Queen’s University Press, 2009.

ALPHA BANK, «Δημοσιονομική προσαρμογή: Δυνατότητες εξόδου από την κρίση και αναπτυξιακές προοπτικές» Ιούνιος 2010, τεύχος 112.

Bean Charles, “The Great Moderation, the Great Panic and the Great Contraction”, Schumpeter Lecture, Annual Congress of the European Association, Barcelona, August 2000.

Blundell John “Waging the War of ideas”, IEA, 2001.

Boucher Stephen, Royo Martin “Les think-tanks cerveaux de la guerre de idees” FELIN ED BU, 2009.

Bryant Ralph C, Νικόλαος Χ. Γκαργκάνας, Γεώργιος Σ.Ταβλάς (επιμ.), «Οικονομικής Επιδόσεις και Προοπτικές της Ελλάδος», Τράπεζα της Ελλάδος, The Brookings Institution, 2002.

Carr E.H. “What is history”, Penguin Books, 1961.

Cecchini P., «Η πρόκληση του 1992. Η Ευρώπη χωρίς σύνορα», 1989.

DGECFIN, The Economic Adjustment Programme for Greece. First review-summer 2010”, European Economy, Occasional Papers 68, August 2010.

Featherstone Kevin - Παπαδημητρίου Δημήτρης, «Τα όρια του εξευρωπαϊσμού. Δημόσια πολιτική και μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα», εκδόσεις Οκτώ, 2010.

IMF, “Greece. First Review Under the Stand-By Arrangement” August 26, 2010.

Krugman Paul, “Supply Side Virus Strikes Again” The dismal Scientist, Slate, August 15, 1996.

Lorenzo Bini Smaghi, “Europe cannot default its way back to health”, F.T., December 16, 2010.

OECD, “GREECE”, εκθέσεις 1975-σήμερα

Reinhart M.Carmen, Rogoff S. Keneth “This time is different. Eight centuries of financial folly”, Princeton University Press, 2009.

Reports and Studies, European Economy, European Commission, No 6, 1977.

Rich Andreu “Think tanks, Public Policy and the Politics of Expertise”, Cambridge University Press, 2004.

Stone Diane and Denham Andrew (ed.) “Think Tank Traditions. Policy research and the politics of ideas”, Manchester University Press, 2004.

Διαδικτυακοί Τόποι

<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE> (Ελληνική Στατιστική Αρχή)

http://www.isbnlib.com/author/Centre_for_International_Research_on_Economic_Tendency_Surveys (Centre for International Research on Economic Tendency Surveys)

http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm (Annual Macroeconomic Database, European Commission)

http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/surveys/index_en.htm (Business and Consumer Surveys, European Commission)

<http://www.euklems.net/> (Growth and Productivity Accounts, EU KLEMS)

<http://www.hks.harvard.edu/library/research/guides/think-tanks-directory.htm#usF>

(Think Tanks Directory, Harvard Kennedy School Library & Knowledge Services)

<http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm> (Statistics and Databases, International Labour Office)

<http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm> (World Competitiveness Yearbook, International Institute for Management Development-IMD)

<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28> (World Economic Outlook Database, International Monetary Fund)

<http://onthinktanks.org/manuals-handbooks-and-toolkits/think-tanks/> (On Think Tanks)

<http://www.eu.thinktankdirectory.org/> (Think Tank Directory Europe)

<http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=E> (Statistics Database, World Trade Organization)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΙΟΒΕ 1974-2010

- 1. Ιδρυτικά μέλη**
- 2. Μέλη Διοικητικού Συμβουλίου.**
Με αστερίσκο σημειώνονται τα μέλη της Διοικούσης
Επιτροπής (1974-1991)
και της Εκτελεστικής Επιτροπής (1991-2010).
- 3. Πρόεδροι**
- 4. Γενικοί Διευθυντές**

ΙΔΡΥΤΙΚΑ ΜΕΛΗ

Αναστάσιος	Αβέρωφ	Αλέξανδρος	Κατσάμπας
Γεώργιος	Αβράσογλου	Αρίστος	Κοροπούλης
Δημήτριος	Αγγελόπουλος	Διονύσιος	Κοτσώνης
Αλέξανδρος	Αθανασιάδης	Δημήτριος	Κουρτάκης
Βύρων	Αντωνιάδης	Κυριάκος	Κουτρομπής
Alb.	Barr	Γεώργιος	Κουτσουμάρης
Χαράλαμπος	Βελλής	Ανδρέας	Κυριαζής
Γεώργιος	Γαβριήλ	Δημήτριος	Κυριαζής
Αθανάσιος	Γκέρτσος	Ιωάννης	Κωστόπουλος
Κωνσταντίνος	Δήμου	Γεράσιμος	Λιβιεράτος
Κωνσταντίνος	Δρακόπουλος	Λουδοβίκος	Λορεντζιάδης
Γεώργιος	Δράκος	Στέφανος	Μάνος
Παναγιώτης	Δράκος	Σταμάτης	Μαντζαβίνος
Ανδρέας	Δρούλιας	Δημήτρης	Μαρινόπουλος
Γεώργιος	Ευστρατιάδης	Βασίλειος	Μελάς
Αλέξανδρος	Ζούλλας	Ιωάννης	Μητσός
Δημήτριος	Ζωναράς	Κλεόβουλος	Μπέμπης
Ιωάννης	Κάμφωνας	Εμμανουήλ	Νειάδας
Άγγελος	Κανελλόπουλος	Εμμανουήλ	Νικολαΐδης
Αλέξανδρος	Κανελλόπουλος	Αριστείδης	Νικολόπουλος
Λεωνίδα	Κανελλόπουλος	Ιωάννης	Παλαιοκρασάς
Άρης	Κατσάμπας	Δημήτριος	Παπαγεωργίου
Χριστόφορος	Κατσάμπας	Αλέξανδρος	Παπαδάκης
Θεόδωρος	Παπαλεξόπουλος	Θεόδωρος	Στράτος
Αναστάσιος	Παπαστράτος	Παναγιώτης	Τζαβέλας
Γεώργιος	Παπουτσάνης	Νικόλαος	Τσαγκρίδης

Διαμαντής	Πατέρας	Χαράλαμπος	Τσαούσογλου
Ιωάννης	Πιπέρογλου	Αλέξανδρος	Τσάτσος
Απόστολος	Πίτσος	Γεώργιος	Τσάτσος
Αντώνιος	Σαούλης	Νικόλαος	Τσομλεκτσόγλου
Φραγκίσκος	Σαρακάκης	Σπυρίδων	Φλέγκας
Ελευθέριος	Σαρίδης	Χαρίλαος	Χάρακας
Νικόλαος	Σβορώνος	Δημήτριος	Χαριτάτος
Χαράλαμπος	Σεπεντζής	Γεώργιος	Χατζηβασιλείου
Στρατής	Σουρλάγκας	Ιωάννης	Χριστοδουλίδης
Νικόλαος Η.	Στασινόπουλος	Αθανάσιος	Χριστοδούλου
Νικόλαος Μ.	Στασινόπουλος	Ευθύμιος	Χριστοδούλου
Πέτρος	Στεριώτης		

ΜΕΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ^{1*}

Barr	Alb.	1974-1977	
Αβέρωφ	Αναστάσιος	1974-1977	
Αδαμαντιάδης	Νικόλαος	1981-1993	
Αθανασιάδης	Αλέξανδρος	1974-1987	
Αθανασόπουλος*	Παναγιώτης	1997-2000	2000-20014
Ακκάς	Γεώργιος	1991-1995	
Ακκάς	Ιωάννης	2006-2008	
Ανδρικόπουλος	Ανδρέας	2004-2012	
Αντωνακόπουλος	Ελευθέριος	2000-2002	

¹ * Με αστερίσκο σημειώνονται τα μέλη της Διοικούσης Επιτροπής (1974-1991) και της Εκτελεστικής Επιτροπής (1991-2010)

Αντωνίου	Σ.	1998-1999	
Αποστολίδης*	Γεώργιος	1988-1991	
Αποστολόπουλος	Ιωάννης	1996-2002	
Αραβανής	Αριστείδης	2008-2012	
Αργυρός	Στέλιος	1989-1993	
Αρέθας	Γ.	1995-1999	
Βαράγκη	Ελένη	1995-2008	
Βελλής	Χαράλαμπος	1974-1989	
Βερροϊόπουλος	Δημήτρης	2010-2014	
Βιτζηλαίος	Α.	1992-1996	
Βουρλούμης	Παναγιώτης	2010-2014	
Βρανάς	Α.	2002-2006	
Γαβριήλ	Γεώργιος	1974-1977	
Γερουλάνος	Μ.	1992-1999	
Γεωργάνας	Ιάκωβος	1977-1993	
Γεωργόπουλος*	Λεωνίδας	2009-2012	
Γιαζιτζόγλου	Σταύρος	1988-1993	
Γιαννισάκης*	Γεώργιος	1988-1993	
Γκέρτσος	Αθανάσιος	1974-1979	
Γκόρτσος*	Χρήστος	2006-2014	
Γκούμας*	Ιωάννης	1991-1995	
Γόντικας	Γεώργιος	1992-1996	
Γοργίας	Γεώργιος	1977-1981	

Γουρδομιχάλης*	Ευστάθιος	1977-1993	
Δασκαλόπουλος	Δημήτριος	2004-2012	
Δεβλέτογλου	Αλέξανδρος	1998-2001	2008-2012
Δεδούσης	Κωνσταντίνος	1992-1995	
Δράκος	Παναγιώτης	1974-1987	
Δραπανιώτης	Ιωάννης	2002-2012	
Εγγλέζος*	Ιωάννης	1991-1995	
Εμπέογλου	Νικόλαος	2002-2014	
Έξαρχος	Ιωάννης	1977-1981	
Ευθυμιάδης	Νικόλαος	1992-1999	
Εφραίμογλου*	Μαρίνα	2000-2008	
Ζάκας*	Θεόδωρος	1979-1987	1991-1997
Ζαλοκώστας	Ευάγγελος	1992-1995	
Ζερίτης	Παναγιώτης	1992-1999	2000-2012
Ηλιοπούλος*	Ιωάννης	1983-1987	
Θανασούλιας	Ανδρέας	1977-1981	
Θεοδοσιάδης*	Νικόλαος	1987-1993	
Θεοδωρίδης	Αρτέμης	2005-2008	
Θεοχαράκης	Νικόλαος	2006-2014	
Θωμόπουλος*	Παναγιώτης	1995-2012	
Ιωακειμίδης	Παναγιώτης	1995-1999	
Καββαδίας*	Γρηγόρης	1990-1992	
Καζάζης	Φιλώτας	1979-1983	

Καλοφωλιάς	Γεώργιος	1977-2014	
Κανελλόπουλος	Άγγελος	1974-1979	
Κανελλόπουλος*	Ανδρέας	1977-2012	
Καραβίτης	Νικόλαος	1995-1997	
Καραγεώργης	Αριστομένης	1977-1989	
Καραμανής	Μιχαήλ	2006-2010	
Καραντάνης	Νικόλαος	1992-1996	
Καρατζάς	Θεόδωρος	1995-2006	
Κατσάμπας	Άρης	1974-1991	
Κατσουλώτος*	Γεώργιος	1991-1995	
Κεφαλάς	Αλέξανδρος	1974-1983	
Κοκκοτός*	Σπύρος	1993-1997	
Κολλίντζας*	Τρύφων	2002-2014	
Κοντέλλης	Παύλος	1992-1995	
Κοντογούλας*	Δημήτριος	1988-1990	
Κοροπούλης	Αρίστος	1979-1987	
Κορρές	Άλκης	1992-1996	
Κορτέσης	Μιχαήλ	1997-2014	
Κόσκος	Φοίβος	1985-1993	
Κοτσώνης	Διονύσιος	1974-1977	
Κουκλέλης	Κωνσταντίνος	1995-2012	
Κούκουλας	Γ.	1995-1997	
Κουταλίδης	Τρύφων	1992-1996	

Κουτσουμάρη	Σύνθια	1998-2002	
Κουτσουμάρης*	Γεώργιος	1985-1989	1992-1999
Κράλλης*	Ευστράτιος	1987-1988	
Κρητικός	Ιωάννης	2006-2014	
Κροντηράς	Δημήτρης	1999-2000	
Κυριαζής	Ανδρέας	1983-1993	
Κυριαζής*	Δημήτρης	1974-1993	1995-2008
Κυριαζής	Χάρης	2000-2014	
Κυριακίδης*	Κωνσταντίνος	2001-2009	
Κυριακόπουλος*	Κωνσταντίνος	2000-2005	
Κυριακόπουλος*	Λουκάς	1995-2012	
Κυριακόπουλος	Οδυσσέας	2001-2012	
Κωνσταντινίδης*	Γεώργιος	1995-2006	
Κωνσταντινίδης	Παντελής	1983-1987	
Κωστόπουλος	Ιωάννης	1974-1993	2004-2012
Λακαφώσης	Ιωάννης	1985-1989	
Λαλαούνης	Ηλίας	1992-1995	
Λαμπρινόπουλος	Κωνσταντίνος	2000-2012	
Λαμπρούκος	Νικ.-Σωκράτης	2010-2014	
Λαναράς*	Γεώργιος	1992-2010	
Λάσκαρις	Παύλος	2002-2014	
Λεκκός	Ηλίας	2010-2014	
Λιαναντωνάκης*	Γεώργιος	1981-1985	

Λοϊζος	Ευστάθιος	2010-2012	
Λυμπεράκης*	Γεώργιος	1983-1987	
Λύρας	Ιωάννης	1998-1999	2002-2006
Λως	Μ.	1995-1999	
Μακρυδάκης	Σπύρος	2006-2010	
Μακρυδάκης	Στυλιανός	1998-1999	
Μακρυδημήτρης	Αντώνης	2006-2010	
Μάνος	Στέφανος	1974-1979	
Μανουσάκης	Γ.	1995-1998	
Μαντζαβίνος*	Σταμάτιος	1974-1993	1995-2008
Μαντζούνης	Δημήτρης	1995-1999	
Μαντωνανάκης	Παντελής	2006-2010	
Μανωλάς	Γεώργιος	1997-2002	
Μανωλάς	Νικηφόρος	2002-2006	
Μανωλόπουλος	Βασίλειος	1999-2006	
Μαρινόπουλος*	Δημήτριος	1974-1993	1995-2010
Μαρινόπουλος	Πάνος	1997-2010	
Μαρινόπουλος*	Στέφανος	2009-2010	6/2/2012
Μαρίνος	Θέμης	1981-1985	
Μαρκόπουλος	Ιωάννης	1997-2002	
Μαρούλης	Δημήτριος	2008-2012	
Μαρτιγόπουλος	Ευάγγελος	2009-2014	
Μασουράκης*	Μιχαήλ	2006-2014	

Μάσχας	Αλέξανδρος	1989-1993	
Μέλας	Λέων	1989-1993	
Μετσοβίτης	Χρήστος	1992-1999	2002-2014
Μητσός	Ιωάννης	1974-1993	
Μιχαλάκης	Ανδρέας	1980-1982	
Μόσχος	Δημήτριος	2002-2006	
Μπακάκος	Γεώργιος	1977-2014	
Μπακατσέλος	Αλέξανδρος	1987-1990	
Μπεκιάρης	Γεώργιος	1998-2000	
Μπελλές	Αριστείδης	2008-2012	
Μπιλέρης	Νικόλαος	2000-2004	
Μπλούνας	Χαράλαμπος	1997-1998	
Μπούμη*	Ανδρονίκη	1995-2012	
Μπουτάρης*	Γιάννης	1995-1997	
Μυλωνάς*	Γεώργιος	2005-2007	2010-2012
Μυλωνάς	Παύλος	2000-2012	
Μωϋσής	Ραφαήλ	1995-2014	
Νανόπουλος	Νικόλαος	1993-2006	
Νειάδας	Βασίλειος	2004-2012	
Νειάδας	Εμμανουήλ	1989-1993	
Νικολίτσα	Δάφνη	1999-2001	
Νικολίτσας	Αθανάσιος	1992-1998	21/9/1998
Ξαφά	Μιράντα	2008-2014	2008-2014

Οικονομίδης	Δ.	1995-1999	
Παλαιοκρασάς	Ιωάννης	1974-1979	3/4/1979
Παλαιολόγος*	Δούκας	1997-2002	2006-2010
Παναγοπούλου	Λίτσα	2006-2014	
Πανάγος	Χρήστος	1977-1981	
Πανούτσος	Βασίλειος	1990-1993	
Πανταλάκης*	Θεόδωρος	2001-2004	
Παντελιάδης	Στέφανος	2010-2014	
Παπαγεωργίου	Δημήτριος	1974-1977	
Παπαγεωργίου*	Ευστάθιος	1993-1999	
Παπαδάκης	Αλέξανδρος	1974-1979	
Παπαδάκης	Ιωάννης	2006-2010	
Παπαθανασίου	Ιωάννης	1995-2004	
Παπαλεξόπουλος*	Δημήτρης	1995-2012	
Παπαλεξόπουλος*	Θεόδωρος	1974-2012	
Παρασκευόπουλος	Παρασκευάς	2000-2002	
Παράσχης	Ιωάννης	2010-2014	
Παυλόπουλος	Παναγιώτης	1995-1999	
Πεπελάσης*	Νικόλαος	1987-1988	
Περάκης*	Χαράλαμπος	1995-1999	
Πετρόπουλος	Αθανάσιος	1979-1983	
Πεχλιβανίδης	Ιωάννης	2010-2014	
Πιπέρογλου*	Ιωάννης	1979-1993	1995-2012

Πολίτης	Παναγιώτης	1992-1995	2010-2014
Προβόπουλος	Γεώργιος	1997-2006	
Ράπανος	Βασίλης	2010-2014	
Ρεβίθης	Σωτήρης	1995-1998	2006-2010
Ριτσώνης	Ιωάννης	1979-1993	
Σακελλάρης	Πλούταρχος	2006-2010	
Σαμπεθαί	Ισαάκ	2006-2010	
Σαούλης	Αντώνιος	1974-1993	
Σαραντόπουλος	Κωνσταντίνος	1995-1999	2001-2008
Σαρρή	Μαρία	1998-2000	
Σβορώνος	Νικόλαος	1974-1998	
Σιδηρόπουλος	Ι.	1992-1996	
Στασινόπουλος	Μιχαήλ	2008-2014	
Σταυριανάκης	Νικόλαος	2000-2003	
Σταύρου*	Ιωάννης	2007-2012	6/2/2012
Στεργιώτης	Πέτρος	1974-1977	
Στράτος	Θεόδωρος	1974-1993	
Στράτος	Ιάσων	1995-2014	
Συμεωνίδης*	Δημήτρης	1997-2005	
Σφακιανάκης	Γεώργιος	2009-2012	
Ταβουλάρης	Νικόλαος	1997-2014	12/5/2014
Τακάς*	Βασίλειος	1992-1995	1997-2004
Ταμβακάκης	Απόστολος	2006-2010	

Τάνες*	Μηνάς	2001-2012	
Τζήμας	Μίνωας	1999-2000	
Τζωάννος	Ιωάννης	1995-1998	
Τόμπρος	Μάριος	1979-1993	
Τραγάκη	Αλεξάνδρα	2001-2003	
Τριάνταφύλλου	Άγγελος	1993-1995	
Τρίχας	Νικόλαος	1995-2008	
Τρυποσκιάδης*	Παύλος	1990-1993	
Τσαγκρίδης	Νικόλαος	1974-1977	
Τσαμτσάκης*	Ευάγγελος	1988-1990	
Τσάτσος	Γεώργιος	1974-1989	
Τσιάβος	Δημήτριος	1983-1987	
Τσόλκας	Χρήστος	2010-2014	
Τσομπλεκτσόγλου	Νικόλαος	1974-1981	
Τσουτρέλης	Χαράλαμπος	2010-2014	
Φεράλδης*	Αλέξανδρος	1985-1989	
Φιλίππου	Αθανάσιος	1995-2006	
Φλέγγας	Σπυρίδων	1974-1977	
Φλούδας	Σπ.	1992-1996	
Φουντουκάκος	Δρακούλης	2004-2008	6/2/2008
Χαλαμανδάρης	Ηλίας	1995-1999	
Χαρδούβελης*	Γκίκας	2000-2001	2010-2014
Χασιώτης	Αντώνης	2001-2004	

Χατζηαναγνώστου*	Τάκης	1981-1985	
Χατζηνικολάου	Γ.	1995-1998	
Χατζηπαναγιώτου*	Ζαχαρίας	1981-1988	
Χατζόπουλος	Χριστόφορος	2000-2012	
Χρήστου*	Δημήτριος	1983-1988	
Χριστοδούλου	Αθανάσιος	1974-1977	
Χριστοδούλου*	Ευθύμιος	1977-1981	

ΠΡΟΕΔΡΟΙ

Δημήτρης Μαρινόπουλος: 27 Νοεμβρίου 1974-11 Δεκεμβρίου 2001

Μηνάς Τάνες: 1 Δεκεμβρίου 2001-10 Μαΐου 2006

Μιχαήλ Κορτέσης: 10 Μαΐου 2006-6 Ιουλίου 2011

Οδυσσέας Κυριακόπουλος: 6 Ιουλίου 2011

ΓΕΝΙΚΟΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

Γεώργιος Κουτσουμάρης	1975-1984
Παναγιώτης Παυλόπουλος	1984-1988
Ιωάννης Παπαδάκης	1988-1991
Γεώργιος Οικονόμου	1991-1993
Γεώργιος Προβόπουλος	1993-1997
Τρύφων Κολλίντζας	1997-1999
Γεώργιος Ψαχαρόπουλος	1999-2000
Λουκάς Κυριακόπουλος	2000-2001
Τάκης Πολίτης	2001-2008
Γιάννης Στουρνάρας	2009-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Μελέτες του ΙΟΒΕ 1976-2010

2010	<i>IOBE</i> Πρακτικά Εκδήλωσης Το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής & οι Προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας
	<i>Κ. Σουλιώτης, Ε. Βίτσου</i> Ανάλυση της Αγοράς Φαρμάκου στην Ελλάδα:Το Πλαίσιο, τα δεδομένα και οι τάσεις (1998-2008)
	<i>Νίκος Καραβίτης</i> Μακροχρόνιες Προβολές για το Δημόσιο Χρέος
	<i>Νίκος Γ. Ζόνζηλος</i> Οι Μακροοικονομικές Επιπτώσεις των Διαρθρωτικών Πολιτικών Ενίσχυσης του Ανταγωνισμού στην Αγορά των Μη Εμπορεύσιμων Αγαθών-Υπηρεσιών και στην Αγορά Εργασίας
	<i>Β. Ράπανος</i> Το Μέγεθος και το Εύρος Δραστηριοτήτων του Δημόσιου Τομέα
2009	<i>Σ.Ιωαννίδης, Α.Τσακανίκας, Σ.Χατζηχρήστου, Ε.Βαλαβανιώτη</i> Η Επιχειρηματικότητα στα Πρόθυρα της Κρίσης .Η Έρευνα του GEM 2008-2009
	<i>IOBE</i> Θέσεις του IOBE για την Οικονομική Πολιτική / IOBE
	<i>Μ.Παπαναστασίου</i> Οι θυγατρικές των ελληνικών πολυεθνικών επιχειρήσεων και στρατηγικές διεθνοποίησης
2008	<i>Σ. Ιωαννίδης, Α. Τσακανίκας</i> Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2007-2008
	<i>Ιωάννης Στουρνάρας, Μαρία Αλμπάνη</i> Η Ελληνική Οικονομία μετά την Κρίση : Αναζητώντας Ένα Νέο Αναπτυξιακό Πρότυπο
2007	<i>Σ.Ιωαννίδης, Α.Τσακανίκας</i> Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2006-2007

	<i>Σ.Ιωαννίδης</i> Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα: 2007-2013
	<i>Σ.Ιωαννίδης</i> Η Γυναικεία Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2006-2007
	<i>Β.Ράπανος</i> Σύνταξη και Εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού:Ευρωπαϊκή εμπειρία και η Ελληνική πραγματικότητα
	<i>Θ.Παλάσκας . Μ.Παπαναστασίου ,Φ.Φιλιππαίος</i> Ο Ρόλος των Ελληνικών Πολυεθνικών Επιχειρήσεων στην Οικονομία και Προϋποθέσεις Περαιτέρω Ανάπτυξής τους
	<i>Θ.Παλάσκας, Χ.Στοφόρος, Δ.Χαλαμανδάρης</i> Η Θέση της Ελληνικής Παραγωγής (Μεταποίηση) στις Διεθνείς Αγορές
2006	<i>IOBE</i> Θέσεις του IOBE για Ένα Αποτελεσματικό Κράτος
	<i>Π. Μπαλωμένος & Θ. Παλάσκας</i> Ο Ρόλος του Real Estate στην Εγχώρια Οικονομία και Προυποθέσεις Περαιτέρω Ανάπτυξης του.
	<i>Σ. Ιωαννίδης, Α. Τσακανίκας</i> Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2005-2006
2005	<i>Α.Τσακανίκας, Ε. Στάγγελ</i> Ερευνα για την Απασχόληση και την Αγορά Εργασίας, 2004
	<i>Θ.Παλάσκας & Μ.Τσάμπρα</i> Οικονομικό Περιβάλλον, Θεσμικό Πλαίσιο και Ανταγωνιστικότητα των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων
	<i>Β.Φιοράκη & Θ. Παλάσκας</i> Ασφαλιστικό, Αποταμίευση και Ανάπτυξη : Μία Πρόταση Οικονομικής Λογικής
	<i>Σ. Ιωαννίδης, Τ. Πολίτης, Α. Τσακανίκας</i> Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα ,2004

	<i>Α. Τσακανίκας</i> Εξελίξεις και Προοπτικές του Τομέα Πληροφορικής και Επικοινωνιών
2004	<i>Θ. Παλάσκας , Λ. Πεχλιβάνος , Χ. Στοφόρος</i> Η Ελλάδα στην Διεθνή Αγορά Επενδύσεων
	<i>Βασίλης Πατσουράτης</i> Η Επίπτωση της Φορολογίας των Επιχειρήσεων στην Ανταγωνιστικότητα
	<i>Σ. Ιωαννίδης</i> Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, 2003
2003	<i>Δ.Κ. Μαρούλης , Γ.Α. Προβόπουλος</i> Το Ισοζύγιο Πληρωμών στο Περιβάλλον της Δραχμής και του Ευρώ
2002	<i>Η. Μαντζουνέας , Χ. Στοφόρος</i> Εξελίξεις και Προβλέψεις της Ιδιωτικής Κατανάλωσης στην Ελλάδα
2001	<i>Ν. Τάσος</i> Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα
	<i>Γ. Προβόπουλος , Π. Καπόπουλος</i> Το Δίλημμα των Γενεών : Σχεδιάζοντας Μία Παραμετρική και Δομική Μεταρρύθμιση του Ασφαλιστικού Συστήματος
2000	<i>Δ. Νικολίτσα</i> Η Διευθέτηση των Ωρών Εργασίας : Τρόποι και Συνθήκες για την Εφαρμογή της
	<i>Ν. Θεοχαράκης</i> Η Ευελιξία στην Αγορά Εργασίας και η Σχέση της με την Ανεργία
	<i>Τ. Πολίτης</i> Έρευνα για την Απασχόληση και την Αγορά Εργασίας , 1999
	<i>Ε. Αθανασίου , Ι. Μπρατσιώτης , Ν. Χαριτάκης</i> Αποτελεσματικότητα στην Επιβολή των Κανόνων του Ανταγωνισμού: Ελλάδα 1979-1998

	<i>IOBE</i> Η Αναπτυξιακή Πολιτική Μέσα στην ONE
1999	<i>Raymond Loufir & Μαρίνα Παπαναστασίου</i> Στρατηγικός Σχεδιασμός για τον Τουρισμό στην Ευρύτερη Περιοχή της Πρωτεύουσας και στην Ελλάδα εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004
1998	<i>IOBE</i> Συμπεράσματα Ημερίδας, Η Προετοιμασία των Επιχειρήσεων για το Ευρώ στις Χώρες της Β' Φάσης της ONE / Συμπεράσματα Ημερίδας
	<i>Δημήτρης Γ. Δεμέκας , Ζήνων Γ. Κοντολέμης</i> Η Ανεργία στην Ελλάδα : Ανασκόπηση των Προβλημάτων
	<i>Νίκος Λέανδρος & Raymond Loufir</i> Το Μέλλον της Κοινωνικής Ασφάλισης στην Ελλάδα
1997	<i>Τ. Κολλίντζας , Γ. Σφακιανάκης , Ε.. Τυλιγάδα</i> Υποτιμολογήσεις και Υπερκαλύψεις στην Εισαγωγή Εταιρειών στο Χρηματιστήριο Αθηνών
	<i>Π. Νικολαΐδης</i> Οι Επιπτώσεις της Μείωσης των Συμβατικών Ωρών Απασχόλησης
	<i>Γ. Προβόπουλος, Β. Ράπανος</i> Λειτουργίες του Δημόσιου Τομέα-Προβλήματα και Προοπτικές
	<i>IOBE</i> Θέσεις του IOBE για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Οικονομίας
	<i>Δ. Μόσχος, Δ. Φραγγέτης</i> Το Παρόν και το Μέλλον των Ελληνικών Τραπεζών
1996	Τράπεζες και Επιχειρήσεις εν όψει του Ευρωνομίσματος, Πρακτικά Ημερίδας
	<i>Δ. Χαλικιάς</i> Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση
	<i>Κ. Σπανός</i> Το Πρόβλημα της Δημόσιας Διοίκησης - Μια Πρώτη Προσέγγιση

	<i>N. Λέανδρος</i> Η Κρίση στην Κοινωνική Ασφάλιση- Κατευθύνσεις για τη Μεταρρύθμιση του Συστήματος
	<i>A. Σαρρής, Γ. Μέργος, Π. Σάρρος</i> Η Συμφωνία του Γύρου της Ουρουγουάης για το Διεθνές Εμπόριο Και οι Επιπτώσεις στην Ελληνική Γεωργία
1995	Το Μέλλον της Ευρώπης και η Αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht: Η Πρόκληση για την Ελληνική Οικονομία, Πρακτικά Ημερίδας
	<i>Γ. Αλογοσκούφης, Κ. Προδρομίδης</i> Το Πακέτο Delors II και η Πραγματική Σύγκλιση
	Το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα - Τάσεις και Προοπτικές, Πρακτικά Ημερίδας
	<i>Π.Κ. Ιωακειμίδης</i> Το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα - Η Αναθεώρηση της Συνθήκης του Maastricht
	<i>B. Πατσουράτης – Ι. Λ. Σουφλής</i> Οι Επιπτώσεις στην Ελληνική Οικονομία-Βιομηχανία απο την Επιβολή Περιβαλλοντικού και Ενεργειακού Φόρου
	<i>Γ. Προβόπουλος (επιμέλεια)</i> Το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα - Τάσεις και Προοπτικές
	<i>B. Πατσουράτης</i> Εμπόδια στη Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής Βιομηχανίας
1994	<i>Ι. Παπαδάκης</i> Η Αξιοπιστία ως Ορος Επιτυχίας ενός Προγράμματος Σύγκλισης Διδάγματα απο την Ελληνική και Ξένη Εμπειρία
	<i>Γ. Μέργος</i> Ο Αγροτικός Τομέας στην Δεκαετία του '90 - Τάσεις και Επιλογές Πολιτικής
	<i>Ι. Χασσίδ</i> Προσαρμογές και Ανταγωνιστικότητα στην Ελληνική Βιομηχανία

	<i>Κ. Κιουλάφας</i> Ο Τομέας των Τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα - Προβλήματα και Προοπτικές
1993	<i>Β. Πατσουράτης</i> Κρατικές Ενισχύσεις-Επιδότησεις – Επιχορηγήσεις – Μεταβι- βαστικές Πληρωμές
1992	<i>Ν. Τσαβέας</i> Η Αποτελεσματικότητα της Οικονομικής Πολιτικής
	<i>Γ. Οικονόμου</i> Η Ελληνική Οικονομία στην Προοπτική του 1992
	<i>Ι. Χασσίδ, Γ. Κάτσος</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Ελληνική Βιομηχανία - Διάρθρωση, Επιδόσεις, Προοπτικές
	<i>Π. Πολίτης</i> Η Ελληνική Βιομηχανία – Εκτιμήσεις, Προσδοκίες και Στρατηγική των Επιχειρήσεων για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά
	<i>Κ. Κιουλάφας</i> Η Κινητικότητα των Εργαζομένων στην Ελληνική Αγορά Εργα- σίας
	<i>Α. Ζητρίδης, Χ. Κατσάνης, Γ. Τραγάκης, Ν. Τσαβέας, Ι. Χαλαμπίδης</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Τραπεζικό Σύστημα
1991	<i>Π. Ορφανίδης, Α. Θεοδωρίδης</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Χημική Βιομηχανία
	<i>Γ. Τζωάννος</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Εμπορική Ναυτιλία
	<i>Κ. Κιουλάφας, Λ. Ζάραγκας</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Αγορά Εργασίας
	<i>Β. Δαλαμάγκας</i> Φορολογικές Δαπάνες: Θεωρία και Πρακτική
	<i>Γ. Οικονόμου</i> Για μια Εισοδηματική Πολιτική Σταθεροποίησης και Ενισχύσεως της Παραγωγής και της Απασχολήσεως

	<i>Β. Μανεσιώτης, Ν. Καραβίτης</i> Η Εναρμόνιση της Φορολογίας Καυσίμων και Οινοπνευματωδών Ποτών
	<i>Α. Ζαμπάρας</i> Κοινοτική Διαρθρωτική Πολιτική: Αναμενόμενες Επιδράσεις
1990	<i>Δ. Καραμπίνης</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Υποδηματοποιία
	<i>Δ. Κάζης</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Νέα Προϊόντα
	<i>Ι. Καζάκος, Ι. Ιωάννου</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βιομηχανία Τροφίμων
	<i>Α. Ευμοιρίδης</i> Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Κλωστοϋφαντουργία
	<i>Π. Παυλόπουλος-Α. Κουζέλης</i> Το Δημοσιονομικό Πρόβλημα – Προτάσεις Πολιτικής
	<i>Γ. Αγαπητός</i> Η Εναρμόνιση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας
	<i>Κ. Δελής</i> Το Εμπόριο στην Ενιαία Εσωτερική Αγορά
	<i>Θ. Τερροβίτης</i> Η Εναρμόνιση της Πολιτικής Μεταφορών
1989	<i>Β. Μανεσιώτης</i> Η Εναρμόνιση της Φορολογίας Καπνού
	<i>Π. Παυλόπουλος (επιμέλεια)</i> Ιδιωτικοποίηση στις Αναπτυσσόμενες Χώρες
	<i>Γ. Προβόπουλος (επιμέλεια)</i> Προτεραιότητες Δημοσιονομικής Πολιτικής
1987	<i>Κ. Κιουλάφας</i> Τα Αναπτύγματα Μισθών στην Ελλάδα

	<i>Π. Παυλόπουλος</i> Η Παραοικονομία στην Ελλάδα
	<i>Κ. Κιουλάφας</i> Αποτύπωση της Ελληνικής Αγοράς Εργασίας-Στατιστικά Μεγέ- θη Νο 1
1986	<i>Κ. Δελής</i> Διάρθρωση Κόστους Τιμολογιακή Πολιτική στον Τομέα του Ηλε- κτρισμού
	<i>Ι. Παπαδάκης</i> Ζημιογόνες Βιομηχανίες: Η Ανεπάρκεια στις Πηγές των Κεφα- λαίων τους
	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Κοινωνική Ασφάλιση
	<i>Π. Παυλόπουλος</i> Εισοδηματικά Μερίδια
1985	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας: Τι Είναι και Πως Εφαρμόζεται
	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Ο Δημόσιος Τομέας στην Ελληνική Οικονομία - Πρόσφατες Τάσεις και Οικονομικές Επιπτώσεις
	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Η Κρίση στην Κοινωνική Ασφάλιση: Το Πρόβλημα του ΙΚΑ
	<i>Γ. Μπήτρος</i> Οι Ελεγχοί των Τιμών και οι Συνεπειές τους
1983	<i>Γ. Σαπουντζόγλου</i> Προβλήματα Εφαρμογής του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας
1982	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί - Οικονομική Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα
1981	<i>Γ. Κουτσομάρης</i> Το Πρόβλημα της Ανώτατης Παιδείας
1980	<i>ΙΟΒΕ</i> Ο Πληθωρισμός και ο Προσωπικός Φόρος Εισοδήματος

	<i>Ο. Γκουζούλη</i> Ναυτική Εκπαίδευση
	<i>Ι. Τζωάννος</i> The Fiscal Regime for Shipowning Firms in the EEC
	<i>Γ. Προβόπουλος</i> Δημόσιες Δαπάνες και Οικονομική Δραστηριότητα
	<i>Γ. Κώττης</i> Βιομηχανική Αποκέντρωση και Περιφερειακή Ανάπτυξη
	<i>Ι. Χαασίδ</i> Ελληνική Βιομηχανία και ΕΟΚ
	<i>Ι. Παπαδάκης</i> Χρήμα και Οικονομική Δραστηριότητα
	<i>Γ. Κουτσομάρης</i> Ανώτατη Παιδεία και Οικονομική Ανάπτυξη
1979	<i>ΙΟΒΕ</i> Δημόσιες Δαπάνες και Πληθωρισμός
1978	<i>Α. Κορρές</i> Το Ελληνικό Ναυτεργατικό Δυναμικό
	<i>Πρώτη Ημερίδα Αθηνών</i> Προετοιμασία για την Ενταξη και την Ανάπτυξη
	<i>Ι. Τζωάννος</i> Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία και ΕΟΚ
	<i>Ι. Παπαδάκης</i> Η Πολιτική των Κατευθυνόμενων Επιτοκίων
1977	<i>Θ. Γεωργακόπουλος</i> Εμμεσοί Φόροι και Βιομηχανία στην Ελλάδα
	<i>Ι. Χαασίδ</i> Ελλάς και ΕΟΚ
1976	<i>Γ. Κουτσομάρης</i> Χρηματοδότησις και Ανάπτυξις της Βιομηχανίας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

**Θέσεις του IOBE
για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, 1997**

Προοίμιο

Στα αμέσως προσεχή χρόνια η χώρα θα αντιμετωπίσει μεγάλες προκλήσεις. Η θέση της στο διεθνές περιβάλλον αλλά και οι εξελίξεις στο εσωτερικά, το βιοτικό επίπεδο, η κοινωνική συνοχή και η ποιότητα ζωής θα επηρεασθούν καθοριστικά από τον τρόπο που θα αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις αυτές.

Τα κυριότερα από τα ερωτήματα, που πρέπει επείγοντως να απαντηθούν, συναρτώνται άμεσα ή έμμεσα με την οικονομία και θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

Οι προκλήσεις

- Ο αυξημένος ανταγωνισμός μέσα και έξω από την Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Η διαδικασία Σύγκλισης, η συμμετοχή της Ελλάδας στη Νομισματική Ένωση και η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ο νέος ρόλος του Κράτους, η λειτουργία του Δημόσιου τομέα και των θεσμών.
- Η ανεργία και η απασχόληση, παράλληλα με την ανταγωνιστικότητα.
- Η οικονομική ανάπτυξη, ο ρόλος των τομέων και το περιβάλλον.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα και η σχέση του με την οικονομία.

Είναι φανερό ότι ζητήματα αυτού του μεγέθους δεν επιδέχονται αποσπασματικές απαντήσεις. Χρειάζονται μια συγκροτημένη συνολική αντίληψη για τη λειτουργία της οικονομίας, τις δυνάμεις που θα κληθούν να εφαρμόσουν τις λύσεις και τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν.

Η βασική επιλογή

Η συνολική αντίληψη, που υιοθετεί το IOBE, στηρίζεται στη διαπίστωση ότι **για να αντιμετωπισθούν τα μεγάλα αυτά ζητήματα, η**

Ελλάδα πρέπει να συγκλίνει με την Ευρώπη, να προσεγγίσει δηλαδή μορφές οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης που ορίζονται ως «ευρωπαϊκές», ξεπερνώντας τα μεγάλα προβλήματα και τις αποκλίσεις που υπάρχουν σήμερα σε όλα τα επίπεδα.

Τα προβλήματα αυτά, που λειτουργούν ως προσκόμματα για την ανάπτυξη, έχουν ασφαλώς ιστορική προέλευση και πολλαπλές αιτίες. Συνοψίζονται όμως παραστατικά σε ένα καθοριστικό δεδομένο που επηρεάζει όλους τους τομείς της εθνικής ζωής: τον ρόλο που έπαιξε το Κράτος στην Ελλάδα σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο και, κυρίως, στις αντιλήψεις, αξίες, νοοτροπίες και πρακτικές που διαμόρφωσε η μακροχρόνια εξάρτηση της κοινωνίας από το Κράτος.

Εκείνο συνεπώς που χρειάζεται σήμερα είναι να τεθεί σε κίνηση μια διαδικασία μετάβασης:

από το **δημόσιο** στο **ιδιωτικό**

από την **προστασία** στον **ανταγωνισμό**

από τη **συλλογική αδράνεια** στην **ατομική πρωτοβουλία**

από τη **σπατάλη** στην **αποτελεσματικότητα**

από τους **κλειστούς** τομείς στην **ανοικτή** οικονομία.

Η μετάβαση αυτή δεν είναι ούτε ευθύγραμμη ούτε εύκολη. Συναντά και θα συναντήσει ισχυρές αντιστάσεις από ομάδες και κεκτημένα που έχουν συνδέσει την τύχη τους με το Κράτος ανεξάρτητα από πολιτική τοποθέτηση.

Από την άλλη πλευρά όμως υπάρχουν σημαντικοί παράγοντες που μπορεί να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην αλλαγή κατεστημένων αντιλήψεων και πρακτικών.

Ο *πρώτος* παράγων είναι το γεγονός ότι το Κράτος δεν μπορεί - για οικονομικούς κυρίως λόγους - να λειτουργήσει πλέον όπως μέχρι σήμερα.

Το σύστημα που παρήγαγε μια συγκεκριμένη τυπολογία οικονομικών και κοινωνικών συμπεριφορών εξάντλησε τα όρια του και όχι μόνο δεν μπορεί να συντηρηθεί άλλο, αλλά συνιστά πλέον το σοβαρότερο πρόσκομμα στην προσπάθεια για την αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας.

Αν, παρά τα μηνύματα των καιρών, εμμείνουμε σε αυτές τις παρωχημένες πρακτικές, είναι βέβαιο ότι θα οδηγηθούμε σε παρακμή. Γι' αυτό θα πρέπει να αναζητηθεί μια νέα μορφή σχέσεων του Κράτους με την οικονομία, **ένας νέος ρόλος για το Κράτος**.

Ο δεύτερος παράγων είναι η ύπαρξη ενός **δυναμικού Ιδιωτικού τομέα** που, αντιδρώντας στις νέες συνθήκες του αυξημένου ανταγωνισμού, μετασχηματίζεται γοργά, υιοθετεί νέο επιχειρηματικό ήθος και πρακτικές και επεκτείνεται στις αγορές του εξωτερικού.

Ο τρίτος παράγων είναι η **ταχύτατη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας** που επιβάλλει το άνοιγμα της χώρας στον υπόλοιπο κόσμο. Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο είναι η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αδυνατίζει τα ισχυρά αμυντικά αντανακλαστικά μιας μέχρι πρόσφατα κλειστής κοινωνίας.

Οι επιδιώξεις

Στόχος του IOBE είναι να ενισχύσει τους θετικούς αυτούς παράγοντες υποστηρίζοντας - με τα μέσα που διαθέτει - τα ακόλουθα:

- Τη δημιουργία ενός Κράτους που θα προωθεί αποτελεσματικά τους εθνικούς στόχους, θα είναι πιο μικρό, πιο αποδοτικό και πιο δίκαιο, θα παρέχει ουσιαστική κοινωνική προστασία, θα καθορίσει με σαφήνεια τον νέο ρόλο του οροθετώντας αυστηρά τις περιοχές και τους όρους λειτουργίας του και θα συμβάλει στην απρόσκοπτη ανάπτυξη του Ιδιωτικού τομέα, λειτουργώντας σε συνεργασία και όχι σε αντίθεση προς αυτόν.
- Τη συνεχή διεύρυνση του αρχικού πυρήνα των σύγχρονων επιχειρήσεων, έτσι ώστε ο Ιδιωτικός τομέας στο σύνολο του όχι μόνο να καταστεί ατμομηχανή της ανάπτυξης, αλλά και να λειτουργήσει ως ισχυρό παράδειγμα για όλη την οικονομία.

- Το ουσιαστικό άνοιγμα της χώρας προς τον υπόλοιπο κόσμο, τη συμπόρευση με την Ευρωπαϊκή Ένωση σε όλους τους τομείς, την απόρριψη του στείρου ελληνοκεντρισμού, τη διαμόρφωση μιας σύγχρονης εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας και τη διεκδίκηση ενός νέου ρόλου στην περιοχή.

Οι γενικές αυτές επιδιώξεις χρωματίζουν όλες τις παρεμβάσεις του ΙΟΒΕ και ορίζουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι θέσεις του στα επιμέρους θέματα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

**Ανοιχτή Επιστολή του ΙΟΒΕ προς τον πρωθυπουργό
για την οικονομία», 29 Ιανουαρίου 2010**

Αξιότιμε κ. Πρόεδρε,

- Η Ελληνική οικονομία βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή, έχοντας εισέλθει σε ένα φαύλο κύκλο υψηλών ελλειμμάτων και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Η μεγάλη εξάρτηση της χώρας από τον εξωτερικό δανεισμό δημιουργεί ασφυκτικές πιέσεις από τις διεθνείς αγορές, το διεθνές τύπο, αλλά και τους εταίρους μας στην Ευρωζώνη. Αυτό αντανakλάται στα υψηλά ασφάλιστρα κινδύνου, που έχουν αυξήσει υπερμέτρως το κόστος του δανεισμού. Οι πληρωμές υπέρρογκων ποσών σε τόκους αφαιρούν πόρους από τις εγχώριες επενδύσεις και τις κοινωνικές δαπάνες, συμβάλλοντας στη μείωση της ευημερίας ιδιαίτερα των πλέον ευάλωτων τμημάτων του πληθυσμού, ενώ στερούν από την κυβέρνηση πολύτιμους βαθμούς ελευθερίας.
- Αν δεν αντιστραφούν οι δυσμενείς εξελίξεις, στις οποίες ελλοχεύουν κίνδυνοι αποσταθεροποίησης όχι μόνο του οικονομικού/ χρηματοπιστωτικού, αλλά και του πολιτικού / κοινωνικού συστήματος, η οικονομική κρίση κινδυνεύει να μετατραπεί σε κοινωνική κρίση και κρίση αξιών. Όπως πολύ σωστά επισημάνθηκε, «ή αλλάζουμε ή βουλιάζουμε». Όντως, οι συνθήκες επιβάλλουν άμεση δράση και λήψη δραστηκών μέτρων.
- Η οικονομική ιστορία, διεθνής και ελληνική, διδάσκει ότι οι οικονομικές κρίσεις οδηγούν είτε στην καταστροφή είτε στην αναζωογόνηση και την ανάταξη. Στην καταστροφή οδηγούν όταν υπάρχει αδράνεια ή / και εμμονή σε δογματικές αντιλήψεις, αντίθετες με την πραγματικότητα, την κοινή λογική και τις δυνάμεις της προόδου, της εξωστρέφειας και του ανταγωνισμού. Στην αναζωογόνηση και την ανάταξη οδηγούν όταν υπάρχει έγκαιρη προσαρμογή, καθώς και ρεαλιστική και ευέλικτη προσέγγιση στα προβλήματα.
- Με βάση την εμπειρία, δύο παράλληλες προσαρμογές πρέπει να επισυμβούν το ταχύτερο δυνατό στην ελληνική οικονομία. Η πρώτη είναι η δημοσιονομική. Η δεύτερη αφορά στην ανταγωνιστικότητα. Ενδεχόμενη αποτυχία στους δύο αυτούς τομείς θα οδηγήσει την οικονομία σε βαθιά ύφεση και μεγάλη ανεργία.
- Η δημοσιονομική προσαρμογή πρέπει να στηριχτεί στην άμεση αντιστροφή τριών τάσεων που έχουν αναπτυχθεί εδώ και αρκε-

τά χρόνια στην ελληνική οικονομία και υποσκάπτουν τα θεμέλιά της. Η πρώτη είναι η διόγκωση του αριθμού του προσωπικού και των αμοιβών στο δημόσιο τομέα, χωρίς αντίκρισμα στην ποιότητα και ποσότητα των παρεχομένων υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο. Η δεύτερη είναι η υπέρμετρη αύξηση των δαπανών για συντάξεις, χωρίς αυτό να συνοδεύεται από αύξηση της συνταξιοδοτικής αποταμίευσης. Η τρίτη είναι η υπέρμετρη αύξηση της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής, που υποσκάπτει την κοινωνική συνοχή. Το IOBE έχει ήδη καταθέσει σχετικές προτάσεις για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα δημοσιοποιημένα κείμενα «Θέσεις του IOBE για την οικονομική πολιτική», Ιούνιος 2009 και «Έκθεση για την Ελληνική οικονομία», Δεκέμβριος 2009.

- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να ξεκινήσει και να έχει άμεσα αποτελέσματα: Πρώτον, με το άνοιγμα των κλειστών επαγγελματιών, αρχίζοντας από εκείνα που έχουν άμεση και σημαντική σχέση με το κόστος παραγωγής και διακίνησης προϊόντων και προσφοράς υπηρεσιών. Δεύτερον, με το άνοιγμα αγορών που ακόμη παραμένουν κλειστές ή οιονεί κλειστές λόγω ρυθμιστικών παρεμβάσεων του κράτους, Τρίτον, με τη διευκόλυνση εισόδου και εξόδου επιχειρήσεων σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, με την κατάργηση πλείστων όσων αδειών και διατυπώσεων που δεν συνάδουν με την εποχή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Τέταρτον, με το άνοιγμα των δημοσίων υπηρεσιών, επιχειρήσεων και οργανισμών στον ανταγωνισμό με τον ιδιωτικό τομέα, ακόμα και χωρίς αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Πέμπτον, με το άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στο διεθνή ανταγωνισμό, τεχνογνωσία και επιχειρηματικά κεφάλαια.
- Το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης που δημοσιοποιήθηκε, χαρακτηρίζεται από φιλόδοξους αλλά αναγκαίους δημοσιονομικούς στόχους, περιλαμβάνει δε ορισμένες, αλλά όχι όλες, από τις παραπάνω προτεινόμενες παρεμβάσεις. Το IOBE θεωρεί ότι η αξιοπιστία του Προγράμματος θα ενισχυθεί σημαντικά με την άμεση και αποφασιστική εφαρμογή όλων όσων εξαγγέλθηκαν, ιδίως αν συνοδευτούν τώρα και όχι αργότερα, από τις παρεμβάσεις που στοχεύουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Η συμπλήρωση και άμεση εφαρμογή του Προγράμματος,

θα μεταδώσει εικόνα αποφασιστικότητας, εξωστρέφειας, ρεαλισμού και ευελιξίας στις διεθνείς αγορές, βελτιώνοντας έτσι το κλίμα και τις προσδοκίες για την ελληνική οικονομία. Η ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας θα επιτευχθεί μόλις αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στις αγορές ότι η χώρα βρίσκεται σε πορεία βελτίωσης και ανόρθωσης. Τα πρώτα θετικά αποτελέσματα θα φανούν με τη μείωση των περιθωρίων δανεισμού και τη σταθεροποίηση των αγορών χρήματος και κεφαλαίου, όπως συνέβη με άλλες χώρες-μέλη της Ευρωζώνης που αντιμετώπιζον παρόμοια δημοσιονομικά προβλήματα. Κυρίως όμως οι παρεμβάσεις αυτές θα συμβάλουν στον τερματισμό της ιδιόρρυθμης ομηρίας της ελληνικής οικονομίας από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης, τις διεθνείς αγορές και τους εταίρους της στην Ευρωζώνη.

- Η επίτευξη της σταθεροποίησης της οικονομίας, της ανάκτησης αξιοπιστίας στις διεθνείς αγορές και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας είναι ένα δύσκολο εγχείρημα που προϋποθέτει προσπάθεια συνεχή, συστηματική, αποδεδειγμένη από προεκλογικές υποσχέσεις και δογματικές αντιλήψεις. Πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερος ότι ρυθμίσεις και νομοθετικές παρεμβάσεις που δημιουργούν κινδύνους σε ευαίσθητους τομείς της οικονομίας και μάλιστα σε μια περίοδο κρίσης, δεν είναι συνεπείς με την προσπάθεια ανάκτησης της εμπιστοσύνης στις αγορές. Η Κυβέρνηση πρέπει να αξιοποιήσει τα «περιθώρια ευκαιρίας» που της παρέχει ο Ελληνικός λαός, ο οποίος, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, είναι έτοιμος να δεχθεί θυσίες και επιδεικνύει διάθεση ανοχής.
- Στη διαχείριση της κρίσης, όπως και στην αντιμετώπιση κάθε μεγάλου προβλήματος, αποφασιστικός παράγων είναι ο ρόλος της ηγεσίας. Αμφιταλαντεύσεις και καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων, ακόμη και αν αυτές οφείλονται σε διαδικασίες διαβούλευσης και επιθυμίας συγκερασμού πολλών απόψεων, διαδικασίες που είναι επιθυμητές και θεμιτές σε περιόδους ομαλότητας, μπορεί, κάτω από τις συνθήκες εκτάκτου ανάγκης που έχει δημιουργήσει η οικονομική κρίση, να έχουν υπέρμετρο και μη αναστρέψιμο κόστος. Κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι ανάγκη ο ίδιος ο Πρωθυπουργός να επιβάλει αμέσως τα μέτρα οικονομικής πολιτικής και τους κανόνες διοίκησης που απαιτούνται.

- Στην παρούσα κρίσιμη φάση, το Ίδρυμα δεσμεύεται να παρακολουθήσει τις εξελίξεις, να ενημερώνει την κοινή γνώμη με αντικειμενικότητα, να συντρέχει την Κυβέρνηση με όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή του, καθώς και να ευαισθητοποιήσει και κινητοποιήσει τους κοινωνικούς εταίρους ως προς το δέον γενέσθαι. Το Ίδρυμα πιστεύει ότι μπορούμε, για μια ακόμη φορά, να μετατρέψουμε την κρίση σε ευκαιρία. Πρέπει όμως να κινηθούμε γρήγορα, αποτελεσματικά και αποφασιστικά.

Με τιμή,

**Η Εκτελεστική Επιτροπή
του Ιδρύματος Οικονομικών
και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)**